

אורי זוהר

החלים תפקיד

הוצאת
"הדרת ירושלים"

שנת תש"ס לפ"ק

כל הזכויות שמורות

הפצה ראשית:

המסורה

ירושלים, רח' חבקוק 5 ת.ד. 5656

טל. 02-370588 פקס. 02-356361

התנצלות על החיבור

בשלב מסוים בעבודת ה' נתקלתי בבעיה שמן הסתם רבים נתקלים בה, מתחבטים בה, ולפעמים ר"ל נשברים בה.

הבעיה היא זאת של רב יהודה בפרק שני ב"חגיגה" דף ט"ו עמ' ב', מיד אחרי אריכות הגמרא בכשלונו של "אחר" – אלישע בן אבויה – מורו של רבי מאיר, מספרת הגמרא: – "... אשכחיה שמואל לרב יהודה דתלי בעיברא דדשא וקא בכי. אמר לו שיננא מאי קא בכית. א"ל מי זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים. איה סופר שהיו סופרים כל אותיות שבתורה, איה שוקל שהיו שוקלים קלין וחמורין שבתורה, איה סופר את המגדלים שהיו שונין ג' מאות הלכות במגדל הפורח באויר, ואמר רבי אמי תלת מאה בעיי בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר. ותנן ג' מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא, אנן מה תהוי עלן?! א"ל שיננא טינא היתה בליבם. אחר מאי? זמר יווני לא פסק מפומיה ... "וכו' ע"כ. מפרש רש"י במקום: – "טינא היתה בלבם" – "רשעים היו מימיהם".

וצריך להבין. אם הכוונה ברש"י במלה "רשעים" היא שאותם אנשים היו מזידים מודעים לרשעותם "מימיהם", א"כ על מה בכיו של רב יהודה – "אנן מה תהוי עלן"? הרי קים לו לרב יהודה בעצמו, שהוא אינו מזיד ואינו מתכוון לכפור ח"ו. והרי "בדרך שבה אדם רוצה לילך בה מוליכים אותו". אם אותם "רשעים מימיהם" הזידו ביודעין, כלומר רצו ברשעותם, א"כ בגלל זה הובילו אותם בדרך הרשעות, דבה רצו לילך, והגיעו לכפירה בעיקר. אבל מי שאינו רוצה בכך – כמו רב יהודה – למה יחרד "אנן מה תהוי עלן"? וקשה לומר שהוא הוא ה"חידוש" של שמואל לרב יהודה שאותם אנשים המפורסמים בכל

עם ישראל לדורותיו היו רשעים מימיהם, ודוקא רב יהודה לא ידע על כך משום מה. אלא, היא הנותנת – אם רב יהודה לא ידע על רשעותם מימיהם של אותם אנשים מפורסמים זה דווקא משום ש"רשעותם מימיהם" לא היתה גלויה. זאת ועוד. אם אמנם אותם שנכשלו היו מזידים מודעים לכפירתם לאורך כל הדרך, אם כן לשם מה חכו כל כך הרבה זמן עד לרגע הכפירה בפעל? ולשם מה להשקיע כל כך הרבה בלימוד התורה ובקיום המצוות, על כל דקדוקי דקדוקיהם, עד שהגיעו לדרגה כל כך גבוהה שכלל לא נתפשת אצלנו, ואחר כל זה לאבד את עולמם בשעה אחת, וכל זה ביודעין!!

אלא שמבכיו של רב יהודה – "אן מה תהוי עלן" – נראה שהפחד הנורא שלו, ושצריך להיות גם הפחד שלנו, הוא מפני עצמנו. וזה בהיותנו דווקא בלתי מודעים לרע שבנו. שהרי, "... כל דרכי איש זך בעיניו ..." (משלי ט"ז), ואם גדולי העולם עלולים להכשל ולפול מזמר יווני עד לכפירה בעיקר, אז באמת "אן מה תהוי עלן!!" כיצד נעמוד על הרע שבנו, שאורב לנו על כל צעד ושעל, ("צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו..." תהלים ל"ב), ואנו כלל לא מודעים לו.

עונה שמואל לבכי חרדתו של רב יהודה בשלוש מלים: – "... טינא היתה בלבם". וזה תירוץ שמשאיר את רבי יהודה ללא קושיה נוספת. א"כ צריך לנסות ולהבין, עד כמה שאפשר, את תרוצו של שמואל.

"טינא" זה טיט – (רש"י בדניאל ב' פסוק מ"א). ואם אמנם נכון ש"רשעים מימיהם" של רש"י ב"חגיגה", אין הכוונה מזידים מודעים לזדונם כנ"ל, א"כ צריך לאמר שרשעותם של אותם אנשים, שמסופר עליהם ב"חגיגה", היתה בכך שהניחו לטיט להצטבר בקרקעית לבם. וזה אפשרי דווקא אם מתעלמים ולא מודעים להצטברות הזאת. ואולי לכן משתמש שמואל בתרוצו במלה "טינא", היינו טיט, בדווקא. כי דרכו של הטיט להצטבר בקרקעית לאט לאט, ולאורך זמן, מבלי שמרגישים בכך. והיא היא "רשעתם מימיהם". בכך שהתעלמו מהטיט המצטבר בלבם, ואפילו בפרט "קטן" כמו זמר יווני, "שלא פסק מפומיה" של אחר, והוביל אותו עד כפירה בעיקר ר"ל. כי הכלל של רב הונא ב"יומא" "... נעשית לו כהיתר ..." פועל ללא הרף בכל אחד ואחד מאתנו גדולים כקטנים.

אם עד כאן המהלך נכון, אז התירוץ של שמואל נמצא בין השאר גם בפרק "הזהירות" שב"מסילת ישרים". ראשית צריך לציין שעבודת ה"זהירות", אעפ"י שהיא המדרגה הראשונה ב"מסילת ישרים", היא כ"כ עקרונית עד שהרמח"ל קושר אותה במדרגה הכמעט הגבוהה ביותר שבספרו – היינו "יראת החטא". וכך הוא אומר על מדרגת ה"זהירות": – "... והנה סוף זאת המדרגה היא הנקראת יראת חטא שהיא מן המשובחות שבמדרגות ... " ע"כ.

הסיבה לכך היא שכמו שידוע, הראש תמיד כולל את הכל. ומבחינת עבודתנו מדרגת הזהירות היא הפתח הראשון לכל השאר שמעליה, א"כ מלמטה למעלה היא הראש ולכן היא כוללת את כולם.

בספר "מסילת ישרים", מוסבר שיש שני זמנים בעבודת ה"זהירות": האחת ב"שעת מעשה" והאחת ש"לא בשעת מעשה". ה"בשעת מעשה" היא ערנות ופקוח בלתי פוסקים על כל מעשה שהאדם עושה – ללא ספק מדרגה שדורשת אימון ותרגול רבים. אבל ה"שלא בשעת מעשה" היא קביעת עתים לפשפש ומשמוש ולתכנון מוקדמים, כדי להתבונן ולחקור "... בשכלו איזה תחבולה יעשה לסור מן הרע ההוא ולטהר ממנו ... " ע"כ. א"כ ה"שלא בשעת מעשה" הוא **תנאי קודם הכרחי** ל"בשעת מעשה", ואין בו נסיונות המהירים יותר מיכולת ההתמודדות והפקוח שלנו. כי הרי מדובר, כנ"ל, בקביעת עתים מיוחדים לפשפש והמשמוש, ולא בהתמודדות המידית התכופה שבתוך שטף הנסיונות של ה"בשעת מעשה". א"כ איזו הצדקה יכולה להיות להתבטלות מן המלאכה ההכרחית הזאת? ואמנם הרמח"ל מסיק: – "נמצא שאין לאדם הרוצה לפקוח את עיניו פתוי שיוכל להתפתות בו לבלתי הזהר במעשיו תכלית הזהירות ולדקדק במ תכלית הדקדוק". א"כ אולי נכון יהיה לאמר שהאנשים האלה המוזכרים ב"חגיגה", "רשעותם" (רש"י) היתה בכך שלא עסקו במלאכה הזאת "מימיהם", דבר יום ביומו, והניחו לטיט להצטבר בקרקעית לבם, עד שברגע הנסיון המיוחד הקשה, הטיט הישן, הבלתי מושגח, שהצטבר ונח שנים רבות, בקרקעית הלב, עלה בבת אחת והעכיר את הכל. ("... ויגרשו מימיו רפש וטיט". ישעיהו נ"ז). המבהיל ביותר הוא, שעד לרגע הנסיון שהוא ית' מעמיד אותנו בו, המים נראים צלולים וטהורים, ואנו כלל לא מעלים על דעתנו מה מצטבר בקרקעית.

ובאמת חוזרת לדוכתה שאלתו של רב יהודה בְּבָכִיו "אֵן מַה תְּהוּי עֲלֵי". שהרי מי יכול להעיד על עצמו שאין לו טינא בלבו. ועוד יותר – אפילו מודה האדם ברעתו – מי מסוגל לעמוד על כל הטינות החבויות בו. אז האם כולם "רשעים מימיהם" ח"ו?! אבל באמת יש לְחַלֵּק, כי השאלה היא האם **מגינים** על הטינות החבויות. האם מוצאים להן **הצדקות**. האם במודע, או על סף המודע, לא נוגעים בהם, לא מפשפשים בהם, לא חושפים אותם אל אור הבחינה התורנית. או ההיפך: האם לפחות משתדלים לבדוק אותם ללא משוא פנים, ללא מקח שוחד. האם מבקשים רחמים מן השמים שיתנו לנו פֶּחַ לחשוף, על מנת שלא נכשל בטינא בלתי מודעת. האם מסכימים לעמוד בַּבוּשָה ובהשפלה של גילוי בפני עצמנו של השִׁטְוֹנוֹת וסלעי הנֶגֶף שמתחת לפני המים, ובלבד שלא להכשל בהם ברגע הבלתי צפוי.

ואם תאמר שיש פה מעגל קסמים: שהרי המפשפש ובוחן את עצמו הוא באותו זמן ובאותה פעולה גם הנבחן. אם כן אולי שיקולי הבוחן "נגועים" בטינת הנבחן? התשובה היא אין הכי נמי כדברי הרמח"ל. "ופשוט הוא שאפילו אם פָּקַח האדם על עצמו אין בכחו לְנַצֵּל..." שהרי "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו..." והרשע דבוק בצדיק באותו הגוף, וכל כוחו בהטעיה בנגיעות, בעירפול כנ"ל. והוא (אני) יודע שברגע שהצדיק יפריד את הדבקים קצת, רק כדי לאפשר התבוננות – בחינה – פשפוש ומשמוש, כבר הרשע הפסיד את הקרב. לכן הוא נלחם על "חיוו" ומיתת הצדיק זה ה"חיים" שלו. אבל חיי הצדיק זו מיתתו. אז באמת כנ"ל: הנגיעות והפחדים ובקשת המנוחה וכו' המונעים את נכונותנו לעמוד בפני הצד האפל שלנו, תקיפים מאד, ואי אפשר לְנַצֵּל מהם. ועל זה באה ההבטחה "... ה' לא יעזבנו בידו". אבל כדי לזכות בהצלה הזאת צריך לפחות את הנכונות בפעל לחזור ולפשפש ללא הרף עוד ועוד, וכמאמר חכמינו: – "נח לו לאדם שלא נברא משנברא ועכשיו שנברא ימשמש..." וכו'. היינו, נבראת – אם כן זאת מלאכתך, ללא הרף.

לכאורה זאת משמעות דברי חכמינו: – "לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע". אסור לתת מנוחה. שוב ושוב צריך לרדת לקרקעית ולחטט, ולא לתת לשום טיט להצטבר, ואז מובטח לנו ש'...' ה' לא יעזבנו..." ביד הרשע הצופה יום יום להמיתנו. כדברי ה"מסילת ישרים" בהקדמתו "... אך אם האדם מפקח על עצמו אז הקב"ה עוזרו וניצול מן היצר הרע" כי "... פשוט

הוא ... אין בכחו להנצל אלולא הקב"ה עוזרו". ואולי זה הוא החילוק הנ"ל. הטינא שהיא רשעות מימים ימימה – "רשעים מימיהם" כדברי רש"י – היא הטינא הזאת שנמצאית אצלנו באיזו שהיא דרגא של מודעות והכרה ואעפ"י כן אנחנו לא מוכנים לגעת בה. אבל הטינא שלאפוקי מזאת הטינה שבהכרח תמיד רובצת מתחת לשכבה שעליה אנחנו עובדים בזמן נתון. הטינא הזאת שפשוט עוד לא הגענו אליה, אעפ"י שלא הרפינו מעבודתנו כלל, הטינא הזאת היא אונס גמור ועליה פטריה רחמנא.

כשהועמדתי מול שאלות דומות לאלה של רב יהודה ב"חגיגה", שכאמור נדמה לי שרבים מאתנו נתקלים בהם, הייתי חייב ללמוד מן התורה את הפתרון להן. אין שום רשות להתחמק מן הלימוד הזה בתירוצים מעורפלים: – ... אלה זמנים אחרים, אנשים אחרים ... מי אנחנו שנשוה את עצמנו אליהם, ואותם אלינו וכו' וכו' ... הרי התורה מחייבת את היהודי לאמר "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי – אברהם יצחק ויעקב?" ממש דברי הרמח"ל במאמרו "דרך עץ חיים": – "... זאת היא התרופה היותר גדולה וחזקה שתוכל להמציא נגד היצר, והיא קלה, ופעולתה גדולה, ופריה רב – שיעמוד האדם בכל יום לפחות שעה אחת פנוי משאר כל המחשבות, לחשוב רק על הענין הזה שאמרתי, ויבקש בלבבו: מה עשו הראשונים אבות העולם שכך חשק ה' בהם? מה עשה משה רבנו עליו השלום? מה עשה דוד משיח'ה' וכל הגדולים אשר היו לפנינו? ויעלה בשכלו, מה טוב לאדם כל ימי חייו לעשות כן גם הוא וטוב לו! אז יתורו מחשבותיו לדעת, באיזה מצב הוא נמצא ועומד לפי הנרצה: בדרך אשר דרכו אנשי השם אלה אשר מעולם המה ... "ע"כ. נמצא שרמח"ל לומד את חיוב האדם לאמר "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי? היינו לא פחות מאשר להשוות את מעשיו למעשי אבות העולם – משה רבינו ע"ה ודוד המלך משיח'ה'! ולכמה מיליוניות מילמטרים מדרכם נגיע, זה כלל לא ענינו.

ובאמת רק לשם זה נתנה לנו תורה־אור, שתאיר לנו את כל מעשי חיינו, ע"מ לתקן ולא לקלקל. (כבויכוח שבין משה רבנו ע"ה לבין המלאכים, מי נזקק לתורה הם או אנחנו). וכשם שחייבים ללמוד מאבותינו איך לחיות כך אנו מצווים ללמוד ממעשי החייבים איך לא להכשל. אחרת לשם מה הם נכתבו בתורתנו הקדושה? ואם ח"ו לא נטרח להבין מן התורה, את הסכנות

האורבות לכל אחד ואחד מאתנו, על כל צעד ושעל, אנו עלולים למצוא את עצמנו ר"ל באותו מצב של מאתים וחמשים תומכיו של קורח, או של העדה המוסתת ע"י המרגלים, או ח"ו במצבם של ארבע חמישיות מעם ישראל במצרים, שעצם היותם נכדי וניני השבטים הקדושים, שבטי י"ה, לא היה מספיק כדי לתת להם כח לקום ולצאת ממצרים, ונשארו שם, ואבדו לנצח מעם ישראל ר"ל. וזה פשוט שאוי ואבוי להעלות על הדעת שהפרשיות האלה בתורה מספרות רק על מה שהיה פעם. התורה נכתבה וקיימת לכל הזמנים. וזמננו אנו, על כל פרטיו, כתוב בתורה מששת ימי בראשית. ולא רק זה, אלא הרבה יותר מזה: כל פרשה מלה ואות שבה, פועלת בכל רגע ורגע בכל הזמנים. ובדיוק אותם הנסיונות קיימים ועומדים היום, ובכל יום, בפני כל אחד ואחד מאתנו.

ובכן, כאמור למעלה, כשנתקלתי בתופעות שהעמידו אותי בתהיות וחרדות כמו אלה של רב יהודה ב"חגיגה", הבנתי שאני חייב לפשפש ולמשמש בתוך עצמי, ולנסות לברר לעצמי את השורש לכשלון, כדי להשמר מפניו. וכדי ליישב את הדברים על לבי ולאמַתם אצלי, אני חייב לאמר במלים שלי, (וזה בעצם עיקר החידוש שבהם), את מה שהבנתי מן התורה בענין הזה. זה נושא אחד בחיבור להלן. לזה הוקדם, בהכרח, ענין המאבק הבלתי נפסק בין הצווי האלקי של המצוות, לבין המרידה הרשעית של טבעיות החומר – היצר – החוויה הרגשית. ענין המלחמה הזאת, בין המצווה האלקית והחומר התחדד בשאלת עבודה ה"ענווה". (הניגוד, לכאורה, בין עבודתו של העניו מצד אחד, לבין מודעותו ל"מדרגתו" הגבוהה מצד שני). וכל אלה מתמקדים בנקודת הבחירה: – מי הוא הבוחר בצירוף הזה של שני הקטבים – נשמה וגוף – שמהם, הוא ית', עשה את האדם. הפתרון לשאלות האלה הלך והסתמן במושג "ממלכת כהנים". החיים הם תפקיד – כהונה, וכל מה שח"ו חורג מהתפקיד שהוא ית' הטיל עלינו מוציא לריק את הדבר היקר ביותר שיש בכלל – את החיים עצמם, וע"ש זה נקרא החבור.

עכ"פ, כל סיכום הדברים האלה, בחיבור שחברתי לעצמי, כלל לא עמד לפרסום. מה ששינה את המצב היתה סדרת שיחות בישיבת "מילי" שב"אור שמח". כמו לפני כמה שנים, הוצע לי שוב, לקיים סדנת עבודה על בסיס המדרגות הראשונות שב"מסילת ישרים". הסדנאות האלה הביאו, לפחות לי,

תועלת גדולה: — נדונה בהם העבודה, הלכה למעשה, שהרמח"ל מגדירה כ"... עיקר מה ה' אלקינו שואל מעמנו". כיון שאותן שאלות נדונו בשיחות הסדנא כמו בחיבור, א"כ, מטבע הדברים, התחלתי להשתמש בחיבור, כדי לנסח באופן כללי יותר, ועקרוני יותר, שאלות מעשיות שנדונו בסדנא. עכשיו נוצר מצב חדש: החבור המנוסח באופן כללי, קיבל סמיכה מהשאלות הפרטיות שנדונו בשיחות ב"מילי". חשבתי שב"ה עכשיו, אולי יכול להביא תועלת להוציא לאור את שני החלקים: — א. שיחות הסדנא, ו-ב. החבור כ"סיכומן" למפרע, שהרי הוא נכתב קודם. כיוון שהחיבור הוא יותר כללי ומתומצת, הוא מופיע אחרי שיחות הסדנא, בחלק השני של הספר.

כאמור למעלה, החידוש העיקרי בכל הענין הוא השימוש בשפה שלנו, להגיד דברים שכולם כתובים בתורה. וזה כדי לאמת אותם אצלנו, לְיִשְׁבֵם על לבנו.

בהכרת הטוב מעומק הלב אני מודה לבחורים — (עכשיו כבר אברכים) — משיבת "מילי" שב"אור שמח" הי"ו, שספקו את מכשיר ההקלטה ואת הקלטות, והקליטו בהתמדה את השיחות. כמובן מאליו — השיחות המוקלטות עברו סינון ואירגון, הוספות והשמטות, בהעלתם על הכתב. אעפ"י כן אי אפשר היה להמנע מכפילויות רבות, האופיניות לשיחות חפשיות בקבוצת עבודה. כיון שבהשמטתן המוחלטת ראיתי חסרון, אז סמכתי על דברי הרמח"ל זצוק"ל שבדברי מוסר התועלת היא בחזרה עליהן, והשארתיים במקומם. לעומת זאת בעריכה כמובן גם הושמטו קטעי שיעורים מוקלטים רבים, כך שהקשר שהיה בשיחות אל הנושא המרכזי של הסדנא — מדת "הזהירות" בספר "מסילת ישרים", לא תמיד נראה בחבור בכתב. תודה מיוחדת לר' מרדכי בת-עין הי"ו שטרח טרחות רבות, שלא ע"מ לקבל פרס, בהבאת הדברים לדפוס והגהתם. הוא ית' יגמול להם שבעתיים בכל מילי דמיטב אכ"ר.

מבנה "מסילת ישרים" "מסילת ישרים" שייך למה שנקרא "ספרי מוסר".
מבנה העולם אבל זה "ספר המוסר" היחידי, שאני עכ"פ מכיר, שהמבנה הכללי שלו הוא עפ"י עשר המדות שבהן הקב"ה מנהיג את העולם — כמו שבנויה הברייתא של ר' פנחס בן יאיר, שעליה בנוי הספר. עשר המדרגות הן זהירות, זריזות, נקיות, פרישות, טהרה, חסידות, ענווה, יראת חטא וקדושה, והעשירית היא מה שמקדשים את האדם מלמעלה, שהוא מתנה, כדברי הרמח"ל בתחילת הפרק בבאור מדת הקדושה.

וכמו שהקדוש ברוך הוא מנהג את העולם תמיד בהנהגה שהיא משולשת, כמו שאמרו חז"ל — "אורייתא תליתאה (תורה משולשת היינו תורה, נביאים וכתובים) לעמא תליתאה (לעם משולש: כהנים, לויים, ישראלים) ..." וכו'. אז גם אלה כאן מחולקות לשלוש שלשות.

ועכשיו אנחנו נמצאים בדרגה הראשונה של השלשה הראשונה, שהיא הזהירות, כי השלשה הראשונה היא: זהירות, זריזות נקיות. נצטט מהספר "הנה ענין הזהירות הוא, שיהיה האדם ניזהר במעשיו ובעניניו, כלומר, מתבונן ומפקח על מעשיו ודרכיו, הטובים הם אם לא, לבלתי עזוב את נפשו לסכנת האבדון, חס ושלום". אז הדברים הם מאוד פשוטים. אבל אם מסתכלים בהם, הם מאוד-מאוד עמוקים. הסיבה לביטול שלהם, רחמנא ליצלן, היא המראה הפשוט שלהם, כמו שמסביר הרמח"ל בהקדמה, באמת כל כך "פשוט".

תורה בגויים חכמינו אומרים: "חכמה בגויים תאמין, תורה בגויים, אל
אל תאמין תאמין", בהנהגת השם, יש מדה שנקראת חכמה, ויש מדה שנקראית דעת. תורה, היא מדרגת הדעת. וכשחז"ל אומרים משהו זה לא "פחות או יותר" ח"ו. וכשהם אומרים "חכמה בגויים, תאמין, תורה

בגויים, אל תאמין", הם מתכוונים להגיד, שבאמת אעפ"י שחכמה אפשר שתמצא בגויים, תורה אי אפשר שתהיה בהם וזה עקרוני. אם כן, מה המיוחד בתורה שאין בחכמה? המיוחד בתורה היא, תכליתה: — כל כולה מכוונת לתקון העולם הזה. כמו שאמר משה רבנו ע"ה למלאכים, בויכוח מי יקבל את התורה, יש בכם יצר הרע? יש בינכם גזילה? יש בינכם גניבה? יש בינכם כיבוד אב ואם? יש לכם ההתמודדות עם החיים היומיומיים, עם הנסיונות הבלתי פוסקים שהקדוש ברוך הוא מביא לאדם? ענינו של היהודי מיוחד במינו בעולם: לחבר את הנהגת השם, שהיא התורה, אל מציאות העולם הזה. אל חומריות מציאות העולם הזה. כל אחד ואחד לפי הנסיונות שהוא נפגש בהם. ואת החיבור הזה, בין השמים לארץ, את העמל הזה, את השבירה הזאת של האדם, בין שני הקטבים האלה, והיותו בנקודת האמצע הזאת, זה אין בגויים.

למה אין את זה בגויים? כי הם לא רוצים לעמוד בנקודת האמצע הזאת. לכן זה אינו בגויים. הם לא מוכנים לעמוד בנקודת השבר. בנקודה שבה האדם באמת בפועל נמצא במצב בלתי פוסק של שבירה. כל הזמן. למה נקודת האמצע הזאת היא נקודת שבר? כי זה אמצע בין שני קטבים מנוגדים לחלוטין — התורה מזה והחומריות מזה והאדם הבוחר הושם ע"י הבורא ית' בין שניהם, כדי שיבחר. וכל מצב שאינו מצב בחירה, אינו מעמד אנושי. לכן להיות אדם, היינו להיות בוחר. ולהיות בוחר בין שני הקטבים המנוגדים האלה בתכלית, הוא מצב שבירה בלתי נפסק. למה הוא ית' דווקא העמיד אותנו בין שני הנגודים הנוראים האלה? הוא נושא עמוק מאוד, שזה ענין יחודו ית'. ואפשר ללמוד את זה ב"דרך ה'" לרמח"ל.

הגויים לא בוחרים. המציאות החומרית מעמידה אותם בין שתי אפשרויות: — אחת נוחה יותר ואחת נוחה פחות, והם "בוחרים" בנוחה יותר. זאת לא בחירה. גם בהמה יודעת איפה הדשא ירוק יותר. אבל בנקודת השבר של הבחירה האמיתית הם לא רוצים לעמוד. לכן הם לא קבלו את התורה.

ש. איפה הם כן עומדים?

ת. איפה הם עומדים? במקרה הטוב, באותה דרגה גבוהה שהזכרתי קודם

שנקראית חכמה, בחכמת הפילוסופיה בחכמת המדע. אבל אם תשאל את המדען מה התכלית של חקירתו המדעית? הוא יסתכל עליך בזלזול מדעי, ויפטיר "זאת לא שאלה מדעית". אתם מבינים? הגאווה הכי גדולה של המדען זה שהוא חוקר אך ורק מתוך "סקרנות אנושית". וזה כלל לא ענינו אם מפתחים מתגליותיו המדעיות פצצות מימן או טיפות אף. כי התכלית אינה ענינו של המדע. זאת החכמה שאומרים לך חז"ל שתאמין שנמצאית בגויים. והפילוסופים שלהם יספרו לך את הרעיונות הכי גדולים והכי נעלים בעולם.

אני זוכר כשלמדתי באוניברסיטה, ולמדתי את כל הרעיונות הנשגבים שלהם, אח"כ בבית הייתי מספר לאשתי את כל הרעיונות האלה. אז היא היתה שומעת, והיתה אומרת לי תמיד, תגיד רגע, זה מאוד מענין, אבל סוף כל סוף מה זה נוגע לי למעשה? מה זה משרת את החיים שלי? והייתי אומר לה: איזה מן פרימיטיביות זאת! מה זה, את לא מבינה, כל הנקודה כאן שזה לא נוגע לחיים. אתם מבינים כל הענין הוא, שזה לא נוגע לחיים.

זאת אומרת, הפילוסופיה והמוסר והאידיאות זה הרצוי. זה דבר שאנחנו מסתכלים עליו שהוא הרצוי. אבל המצוי, מה הוא נוגע לענין? וכי הפילוסוף המבריק, או הפרופסור הכי גדול בביולוגיה לא יכול להיות אומלל, וטמא, ושקרן, וסדיסט לילדים שלו, והרבה פעמים הוא באמת בזה. מה זה נוגע אחד לשני? זה בבית. הוא בא הביתה, והוא האדם הנחות בעולם ולמחרתו הוא הולך לאוניברסיטה, והוא גאון במדע.

הלומד על מנת לעשות אצלנו אין דבר כזה החוכמה תלויה בתיקון המעשה. אתם שומעים רבותי זה חידוש עצום.

היינו שלא נשגה ח"ו ונחשוב בטעות שתיקון המעשה — כלומר היראה — הוא "אמנם מעלה עצומה וחשובה שמתלווה ללמוד התורה ... וכו' וכו', ואפשר להיות תלמיד חכם גם אם ח"ו היראה לא כל כך במעלה ראשונה אצלו..." לא ולא! אם לא יהיה ירא לא יהיה חכם כלל, גם אם יהיו לו ידיעות רבות מן התורה. "והנה הכתוב אומר (איוב כ"ח) הן יראת ה' היא חכמה ואמרו רז"ל הן — אחת, הרי שהיראה היא חכמה, והיא לבדה חכמה" ע"כ. ("מסילת ישרים"). מי שאומר אין לי אלא תורה, אין לו כלום. גם לא שכר על התורה שלמד — כלום. כן כתוב ב"יבמות" ק"ט: ועוד יותר

מזה כתוב שם. שאפילו אם הוא מלמד את תלמידיו ללמוד על מנת לעשות. והם לומדים ועושים. הוא לא יקבל שום שכר על תורתו זו שלימד, עד שהוא עצמו ילמד על מנת לעשות. היינו, תורתו שלו במעשה שלו. אנחנו מבינים את זה רבותי?! תורה זה לא ידע ח"ו. כל עוד שכל אחד מאתנו לא יישם את תורתו שלו בחייו שלו, אין תכלית בריאתו שלו בעולם מתממשת. ותראו את הפרק על למוד התורה, בספר "דרך ה'", של הרמח"ל. מבהיל מאוד כמה הגדרים האלה לא ברורים לנו.

וה"מסילת ישרים" אומר שתקון המעשה הוא בשני זמנים: בשעת מעשה, ושלא בשעת מעשה. שלא בשעת מעשה, היינו, שיקבע האדם לעצמו זמנים קבועים שבהם יפשפש וימשמש במעשיו. ובס"ד עוד נדבר מזה. ובשעת מעשה, היינו, בזמן שאני עושה את הדברים, לעמוד ולהסתכל על מה שאני עומד לעשות. זה לא פשוט. זה פיקוח בזמן מעשה. ופה בסדנא שלנו אנחנו צריכים ב"ה להגיע אם לא לדרגה הזאת, בעבודה, לפחות להבין את זה. זאת המדה הראשונה ב"מסילת ישרים", ובה תלוי כל השאר.

למה זה תשאל לשמי זה לא פשוט להיות אדם, להיות במעמד המודעות הזאת, שכאמור היא המידה הראשונה ב"מסילת ישרים", שבה כל הזמן, לפני כל פעולה שהאדם עושה, הוא מסתכל ורואה מה הוא עומד לעשות. הרבה פעמים אנחנו עושים, לפני שאנחנו מסתכלים. פתאום אומרים: אוי מה עשיתי, אוי מה אמרתי, אוי מה הרהרתי. אז כל הזמן לראות מה אני עומד לעשות, זה לא פשוט. וזה לא פשוט לא רק משום שצריך להתאמן הרבה בכך, עד שמגיעים למידה הזאת, אלא, ואולי זה העיקר, כי אנחנו לא רוצים את הבהירות של ההכרה ברע. אנחנו רוצים, בתוך גבכי יצר הרע שלנו, להשאר בעירפול כדי לא להתחייב.

זוכרים את הסיפור של הרב שבדרון שליט"א עם הקולנוע? סיפור נפלא! אחד בא, ראה תור. נו יהודי רואה תור, אומר, אם יש תור, בטח מחכים לדבר טוב. (אחרת מה, סתם אנשים טפשים, יעמדו בתור בחינם). שאל, "למה עומדים בתור?" אמרו, "לקולנוע" אמר להם "מה זה קולנוע?" אמרו לו "קשה

להסביר תכנס ותראה". עמד בתור. ראה שמשלמים, מקבלים כרטיס. הוא שילם, קנה כרטיס. ראה נכנסים, נכנס. רואה יושבים, ישב. נו, נו, הוא מחכה, פתאום מכבים את האור. אז הוא קם ומוציא פנס. "האלו אני שילמתי כסף; מה זה פה? אני רוצה לראות! תדליקו את האור! אומרים לו: לא, תשתוק, תכבה את הפנס, פה, רק בחושך רואים. זה הסיפור. היצר הרע, רק בחושך הוא פועל, באור לא, האור מפריע לו. זאת עצה גדולה: כשהיצר תוקף את האדם להאיר עליו. להגדיר אותו בדיוק. השר של עשיו, שהוא היצר הרע בכבודו ובעצמו, עונה על שאלת יעקב: "... הגידה נא שמך ... ואומר "למה זה תשאל לשמי". אומר הרב שבדרון שזה השם שלו – "למה זה תשאל לשמי". קודם כל היצר הרע רוצה שלא תחשוב. כשמאירים את יצר הרע, כשמגדירים אותו הוא מתקטן הרבה. אבל אנחנו מעדיפים להגיד "רע לי" ו"אני לא מסוגל" ו"נפלתי" ו"נשברתי" וכו', משפטים כלליים, לא מוגדרים במיוחד, אבל אם היו נוקטים את העצה שנותן לנו רבנו הקדוש ב"אבות". ומחשבים בדיוק מה השכר שביצר ובדיוק מה ההפסד, כי זה נקרא "הווה מחשב" – בדיוק, אז היצר "הנורא" היה מקבל ממדים שונים לחלוטין. לרוב, מצחיקים. אבל הוא ערמומי השטן שבתוכנו, שחזק מאתנו מהלך שלוש עשרה שנים שישמעאל הקדים את יצחק. שלוש עשרה שנים שהיצר מקדים את המצוות. הוא ערמומי מאוד הוא לא רוצה שנגיע בכלל להתחלת הברור. לכן כשעולה האור, היצר מתחנן אל יעקב "... שלחני כי עלה השחר...".

זה מה שאמר כאן "המסילת ישרים": – "... מעין עצת פרעה הרשע, שאמר: תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה, שהיה מתכוון, (שים לב! לא שלא יעשו מצוות, אלא) שלא להניח להם רוח כלל, לבלתי יתנו לב או ישימו עצה נגדו, אלא משתדל להפריע ליבם מכל התבוננות (לא לעצור לרגע) בכוח התמדת העבודה הבלתי מפסקת. כן הוא עצת היצר הרע ממש על בני האדם, כי איש מלחמה הוא ומלומד בערמימות, ואי אפשר למלט ממנו כי אם בחוכמה רבה והשקפה גדולה. הוא מה שהנביא צווח ואומר. שימו לבבכם על דרככם. ... ע"כ. רק שים לב. ברגע שאתה שם לב, אז אתה כבר בדרך לנצחון!

ה"מסילת ישרים" אומר ככה: "...זאת באמת אחת מתחבולות היצר הרע וערמתו, להכביד עבודתו בתמידות על לבות בני האדם, עד שלא ישאר להם

רווח, להתבונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים". הוא לא אומר כאן שהיצר רוצה שלא אסתכל איך לעשות מצוות. הוא לא אומר שהיצר רוצה שלא אתבונן ולא אסתכל איך אני אעלה בדרגות עבודת ה'. לא. היצר הוא הרבה יותר "פשוט", הוא יותר יסודי. הוא רוצה שבסך הכל לא אתבונן על מה שאני עושה? זאת הדרגה היסודית מכל, ובה הכל תלוי.

המחשבים צריך שיהיה לי שני חלקים באישיות שלי, המסתכל והפועל. והמסתכל אומר: ר' אורי, מה אתה עושה עכשיו? עצור רגע, מה אתה עושה? מה שבסך הכל כתוב כאן, זה שלפני כל מעשה יהיה עצירה והתבוננות, "כי יודע הוא" (היצר), מה הוא יודע? "שאלולא היו שמים ליבם כמעט קט על דרכיהם, ודאי שמיד היו מתחילים לנחם ממעשיהם, והיתה החרטה הולכת ומתגברת בהם, עד שהיו עוזבים החטא לגמרי". הוא לא אומר שניצלים ברגע אחד. אלא "... הולכת ומתגברת בהם..." היינו, פעם. ועוד פעם ויותר תכוף ועוד יותר. בהתחלה אני נזכר בפקוח העצמי ברווחי זמן גדולים. אבל אם עובדים על זה, ומתפללים על זה, אז "בדרך שבה אדם רוצה לילך בה מוליכים אותו", ורווחי הזמן הולכים ומתקצרים. ואני יותר ויותר מפקח, ויותר ויותר "שם דרך". והאור חודר קצת ועוד קצת, ועוזבים את החטא יותר ויותר, עד ש"עוזבים החטא לגמרי". כמוכן שהכוונה היא לעזיבת אותו חטא שעליו עבדנו — אין תכסיסים כוללים. אבל קבלנו נסיון למלחמה הבאה שאולי לא תהיה קלה יותר, כי "... הגדול מחברו..." וכו' ובוודאי מתגדלים מנסיון לנסיון, אבל היא תהיה פחות מפחידה. הולכים ומתקדמים. זה מה שאומר "מסילת ישרים" הוא אומר: רק תתבונן, עצור, שקול, מה אני עושה? זה יסוד עבודת השם — שקול.

וכמו שאמרנו קודם, יש שני זמנים בהתבוננות על דרכינו: בשעת מעשה ושלא בשעת מעשה. ועל הזמן השני הזה — שלא בשעת מעשה — אומר ה"מסילת ישרים" בין השאר "... והגני רואה צורך לאדם שיהיה מדקדק ושוקל דרכיו דבר יום ביומו ... ויקבע עתים ושעות לזה שלא יהיה משקלו ארעי אלא בקביעות גדול כי רב התולדה הוא". אז "בשעת מעשה" אנחנו נכשלים עשרות פעמים. בסדר, קשה להתחיל ב"בשעת מעשה" כי זה מהיר

מאתנו, ו"אונס רחמנא פטריה". אבל "שלא בשעת מעשה", זה נתון ברשותינו. עכשיו אני אקח את הרבע שעה, אני אקח את החצי שעה, ואני אפשפש ואמשמש במעשי בלי הלחץ של המעשה המידי העומד לפני. אז תשמעו מה ש"המסילת ישרים" מביא חז"ל: "נח לו לאדם שלא נברא משנברא ועכשיו משנברא יפשפש וימשמש", ועכשיו משנברא תשמעו טוב, לאפוקי מלא נברא כלל, הייתי אומר: שילמד תורה, שידבק בהשם, יתברך שמו, לא!!!, "יפשפש וימשמש". ישב את הרבע שעה הזאת ורק יסתכל בעצמו.

רבותי צריך לשמוע מה שחז"ל אומרים, מי עוד בעולם יכול להגיד דבר כזה. נח לו לאדם שלא נברא משנברא. עכשיו, מה המשקל של אדם נברא? ואף על פי כן נוח לו לא היה נברא, ועכשיו שכבר נבראת, נו אז מה? אז כבר אתה מבין, לאפוקי מלא להיברא כלל, שזה הדבר הכי גדול שיכול להיות בעולם, אז לאפוקי מלא להיברא, פשפש ומשמש! זה הכל, רבע שעה ביום. אין לך מושג כמה תזכה. הכל-הכל יבוא לך. אתה תהיה עם המחשבים את דרכם. אומרים חז"ל: "תצא אש מהמחשבים ותאכל את שאינם מחשבים", לא תיתן לפרעה להכביד את העבודה. חתכת, עצרת, ניסרת את היצר, הפרדת אותו, בכך שאתה מתבונן בו.

שָׁרֵץ – שָׁרֵץ כל אחד עם היצר שלו. למשל, לי יש מצבים של מהירויות. תפסתי את עצמי במצבים של מהירויות. אני פתאום מתחיל לפעול בצורה מהירה, ומייד אני גם מצדיק את עצמי: "אני חייב, הרי אין זמן, אני צריך להספיק לשיעור, ולא אספיק את זה ..." פשוט עצבים עם כסויי תירוצים. חצי שעה אחרי זה, אתה מסתכל אחורה, ואתה נדהם: איזה מן כוחות לא נשלטים יש בי. והבעיה היא שההכרה הזאת מגיעה תמיד חצי שעה אחר כך. רק להביא את "האחר כך" הזה לחצי דקה לפני השטות.

במצב כזה כמה זה קשה למשל להגיד ברכה כמו שצריך: ברוך – אתה – השם – אלוקינו, וכו'. ואעפ"י שבאותו זמן עצמו אני אומר לעצמי: לאן אתה ממחר? הרי אתה סתם מתרוצץ כמו ... סליחה, ללא שום השוואות,

אבל למה שָׁרַץ נקרא כך? אומר הגר"א: מפני שָׁרַץ. (ותחשבו, אם ח"ו נשמה מגולגלת נענשת להכלא בשרץ. זאת נשמה אומללה שהגוף מריץ אותה אנה ואנה, ממש נשמה אומללה. שהרי כל עונש הגלגול בחי, או בר מינן בצומח, או בר מינן בר מינן אפילו בדומם, הוא העונש של שליטת חוקי טבע־הגוף (שבתוכו התגלגלה הנשמה) על נשמת האדם שהיא כולה רצון. חשבו איזה דבר נורא זה להכלא — להיות מוגבל בתוך טבע של כלב של חתול. כל הרצון האנושי, כל חכמתו כל בינתו מתעוותת נחתכת מתרסקת לרסיסים עם כל רעש שאזני הכלב קולטות. עם כל ריח שהוא מריח. כי צריך להבין, להיות אדם היינו להיות בעל יכולת לְקַשֵּׁר: — בין עבר להווה לעתיד, יכולת קישור בין מושג מופשט לבין ייצוגו בגבולותיו בחומר, קישור בין קושיה למסקנה וכו' וכו'. עכשיו, להיות מגולגל בחיה ח"ו ז"א שכל המהות האנושית משועבדת לחוקי הטבע השולטים בגוף החיה — לאינסטינקטים השולטים בה. כי חיה היא תמיד חלק ממה שקורה לה. אין לה יכולת קישור כי אין לה מודעות עצמית אין לה "אני" אלקי שהוענק לנו ולא לה. זה כל ההבדל בין אדם לחיה. א"כ להיות מגולגל בחיה ב"מ זה "אני" אנושי אלקי שנענש להיות משועבד למערכת דחפים, כוחות, תאות, פחדים ותגובות חסרות כל מרכז מקשר. אין לך עינוי גדול מזה ר"ל. הנשמה האנושית המגולגלת בחיה מנסה כל הזמן לחזור לאחדותה שהרי אין לה שום שלווה אחרת וכל הזמן היא מתרסקת לרסיסים ע"י הכוחות הפועלים בחיה. וכל שכן בצומח האם אפשר בכלל להעלות על הדעת מה פירוש הדבר שרוח אנושית משועבדת לקצב הגדילה של הצומח? ובדומם ... זה סיוט להעלות דבר כזה על קצה המחשבה). וכמדת השתעבדות הרצון והשכל האנושי לטבע מסוים כזה או אחר, בזמן שעדיין יש בחירה, כן מדת השתעבדותו מאונס, כעונש, בזמן שכבר אין בחירה. הוא ית' יצילנו. ככה אני לפעמים מנסה לדמיין את עצמי בְּעֵינִי כדי להיעצר כדי להשליט את השכל — הנשמה — על הגוף.

אז שהאדם יקבע לעצמו זמן לפחות, 10 דקות, 20 דקות ביום, לשבת באמת ולחשוב: מה הקדוש ברוך הוא רוצה ממני, על מה אני נמצא בעולם הזה? בשביל מה? מה זה יראה? מה זה אהבה? מה זה דבקות? איך אני אנקה את עצמי? איך אני איישר את המידות? ולזה הספר הזה נכתב. זה מה שכתוב בהקדמה של "מסילת ישרים". וכמו כן בחיבור "דרך עץ החיים" לרמח"ל.

ש. זאת אומרת, ה־20 דקות שאנחנו יושבים וחושבים על הנושאים האלה בשביל זה בא הספר "מסילת ישרים"?

ת. הלוואי, כן, הלוואי ונגיע לזה, שכל יום ויום נשב ונחשוב על הנושאים האלה 20 דקות. זה הבסיס ההתחלה והתנאי לכל העבודה שעליה אומר הרמח"ל: — "... שהוא עיקר מה ה' אלקינו שואל מעמנו".

ש. אז אם במקום לפשפש ולמשמש כל יום 20 רגע, במקום זה אנחנו קוראים בספר, "מסילת ישרים", או ספר מוסר אחר, זה היינו הך? לא?

ת. יש הבדל, כשאנחנו קוראים את הספר, אז אנחנו מדברים על הענין. אבל כשהאדם יושב עם עצמו, זה אחרת. היצר הרע שלך מכיר את מקומו הוא שלך, רק אתה יכול לדעת אותו. היצר הרע שלי, רק אני יודע אותו. איך להילחם נגדו? רק אתה יכול לדעת. איך לנצח אותו? רק אתה יכול לדעת. בספר אתה שומע מה הקדוש ברוך הוא רוצה ממך, אבל בינך לבין עצמך אתה עושה את זה בפועל. ולא רק ב"סור מרע" גם ב"עשה טוב" זה חייב להיות אישי, בתוך הגדרים ההלכתיים המדויקים, זה חייב להיות אישי. האדם צריך לאמר לעצמו בוא עכשיו אשב ואראה, איך אני נדבק בהשם ית'. לא "איך צריך" להדבק בו. לא דרשות ולא רעיונות. לא להסתתר מאחרי רעיונות כלליים, אלא למסור את עצמי המוכר רק לי — את עצמי העמוק הנסתר — לו ית'. "רחמנא לבא בעי". מה זה "מכיר את מקומו" שכתוב בחז"ל, כאחד מארבעים ושמונה דברים שבהם נקנית התורה. מה זה "מכיר את מקומו"? האם הכוונה ל"דרגתו"? ח"ו! אין "דרגות" בתורה. "דרגא" זה מושג חברתי. מכיר את מקומו היינו מכיר את תפקידו שלו. במה אני יכול להביא הכי הרבה תועלת לתכלית שלשמה ברא אותי הקדוש ברוך הוא? הרי אני שונה מחברי והוא שונה ממני. אני אתפלל לזה: הקדוש ברוך הוא תגלה לי, אני רוצה לדעת, אני רוצה לעבוד אותך בשורש נשמתי שלי, אני רוצה לעבוד אותך במקסימום ה"אני" שלי. אנא, גלה לי אותו.

איזה אור נבקע בשמים, יהודי מדבר להקדוש ברוך הוא באמת. יהודי רוצה לעשות רצונו של הקדוש ברוך הוא, כרצונו הוא. כמו שכתוב ב"אבות"

"עשה רצונו (ית') כרצונך" הוא ית' יתן לך הכל. הוא ית' "יעשה רצונך כרצונו" כתוב מפורש "הרחב פיך ואמלאהו".

"אני כשלון" לפני שנים בא הרב יעקב ויינברג שליט"א, אחיו של הרב נח ויינברג שליט"א ראש ישיבת "אש התורה", אלינו לכולל לתת שיעור. הרב יעקב בא מאמריקה ומישהוא בכולל שאל אותו — "איך אנחנו יכולים לעבוד את השם, כשכל פעם אנחנו עושים החלטה, ואחר כך נכשלים בה. כל פעם נכשלים מחדש; חמש, שש, שבע, שמונה פעמים, נו, כמה פעמים נעשה את זה?!".

ענה הרב יעקב ויינברג: לאמריקאים יש מושג: "איי אֶב אָה פִּלִּיר", אני כישלון. זה "עובד" פחות או יותר ככה: יש לי תדמית של עצמי. אני מבין שאני ב"דרגה" מסויימת, ואני "חי", (במרכאות כפולות), את הדרגה הזאת. עובר זמן, לפעמים שנים, ופתאום מתברר לי שאני לא באותה תדמית שבה דימיתי את עצמי. למשל: חשבתי שעד גיל 30 אני אעשה מיליון דולר ואני עדיין מרויח רק 1,800 דולר לחודש. סימן שאני כלום ואני אפס וכו', ואני כישלון וכו' וכו'. וכי אצלנו, שאל הרב יעקב ויינברג, ככה בנויה עבודת ה'?

וכי הקדוש ברוך הוא מבקש ממך שתהיה "הצלחה"? ואם לא תיכשל, אז זה נקרא שאתה כבר כן "מצליח"? וכי יש מושג פה בעולם העבודה, בעולם המעשה, מה זה "להצליח" ומה זה "לא להצליח"? וביחס לאמוראים, שהם אמרו על עצמם שהם לא כמו חמורו של פנחס בן יאיר, אז מה אנחנו?! וכשהרמח"ל אומר שבהמות גן עדן היו בדרגה יותר גבוהה מהאדם היום, אז מה זה נקרא, "כן מצליח" ..., "לא מצליח". זה הכל מושגים חברתיים.

אדם מסתכל על עצמו על פי איזושהו קנה-מידה חברתי שאותו הוא חי, קובע לעצמו תדמית מעצמו, ונשבר כשהוא לא עומד בתדמית הזאת. אבל אנחנו יהודים, שיש לנו תפקיד, והתפקיד הוא רגע — רגעי, שניה — שנייתי, בכל שניה ושניה, להסיר את הרע, להגביר את הטוב, להידבק בקדוש ברוך הוא. נפלתי? נכון, אבל אני עדיין חי ב"ה? אז אני אקום!

לא רק שאם נפלתי אני אקום. אומר רבי ישמעאל: "אין אדם עומד על דברי תורה, אלא משנכשל בהם". תשמעו טוב מה שכתוב כאן. נורא ואיום: אדם לא עומד על דברי תורה אם הוא לא נכשל בהם. רק אם נכשלתי, או, אז אני עומד בפני אמת ברורה. תפסתי את האוייב, הוא התגלה, הוא יצא ממחבואו. נכון, הוא היכה, אני שותת דם, אני בוכה ומצטער ומתחרט, אבל ראיתי אותו, קלטתי אותו, תפסתי אותו. עכשיו, כשאני יודע את העוצמה שלו, איפה הוא מתחבא, מתי הוא מתפרץ, ניראה, נחשוב, נעשה תחבולות. "שבע יפול צדיק וקם". אז אם הוא נופל כל כך הרבה פעמים, (כי שבע זה מספר חוזר, וזה יכול להיות שבעים ושבע, ושבע מאות שבעים ושבע), א"כ למה הוא צדיק? כי הוא קם.

"חרטה"

חז"ל הקדושים אומרים שהרשעים, מלאים חרטה כל ימי חייהם. אז הפירוש הפשוט הוא שהם אמנם כל הזמן מתחרטים, אבל לא פועלים קדימה. וזה דבר נורא ואיום שחז"ל מגדירים את זה כ"רשע". שלא נחשוב שרשע זה רק אחד שלא מתחרט. לא ולא. מתחרטים ומתחרטים (וכמה זה מפצה אותנו בפנים: "הרי אני מתחרט"), — ואעפ"כ נקראים רשעים, כי לא פועלים קדימה — לא לומדים מהנפילה איך לא לפול עוד. אולי יותר לנו, ברשות כבוד "המתחרט" הזה, לחקור טיפה את הפנימיות שלו. למה הוא לא פועל קדימה? למה הוא לא משתמש בנפילה לקימה מחודשת? כי הוא "ברוגז". שברו את הכלים אז לא משחקים. "כלומר ה"אני" שלו נפגע מזה שהוא נכשל. אבל ה"מסילת ישרים" מדגיש חרטה אחרת: — "... שהוא מתנחם לגמרי והיה חפץ ומשתוקק שמעולם לא היה נעשה הדבר ועוזב אותו להבא ומצטער בלבו צער חזק על שכבר נעשה הדבר ועוזב אותו להבא ובורח ממנו...". שימו לב שהרמח"ל מציין פעמיים שכבר "נעשה הדבר". הצער הוא על הפגם שפגמתי, על ההרס שהרסתי בעבירה, ולא דווקא על איך אני עשיתי דבר רע כזה. מה זאת אומרת איך אתה עשית דבר רע כזה? איזה הווה אמינא היה לך שלא תעשה? הבעיה היא שאנחנו לא מוכנים להכיר ברע שבתוכנו. לא מוכנים לחדור אליו. לא מוכנים לקחת את הנר הזה שהוא נשמת אדם, ולחפוש חדרי בטן, לרדת אל המרתפים ולגלות,

זה התפקיד שלנו. חכמינו ז"ל לומדים שבדיקת חמץ היא בנר, מהפסוק: "נר ה' נשמת אדם חופש חדרי בטן". הוא ית' נתן בנו נשמה עליונה, חצובה מתחת כסא כבודו, ומצווה עלינו להאיר בה את חדרי בטנו, ולגלות, על מנת לבער, את החמץ שבנו. אתם שומעים רבותי, לא פחות מאשר לקחת את הנשמה האלקית שבנו, ולרדת אֶתה אל המקומות האפלים, הלא כל כך סימפטיים, של נבכי נפשנו ויצרינו, ולהאיר שם ע"מ לנקות. עד כדי כך, שב"תנא דבי אליהו" כתוב, שהקב"ה שמח ביום הכפורים שמחה גדולה. משל "... למלך בשר ודם שהיו עבדיו ובני ביתו מוציאים את הזבלים ומשליכין אותו כנגד פתח בית המלך. וכשהמלך יוצא ורואה את הזבלים הוא שמח שמחה גדולה לכך נדמה יום הכיפורים ... " ע"כ. מפתיע נכון? לא מזכירים כאן שהוא ית' שמח על היותנו כמלאכים ביום הזה, אלא להיפך — על הפסולת שאנו משליכים אל פתח בית המלך. כשמבינים את זה אז אין הווא — אמינות של תדמיות עצמיות. וממילא אם ח"ו נכשלים אז לא "נשברים" ח"ו, אלא קמים בפעם השבעים ושבע ועושים תשובה באמת, שהיא ללמוד מהנפילה איך לא לפול שוב ב"ה.

לעולם ירגיז

ואם אנחנו עושים את זה, ומגלים את רעתנו בכל שניה ושניה, ולא נותנים מנוחה, זה מה שחכמינו אומרים, "לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע".

למה הדבר דומה? יש עיר מבוצרת חומה. שם ביערות, בחורשות מסביב, יש חוליות קטנות של חבלנים, הם לא יכולים לתקוף את העיר, כי הם מפורזים ומועטים.

אומר הקדוש ברוך הוא: אתה המפקד, יום יום תוציא פטרולים, תלך ליערות, תגלה איפה הם מתחבאים ותילחם בהם. אל תיתן להם להתארגן, לא לכיתות, לא למחלקות, לא לחטיבות. תרגיז, לך תחפש, משמש ופשפש כל רגע.

מי שמבין שתפקידו לראות את האויב ללא הרף. להרגיז יצר הטוב על יצר הרע. להיות מהצדיקים שכל ימיהם בתשובה ... מה פירוש שכל ימיהם בתשובה? כל ימיהם רואים את רעתם ושבים ממנה. ענינם כל ימיהם, הוא

לראות במה הם נכשלים, ומזה לשוב. שלא להרים עיניים משיפלותי, לא על מנת להכנס ליאושים פסיכולוגיים, שזה יצר הרע בדיוק כמו גאווה או טפשות, אלא כדי לא לתת לרע להתגבר. לפקח עליו, ולחפש ולראות עוד ועוד, להכיר את תהומות הרע שבי.

התורה אומרת שיש מצבים כאלה של רעב שאשה עתידה להחביא מבניה החיים עדיין את בשר ילדה, שמת ברעב ... אשה, אמא, תחביא מבעלה ומבניה שעדיין חיים את הבשר של הילד שלה שמת, כדי לאכול אותו במיסתרים, תשמעו טוב רבותי, כי זה כתוב עלינו — עלי ועליך. אחרת התורה לא היתה כותבת את זה. התורה הקדושה מלמדת אותנו להכיר בתהומות נפשנו. מלמדת את החיוב להכיר בזה.

אנחנו מנחמים את עצמנו, ואומרים לעצמנו כל מיני דברים טובים, ואנחנו נשארים באשליה עצמית של: — ... "על כל פנים, נו, אחרי הכל אני די בסדר, הרי אני בס"ה רק בן אדם" וכו'. אבל משה רבינו לא נותן מנוחה לעצמו "צדיקים אין להם מנוחה ... וכו' ולכן, "בכל ביתי נאמן הוא..." הבית הוא הגוף של האדם, מקום משכן הרע. הכל-הכל נבדק ממושפש וממושמש בכל רגע ורגע. קשה להפתיע את הצדיק. הוא מוכן. הוא לא מתעלם מהרע שבו. הוא מחפש אותו כדי לגלות אותו, כדי לא לתת לו לפעול. הצדיק מוכן תמיד נגד האויב.

וקם עליו
והכהו נפש
 דוגמא, כמה אנחנו לא מוכנים ... או, עכ"פ אני מדבר על עצמי, כמה אני לא מוכן: נסעתי עם האוטו ברחוב שלי. זה היה לפני שלושה ימים, ארבעה ימים, משהו כזה, והלכתי להכנס למיפרץ-חניה שמאלה. נהגתי על פי החוק. ואני לוקח ככה לאט-לאט, ומאותת ומסובב שמאלה וכו', ומאחורי נוסע אוטו, והוא צריך להאיט אחרי. ואני עשיתי את זה קצת לאט. קצת פחות בזריזות ממה שהוא חשב שאני צריך לעשות את זה. (ככה אני חושב בראש שלי. ואני גם חושב לעצמי שבטח הוא גם רואה מאחור דוס עם כובע, וכאמור זה הכל מחשבות שלי עליו). ואני נוסע לאט, כמו בִּטְסֵט עד שאני נכנס שמאלה, אז כשלבסוף נכנסתי, הוא עבר על פני בצפירה כזאת של: "זוז כבר!". מן צפירה כזאת. (וזה הכל פירושים שלי, כמובן).

על השניה הזאת אני קולט את המבט של הטיפוס הזה שנוהג שם, שמסתכל עלי כמו על איזה אפס ... בקיצור, קשה לי לתאר את החימה שתקפה אותי באותה שניה. כמה הייתי רוצה באותו רגע לפחות להפחיד אותו. לנקום על גאותי הפצועה מהצפירה שלו. זהו. לא עשיתי את זה, ויצאתי מהאוטו והלכתי הביתה. וזהו. ואחרי כמה דקות כבר הייתי מחוץ לענין הזה, ופתאום נזכרתי באיזה מצב הייתי – בשניה ההיא של הצפירה. שיחזרתי אחורה את מה שהרגשתי בשניה ההיא. והשקזור הזה היה בס"ה רבע שעה אחרי זה, ונבהלתי, ממש הזדעזעתי מעצמי. הרי הייתי מסוגל באותו רגע להכות אותו. ואני אומר לעצמי: "מה אתה?" ממש מבהיל. ממש מבהיל. בס"ה רבע שעה אחרי זה אני מסתכל אחורה, ואני לא תופש איך זה יכול להיות?

אגב, ככה באמת גם רוצחים. ואנחנו לא כל כך רחוקים מזה כמו שאנו משלים את עצמנו ר"ל. חכמינו אומרים את זה, ורש"י מביא דבריהם בפ' "שופטים" על הפסוק: "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ... וכו'" מביא רש"י: "...מכאן אמרו עבר אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה, לפי שעבר על לא תשנא סופו לבוא לידי שפיכות דמים לכך יאמר וכי יהיה איש שונא לרעהו וגו'". ע"כ. עם השינאה הזאת, ברגע אחד, לפעמים ר"ל ... אדם שהוא, נניח קצת מה שנקרא, פחות "פחדן". או פחות שייך לציביליזציה, (ולפעמים בצדק כי ה"ציביליזציה" הרבה יותר מושחתת ממנו עצמו), או שכל "מעמדו החברתי" תלוי בנכונות שלו לוותר על המסגרות של הציביליזציה קצת יותר מהר מזולתו, שזה קנה המידה ל"דרגות החברתיות" של העולם התחתון – מי לוחץ יותר מהר על ההדק, אז בשניה הזאת הוא הורג. ועוד אם יש לו כוח "חוקי" ביד, אם הוא שוטר, או איזה קלגס, שנכנס לאיזה ארץ כבושה, בכלל שום בעיה, הוא השליט פה ר"ל.

כל האדם
לכף זכות
פעם שאלתי חבר בכולל: מה פירוש הדבר ואהבת לרעך
כמוך? כלומר מה הפירוש, למעשה, אני רוצה עכשיו
להבין סוף כל סוף, שהרי אני חייב לקיים את המצווה הזאת. אז הוא ענה

לי בקצרה. ואז חשבתי לעצמי "מה הוא מדבר?!", אבל אח"כ למדתי מה שהחבר ענה לי, והבנתי שזה העיקר. הוא ענה לי אז: — "אתה רוצה לקיים את ואהבת לרעך כמוך, אז תיראה כל הזמן רק את הדברים הטובים שבו". לא הבנתי — "אבל הרי אני רואה גם את הדברים הרעים שבו?!" זאת הבעיה. מי שאינו בן תורה כשהוא רואה את "הרע" של השני, או את "הטוב" של השני, יחסו אליו הוא, לפי מה שהוא קולט, ממה שהוא מופעל מן הזולת. אז הוא מתייחס לפי מה שהוא מופעל. וכשהוא "רואה" שהשני "רע", כך הוא מתייחס אליו. עכשיו תגיד לו: "אסור לך להתייחס אליו כך התורה מחייבת אותך ללמד עליו זכות. ויענה לך: "אתה רוצה שאני אשקר את עצמי?" הרי אני רואה שהוא רע". אבל אצלנו אין: "אני רואה". הקב"ה אומר לנו שלא נתור אחרי עינינו פרוש שאנו לא רואים. כי אם מה שהיינו רואים היה אמת, אז לא ייתכן שהתורה תצווה עלינו שלא נתור אחרי עינינו. אז זה כל ההבדל בין היהודי לגוי. אנחנו מאמינים לתורה, ולא מאמינים למה שאנחנו "רואים" ו"שומעים". כי כל מה שאנו קולטים מהעולם החיצוני תפקידו אחד: — זה סדן שנחיל עליו את המצוות.

מצוות —

זאת אומרת שהקב"ה מזמן לכל אחד ואחד את שרשרת **אברי הגוף** הנסיונות שזורמים אל מול כל אחד ואחד מאתנו מן העולם, אך ורק כדי שנחיל עליהם את המצוות. ובחבור שנעשה על ידינו, (ורק על ידינו זה יכול להיעשות), בין התורה המצווה לבין חומר העולם הזה, אנחנו נותנים קיום נצחי לחבור עצמו, והחיבור הזה נקרא מצווה: — חבור בין מצה, שהיא לחם עוני, שזה חומריות העולם הזה, שאין לו מעצמו כלום, לבין ה"ואו" שהיא התורה. ויחד זה עושה "מצוה". שרק לזה יש קיום נצחי. בעולם הזה הקב"ה בכבודו ובעצמו מתחנן אלינו — בניו שנואיל לקיים את מצוותיו. ואנחנו הרבה פעמים מסכימים לעשות טובה ולקיים מצוות. אבל בעולם הבא, אחים יקרים, אוי ... ממש צריך לזעוק לקרוע את הלב ... שהרי בעולם הבא איך נתחנן למצווה: מי יתן, מי יתן עוד שורה אחת תורה, עוד צדקה, עוד תפילה, אבל שם "חפשי מן המצוות". והרי רק במצוות נחיה. פה אנחנו עושים טובה מניחים תפילה של יד. שם היד תוכל לחיות רק מפח התפילה של יד, רק מכח הלולב שהיד הזאת נטלה. רק במצוותינו אנחנו נחיה לעד. יד שמאל שלנו והלב יתוקנו לנצחיות ע"י תפילה של יד,

והקרקפת ע"י תפילה של ראש. והעינים ע"י שלא נסתכל באסור, וכן נסתכל בציצית. והרגלים ע"י שנרוץ לבית המדרש ולדבר מצוה, ולא נרוץ להרע ח"ו. והשפתיים והלשון והפה והחך והגרון ע"י קריאת שמע ותפילה ותורה וכו' וכו'. וכך הגר"א מפרש על הפסוק ב"משלי": — "בו לדבר יחבל לו וירא מצוה הוא יִשְׁלָם". ותראו את החפץ חיים זצ"ל מביא את הגר"א, ומתאר ככה בפרוטרוט איך יעמדו אנשים בלי ידיים בלי רגלים, וזה לנצח נצחים ה' ירחם. זה מופיע ב"חומת הדת" פרק י"ח וגם בהג"ה שם. אני ראיתי את זה בספר ישן — "לקוטי החפץ חיים" על פרקי אבות, שמפרש שם את המשנה: — "ר"א הקפר אומר וכו' הילודים למות והמתים להחיות וכו'". ובתוך הפרוש על המשנה מפרש את הפס' ב"דברים" פ' "האזינו": — "ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל".

ש. מה שאתה אומר, זה טוב ויפה כשבן אדם לומד, ומתפלל ועושה מצוות ונמצא בעבודת ה' אבל כשהוא בתוך מצב הנפילה הוא בכלל לא חושב על זה, הוא בכלל לא נזכר בחבר מן הכולל ובמה שהוא אמר לו: "תראה רק את הטוב ... וכו'".

ת. כלומר, עכשיו כשהוא נמצא במצב של נפילה, אז "אין החבוש מתיר את עצמו מבית האסורים" — הוא לא מסוגל להרים את עצמו. זה מה שאתה מתכוון?

ש. כן!

ת. עכשיו, כשאתה שואל אותי את השאלה שלך, עכשיו, הרגע, אתה לא בנפילה, נכון? אלא מה, אתה יודע שעלול להגיע מצב כזה נכון?

ש. בטח. וכשהמצב מגיע, אני לא יכול להילחם איתו.

ת. אבל הרגע, הרגע הזה — עכשיו, למה אתה קופץ ישר למצב הנפילה, חכה, ישנו מצב ביניים, בין עכשיו לבין הנפילה. יש מצב ביניים. ואני לא סתם שאלתי אותך על עכשיו — על איך אתה מרגיש עכשיו. זה מה

שאמרנו באחת הפגישות הקודמות שחז"ל מלמדים אותנו שלעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע. אני לא אתן לחוליות הרע

השם דרך

להתארגן, אני לא אשלה את עצמי במבסוטיות שלי. המצביאים אומרים שמי שרוצה בשלום

יתכונן למלחמה. אז גם בזמנים הכי "טובים" שלי אני לא ארמה את עצמי. אני לא אשכח שברגע הזה – הרגע הכי טוב, חוליות האויב מתארגנות נגדי ביער, ועוד יותר מזה דווקא אז – דווקא בזמן ההתעלות, זה זמן סכנת התגבשות הרע בתוכנו. יצר הרע הוא ערמומי מאוד. הוא בונה את ההתעלויות הכי גדולות וכוונתו אחת – להפיל את הנפילה הכי גדולה. "... לפני שבר גאון..." אומר שלמה המלך ע"ה. ותראו את הגר"א זצ"ל על הפסוק במשלי בפרק ב' "אבן ואבן איפה ואיפה תועבת ה' גם שניהם" – על סכנת ה"התעלויות" ושאדם צריך ללכת בדרכו לאט לאט מדרגא לדרגא. אז אני לא ארמה את עצמי. גם ב"זמנים הטובים" אני אתכונן לרעים. אני אעשה עכשיו תחבולות מה לעשות כשהמצב יגיע. אני אהיה מפקד חכם. אני יודע שהאויב עלול לתקוף, ובוודאי יתקוף, אין שום ספק. כמו שחכמינו מזהירים אותנו שיום יום מתגבר יצר הרע על האדם כמו שנאמר "צופה רשע לצדיק ... וכו' אני לא יודע מתי, לכן אני אכין עכשיו אמצעי עזר. אני אעשה עכשיו תחבולות. זה מה שה"מסילת ישרים" אומר על זמן ה"שלא בשעת מעשה". על זמן התכנון. לפני שהרע תוקף: – "... אז יתבונן ויחקור בשכלו איזה תחבולה יעשה לסור מן הרע ההוא ולטהר ממנו", אני לא אומר מה הן התחבולות, כל אחד והתחבולות שלו. אבל בדרך שבה האדם רוצה לילך, בה מוליכים אותו.

אין כוח להתגבר על היצר הרע, אתה צודק, בזמן הנפילה לא. אבל כשאתה קובע לך זמנים קבועים ל"פשוט ומשמוש". כשאתה עושה פעולות מחשבתיים, מחשב את דרכיך – שם את דרכך, בלשון חז"ל ("השם דרך רואה בישע אלקים" – אל תקרא שם אלא שם) נכון שבמצב העצב ההוא, הדיכאון ההוא, הנפילה ההיא, אני במצב של נגד השם, אני נתון בידי הסיטרא אחרא אעפ"י שאני לא רוצה בשום אופן להיות בזה. ועוד יותר מזה; גם אם אפשוש ואמשמש לפני זה. ואתכנן תחבולות לפני זה. גם אז אין בכח עצמי להנצל. וה"מסילת ישרים" אומר בבירור "ופשוט הוא שאפילו אם פקח האדם על עצמו – אין בכחו לינצל אלולי הקב"ה עוזרו, כי היצר הרע תקיף

מאוד, וכמאמר הכתוב "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו..." וגו' אך אם האדם מפקח על עצמו או הקב"ה עוזרו ונצול מן היצר הרע. אבל אם אינו מפקח הוא על עצמו ודאי שהקב"ה לא יפקח עליו. כי אם הוא אינו חס — מי יחוס עליו? והוא כענין מה שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות לג) "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו" והוא מה שאמרו (אבות פ"א י"ד) "אם אין אני לי מי לי", ע"כ. אז עכשיו אני אתפלל לקדוש ברוך הוא, אל תיתן לי ליפול, לא בשלא יהיה לי כח להתפלל. ועכשיו להתפלל אליו ית' שאם ח"ו אפול, שיתן לי דרך לצאת, שיגלה לי פתח.

כמו שהזכרנו למעלה, בדרך שבה האדם רוצה לילך, בה מוליכים אותו. הקדוש ברוך הוא יוציא אותך. ואז אתה תהיה חשוב מאוד, אתה תהיה אדם שהכרת את בית הסוהר הזה, הכרת את האוייב הזה, וניצחת אותו. אתה תוכל לעזור להרבה אנשים בעם ישראל. מעלתך תהיה זרבה יותר גדולה, ממעלת כל אדם אחר שלא נפל. זו הכוונה, במקום שבעלי תשובה עומדים, למה? כי הם היו ברע ויצאו וניצחו אותו. חס וחלילה וחס, אסור להכנס לרע בשביל זה, חס וחלילה וחס. מי שאומר: אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה, זה ודאי, חס וחלילה וחס. אבל בדיעבד... אם ח"ו נפל וקם, והפך את החושך לאור — כדברי הרמח"ל ב"דרך ה'", או אז הוא זוכה למעמד המיוחד הזה שנקרא "מקום" בעלי התשובה.

ש. ר' אורי, סליחה אבל מה שאתה אומר לנו כאן זה שנהפוך את החיים
שלנו לחיים שאף אחד בעולם לא מסוגל לחיות ...
עצירה, נסירה,
אתה אומר שאני אתכנן היום את המניעה של הנפילה
שקילה
של מחר ... אז אם ככה תתכנן גם את התפילה הבאה,
וגם את הכניסה הביתה הבאה, וגם איך תדבר עם השכן שלך בפעם
הבאה שתפגוש אותו במדרגות ... סליחה אבל זה בית-סוהר... איפה
הטבעיות, איפה הבלתי אמצעיות אתה בכלל לא יכול לחיות את מה
שאתה מרגיש עכשיו, הרגע. כל דבר: תעצור, תחשוב, תחליט, ואז אם
זה בסדר אז תעשה ... אתה נהיה אוטומט אתה מבצע אך ורק מה
שהקומפיוטר — השכל מצווה עליך וזהו ...

ת. אני מוכרח להגיד שקלעת אל מרכז הענין. אבל סליחה, ראשית לא אני אומר את זה, אלא ה"מסילת ישרים". והוא אומר את זה במפורש ובמדויק: "... שלא יעשה שום מעשה מבלי שישקל אותו במאזני זאת הידיעה". הידיעה היא זאת שהרמח"ל מזכיר אותה כמה שורות לפני כן "... מהו הטוב האמיתי שיבחר בו האדם והרע האמיתי שינוס ממנו". אתם שומעים רבותי, שלא יעשה שום מעשה — התפילה הבאה, והכניסה הביתה, וה"שלום" לשכן, והורדת הזבל, וכמה אני אוכל בדיוק, וכמה אשתה, ואיך, וכו' וכו' אין הכי נמי, זה כמו להיות ב"בית סוהר". אלא שזה בית סוהר של ההכרה. זה להיות מודע לעצמי, ולפקח על עצמי בכל רגע. במלים פשוטות פירושו להיות בן אדם, כל הזמן, ללא הפסקות. זה נקרא להיות יהודי — "אתם קרואים אדם" זה לחצות את ה"אני" ה"פשוט" לשנים. החלק האחד, הוא זה שמחובר אליו ית', זה החלק המשגיח. וממילא החלק השני נהיה מושגח. ה"אחדות הפשוטה של האני", רח"ל, זה שורש כל הרע, זה הס"א. זה היצר הרע בכבודו ובעצמו. אם כן, צריך להפריד את החיבור הבלתי — מודע הזה, בין חומריותנו לבין נשמתנו, שמאפיל את אורו ית' מלהאיר את נשמתנו, ולחבר אותם מחדש זה לזה, אבל חיבור מודע — מבוקר ע"י התורה. נראה שזה מה שאנחנו מבקשים בתפילה: — "... חלצה נפשי ...", כדי שנפשנו האלקית תשתחרר מכבלי הגופניות המחשיכה אותה, ותוכל להאיר את מעשינו הגופניים באור התורה הנלמדת.

אגב, סליחה, אבל תרשו לי הערה שלא קשורה בהכרח, אבל קצת בכ"ז קשורה לנושא. אני מאוד לא אוהב סוג מסוים של דיבורים על "היצר הרע". תמיד אני מרגיש שמדברים על איזה "עטלף שחור" שהוא "יצר הרע". "זה לא אני רק שלפעמים ה"עטלף השחור" הזה תוקף אותי, אז מה אני יכול לעשות?" אז יצר הרע זה לא "עטלף שחור". יצר הרע זה אתה בכבודך ובעצמך. יצר הרע זה אני. זה ה"אני" האחדותי הזה. המובן מאליו. הבלתי מודע לעצמו. רבותי זה בעצם מה שה"מסילת ישרים" אומר. את ה"אני" ה"פשוט" הזה את השקר הזה ... את ה"אני" הבלתי מודע לעצמו, בין במזיד בין בשוגג. את השקר הזה צריך לנסר, להפריד, כדי שנוכל להתבונן בו בלי פחד, לבודד אותו וב"ה לנצח אותו. (ולמה אני קורא ל"אני" הזה "שקר", אם ב"ה יהיה זמן וסייעתא דשמיא אולי נגיד על זה שתי מלים אח"כ).

אז עוד הפעם. אומר ה"מסילת ישרים" שאת ה"אני הפשוט" הזה צריך לחצות – לנסר. כלומר להפריד את החלק הנשמתי שקבלנו ממנו ית' – את הצלם אלקים שבנו – מהחלק החומרי, ובכך לאפשר לשכל, שזה הנשמה, ששרשה למעלה, להיות קברניט – להיות מפקח על החלק החומרי. ה"מסילת ישרים" אומר את זה פשוט במלים שהזכרנו לפני רגע: – "... שלא יעשה שום מעשה מבלי שישקול אותו ..." וכו'. ממילא הגוף נעצר – לא שולט אינסטינקטיבית. ובאמת יש בזה הבנה יותר עמוקה. שהרי אורו ית' מאיר עלינו ללא הרף, ללא הפסקה כלל, כל הזמן, ומה שמונע את האור הזה להאיר בתוכנו זה החיבור הבלתי-מודע הזה של נשמתנו לחומריותנו. זה מאפיל ר"ל את אורו ית'. אז להפריד את הנשמה מלהשתעבד לגוף, זה לא ענינים גדולים. זה בס"ה לעצור רגע, ולחשוב רגע, לשקול כל מעשה עפ"י הטוב האמיתי שזה התורה, וזה כבר מונע את השליטה האינסטינקטיבית של הגוף והרגליו על הנשמה. לזה אני קורא להפריד. וההפרדה הזאת, הפתח הזה כחודה של מחט כבר מאפשר לאור להכנס ולהאיר.

המפקח נושע זוכרים מה שאומר ה"מסילת ישרים" בסוף פרק ג' "ופשוט הוא שאפילו אם פקח האדם על עצמו – אין בכחו לנצל אלולא הקב"ה עוזרו, כי היצר הרע תקיף מאוד ... אך המפקח על עצמו אז הקב"ה עוזרו וניצול מן היצר הרע". ואדרבה, אני אומר שהעובדה שאין לאדם כמעט כח להנצל בעצמו מיצר הרע זאת ההבטחה הגמורה לנצחון ללא שום ספק. אתה תשום את דרכך ("השם דרך ..." וכו') והקב"ה יושיע אותך. הבטחה מפורשת. אתה לא צריך להצליח, כי אתה בכלל לא יכול להצליח. אתה חייב לעשות את שלך ללא הרף, אז ללא שום ספק תצליח, כי הוא ית' "לא יעזבנו". "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו".

היהודי – זו "מדת הזהירות" בספר "מסילת ישרים", שהיא **מעל ההבנה** המדרגה הראשונה, והיא הבסיס לכל השאר. פירוש, שבלי ההתחלה הזאת אין בסיס לכל עבודת ה'. עכשיו, זה נכון מאוד מה שאמרת שאף אחד לא חי כך ... חוץ מהיהודי האמיתי. ואני אומר "אמיתי",

כי כל מי שאמו יהודיה נידון כיהודי, אבל מי שרוצה להיות כיהודי, חייב לקבל על עצמו את העבודה ה"בלתי אפשרית" הזאת, שנהית אפשרית רק בחפצו ית'. כי אנו פועלים פה בעולם הזה רק במה שאנו יכולים. בס"ה עוצרים מתבוננים, רק פותחים פתח כחודה של מחט, בתוך שטף עבודת היצר שפרעה מעביד אותנו. ומיד בורא עולם מרחיב את פתח חוד המחט כפתחו של אולם. נכון מאוד, יהודי זה בלתי אפשרי מצד עצמו, כי גם שִׁכְרָנו הוא בלתי אפשרי כלל מצד עצמו. רק הוא ית' שמו לעד ולעולמי עולמים, נותן לנו שכר ש"עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו". אתם יודעים רבותי מהו השכר? אומר הרמח"ל ב"דרך ה'" שזה להדבק בו ית' שמו! אתם שומעים רבותי, יש לנו בכלל מושג ... סליחה, אני רוצה לצטט מתוך "דרך ה'". תשמעו רבותי, "ועל כן בהיות חפצו ית' שמו להיטיב לזולתו, לא יספיק לו בהיותו מיטיב קצת טוב, אלא מיטיב תכלית הטוב שאפשר לברואים שיקבלו, ובהיותו הוא לברו, ית' שמו, הטוב האמיתי, לא יסתפק חפצו הטוב אלא בהיותו מְהַנֶּה לזולתו בטוב ההוא עצמו שהוא בו ית' שמו מצד עצמו, שהוא הטוב השלם והאמיתי. והנה מצד אחר, הטוב הזה אי אפשר שימצא אלא בו. על כן גזרה חכמתו שמציאות ההטבה האמיתית הזאת יהיה במה שיתן מקום לברואים לשיתדבקו בו ית' שמו, באותו השיעור שאפשר להם שיתדבקו". ע"כ. רבותי אנחנו יש לנו מושגים בזה שִׁיְצוֹר מוגבל, חלקי, עפר ואפר, סופי, יתדבק באין סוף ב"ה?! זה מה שאמרתי שיהודי זה בלתי אפשרי. שכרו בלתי אפשרי, ובלי עזרתו הבלתי הפוסקת של ה' ית' גם עבודתו של היהודי בלתי אפשרית: — ללמוד את התורה שהיא "... מעין המציאות האמיתי שלו ית' ..." (זה ציטוט נוסף מ"דרך ה'" לרמח"ל) ולחבר אותה למקום עפר רמה ותולעה "... ותשלך אמת ארצה ועשתה והצליחה" (דניאל ח' י"ב), שזה העבודה שלנו, זה בלתי אפשרי. רק מכחו ית' אנחנו יהודים יכולים לעבוד את העבודה הזאת. יהודים שְׁנִמּוּלָה ערלתם ביום השמיני לבואם אל העולם הזה. כיוון שהוסרה הערלה שמונעת את החיבור האמיתי, אז הם, ורק הם יכולים לעשות, בחסדו ית', את העבודה הזאת שהיא החבור של תורה לארץ. וזה תפקיד שלנו. לא של המלאכים למעלה, ולא של שום ברוא אחר בכל היקום כולו. רק היהודי מונה על ידו ית' לשליחות הזאת. זה אפשרי? זה בלתי אפשרי! אז אתה צודק אף אחד לא חי ככה. נכון, נכון

מאוד, אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ... משהוא כאן מוכן להחליף את העבודה הבלתי אפשרית הזאת עם כל האפשרויות של העולם? אף אחד. ברוך השם.

אני מכיר איש שהוא נכה כמעט 100%. לא יכול לאכול, לא יכול לשתות, לא יכול לישון. לא יכול לשבת. כל רגע, וכל שניה של כל רגע בחיים שלו, זה כאבים ויסורים. כולו חתיכת כאב אחת. שאלתי אותו אם יש לו טענות, הוא אמר "אני מאושר". דבר אחד מדאיג אותו: — הוא אמר לי לפני ראש השנה "אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה". רבותי, תאמינו לי, כשהוא אמר לי את הדבר הזה עבר לי רעד בנשמה. הוא, הוא המזוכך והמטוהר בכל היסורים של העולם, אומר לי "אוי לנו מיום הדין?! אתם מבינים מה זה יהודי? למה נזכרתי בזה. כי לפני לא הרבה זמן שאלתי את אשתו, כמו ששאלתי אתכם עכשיו, אם היא מוכנה להחליף את החיים שלה? שזה לא יום ולא לילה. אין לה מנוחה לשניה אחת. חיים של חרדה אחת גדולה. של צער אין סוף. שאלתי אותה אם היא מוכנה להחליף את החיים האלה שלה עם חיים של אשה מסודרת. ככה, בית מסודר, כולם בריאים, וכו' והיא ענתה לי "לא בשום אופן". זהו רבותי יהודי. זה דבר בלתי אפשרי. אשרנו מה טוב חלקנו!

ה"אני" — שקר עכשיו אני עוד חייב להגיד שתי מלים למה ה"אני" הוא שקר, כמו שהבטחתי קודם. אגיד את זה בקיצור ואולי זה לא יהיה כל כך מובן. אבל גם באריכות זה לא כל כך מובן. אז מוטב בקיצור. אנחנו מורכבים משני הפכים — נשמה וחומר. כמו במשל של חז"ל על המלך שהפקיד את השמירה על גנו בידי שני שומרים — עזר (הגוף), ופסח (הנשמה). והפסח רכב על העיוור וכו'. כל אחד משני ההפכים האלה נתן להגדרה רק ביחס להפכו. כי מה זה החומר כשלעצמו, לא נתן לתפיסה. ומה היא הנשמה במקורה, לא נתן לתפיסה. כי מקור שניהם בשני קצוות ה"אין". אם כן רק חבורם בנקודת האמצע, מאפשר בכלל לדבר על כל אחד מהם רק באופן יחסי לקוטב ההפכי לו. החיבור הזה בין שני קטבים השוללים זה את זה גוף ונשמה, שרק הוא ית' יכול לאחדם, מאפשר לנו להגיד "אני". אבל למלה הזאת יש משמעות, אך ורק, אם באותה נשימה שבה אתה הוגה

אותה, באותה נשימה ממש, אתה יודע שאתה בשלעצמך לא יכול להיות כלל, אלא כל הווייתך רק מכח מי שמחבר את שני הפכיך – נשמתך וגופך – שמקור כל אחד מהם ב"אין". ובכל שניה אך ורק מכחו ית' אתה יכול לאמר "אני". כל "אני" לאפוקי מכחו ית', זה שקר גמור.

נס גדול היום פה ועכשיו עוד מלה לשואל שאמר "איך אפשר להיות

ככה?" אתה יכול לחשוב בלבך, ואולי עוד חברים

פה חושבים כך: – "באמת דרשה יפה מאוד. אבל מי אמר שיש לי כח לעמוד בזה? עם כל הדרשות היפות, מי אמר שיש כח לעמוד בחיים "בלתי אפשריים". אחי ורעי אני רוצה לגלות לכם סוד. סוד איך כל אחד מאתנו יכול לחזות בנעם ה' ממש. לעבור מן העולם הזה העכור לעולם של נס, והוא עדיין פה, רגליו דורכות על הארץ הזאת. בקצור, שואלים למה הקב"ה לא עושה לנו נסים. אז הרמב"ן זצוק"ל כבר אמר מה שאמר, על יהודי שח"ו לא חי בכל רגע מחייו, את ההכרה שאין לך פרט בעולם שאינו נס גמור ממנו ית'. אבל מה שאני רוצה לדבר פה זה על ההתנסות בפעל של הידיעה הזאת – שהכל נס. והענין הוא: – שאם אנחנו עושים בפעל את הדבר ה"בלתי אפשרי" הזה – את הפעולה המלאכותית (לשון מלאכה) של הפרדת הנשמה מהגוף, הפרדת השכל מהחומר היינו, במלים פשוטות, כמו שאמר ה"מסילת ישרים" לעצור, לא לתת בשום רגע לטבע לגרור את השכל, להרגל לגרור את ההכרה. לעצור ולשקול את המעשה הבא – קטן או גדול, עפ"י "... הטוב האמיתי שיבחר בו ... או הרע האמיתי שינוס ממנו ...". (והעצירה הזאת, המאפשרת את הפרדת השכל מהגרורות אחר החומר, ומאפשרת לשכל – לנשמה, להיות מפקחת על מעשינו, יכולה להיות תוצאה אך ורק של מלאכה – היינו פעולה אנשית יזומה – לאפוקי ממקרי הטבע). ובכן, אם נעשה בפעל את ההפרדה הזאת, היא תמיד תהיה מלווה בהרגשה של כפיה – כפיה דתית. היא תמיד תהיה מלווה בהרגשת מלאכותיות כפויה על הרגש, שנראה כל כך "טבעי", כל כך "שייך". היא אפילו תהיה מלווה בהרגשת "מוות". כאילו אני מאבד משהו מה"חיות" שלי, מה שאתה קראת לו קודם ה"בלתי אמצעיות". אני מאבד את חיי "הרגש" שלי, וכו'. ובכן אם נאמין בו ית' – בגזרותיו המצוותיות. ונעשה אותן, כי כך הוא ציווה. אעפ"י שהרגש, וההרגל, והחברים, וה"סביבה", והמשפחה,

וה"נורמליות" ... הכל מתנגד לזה. ואעפ"י כן אני עושה את מצוותי, כי השכל מחייב שאם הוא ית' צווה, אז זה הטוב. הכי טוב שיכול בכלל להיות. טוב, ש"עין לא ראתה אלקים זולתך, יעשה למחכה לו". אעפ"י ש"אני" מרגיש אחרת. אז כאמור תהיה הרגשת כפיה, תהיה הרגשת מלאכותיות, תהיה הרגשת מוות. פעם פעמיים ... לא יותר. אתם שומעים רבותי לא יותר. ופתאום, או לא פתאום אלא בהדרגה (אצל כל אחד זה שונה), יתברר לך שכל החיים החומריים, מתאימים עצמם מלמטה, לאותה כפיה נשמתית מלמעלה. ולא רק מתאימים עצמם, אלא אז מתרחש נס. פתאום אתה נכח שאך ורק אֵל הכפיה הזאת, האלקית, כל המציאות החומרית מתחברת, מלמטה למעלה, חבור כזה, בתשוקה כזאת, שבפעם הראשונה בחיך, אתה יודע בברור ללא שום ספק, אתה יודע בכל הווייתך, שאתה חי את החבור היחיד האפשרי בין הרצוי (השכלי הנשמתי האלקי) לבין המצוי (החומרי הגופני האפל). אתה חי חבור של שלמות שהוא למעלה מיכולת ההגדרה. כי הוא עובר את גבולותיה.

להיוולד היום האפשרות לנס הזה נמצאת בידי כל אחד ואחד מאתנו: — כל רגע ורגע תפריד במלאכתך את החבור הטמא הטבעי. (בתנא דבי אליהו כתוב "... אדם עושה מלאכה בפני אויביו כל ששה ימים ..." ומי הם אויבי האדם אם לא טבעו ויצריו. ואנחנו רואים שקוראים לפעולה הזאת "מלאכה"). ובמלאכת הפרדה הזאת תאפשר לאורו ית' לחדור בעד הרווח שיצרת במלאכת הפרדת הדבקים הטבעיים. ואז תחבר בחזרה את הנפרדים. חבור לא טבעי, לא ממילא, אלא חבור בגדרי התורה המדויקים — היינו, במלים פשוטות, תחבר אל כל מעשיך את שיקול הדעת המצוותי. ואז תזכה לחיות את הנס של היוולדות מציאות חדשה. אתה עצמך נולד להיות מציאות חדשה — "... בני אתה אני היום יְלִדְתִּיךָ ... (תהלים ב') "והמציאות החדשה הזאת היא לא תוצאת היפעלותך ע"י מקרי הזמן, אלא היא פרי פעולתך התורנית על מקרי הזמן. והפרי הזה — המציאות החדשה הזאת — היא כל כך מופלאה, עד שאתה עומד נדהם נוכח הנס, של גילוי ההתאמה המופלאה, שבורא עולם טמן בתוך ה"בכח" של פגישתך עם הטבע — החומר, בתנאי, שכאמור הפגישה הזאת היא בגדרי התורה והמצוות המדויקים. וכך, אחרי שהרמח"ל מתאר ב"דרך ה'" בפרק

"במצבו של האדם בעולם הזה ... וכו'" את כל הכרח עומק שקיעת האדם בחומריות העולם הזה ("... בין מצד גופו של האדם, בין מצד עולמו, ובין מצד עסקיו הוא טבוע בחומר ומשוקע בחשכו...") הוא ממשיך ואומר: "ואולם מעמק עצת חכמתו, יתברך שמו, היה לסדר הדברים באופן, שאף בהיות האדם שקוע בחומר בהכרח, כמו שכתבנו, יוכל מתוך החומר עצמו והעסק הגופני השיג את השלמות וההתעלות אל הזך ואל המעלה ואדרבה השפלתו תהיה הגבהתו, ומשם יקנה יקר וכבוד שאין כמוהו בהיותו הופך את החושך לאור ואת הצלמות לנגה יזריח". וזה בתנאי שישתמש בעולם ובריותיו "... באותם הגבולות ובאותם הסדרים ובאותה הכוונה שציווה הבורא ... ובו יתעצם באדם מציאות שלמות ומעלה רבה ... וכו'" ע"כ.

ממש חזרנו פה, ב"ה, על דברי הרמח"ל. הנס הוא, שאעפ"י שהאור הזה שנתהפך מחשך החומריות הוא אך ורק ע"י מעשינו המצוותיים, אף על פי כן הוא מששת ימי בראשית. אתה עצמך מואר בו, ויחד עם זה אתה יודע בבירור, שאעפ"י שהוא תוצאת מעשיך אתה, זה אור שהיה גנוז ועומד, מוכן ומזומן, מצפה ומיחל, ע"מ שאתה, אתה תוציא אותו אל הפעל. עכשיו תגיד לי יקירי לא כדאי להפסיד את ה"בלתי אמצעיות" וה"טבעיות" הרגעיים, החולפים אל התהו והחדלון, בשביל שב"ויתור" עליהם נרויח לא רק אותם עצמם בחזרה, בשרשם העדין והעז ביותר, אלא גם את חיבורם אל השמים ואת היותנו שותפים אתו ית' בבנין שמים וארץ, בבנין העולם הבא? אומרים חכמינו "אל תקרי בניך אלא בוניך". אז כתוב פה שאנו בוני שכינתו, ובניו ית' שמו של ממ"ה הקב"ה לעד ולעולמי עולמים.

קרוב הדבר   ועכשיו נשתדל לחזור לענין. אז כמו שאמרנו קודם, **מאוד בפניך**   בהתחלת השעור: ודאי ודאי שאסור לאדם להעמיד את עצמו בנסיונות. אבל אם בדיעבד כבר היה נסיון, ויצא ונילחם, אז יש לו דרגה נפלאה. הוא מכיר את האוייב. הוא יכול להגיד לעוד אחד בעם ישראל: אתה מיואש? אתה מדוכא? בוא אתי. אני הייתי במצב שלך. שהרי הכוונה ב"בעלי תשובה", במאמר חז"ל הנ"ל, אינה למה שהיום מקובל — מי שהיה חילוני וקבל עול מלכות שמים. זה סתם תינוק שנולד. אלא בעל תשובה, זה

כל מי שעוסק בעבודה הזאת שתארנו באריכות: לשוב אל עצמך לפשפש ולמשמש בעצמך כמו שכתוב – "צדיקים כל ימיהם בתשובה". עכשיו, רבותי, לא מדובר פה בדברים נשגבים שמעל לראשנו. משה רבנו אומר לנו שנדע ש"קרוב הדבר מאוד בפוך ובלבבך לעשותו". אתה רוצה בזה? אתה רוצה למסור את עצמך למען העבודה הזאת? תתפלל לקדוש ברוך הוא. קודם כל קיים את ה"בפוך". "קרוב השם לכל קוראיו לכל אשר יקראו באמת..." תגיד לקדוש ברוך הוא: אני רוצה לעשות רצונך אבל קלטתי שאני רחוק מהעבודה שלך. כי שוב שכחתי שכל מעשה הכי קטן, כל מחשבה, כל הרהור בלב, הכל נקבע בנצחיות. אם כן, אנה אני בא? אנא השם עזור לי, אני מבקש, אני לא רוצה לפגום. שיהיה למען מה שלא יהיה – "...למען השכר שלי, למען הכבוד בעולם הבא, למען עם ישראל, שזה למען תקון השכינה". (ב"נ נבדוק אח"כ את המניעים שה"מסילת ישרים" מדבר עליהם בפרק "בדרך קניית הזהירות"). אבל על כל פנים, מה שלא יהיה, "השם עזור לי!" האדם שאומר את זה, שרוצה בזה, לא יכשל, כי "בדרך שבה האדם רוצה לילך, בה מוליכים אותו", צריך לשים לב, הרצון קובע – "...רוצה לילך..." ו"קרוב הדבר מאד, בפוך ובלבבך לעשותו..." קודם לכל – הפה. אז תגיד: "אני רוצה לעשות רצונך ית' שמך" דבר, תבקש, תתחנן, תידחף.

ש. יש מצבים שאתה בכלל לא רוצה.

ת. אז תבקש מהקב"ה שיעזור לך לרצות. אז תכניס גם את זה בתפילה, גם את הרצון לרצות. כך אני התפללתי לה' ית' בתקופה הראשונה כשהתחלתי לחזור בתשובה: "אני מבין אך ורק בשכל שלי שאתה מלך חי וקיים. אבל הלב שלי רחוק מרחק מיליון שנות אור. הגוף שלי לא רוצה להיות כאן, לא רוצה להתפלל, לא רוצה ללמוד תורה, לא רוצה כלום. רוצה להתבטל, רוצה לצחוק, רוצה לאכול ולשתות ולשון ... אבל אני מבין בשכלי, ורק בשכלי, שאני אהיה יורש גיהנום, חס וחלילה. עזור לי כדי שגם הלב יבין וידע את זה. שלא תהיה לי מלחמה כזאת בין השכל ללב". אני בתפילותי אמרתי את זה יבש כמו אבן במידבר סהרה. "עזור לי!", לא התנדנדתי ולא בכיתי. דבר אחד היה לי ברור – בתפילה אמרתי דבר אמיתי, ובקשתי דבר נכון.

**הרחב פוך
ואמלאהו**

הרבה צעירים באים עם "משברים". מה זה "משבר" זה פשוט שבר בין השכל ליצר. הדברים עתיקים כימות עולם חז"ל אומרים: "אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי". לא אנחנו המצאנו את ה"משברים". "כל משברך וגליך עלי עברו" אומר דוד (תהלים מב). השאלה, כשאתה מבקש עזרה מהמלך, מה אתה מבקש? שיעזור לך לבגוד בו? "אדוני המלך עזור לי להכנע ליצרי, תן לי את תשוקותי..."? תבקש ממנו ית' שיעזור לך לעשות רצונו. כאן כתיב "... הרחב פיך ואמלאהו" מה אומר בורא עולם: — "אנכי ה' אלקיך המוציאך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו". מי שהוציא אותך מלהיות עבד לעבדי עבדים, ועשה אותך לבנו, בן של מלך מלכי המלכים הקב"ה. יש דבר שח"ו נבצר ממנו ית' לעשותו בשבילך?! אני רוצה לגלות לכם שאני אפילו לא התבישתי לבקש בתפילה שהוא ית' יתן לי את אותה "שמחה" שהיתה לי בחוץ, כשעשיתי מה שאני רציתי, שהוא ית' יתן לי את אותה שמחה בפנים כשאני עושה את רצונו ית'. עד כדי כך, אמרתי בתפילה: "גלוי וידוע לפניך שאני חלש, אני צריך גמול מיד, אני צריך ספוק, אני צריך שמחה, אני צריך להנות. אם ח"ו לא תתן לי פה בפנים את אותה "שמחה" שהיתה לי בחוץ, איך אני אחזיק מעמד?! והוא ית' נתן לי מלוא חפניים. ורק כשהוא ית' נתן לי פה בפנים, בעולמו בתורתו ובמצוותיו, שמחה כזאת, שרק אז הבנתי שמה שהיה לי בחוץ, זה בכלל לא התחיל להיות דומה לשמחה. צחוק, זה לא שמחה. שמחה ואושר, — זה רק כשהאדם יודע שיש תכלית. ואז זוכה להכיר אותה בתורתו ית'. (כי בשום מקום אחר לא יוכל למצאה), ואז משתדל לקימה. רק זה אושר רק זה שמחה. כי אתה מקבל אישור — אושר לכל פרט מכל מעשה הכי קטן שיהיה בהתחברו אל תכלית שהיא אין סופית. רק זה אושר רק זה שמחה כי בורא עולם נתן לנו נשמה אין סופית אז כל מה שפחות מזה לא יוכל לספק. אם כתוב "הרחב פיך ואמלאהו" אתה תרחיב. אל תפחד, הקב"ה מקיים את שטרותיו אתה חושב שח"ו הקדוש ברוך הוא לא יודע להבחין בין אמת לחצי אמת, לרבע, לשליש?

★ ★ ★

ש. הרב, אבל אתה משקר?

ת. אני משקר?

ש. כולם פה מכירים על מה אני מדבר, נו באמת, למה לשקר? גם שאתה
 סתירה בא ומתפלל ומבקש עזרה, אתה מרגיש שאתה משקר, אתה
 עומד ולמעשה אתה משקר את בורא עולם. אתה בכלל לא
 רוצה לקום, אתה יודע שאתה עומד מול בורא עולם, ואתה
 משקר.

ת. אני רוצה להבין את השקר הזה, תגיד לי מה זה השקר הזה?

ש. תעזור לי, אתה מבקש מבורא עולם תעזור לי, ובעצם, לא בא ליך.

ת. כן, הבנתי כלומר, אני יודע שאני לא רוצה, אעפ"י שאני מבקש ומתחנן
 נכון?

ש. זה לא שאתה לא רוצה, אתה לא יכול, אתה פשוט לא יכול.

ת. לגבי מה אתה "יכול" או "לא יכול" אתה לא נביא לדעת. יתנו לך עכשיו
 ביד עשרת אלפים דולר, אז תראה מה אתה יכול. אבל עכ"פ כך אתה מרגיש
 ברגע מסוים, שאני "לא יכול", או "לא רוצה" שהוא ית' יוליך אותי. אני רוצה
 לשכב על צמרת עץ גבוה בהוואי, ומצד שני אני מבקש ממנו ית' שיוליך
 אותי, זה השקר, נכון?

ש. נכון!

ת. זאת נקודה חשובה מאוד. התירוץ הוא, שהאדם בנוי משני קטבים.
 ואנחנו נמצאים כל הזמן בטילטול בין שני הקטבים. והמטרה שלנו, להכניע,
 לא לבטל, לא לסרס, אלא להכניע את היצר, תחת רצון השכל שמשועבר
 לתורתנו הקדושה. השכל מבין שיש בורא לעולם. השכל מבין שהתורה היא
 ההנהגה שהקדוש ברוך הוא הוריד לנו, שזה החיבור האמיתי בין הקדוש
 ברוך הוא, לבין העולם הזה. והחיבור הזה נעשה רק על ידינו, על ידי
 ה"שקר" הזה שאתה אמרת, זה לא שקר, הגוף טוען טענה, והמוח טוען טענה.
 אבל יש עוד דבר, יש גם מה אני רוצה, ולא "מה מתחשק לי" אלא, מה אני
 רוצה. ואני רוצה לבחור בניצחון של השכל על הגוף. למה? כי הרי אני יודע
 שהשכל אומר אמת והגוף משקר. כי מה שהגוף אומר זה אולי טוב לרגע,
 מקסימום לחצי שעה, אבל זה לא פולי. זה לא כל "האני". לכן, כשהגוף טוען:

"אבל אני רוצה לבלות את החיים", זה לא כולך. זה אתה החומרי. אבל יש עוד אתה: יש אתה אלוקי, אתה נשמתי, אתה שמחובר לקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. הגוף נותן לך את ה"עכשיו" שהוא רגעי כמוהו, והנשמה מבטיחה לך את המחר שיהיה נצחי ("היום לעשותם ומחר לקבל שכרם"). וודאי שה"עכשיו" מפתה בכל התרוצים (כולל ה"תורניים") שבעולם. אבל אין לך אדם בעולם שלא יודע את האמת. שורש נשמתו מגלה לו אותה, פה ושם, לאורך כל חייו. אז זה מאבק. ("ויאבק איש עמו ..."). אז תבקש משורש נשמתך עזרה. תירצה בה. כדי לנצח את השקר. זו מלחמה, נכון. השקרן הוא היצר. אבל להרגיש ולדעת את הנגוד ביני לביני, זו התנגשות, נכון, אבל עצם ההכרה שבהכרח שיש מלחמה ביני לביני זה לא שקר. להכיר בעובדה שודאי תהיה מלחמה, והמלחמה נמשכת. והאדם לעמל יולד, זאת הכרה הכרחית. אחרת אנחנו מרמים את עצמנו באשליות של דמויים עצמיים.

היסחפות

אלא מה, זאת בדיוק הבעיה. הבעיה היא שיש תאוה להסחף לתוך מצבים. להגיע למצב שבו אני לא מודע לעצמי. לסגור את הפער בין משגיח למושג בתוכי. לחזור ל"אחדות הפשוטה" של ה"אני" ר"ל. ליהפך לחלק ממצב שקורה לי. לא לְנוֹט אלא לְהִסְחָף. ולא משנה אם המצב הזה הוא שביעות רצון עצמית עילאית, או דכאון תהומי, או הישטפות בפעילות (לפעמים גם עם פסוי "מצוותי") לא משנה, העיקר להיות חלק ממה שקורה לי. להישלט, לא לשלוט. וזה נותן הרגשת "אמת". כי הרי זה "שלם". אם אני נשטף כולי בתוך מצב, ממילא המצב חזק ממני. נו אז זה סימן מובהק שזה "אמיתי". אי זה שאתה עצמך יוצר לעצמך את המצבים האלה בדווקא ע"מ להאבד בתוכם ... העובדה הקטנה הזאת נעלמת בתוך עצמת החוויה. אל תעירו ואל תעוררו את ההכרה עד שתחפץ, ואני כבר אדאג לזה שהיא לא תחפץ. ואם תקח מהאדם את האפשרות הזאת, להיסחפות בנהר הזה של היצר, שהוא עצמו מאבד את עצמו בידיים בתוכו, אז מנעת ממנו את כל "טעם החיים". אם אני לא יכול מדי פעם להשטף כולי עד למעלה מראשי בחוויה, אז שללת ממני את הכל. החילוני הממוצע מוכן להיות במשרד, בחנות, במפעל, בצבא. לשחק את משחק האופניים — כלומר להתכופף לזה שמעליו ולדרוך על זה שמתחתיו. מוכן לְהִתְסָקֵל מאה פעם ביום מחוסר ספוק, מחוסר משמעות, מחוסר שמחה,

מנפוץ אשליות, מקנאה משנאה וכו' אבל בתנאי: — שיהיה לו בסוף היום, בסוף השבוע, את הכמה שעות שלו. שבהם הוא מדביק את קו החציה שבתוכו. קו החציה שבין החלומות לבין המציאות. קו החציה שבין השנאה לבין הפחד, ובאיזה דבק הוא מדביק את השבר הביאולוגי הזה שבתוכו זה בכלל לא משנה: זה יכול להיות כדורגל או טיולים, או כסף, או אהבת הטבע, השירה, והאחוזה האנושית, או ספורט, קולנוע, אמנות... מה שלא יהיה, רק תן להאבד בתוך הרגשת שלמות. להפך ולהיות חלק ממה שקורה לו. וזה חזק זה סוחף. אני נאבד בתוך זה אז סימן שזה "אמיתי". ועד כאן דברנו והבאנו דוגמאות מהחילוניות.

חוויות "דתיות" ומה אתנו? אי אי אי אשרנו, מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו. אנחנו צדיקים. אנחנו מתפללים שלוש פעמים ביום... נכון, נכון ואמת ויציב. אבל עם יד על הלב כמה גם אנחנו מחפשים כל הזמן את אותה התאבדות בחוויות. לא, לא של כדורגל ודיסקוטק חס וחלילה, החוויות שלנו הן "דתיות" חוויות "קדושות", אבל בעצם היותן חוויות זה טרפה רבותי. למה אני קורא חוויה? לעצם זניחת נקודת האמצע של עבודת ה' והימלטות לאחת מקצוותיה — ממרכז המעגל אל שוליו. המאפיין של חיצוניות המעגל הוא התנועה המהירה. הרמח"ל ב"מסילת ישרים" קורא לתנועה הזאת בלשון הנביא ירמיהו "... כסוס שוטף במלחמה..." ובהקדמה לספר הוא כולל בתוך אותה הישטפות גם כאלה שעוסקים ב "... למוד התורה הקדושה מהם בפלפולי הלכות מהם במדרשים מהם בפסקי הדינים..." ע"כ. יוצא שבא-הרצון להתמודד עם הנקודה המרכזית של עבודת ה' יכולים להיות גם לומדי תורה. זה לא חידוש. יכולים להיות ביניהם גם נשיאי שנים עשר השבטים שהיו הגדולים בתורה ובקדושה ואעפ"י כן כשזה הגיע להתמודדות עם הארץ — עם העפר והאבנים, והחרישה והזריעה, וסמון מצרי השדות, ומקח וממכר ודיני ממונות ... בקיצור, כשזה הגיע ללכלוך הידים בדם שפיר ונידה כדי לטהר אשה לבעלה — היינו לטהר את הארץ ע"י המצוות התלויות בה לבועליה, שזה עם ישראל, כשזה הגיע אל ה"למעשה", אז גם הנשיאים נכשלו בהמלטות חזרה אל המדבר. צריך להבין: הנשיאים — המרגלים רצו לחזור אל הדבקות בה' שהיתה במדבר — "כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף..." לחזור להיות "אפרוחי" ה'

ית'. אבל בורא עולם מצווה עלינו להתבגר. לא להשאר גוזלים. לא להשאר בוסר. ב"נזיקין" בסרי ענבים שלא התבגרו נקראים "פריצי ענבים", היינו רשעים. אסור להמלט לא אל ה"צדיקות" ולא אל ה"זוך" ולא אל ה"קדושה" המנותקים מן המעשה, אלא לחתור בכוח אל נקודת האמצע של החיבור בין התורה ובין המעשה, שהיא נקודת השבר של האדם. ב"תנא דבי אליהו" כתוב כך: — "אשרי ישראל בכל מקומות מושבותיהם. אף על פי שהם מתיגעין בארבע רוחות העולם מצפון לדרום ומדרום לצפון ממזרח למערב וממערב למזרח הרי הן באמצע ... ישראל אני כפרתן בכל מקום מושבותם אף על פי שהן מתיגעין לארבע רוחות השמים הרי הן באמצע". ע"כ ואומרים המפרשים על האמצע הזה: — "כי האמצע מסוגל לקיום שזו מדת "אמת" ראש תוך סוף" ונושא הכל (שה"אלף של אמת הוא ראש האותיות והמ"ם הוא אמצע ותוך האותיות והתי"ו הוא סוף האותיות)". ע"כ.

נקודת האמצע סמני ההכר של נקודת האמצע הם היסורים התמידיים, **נקודת השבר** השבר התמידי, ("... לב שבור ונדכה ..."). תמיד ידיעת הכשלון. תמיד הכרת הפער בין מה שאני מבין שצריך לעשות לבין מה שאני עושה בפעל. החזון איש זצ"ל מעיד על עצמו: "... כמעט כל מה שאני עושה אני אנוס עפ"י הדיבור בהיותי שבור ורצוץ כל הימים ולא זכיתי לשום ענג מתענוגי החיים נוסף לכאבי הגוף ושבירתו כל הימים. הענג היחידי הוא לי לעשות רצון קוני ואין לי צער יותר גמור מכשלון בעוון. רבותי למדוני כי בכל תנועה צריך להתייעץ עם חלקי השו"ע ואין אני בן חורין לעשות דבר מבלי עיון בהלכה מן ההלכות הנוגעות לתנועות הנידון, ואין לי בעולמי אלא זאת ... ע"כ. רבותי כל התורה כולה על רגל אחת. החזון"א "שבור ורצוץ כל הימים" לא מיסורי הגוף כמו שמוכת מדבריו שזה "... נוסף לכאבי הגוף ושבירתו ... אלא מכך שהוא לא עושה שום "תנועה", אתם שומעים רבותי, שום תנועה מבלי להתייעץ בתורה בדיוק כמו שאומר ה"מסילת ישרים": "... לא יעשה שום מעשה מבלי שישקול אותו במאזני זאת הידיעה...". נקודת הבחירה הבלתי פוסקת, נקודת השקלא והטריא הבלתי פוסקת, של לשקול הכל במאזני ידיעת הטוב האמיתי והרע האמיתי.

ואם עוד לא למדת תורה מספיק כדי לדעת את "הטוב האמיתי והרע

האמיתי" — זה לא תרוץ כי תלך לשאול את רבך, או את הרב שמעליו. ברוך ה' לא אלמן ישראל. (ואם הרב שפסק לך, או הורה לך לעשות או לא לעשות מה שלא בדיוק "מתאים לך", אז ח"ו אל תלך לשאול עוד רב ועוד רב, עד שתמצא את הרב שתצליח ככה "לשאול" אותו, וככה לקבל תשובה ממנו, עד שזה "יתאים" לך. ר"ל).

אז עוד הפעם: נקודת האמצע של השקלא והטריא התורני, נקודת האמצע של חבור המסקנה התורנית ההכרחית אל חומר חיך, זאת נקודת השבר של חבור שני קטבים שאינם יכולים לדור בכפיפה אחת, ורק בחסדו ית' כשאנו מחברים אותם בפעל, במעשה המיצויותי או הם נדבקים זה בזה, ופְּרִים וְרָבִים. זאת נקודת השבר והסבל שממנה, בעצת היצר, אנו כל הזמן נמלטים אל הקצוות החוויתיות. אל הסוחף, החד משמעי, המוחלט, שמעמיד אותי במצב של חלק ממה שקורה לי. ממילא אני שטוף, ממילא "אחדותו הפשוטה" של "האני" חזרה אלי מן השבר הבלתי פוסק של עבודת ה'. ומכיוון שזה כל כך "שלם" ו"חזק" הרי מוכח מניה וביה שזה ה"אמיתי" ר"ל. [הערה: ענין "נקודת האמצע", שמוזכר כאן ובכמה קטעים להלן, מוסבר יותר בחלק השני של הספר "ממלכת כהנים — החיים תפקיד").

דימויים

אני לא רוצה לתת דוגמאות שלא נוגעות לדיון שלנו פה עכשיו למעשה. אנחנו חבורה של בעלי תשובה ב"ה, אז ננסה להתייחס ל"משברים" שדברנו עליהם פה, שהם אפייניים לבעלי תשובה. אבל אני בטוח שאם במקרה יהודי שומר תורה ומצוות, וגם אם בן תורה יקרא את מה שכתוב כאן, הוא יוכל לייחס את הדברים גם אליו.

אז, כמודל בלבד, אצל כמה בעלי תשובה זה עובד בערך ככה: — (כמובן שכל אחד יש לִיְצֵרוֹ את הוריאציות שלו) אז, "חזרתי בתשובה. ואני צדיק יסוד עולם. וְיִתְרַתִּי עַל תַּעֲנוּגוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה. וְיִתְרַתִּי עַל זֶה וְעַל זֶה וְעַל זֶה. מִי יִדְמָה לִי וּמִי יִשׁוּוֶה לִי. אֲבָל אֲנִי לֹא אֶתְמַלֵּא גְאוּהָ חֵס וְחִלְלִיָּה. כִּבְרֵי הַסִּפְקָתִי, בֵּין הַשָּׂאֵר, לִלְמוּד בַּמַּהֲיָרוֹת תּוֹךְ שְׁעָה וַחֲצִי אֶת כָּל "מַסִּילַת יִשְׂרָאֵל". וְעִבְרַתִּי בַּמִּכָּה עַל פֶּרֶק הַ"עֲנוּוָה". ואני כבר יודע "טוב מאוד" מה זה גאוה.

ושאני אתגאה? לעולם לא! ההיפך. אני אהיה עניו וצדיק כמו משה רבנו. טוב, לא ממש כמוהו כמובן, אבל אני לא אוכל ולא אשתה ולא אשן. רק תורה, רק תפילה, רק מצוות. לא כמו אלה הדוסיים מצוות אנשים מלומדה. אני אראה לכולם מה ... הופה, עצור. אל תתגאה, תאהב את כולם. תהיה עפר תחת רגלי כל יהודי. אי אי אשרי מה טוב חלקי מי היה מאמין שאני אהיה כזה עניו ... "וכו' וכו'. וכך יום יומים, שבוע שבועים, חודש ... כמעט אף אחד לא מגיע לחדשיים של התמדת ה"קדושה העליונה" הזאת. ואז הוא נופל. כי הרי הוא חייב לאכול, וחייב לשתות, וחייב לשון. ואז, כשם שהעבודה היתה ב"קדושה עליונה" ר"ל, כך גם הנפילה היא כמובן לתחתית התחתונה ביותר ר"ל. וכשם שהנפילה היא "תועבת ה'" כן גם ה"עליה" שלפניה כמו שהזכרתי כבר באחד השעורים הקודמים, נא ראו את פרוש הגאון זצ"ל לפסוק במשלי פר' כ' פס' י' "אבן ואבן איפה ואיפה תועבת ה' גם שניהם". שבין השאר הוא אומר שם "... שהאדם צריך לילך בדרכו לאט לאט ... ואם הוא קופץ ונוטל דרגה גבוהה יותר מהראוי לו ונופל ממנה ונוטל לעצמו דרך אחרת היא תועבה אצל ה'". כלומר "גם שניהם" תועבה. גם "הדרגה הגבוהה" שלפני הנפילה. אם כן אנא רבותי, אנא, נפסיק להסחף אחר דמויים של "תלמיד חכם", של "צדיק", של "גדול בישראל", ואפילו דימוי של "עובד ה'". שהרי מי שרוצה להיות "עבד נאמן" לה' ית' הוא לעולם לא יהיה עבד נאמן באמת, שהרי הוא עבד לרצונו להיות "עבד נאמן". אבל מי שעובד את קונו, הוא יהיה עבד נאמן. במקום כל הדימויים וההסחפיות, פשוט נעבוד אותו ית' בתורתו ובמצוותיו, בטוב וברע, מעט והרבה ... "אחד המרבה ואחד הממעיט" ... פשוט נעבוד ולא נתעסק ב"מי אני" ו"מה אני" ו"לאיזו דרגה הגעתי" ו"לאן נפלתי".

עבד נאמן עבד נאמן בבית המלך מבשל ומגיש ("... מנחה לה' ...").

וכשנדמה לו שהצליח להגיש מנה מוצלחת, הוא לא עומד להתפעל ממעלותיו. אלא הוא רועד מפחד שלא יקלקל את הזכות שאין הפה יכול לאמרה, שהמלך בכבודו ובעצמו זיכה אותו בה, הוא הפחות — שאין שעור לפער שבין פחיתותו לבין רוממות אדונו — להגיש במו ידיו ריח ניחח לבוראו. ולא די בזה, אלא שמלך מלכי המלכים מנענע לו בראשו ואומר לו יפה עשית, ומוריד את עצמו כביכול להזקק ולהנות מהסעודה

שהעבד מגיש לפניו. הרי עצם ההכרה הזאת לבדה מונעת כל אפשרות של החזקת איזו שהיא טובה לעצמו, אז מה שייך שיהנה מעצמו על שהצליח להגיש מנה יפה?! מי בכלל נתן לו מזון שיבשל ממנו למלך? מי נתן לו רגלים ידים עינים לעבוד בהם את מלכו? אז מה בכלל שייך החזקת טובה לעצמו? ואם ח"ו קורה ההיפך והעבד מקדיח את התבשיל. או מועד ושובר הכל בדרך אל השולחן. אז אם הוא עובד נאמן באמת, הוא לא מתישב להתאבל על "איך יכול היה לקרות לי דבר נורא כזה שאני אקדיח את התבשיל! שאני אשבור את הצלחות!" הוא מיד קם, במהירות ("... שבע יפול צדיק וקם...") ואוסף מה שניתן לאסוף, ומגיש מה שאפשר להגיש. מה שייך להתלונן על כשלונותיו שלו, על הפשלות שלו, הרי המלך מחכה לסעודה. אשריו מה טוב חלקו של העבד. צולע עם מנה דלה ("... מן התורים או מן בני היונה...") הוא מגיש את מה שהוא יכול. אין שמחה למעלה מזה. הוא הרי יודע שגם אם יגיש למלך את כל אילי נביות שבעולם ("... אם צדקת מה תתן לו...") כל מה שעשה, עשה רק מכוחו ית' או אם כל מה שאני יכול להגיש זה בכלים השבורים האלה, אשרי מה טוב חלקי ומה נעים גורלי. איזו שמחה עצומה בתוך הצליעה בתוך הכאב.

למלא תפקיד והכאב הוא על כך שפגמתי בבריאה, ולא על כך שאני פגמתי. הכאב הוא על שמריתי עיני כבודו ית', ולא על כך שאני נכשלתי. התשובה, הצער, הכאב והחרטה הן על מה שנהרס בעבירה, על רחיית הגאולה, על הצער שגרמנו לאבינו שבשמים. אבל אם אני נשבר מזה שאני נכשלתי, אז מזה מובן שכל זמן שלא נשברתי הייתי בעיני עצמי עכ"פ "די בסדר" או לפחות "לא מהגרועים ביותר" וכו' וכו' כל הציונים וההגדרות הידועות. כולן מעידים על השטות של תפיסת האדם את עצמו תפיסה חיצונית, תפיסה דימויית — מה דרגתי בעבודת ה', מה "מעמדי" כבן תורה, האם אני ב"עלִיָּה" וכו' וכו' ... רבותי, אחים יקרים, באנו למלא תפקיד ולא לרכוש "דרגות" בעבודת ה'. ויש כאן כמובן הקושייה המפורסמת שהרי ככל שאנו פחות בדרגה בעינינו, כך אנו יותר בדרגה אצלו ית', אז איך נמלט ממעגל הקסמים של הידיעה הזאת? נכון רבותי. זה העמל הבלתי פוסק של ההפרדה בין התפקיד לבין תפיסת "עצמי", "שכרי", "דרגתי", וכו'. בכל פעם שהנחש הזה מרים את הראש חייבים לרוצץ

את גולגלתו בהלכה התמידית של "אל תאמין בעצמך עד יום מותך". רבותי, זאת מצוות עשה תמידית, שהרי מנין לך איפה תהיה, מה יהיה אתך, ומה אתה תהיה בשניה הבאה ר"ל.

"... ומשה לא ידע כי קרן עור פניו ..." לא משום שבמקרה לא נסתכל בְּמַרְאָה גשמית, אלא משום שבטל בעצמו כל הסתכלות במראה של עצמו. שהרי הוא "עבד נאמן" – היינו בתפקיד שאינו נפסק לשניה אחת. אז איך אפשר להפסיק את העבודה, ולו לשניה, כדי ל"העריך" את עצמי כך או כך ח"ו.

מה אנחנו ואם נקשה הרי "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" איך נִמְלֵט את עצמנו ממעגל הקסמים הנ"ל – היינו, הידיעה שככל שאהיה פחות בעיני כך אהיה יותר מעולה בעיני ית'? בעניותי, אני יכול לתרץ לכם רק את התירוץ שתרצתי לעצמי: להתחנן רבותי – לבקש בתפילה לא "דרגות" לא "עליות" אלא לבקש את הפח של לא לצאת לשניה מהתפקיד. לבקש תחנונים ממנו ית': עורני לשמוח בלהיות "שבור ורצוץ כל הימים" – (חזון איש הנ"ל) – מהפחד שלא אפגום, מהיראה שלא אקלקל. תן לנו אבינו שבשמים למלא את התפקיד הבלתי אפשרי הזה של להיות יהודי. לשמוח בצער היראה שלא אפגום בתפיסת עצמי. אתה ית' שמך לעד ולעולמי עולמים מרומם אותנו, אתה מעלה אותנו, אתה מזכה אותנו, אבל אנו "... רבון כל העולמים לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך, כי על רחמיך הרבים. מה אנחנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקותינו מה ישועתנו מה כחנו, מה גבורתנו מה נאמר לפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו הלא כל הגבורים כאין לפניך ואנשי השם כלא היו וחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל כי רב מעשיהם תוהו וימי חייהם הבל לפניך ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל אבל אנחנו עמך ... וכו'". ואם אנחנו עמך, זה רק כי אתה ית' שמך אהבת אותנו, נשבעת לנו, שמחת בנו.

לחתור אל האמצע זה מה שמספר אליהו הנביא לרב ענן על דוד המלך ע"ה, כמו שמובא בתנא דבי אליהו פרק ג':

— "עוד אמר דוד המלך עליו השלום. אני יראתי מתוך שמחתי ושמחתי מתוך יראתי ואהבתי עלתה על כולם". — בתוך השמחה הכי גדולה, יראה נוראה. ובתוך היראה הנוראה, שמחה שאין הפה יכול לאומרה, ומלאכת האיזון הבלתי פוסק הזה דורשת עמל. זה ממש היפך ההיסחפות לאחר הצדדים. תמיד לאון אל האמצע. תמיד לשקול. זה עמל, זה יגיעה, זה מניעת הסיפוק והמבסוטיות והחווייה, בידים ממש. וזה סימן האהבה האמיתית — "... ואהבתי עלתה על כולם". אומרים המפרשים, שמתוך אהבה הייתי נוהר בכל אלו. רבותי, השמחה והיראה הזאת של דוד המלך, האם זה לא מה שכתוב בחזון איש זצ"ל מצד אחד "... בהיותי שבור ורצוץ כל הימים ולא זכיתי לשום ענג מתענוגי החיים ..." ומצד שני "... הענג היחידי הוא לי לעשות רצון קוני ואין לי צער יותר גמור מכשלון בעוון". מכאן, שלפי דבריו, הוא היה בענג בלתי פוסק, ומצד שני הרי "... אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" ובפשטות היינו, שאין מעשה טוב שאין בו מן הרע. אם כן אותו "חזון איש" בצער בלתי פוסק, שהרי בכל רגע ושניה ירא מחטאו.

הוא אשר אמרנו. זה נקרא להיות יהודי. במודע, בידים, במכוון, לא לתת לעצמי לסטות לאיזה צד חוייתי. פירוש: תמיד לאון. את הצער בשמחה ואת השמחה ביראה. תמיד לשמור על האמצע, שבהכרח היא נקודת השבר. לחתור אל השבר הזה במודע. לחתור לאמצעיתו ממש. זה נקרא להיות יהודי. מי ישוה לנו ומי ידמה לנו. וזה בדיוק "לפום צערא אגרא". מי שרוצה "לחיות" פה, ה' ירחם עליו שם. אבל מי שמוכן להמית עצמו שוב ושוב פה, הוא יזכה ל"... עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו".

אמת ליעקב דווקא תורתנו הקדושה לא נותנת אמת לאברהם, שהוא

מימין — צד החסד. ולא ליצחק, שהוא משמאל

— צד הדין אלא ליעקב, האמצעי, המחובר משניהם. הוא החצוי — החוצה את המחנות, הנאבק ומתפתל עם לבן הרמאי, והוא אפילו אחיו ברמאות, ותאומו של עשו, וזד לו נזיד, ועוקב ממנו את בכורתו וברכתו, ומפצל פצלות, וגונב את לב לבן, ומלאכי האלקים גם עולים וגם יורדים בסולמו, והוא באמצע בין מחנה המלאכים המלווים אותו מחוץ לארץ, ובין מחנה המלאכים המקבלים אותו בארץ ישראל — מַחֲנֵי. והוא חוצה את העם

אשר אתו, ואת צאנו ובקרו, לשני מחנות. ומחלק את העדרים הנשלחים לעשו. ושם רוח בין עדר לעדר, ועובר את מעבר יבק, ושוב חוצה את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות, וכל חייו טלטול וחציה בריחה ועקיבה, ודווקא הוא ישראל: — ישר — אל. הוא נקרא בחיר האבות, והאמת תהיה שלו: "... תתן אמת ליעקב". אם צריך לתת, סימן שהיה חסרון עד הנתינה. ואמנם כן. ההיפך הגמור מן "האמת" של העולם הזה זה האמת של היהודי. האמת של היהודי היא מרכז לבו השבור והרצוץ מן המשימה העל-אנושית של חבור תורה לעולם הזה. והשבר הזה במרכז לבו, זה מרכז האמת. ובשביל האמת הזאת, בשביל שמירתה, בשביל קיומה, צריך להאבק ולהתפתל ולתחבל תחבולות. בקיצור, ההיפך הגמור מה"שלמות", של ההסחפות ה"שלמה" בחוויה מעל הראש, עם הרגשת העצמה הרגשית שבה, שממילא "מעידה" על "אמיתותה". לכן בורא עולם יחדש חרוש, הוא ית' יתן אמת ליעקב. הוא ית' יראה, ואנו כולנו נראה, שהאמת היא ההיפך הגמור מהרגשת ה"אמת".

ממעמקים ואם אני רחוק מזה כל כך עד שאני מרגיש שאני גם לא מוכן לבקש שהקב"ה יעזור לי שהשכל ינצח את היצר. אז אני אבקש שהוא ית' יתן לי כח לבקש. זה לא משחק מלים רבותי. אני חושב שנדיר מאוד מאוד מצב כזה שנשללת הבחירה מן האדם מכל וכל. כמעט תמיד משהו מן האדם נשאר מעל פני המים הזדונים. וכשדוד המלך אומר "ממעמקים קראתיך ה'", וכשהוא אומר "גם כי אלך בגיא צלמוות" וכו' הוא וודאי מדבר גם, ואולי בעיקר, על המעמקים האלה שאנו מדברים בהם. וגיא הצלמוות שאנו מדברים בו. שהרי דוד כתב את זה לנו. הוא הרי פָּתַח פֶּתַח תשובה לכולנו. אם כן הוא ע"ה היה צריך להיות בנסיונות כאלה, ובמעמקים כאלה, ובכשלונות כאלה, ששום בעל תשובה בעולם לא יוכל להגיד אין לי סיכוי.

אבי ואמי עזבוני מה לא עבר על האדם הזה, על משיח ה': — נחשב לממזר ע"י אביו מולידו — הצדיק ישי,

שלא מת אלא בעטיו של נחש. אנחנו מבינים מה פירוש הדבר להיות כך רחוי ע"י האבא. ... אז בשלמא אם האבא הוא בינוני, או פחות מזה, אז הבן יכול לפחות להתנחם בכך שאביו טועה בו — בבן כמו שהוא טועה בדברים נוספים גם כן. אבל כשהאבא צדיק יסוד עולם, (שלא מת אלא בעטיו של הנחש), והבן רחוי על ידו, הרי זה הרבה יותר גרוע מסתם יתום בחיי אביו. הרי כלל לא עולה על דעתו של ישי לכלול את דוד בנו הקטן בסעודה שהוא עורך לשמואל הנביא. כל הבנים משתתפים, חוץ מרוד. הוא זרוק בשדה עם הצאן. מחביאים אותו מתבישים בו. "כי אבי ואמי עזבוני..."

וכשדוד הקטן בא במצוות אביו ישי אל המלחמה, כדי לשאול לאחיו לשלום. והוא מסתיר את קנאת ה' צבקות שבוערת בו נגד הפלשתי, כביכול ברדיפת התגמול שהמלך יעניק לאיש אשר יכה את הערל. הוא "זוכה" מאליאב אחיו הגדול לדברים הבאים: — "על מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ידעתי את זדונך ואת רע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת". צריך לשמוע טוב מה אליאב אומר לדוד. א. אתה פושע בממון אביך — נטשת את הצאן. ב. לא עכשיו מתברר "זדונך ורע לבבך" אלא "... אני ידעתי ..." היינו, מאז ומתמיד. ג. גם "זדון", היינו לא שוגג ולא אנוס אלא מזיד וגם "לב רע". ד. ולמה ביאתך זאת אל המלחמה? ועל שום מה כל הפשיעה הגדולה הזאת? כדי לראות את המלחמה. היינו, אנשים מוסרים את נפשם למען ישועת ישראל ואתה בא לצפות במחזה. כל זה בבית, במשפחה. ומה בציבור? בכלל ישראל? ובכן ראשית הוא ידוע כ"מואבי", ויש דיון שלם אם בכלל הוא יכול לבוא בקהל ... הוא נרדף ע"י שאול הצדיק משיח ה'. שוב, לא על ידי מאן דהוא, אלא ע"י שאול המלך, שנמשח ע"י שמואל הנביא. שאול, שהקב"ה בחר אותו להיות מלך ראשון על ישראל, הוא הרודף. אם כן למה יכול להיחשב דוד ע"י כל רואהו: — למורד במלכות. ראש כנופית " ... כל איש מצוק ... וכל איש מר נפש ..." היינו מנהיג חבורת אנשים שבורחים אל המדבר מלשלם חובותיהם. הוא בורח על נפשו כמו חיה במדבר. הוא חייב לברוח לחו"ל: — " ... כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים אחרים". היינו לצאת מתחת כנפי השכינה, מארץ ישראל לחו"ל, שזה כמו לעבוד עבודה זרה. הוא חייב להתחזות למשוגע ... מישוהו מעלה על דעתו אפילו רק את הסבל הזה! הוא נבגד על ידי

אנשי קעילה ע"י הזיפים ע"י הקרובים ביותר — אנוש כערכו, אלופו ומיודעו, שהלך עמו ברגש בבית אלקים. הוא מבוזה בלב אשתו מיכל בת שאול המלך. ידיד נפשו היחידי — יהונתן, נהרג. עוזה מומת מן השמים. בני צרויה שוב ושוב עוברים על מצוותיו. מעשה אמנון ותמר. בנו עצמו ובשרו מורד בו, ובנו אבשלום זה מומת בידי יואב בן צרויה שר צבאו של דוד. דוד מקולל קללה נמרצת ע"י שמעי בן גרא ראש הסנהדרין, שמעי שדוד המלך עצמו לקח אותו להיות לרבי של שלמה בנו. וקללה נ'מ'ר'צ'ת זה ראשי תבות של נואף, מואבי, רוצח, צורר, תועבה ... רבותי אנחנו שומעים מה שנאמר פה?! עוד מי שהוא קולל נרדף בזה נודה כך? ועוד ע"י גדולי ישראל?!

הוא מאבד את בנו הקטן על מעשה בת שבע. מלבינים את פניו ברבים בבית המדרש — שואלים אותו בריש גלי מה דינו של מי שבא על אשת איש ... עד הרגע האחרון בחייו הוא מוכה ביסורים וצרות. בסוף ימיו, בגלל עוונות עם ישראל, ה' ית' מסית את דוד לפקוד את ישראל, והוא פוקד אותם שלא כדין, ובגלל זה מתים שבעים ושבעה אלף מישראל במגפה. ו"באותה שעה ירד מלאך משמי מרום והרג את גד החוזה ואת ארבעת בניו של דוד, ואת הזקנים אשר היו עם דוד. כיון שראה דוד חרבו של מלאך המות, באותה שעה נכנס בו רתת ושוב לא היה בו כח וחמימות שנאמר ויכסהו בבגדים ולא יחם לו" (תנא דבי אליהו פרק ז') עד השניה האחרונה של חייו יסורים ומכות אם כן כשאנו אומרים "קשה לי" ומתלוננים על "משברים" ו"נפילות" אנא להזכר בחייו של דוד המלך משיח ה'.

תורת אמת אני זוכר שכבעל תשובה כשהראו לי את אמת התורה, אחד הדברים המדהימים היה איך תורתנו הקדושה לא מעלימה ולא מסתירה שום פרט מכשלונותיהם של אבות העולם, אבות עם ישראל, נביאים, מלכים, כהנים. איך התורה לא חושכת אפילו פרט גם כשהדברים נוראים ... חכמי ישראל רוצים למנות את שלמה המלך, מחבר שיר השירים — שאם כל התורה קודש, אז שיר השירים קודש קדשים — ובכן, רוצים למנות את שלמה המלך ע"ה עם אלה שאין להם חלק לעולם

הבא. הרי אם זה לא היה כתוב במפורש (במס' "סנהדרין") אין הפה יכול
לאמר דבר כזה ...

ב"תנא דבי אליהו" מובא: "... ויפל בעת ההיא מאפרים ארבעים ושנים
אלף. מי הרג את כל אלה הווי אומר לא הרג אותן אלא פנחס שהיה ספק
בידו למחות ולא מקה ... מבהיל כל רעיון. משה רבנו, איזה אריכות בספרים
הקדושים על התוצאות לאורך כל הגלות, בגלל קבלת הערב רב ... אברהם
אבינו על ששאל "... במה אדע ... גלות מצרים וכו' וכו'.

גחלי אש טוב שהזכרתי את זה כי יש נפקא מינה גדולה לנו בימים
האלה. רבותי, ברור לכל מי שעינים בראשו שהימים ימי
דין נוראים. כמה צריך להזהר מלהוציא הגה על תלמידי חכמים, פרנסי
ציבור, על גדולים, מכל הצדדים. רבותי, השמרו לנפשותיכם מאוד מאוד.
זה אש אוכלת ממש. ה' ירחם. לא לדבר משום צד על שום צד, ולא לקבל
הורמנא לפתוח את הפה הקטן שלנו ממה שגדולי עולם אומרים. מה שהם
ברוח קדשם רואים ואומרים לא נותן לנו עדיין רשות לפעור פינו הקטן.
והחכם עיניו בראשו להזהר בגחלתן. שעקיצתן עקיצת עקרב ונשיכתן נשיכת
שועל וכל דבריהם כגחלי אש. אלה גדולי הת"ח האריות, שנאמר בהם "...
לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער ... למה? כי כל מחלוקתם היא אך ורק
לשם שמים, לכן ללא שום צל של ספק יתקים בהם "... את והב בסופה ..."
אבל אנחנו ראשי השועלים הקטנים המחבלים כרמים איך נשא את עווננו?!
הוא ית' יצילנו וישמרנו.

ערבים וכיון שהזכרנו נפקא מינה לגבינו, ביחוד בימינו אלה,
אז אגמור את הציטוט שציטטתי למעלה מה"תנא דבי
אליהו": — "... ולא פנחס בלבד, אלא כל מי שסיפק בידו למחות ולא מוחה
להחזיר את ישראל למוטב ואינו מחזיר כל הדמים הנשפכין בישראל אינם
אלא על ידו ... לפי שכל ישראל ערבים זה לזה..." רעד עובר בעצמות.
האם כל תאונות הדרכים, כל האסונות ... האם ... ואני לא רוצה לגמור את
המשפט ...

רבותי, כל יהודי חייב להכנס לשכן שלו, לצלצל לקרובו, לדפוק על

דלת להגיד "שלום" ולפתוח פרשת השבוע או קיצור שולחן ערוך וללמוד איתם הלכה אחת היום, ואחת מחר. ולשאול מה עם התפילין, מתי נבדקו? והמזוזה? ומה עם שעון שבת ... וכו' וכו' רבותי היום זה לא תאוריה, היום זה למעשה. אחרי חדשים רבים שמאות אברכים יוצאים ודופקים על דלתות, והדלתות נפתחות, וגם הלבבות ומקבלים אותם ורוצים לשמוע. אנחנו לא יודעים באיזה מצב עם ישראל נמצא. איזה שבר רוחני. כמה רבבות רבבות משפחות הרוסות. כמה מאות אלפי ילדים ונערים ונערות חסרי כל תוכן בחיים. חסרי כל תכלית ... רבותי "... כל מי שסיפק בידו למחות ולא מוחה להחזיר את ישראל למוטב ולא מחזיר כל הדמים הנשפכים בישראל אינם אלא על ידו ...". האם נצטרך לתת את הדין על זה? הוא ית' ירחם עלינו ויציל אותנו.

ישע אלקים נחזור לעניננו — "המשברים" שלנו. בגלל זה נזכרנו בדוד המלך ע"ה. באמת אנחנו ב"ה הרבה הרבה למעלה מהצלמוות של דוד המלך. אז לא צריך להיות כל כך דרמטיים, אלא להגיד לקדוש ברוך הוא: אני רוצה לבטל את הפער בין מה שאני מבין, לבין מה שאני מרגיש עכשיו. בין אם מה שאני מרגיש עכשיו זה יאוש ועצבות "תהומיים". ובין אם זה התפרעות של יצר הרע לפרוץ גדרות. כי אני יודע בבירור גמור שמה שאני מרגיש זה רק עכשיו. ומחר אני ארגיש אחרת לגמרי, ובעצם לא רק אחרת אלא אפילו הפוך לגמרי. כי יש לי נסיון עם הרגשות. אני יודע כמה אפשר לסמוך עליהם. אבל עכ"פ לא להיבהל כל כך. מה אתה מצפה? שלא תרגיש שאתה רוצה לאכול ולשתות ולדבר דיבורים בטלים, ולישון ולצחוק מבדיחות מטופשות? ואחרי זה כמובן "לפול" לחרטות ויאושים ו"משברים". ודאי, זה הקל ביותר, לא צריך שום מאמץ בשביל זה, זה הנחש זרק בנו. אז מה אנחנו נבהלים? ודאי, צריך להילחם ולא להיכשל. אבל אם ח"ו נכשלתי, אז אם האדם לא רוצה להיכשל שוב, כלומר לא סתם אומר "שלא רוצה להכשל", אלא פועל למעשה בדרך ה"מסילת ישרים". עושה תחבולות: — לוקח פרט ועוד פרט, אז ב"ה ללא ספק ינצח. כמו שהזכרנו למעלה הבטחה מפורשת שהמפקח על עצמו ה' לא יעזבנו ביד יצר הרע. וכן הבטחה מפורשת ש"השם דרך רואה בישע אלקים". אומרים חכמינו אל תקרא שם אלא שם — מעריך — מחשב את דרכו, אז הקב"ה

מושיעו. נא לדייק רבותי. עוד לפני שהוא עושה איזה מעשה עוד בשלב שהוא רק מחשב את דרכו. היינו עוצר את השטף ומתבונן, הוא כבר בישועת אלקים. לכן אומר ה"מסילת-ישרים" שזה כל מגמת היצר הרע רק למנוע את עצם ההיעצרות וההתבוננות הזאת.

ילדי תנובה אבל תרשו לי עוד מלה אחת בנושא הזה של "בעיות" ו"משברים". כשאנחנו מדברים על "אי-יכולת" לעמוד בלחץ המצוות והתשובה, וכו', וכו', אולי כדאי לזכור רבותי, אחים אהובים, שאנחנו נמצאים עדיין בטווח שמיעה מהשואה. אחים יקרים השואה! כשאומרים "קשה לי" צריך לזכור על איזה "קשה" אנחנו מדברים ... נכנסים למכולת אז יש לא רק לבן וגבינה וחלב, שזה לבד כבר גן עדן לרוב רובה של האנושות היום. אלא יש 18 סוגי שמנת ו"דני" ו"קינלי" ו"ביסלי" ו"חטיפים" ו"חוטפים" ו"ומתאבנים" ו"תעבנים" ומה שאתם לא רוצים. וכשהעולים מרוסיה באו ורק הסתובבו בשוק הכרמל, הם כמעט התעלפו מרוב השפע. לא השואה רבותי, היום היום, אנחנו שייכים לאחוז העליון באנושות כולה, מבחינת רמת החיים. אולי אפילו לחצי האחוז העליון. על אחת כמה וכמה השואה חברים, השואה.

השואה אני רוצה לספר לכם מעשה שהיה. יש יהודי שלא אומר את שמו, אבל אם אומר לכם שהוא הגבאי צדקה של הדור, אני חושב שאומר מקצת קצת שבחו. כמה יתומים ויתומות הוא חתן. וכמה אלמנות נחם ... לא מדובר פה בעשרות אלפי דולרים, שהוא מכתת רגליו ואוסף בכל העולם, ולא במאות אלפי דולרים, אלא במליונים. וחוז' מזה, סתם ככה כבדרך אגב, הוא גם תלמיד חכם שכל הש"ס כולו שגור על פיו פשוטו כמשמעו, ופוסק הלכות ... ובעל יסורים וצרות ... סליחה ומחילה אבל אני לא ראוי לתאר את מעלותיו. בקיצור, יום אחד נפגשנו ברחוב ליד ביתי, וברכתי אותו לשלום, והוא ברך אותי. וכיון שראיתי שהוא עומד ומחכה, אז שאלתי אם יואיל לעלות אלי, והוא הסכים לעלות לכמה דקות לשבת לנוח, כיון שצריכים היו לקחת אותו משם בעוד זמן מועט. זאת היתה

זכות גדולה שהרב יבוא אל ביתי. הצעתי כוס תה, והרב הודה וסירב, וישבתי מולו. ואז בקול עצוב הוא סיפר לי שהוא היה אדם צעיר בשואה. והוא סיפר לי שלילה אחד הוציאו אותו להורג כמה פעמים, וכל פעם החזירו אותו. והוא אמר שאי אפשר לתאר את זה, כי כל פעם כל החיים נעמדים מולך כמו נד. הלילה הזה היה כמו שבעים שנה, ורק אז הוא קלט כמה ארוכה שעה אחת של חיים. ולא הבנתי מה שהוא אמר. ולבסוף, החיל שהוציא אותו להורג בפעם האחרונה אמר לו שיברח, והחיל ירה באויר, כדי שישמעו בפנים ויחשבו שהרג אותו. והוא ברח, והוא לא יודע למה החיל הזה נתן לו לברוח. והרב סיפר לי משהו נוסף. הוא אמר שמשם, מן השואה לא היה שום סיכוי לברוח. כלומר, הוא ידע, וכל אחד ידע שאין שום אפשרות כלל להמלט מן המות. זה יבוא, היום או מחר, אבל זה וודאי יבוא.

האם אנחנו יכולים בכלל לתאר לעצמנו מה זה הרגשה של אדם במלכודת. שאין שום אפשרות לצאת ממנה. על כל פרשת דרכים, מאחרי כל פנה אורבים נאצים ומשתפי פעולה וכל ענינם רק לחפש יהודים. ובכל רגע היר יכולה לנחות עליך, עצור!

החלום

... אז הרב סיפר לי ששם, בתוך המלכודת, היה לו חלום בהקיץ. לא היתה שום אפשרות להמלט, לכן זה היה חלום בהקיץ. זה לא יכול היה בשום אופן להיות מציאות. זה היה יותר מדי טוב, יותר מדי נפלא מכדי להיות מציאות. והוא ספר ואמר לי שהוא זוכר את זה בבירור גמור, שכך היה החלום: שאם היה בא אליו מלאך, ותופש אותו בציציות ראשו ומעלה אותו ומוציא אותו מתוך גיא ההריגה. ומעלה אותו לגבהי מרומים. ועף איתו ומוריד אותו בארץ ישראל. לו חלום כזה היה מציאות, אמר הרב, אז היתה לו אז הרגשה ברורה, ללא שום צל של ספק, שלו המלאך היה מעלה אותו משם, מהשואה, מאירופה הכבושה, ומוריד אותו בארץ ישראל. הרי אז, כל ימי חייו הוא ישכב תחת ספסל ברחוב, והוא יהיה האדם המאושר ביותר בעולם. אתם שומעים רבותי. היה לו ברור לחלוטין, ללא שום צל של ספק, שלו הנס הזה היה קורה, אז הוא היה שוכב כל ימי חייו – בחורף, בקיץ, בלילה, ביום, ללא בית, ללא כסא, ללא שולחן, היה שוכב תחת ספסל ברחוב והיה האדם המאושר ביותר בעולם! לא סתם מאושר, הכי מאושר שיכול להיות.

לְהַשׁוּוֹת וְלִידוֹם אז רבותי, אנא רחמים, כשאנו אומרים "קשה לי", אנא לזכור את הספור הזה. לחשוב אילו הייתי היום חסר בית, חסר כסא, חסר שולחן, חסר מיטה, חסר פרוטה, והייתי צריך לשכב תחת ספסל ברחוב. בקיץ ובחורף. רוחות, גשמים, קור, לבד. והיו אומרים לי "בוא חביבי תכנס לשיבה. נתן לך מיטה, ונתן לך לחם וריבה ותה חם בבוקר. ותפוחי אדמה ועוף בצהרים. ולחם וגבינה ולבן, (בתנאי שעברו שש שעות), וסלט בערב וחוץ מזה דרך אגב, גם תלמד קצת תורה. ככה, שלושה סדרים, ואם אתה צדיק יסוד עולם אז ארבעה סדרים. מה הייתי עונה שם מתחת לספסל, באמצע הגשם והקור? על הצעה כזאת? מה הייתי עונה? הייתי צועק, הייתי זועק "די די עצור אל תמשיך בבקשה ממך. מספיק לי רק קצת תה חם ולחם. אני מוותר על הריבה. מטה יבשה וחמה ותורה? נוסף על כל זה גם תורה! אי תן לי אותה ואני אהיה האדם המאושר ביותר בעולם! "נכון שכך היינו אומרים?! אבל בשביל הרב הזה שעליו אני מספר שהיה עדיין בחור צעיר שם בשואה, ישיבה ולחם ותה חם ומיטה יבשה, זה היה מעבר לאפשרות החלום הנועז ביותר. מה שיכול היה להכנס בגדר חלום, לא מציאות מה פתאום מציאות, מקסימום חלום, היה תחת ספסל רק שיהיה בארץ ישראל. בחורף, בלוי תה, בלוי ריבה, בלוי מטה חמה, שם מתחת לספסל, היינו, כמו ההודים הכי עניים בעולם שגרים על המדרכות של כלכותה, זה בשבילו, שם בשואה, בסך הכל לפני כמה שנים, זה היה האושר הכי גדול שיכול בכלל להיות בעולם.

אז אנא רבותי, קצת פרופורציה. כשאומרים "קשה לי" או "אני במשבר", לחשוב על כמה אנשים צעירים נמצאים עכשיו, עכשיו ברגע זה, ב"מכון שרת", ר"ל, ב"הדסה עין כרם", קרחים מרוב הקרנות שהם מקבלים, וטיפולים כימותרפיים, שזה גיהנם עלי אדמות. ואני זוכר אחד מהם בחור, שמו אילן ז"ל, ואני אומר את הדברים האלה לזכרו, לעילוי נשמתו. הוא נכנס לשם גבוה ויפה, וכל העולם שלו. ושם, ב"מכון שרת", הלך והצטמק והתייבש מהמחלה, וההקרנות, והכימיקלים. ובאחד הימים הוא אמר לי "אורי כשאני יוצא מפה זה רק לשיבה. אני לא רוצה שום דבר — לא מכוניות, ולא בילויים, ולא מסיבות — שום דבר. כשאני יוצא מכאן זה רק לשיבה. והוא באמת יצא לשיבה. רק שזה היה ישיבה של מעלה.

זהירות — יראת חטא אומר ה"מסילת ישרים" בתחילת פרק ד' ששמו "בדרך קניית הזהירות": — "...והנה יש בהתבוננות הזה הערות, הערות בהדרגה לשלמי הדעת, ולפחותים מהם, ולכל ההמון כולו". הרמח"ל אומר שדרך קניית הזהירות, היא התבוננות מסויימת, ובהתבוננות הזאת יש מדות שונות, איך האדם מתבונן? הוא אומר שיש מדה של התבוננות לשלמי הדעת, ככה הוא קורא להם. הוא מדבר על המושג הזה, זה מושג עמוק ורחב מיני ים. ויש בינונים. ויש ההמון כולו. שלוש צורות התבוננות בדרך המובילה אותנו, המעוררת אותנו, לקניית מדרגת הזהירות. על שלמי הדעת הוא אומר בין השאר: "... סוף זאת המדרגה היא הנקראת יראת חטא, שהיא מן המשובחות שבמדרגות". יש פה ענין עמוק להבין אותו, "זהירות" היא המדרגה הראשונה ב"מסילת ישרים", ו"יראת חטא" היא אחת המדרגות האחרונות, מהגבוהות שבהם. אז הוא אומר כאן, בתחילת המדרגה הראשונה: שתדע, שהמדרגה הראשונה הזאת קשורה באופן מהותי במדרגה הגבוהה שנקראת "יראת חטא". וצריך להבין את זה הרי אחרי המדרגה הזאת שנקראת "זהירות", יש מדרגת "זריזות". ואחר כך יש "נקיות" ו"פרישות" ו"טהרה", ו"חסידות". כמובן שהכל קשור זה בזה וכו', וכו'. אבל יראת חטא, המדרגה הכי גבוהה, קשורה פתאום במדרגה הכי נמוכה, בהתחלה? וזה גם כתוב בזהר הקדוש, שהפתח לכל המצוות כולם היא היראה. והזהירות היא היא ה"יראה". שהרי מהי הזהירות? אדם נזהר מן העבירות כדי שלא יפגום, שלא יקלקל שלא יהרוס. זה נקרא "זהירות". ויראת חטא, היראה מן החטא, היא היראה שלא יחטא, שלא יפגום, שלא יקלקל. וכמו שאומר הרמח"ל ב"מסילת ישרים" בתיאור מדת יראת החטא "...האדם ירא תמיד ודואג פן ימצא בידו איזה שמץ חטא שיעכבהו מן השלימות...". וזה לכאורה אותו ענין כמו הזהירות, ובכ"ז כמה דרגות צריך לעבור מזהירות ליראת חטא? נחזור על השאלה וננסח אותה ברור: — ממה נפשך, אם יראת החטא והזהירות הן אותה מדה, א"כ למה הברייתא של רבי פנחס בן יאיר זי"ע מבחינה בין שתיהן כל כך הרבה מדרגות? ומצד שני, אם מפרידות בין שתיהן כל כך הרבה מדות, א"כ למה הן קרובות זו לזו?

ובכן, התירוץ הוא כמו שאמרנו כבר כמה פעמים: שהתורה היא לא חכמה עיונית בלבד. ודאי שיש בה עיון עצום ורב ועמוק. אבל התורה כולה, עניינה חיבור אל המציאות. כל התורה מכוונת, כל תכליתה

מכוונת אל תיקון המציאות. התורה לא מתהלכת ח"ו במהלכים שכליים כשלעצמם. להבדיל אלף אלפי הבדלות, מתמטיקאי יושב ומפעיל את כל האפשרויות הלוגיות מנוסחה מסויימת, ממצב מסויים, ממישוואה מסויימת. בונה מישוואות ומפתח כל מיני אפשרויות לוגיות, עיוניות. מתמטיקאים "גאונים". מה זאת אומרת? כלומר, הם בונים כל מיני מודלים מופלאים. ולפעמים אפילו משתמשים במודלים האלה גם בפיסיקה, ורואים שזה פועל גם בעולם הטבע... ואז, במכה אחת עולה להם הגאווה לראש. והם משכיחים מעצמם את העובדה. שהם גילו בסך הכל משהו שבמשהו מהסדר המופלא של העולם. והם משכיחים מעצמם שהמודל שהם בנו זה בסך הכל אינטרפטציה מוגבלת מקומית-זמנית (המתאימה למערכת המושגים המקומית — זמנית, שבתוכה הם עכשיו במקרה פועלים) של משהו שהוא לחלוטין מעבר ליכולת התפיסה. סליחה שגלשתי שוב למדע. לא שזה כל כך מענין אותי. אבל מדי פעם אני נתקל בקטעים של המדענים, בעקר בפרסומים של "ערכים" שמיועדים לסמינרים שלהם, עכ"פ, לא מזמן הראו לי קטע מאיינשטיין, אני מתכוון אלברט, ואני חושב שהוא ראוי לציטוט, ולהפקת כמה לקחים, ואח"כ ב"ה בלי נדר נחזור לענין הזהירות ויראת החטא.

ישרות הלב

ובכן אלברט איינשטיין היה ישר להגיד: (בתרגום חופשי)

"... זה השאור שבכל מדע אמיתי. מי שהרגש הזה זר לו,

מי שלא יכול יותר לתמוה ולעמוד אחוז אימה, הוא שווה למת. לדעת שמה שאינו נתן לחדירה על ידיו, באמת קיים, ומגלה את עצמו כהתבונה העליונה, והיופי הזוהר ביותר שיכולתנו הדלה יכולה להשיג רק בצורתן הפרימיטיבית ביותר — הידיעה הזאת, ההרגשה הזאת, היא במרכז הדתיות". וכן: "... דתיותי, היא הערצה מלאת ענווה, בפני התבונה העליונה הבלתי מוגבלת שמגלה את עצמה בפרטי הפרטים הקטנטנים, ששכלנו הדל והרופף מסוגל לתפוס. ההכרה הפנימית העמוקה הזאת, על נוכחותו של כח עליון תבוני, שמתגלה ביקום הבלתי נתפש — זאת מחשבתי על אלקות". ע"כ. אני חושב שאם היו מציעים לאיינשטיין סמינר "ערכים" הוא היה הולך. פשוט כי ההגינות הרציונלית מחייבת ללכת. לפחות כדי לברוק. זה לא תלוי

בגאונות. זה תלוי בישרות. אומר דוד המלך ע"ה: "כי עד צדק ישוב משפט ואחריו כל ישרי לב". כשיגיע הרגע הזה, ה' ישמרנו, כשהמשפט והצדק יתחברו, אלה שיעמדו בחבור הזה, "ויִפְשׁוּ וַיִּסְגּוּ" בו, הם אלה שפעלו בישרות לבם. הרי רק בגלל זה אנחנו הלכנו לבדוק. מה? רצינו להיות דתיים? הרי ברחנו מזה כמפני אש! הרי, כל עוד שלא ידענו, לא ידענו שאנו לא יודעים. "... טעמו וראו..." אומר דוד המלך ע"ה. ועד שלא טעמנו לא יכולנו לדעת את אמת התורה שאין למעלה מיפיה ושלמותה האלקית. לא יכולנו לדעת את ה... "כי טוב..." אבל לא יכולנו לדחות את ההכרח ההגיוני, שיש מספיק טיעונים שמחייבים לפחות לבדוק.

הגלות מנוולתן וכשאינשטיין היה הולך לסמינר והיו מראים לו אפילו רק את הספר של דורון ויצטום "המימד הנוסף", מיד הוא היה מתחיל לשמור מצוות. אז למה אינשטיין לא הלך לסמינר? ראשית כי אז עוד לא היו סמינרים. ולמה הוא לא חזר בתשובה? מסתבר שבן של משפחה מתבוללת בגרמניה, לא יכול היה להעלות על קצה מחשבתו, שבתוך הצורה החיצונית המעוותת של היהודי, שוכן הפתרון האדיר, הנורא, שאין הפה יכול לאומרו, ואין הלב יכול להכילו, של חידת הבריאה שבפניה אינשטיין עמד כל כך נבהל ומשתומם.

(אגב, הצורה החיצונית המעוותת הזאת היא כלל לא מקרית, יש כאן סוד גדול. הוזהר הקדוש מגדיר את הצורה החיצונית שבה מתלבשת התורה כ"צולמא דלאו הגונא" — צלם שאינו הגון לה. ב"נדרים" מתוארות בנות ישראל כיפות, אלא "שהגלות מנוולתן". זה הסוד שבדברי ר' יהושע בן חנניה לבת המלך בסיפור היין בכדים הפחותים, וסוף דבריו שאעפ"י שיש ת"ח יפים בחיצוניותם, אילו היו מכוערים היו זוכים ליותר תורה. צריך להבין למה בעולמנו זה, שבו הערלה עדיין מעורבת בכל, כשבעוונותינו עוד לא הגיע הזמן של "מלך ביפיו תחזינה עיניך..." אז הדלות החיצונית היא בדווקא תנאי הכרחי ליופי פנימי שאין למעלה ממנו — שזאת התורה. אבל אי אפשר להכנס לענין הזה עכשיו).

עכ"פ אלברט אינשטיין לא יכול היה להעלות על דעתו לחפש את פתרון חידת העולם דווקא בתורה. אגב, רק לשון הקודש קוראת ל"עולם" כך — על

היות שלמותו נעלמת – כמו שאיינשטיין הבין ש"... היקום (הוא) בלתי נתפש...".

אבל יש בימינו מדענונים שלא די שאינם מודעים כלל למוגבלות וְחִלְקִיּוֹת תפיסתם משהו שבמשהו מתעלומה, שאין שום סיכוי לאדם כשלעצמו לעמוד עליה, כמו שאיינשטיין הבין. אלא הם הופכים את המודלים שלהם ל"מציאות". ממש לא יאומן כי יסופר הִדְיִדוֹת של המאה ה-20 שמוכנה לקבל את היפוך היוצרות המטורף הזה.

סדר תכליתי

עכשיו אפשר להבין למה הגר"א קרא לאריסטו "כופר מתחילה ועד סוף ... יודע רבונו ומכוין למרוד בו", כמו שמצטט מפיו של הגאון תלמיד מובהק שלו, הרב מנחם מנדל משקלוב זצוק"ל. תראו רבותי, אברהם אבינו ע"ה עשה, כמו כל חכמי העולם, את אותה הדרך מן הפרט אל הכלל. הרי כל התרבות האנושית, היא תוצאת גילוי הסדר ההיררכי המופלא, המתגלה לנו בבריאה. סדר היררכי, פירוש, מדורג מפרטים לסוגים יותר כוללים וכו'. ראו את ההקדמה ל"דרך ה'" לרמח"ל. עכ"פ, סדר מדורג הוא לא כזה שמסודרים בו גבישים ופרחי כפור. שם אין היררכיה. שם כל חלק שווה לזולתו בערכו בתוך המערכת. אבל בסדר היררכי של דומם צומח חי מדבר וכו'. (בתוך כל מערכת כשלעצמה, וכן בין המערכות) כל חלק כולל את קודמיו בסדר הבריאה. והכוללות הזאת עצמה היא רמה איכותית גבוהה יותר, כלומר יש בו מה שיש בקודמיו, אבל אין בהם מה שיש בו. ולכן הוא שונה ומיוחד יותר בערכו הפונקציונלי בתוך הכלל, ולכן אין סדר היררכי שאינו תכליתי. (כי ככל שרמת האירגון משוכלל יותר יחידיוֹתָה מתבררת יותר והיחודיות הזאת היא הכוון שאליו ההיררכיה מתקדמת. א"כ היא הביטוי של ההתקרבות אל התכלית שאליה מכוון כל הארגון של המערכת). ואלה דברים פשוטים וברורים, וכולם עמדו על זה. וכשחכמי העולם הולכים ומרימים עיניהם מדרגה לדרגה, מן הפרט אל הכלל, עוד ועוד, הם מגיעים בהכרח לשאלת השאלות, מהי סיבת הסיבות וכו', וסליחה, אני לא רוצה להאריך בהתפלספויות. בקיצור, כמו שכתוב בתורתנו הקדושה: "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה". וראו גם את נקודת ההבדל בין אברהם אבינו ע"ה לכל השאר. וזאת נקודת ההגינות היושר.

הציץ עליו

כמו שמתואר בחז"ל, במשל הבירה הדולקת, אברהם

מנהיג הבירה

אבינו הסיק — חייב להיות מנהיג לבירה. גם אריסטו

הגיע בהכרח לאותה מסקנה כ־1500 שנה אחריו. אולי לא בדיוק לאותה מסקנה, כי המושג "מנהיג לבירה" קצת מחייב, אבל שיש בורא וודאי אריסטו ידע, וגם אמר כך במפורש, וכן כל החכמים בכל אלפי השנה. אבל עכשיו, אחרי המסקנה הזאת, מה מכאן והלאה? רבותי, אברהם אבינו אמר חייב להיות מנהיג לבירה ו... ומה? וכלום! הוא שתק וחכה. אתם מבינים רבותי הוא שתק וחכה: "... מיד הציץ עליו מנהיג הבירה ואמר לו אני מנהיג הבירה". היושר האינטלקטואלי מחייב שאם בהכרח יש תכלית, שהרי אי אפשר שלא להבחין בה. ומצד שני אי אפשר לעמוד על שלמותה מכח עצמנו, (שהרי אנו חלק ממנה ועקרונית אי אפשר לצאת מהמערכת ולצפות בכוליותה), אז שיבוא בעל התכלית ויגלה אותה. אם כן אברהם אבינו מגיע למסקנה שבהכרח יש בורא ואז הוא שותק ומחכה. לא פוחד לשמוע מה יאמר לו מנהיג הבירה, כי לא יתכן שבעל התכלית יסתור את תכליתו. ואפילו אם אברהם אבינו ע"ה כן פוחד ממה שישמע, אבל האמת עדיפה לו, על הפחד. אם כן רק זה הפתרון — לשמוע. ("... והיה אם שמע תשמעו ...").

אגב עכשיו עולה בדעתי שהמושג במדרש חז"ל הזה הוא "מנהיג" לבירה בדווקא. כלומר לא רק בונה הבירה אלא מנהיגה. ואי אפשר להנהיג ל"שום מקום". הנהגה היא לאן שהוא. היינו — יש תכלית. ובזה הבחין אברהם אבינו וגם פחותים ממנו כמו אריסטו וכאמור אי אפשר שלא להבחין בזה.

עומק הטפשות

אבל, להבדיל אלף אלפי הבדלות, אריסטו ודומיו גם

שברשעות

הגיעו אל אותה מסקנה. אבל כשהם אמרו חייב להיות

מנהיג לבירה הם לא שתקו. לא! הם אמרו ודאי שיש בורא, ומיד ללא הפסקה המשיכו לומר "ואני, אריסטו, אומר לכם מה היא תכליתו של הבורא". הוא, אריסטו, יודע! ומה היא תכליתו? חוסר תכלית! אין מטרה לבריאה. אין תכלית לבריאת האדם. מה נותר לנו לעשות? "להסתקרן". "לחקור". "לגלות" עוד ועוד, "בתעלומה שלא תפתר לעולם", וכו' וכו' — כל השקר המפורסם של אצילות "החיפוש לשם חיפוש" וכו'. אתם מבינים את הרשעות רבותי. יש בורא. ולא שותקים לשמוע מה הוא ית' אומר, אלא מיד מברברים ללא שום הפסק, ואומרים מה שהם מבינים שהבורא רוצה.

למה? מהפחד! מהפחד שמא מנהיג הבירה יאמר שהתכלית היא מה שלא מתאים לי. מה שלא נח לי. כמו למשל למול את בשר ערלתי שזה כל כך לא אוניברסיטאי, וכל כך לא אקדמאי, וכל כך לא אינטלקטואלי שזה ממש מבהיל. — רבותי, תראו את עומק הטפשות שברשעות. הרי בזמן שאתה עומד ומברבר, כדי לא לשמוע, הרי באותה שניה עצמה, מי מקיים אותך ונותן לך פה לברבר?! ואזן, שאותה אתה אוטם מלשמוע, מי כרה לך אותה?! ("תומר דבורה" לרמ"ק מידה א') אבל עומק הטפשות שברשעות לא מאפשר ל"חכמים" האלה לראות את הסתירה הפנימית. ואם לשניות מועטות היא מתגלה, מיד מכסים אותה בים של "קושיות", רק לא לשמוע. "... שמעו ותחי נפשכם" — אומרת התורה. אבל אריסטו לא רוצה לשמוע לכן הוא לא הולך לשמעון הצדיק, כמו אלה שלא הולכים לסמינרים. הרי יש מספיק משקל לטיעונים שמחייבים לפחות בדיקה. אבל לא! הם חכמים להרע. הוא כל כך "חכם" לדעת שמן הסתם לא יוכל לסתור את אמת התורה, שהוא מטפֶּש ב"חכמתו", ואומר לעצמו: "אם לא אלך לא אדע, ממילא לא אתחייב". ולא מבין שזה הוא קטרוגו הגדול ביותר על עצמו כי אם היה הולך היה יודע את האמת, שהרי בגלל זה בדיוק לא הלך — כדי לא לדעת. ה' ירחם עליהם ויוציאם מאפילה לאורה ואנחנו נחזור לעניינינו.

התכלית — ברכה סוף דבר תכלית אין בחכמה האנושית. אבל **אחרונה** התורה היא ההיפך הגמור מזה. כל התורה כולה, מכוונת לתכלית של תיקון המציאות. לכן, "חכמה בגויים תאמין, (אבל) תורה בגויים אל תאמין".

לכן חכמי ישראל — התנאים והאמוראים, והגאונים, והרמב"ם והרמב"ן, מתעסקים במהירות של שתית כוס תה, שמחייבת, או לא מחייבת, ברכה אחרונה. תבוא תגיד את זה לאיזה פילוסוף גדול, שבזה מתעסק מימונידס, (כך הם קוראים בלטינית, לרבינו הרמב"ם), אז הוא יסתכל, ויגיד: "או שאני משוגע או שאתה משוגע, מה זה משנה באיזו מהירות שותים כוס תה?! וזה, בדיוק זה, מחזיר אותנו לענין הזהירות והיראה כנ"ל.

יראה — חכמה לכן, התחלנו ואמרנו שהפתח הראשון לעבודת ה' היא היראה. הפחד מפני הפגימה, היא התנאי ההכרחי להתחברות השפע האלקי של התורה באדם. "אדם" לא כמושג מופשט ערטילאי. אלא אדם מסוים בעל שם מסוים. בעל פנים מיוחדות לו. אם אין אדם, אז אין מי שהתורה תאיר בו. התורה אינה חבור דברים עיוניים, קיימים בבידודותם, ורק צריך לגלות אותם. — לא. בתורה מולידים, ואז מגלים. האדם הלומד תורה ומחבר אותה אל חומריות העולם הזה, דרך גופו שלו, דרך מעשיו הוא, דרך הנהגתו, דרך כך שהוא מחבר עוד ועוד את התורה אל החיים שלו, אל ההבנה שלו. מהפרטים הכי קטנים של עניניו הפרטיים שלו — ממונות ונויקין וברכות, ועד יחסו אל כלל ישראל, יחסו לתפילה, יחסו לכל הבריאה כולה, יחסו לבוראו. בו, באדם, זה מתחבר, בו זה מאיר. לכן, חכמי ישראל נקראים על שם תורתם. ה"שאגת אריה", ה"בית יוסף". מה שהם הולידו בתורה, זאת המהות שלהם. אני מתחנן לפניכם שתלמדו את הפרק על לימוד התורה, בספר "דרך ה'" לרמח"ל. זה שנים שלושה דפים קצרים, שמאירים באור אלקי את הענין הזה של היחס ההכרחי בין התורה לבין היראה.

אם כן היראה והפחד מפני הפגימה, זה התנאי להתחברות התורה באדם. החוכמה הזאת זה עיקר הענין. ולכן, כמו שהזכרנו כבר באחת הפגישות הראשונות, "הן יראת ה' היא חכמה" והרמח"ל מוסיף את פירוש חכמינו את הפסוק הזה, ומסביר ב"מסילת ישרים" "...הרי שהיראה היא חכמה והיא לבדה חכמה". כי אם אין דבר קטן ככל שיהיה, פה בעולם הזה, שלא נקבע בתכלית הנצחית, אז בהכרח היראה מפני כל תנועה היא לבדה חכמה. אז זה הקשר ששאלנו עליו בין ה"זהירות" שהיא תחילת העבודה, לבין ה"יראת חטא" שהיא סופה. ה"זהירות" היא אותה יראה עצמה וה"יראת חטא" היא ה"זהירות": — זו תחילת העבודה מן החוץ פנימה וזו סופה במרכזה הפנימי.

בחירה — חבור רצוני אמרנו שהיראה היא חכמה, והיא לבדה חכמה שמתחברת באדם. אז ברשותכם עוד מלה אחת של נסיון להסביר את זה. צריך להבין שהבריאה הזאת, כולה מכוונת אל בחירת האדם. התכלית היא הבחירה. זה נקרא מימוש האדם. "אדם" היינו בוחר.

לכן בכל רגע שאדם לא בוחר, בכל רגע שבו הוא לא בפעולת הבחירה הוא יורד מדרגת אדם. השורש של "בוחר" הוא אותיות ב'ח'ר, וכן המילה "חיבור", שורשה אותיות ח'ב'ר, וכן "ת'רב" שורשו אותן אותיות. לכן או שתבחר לחבר או שתחרב ח'ו, ולהיות אדם פרושו לחבר תורה שהיא נצחית אל המציאות הזמנית של החומר. וכך אומר הגר"א זצוק"ל בפירושו לאחד ממדרשי חז"ל: — "...וכן הוא כשהדעת באדם. וכשהוא רגע בלא תורה ודעת הוא אבר מת ונקרא מת כמ"ש מה דגי הים כיון וכו'. וכמו האברים הם תמיד בתוקפם לבד הברית שאינו חי כי אם ע"י התעוררות הדעת לזיווג. וכ"ה באדם הרשעים בחייהם וכו' ובניהו בן איש חי וכו' ... ע"כ. וכן מפורש בדברי הגאון בכל הקטע, שלא צטטתי את כולו כאן, שענין הדעת הוא ענין חבור התורה לעולם הזה ע"י הצדיק שהוא חי ע"י הדעת הזה המחבר. ופעולת החיבור הזה לא יכולה להיעשות אלא בבחירה (כמו שאמרנו: ח'ב'ר — ב'ח'ר) כי "דעת" היא דרגת ההכרה הגבוהה ביותר. אם כן, הבחירה לחבר, או שהיא הכרתית לחלוטין או שאינה "בחירה". לכן משה רבנו ע"ה אומר: "... ובחרת בחיים..." מלאך, שהוא למעלה, לא בוחר ובהמה שהיא למטה, לא בוחרת. מלאך לא בוחר, כי הוא רק שליח. בהמה לא בוחרת, כי היא חלק ממה שקורה לה. ולכן היא מוכרחת בפעולותיה, שהוא היפך הבחירה. רק האדם שהוא באמצע, בין המלאכים שמעליו לבין כל הברואים שמתחתיו, רק האדם הוא בוחר. פרושו של דבר, בן חורין. כי אני עושה מה שאני רוצה, ולא מה שאני חייב. רצון זה הדרגה הגבוהה ביותר. מתי? רק כשרצוני הוא לעשות את רצוני ית'. כל "רצון" שהוא פחות מזה, אי אפשר לקרוא לו "רצון" כי הוא נגוע במידה זו או אחרת בהכרח. הווה אומר: אני רוצה לעשות את רצוני ית', כי זאת האמת, ותו לא. ורק בגלל זה אני רוצה בזה. לא מוטה ע"י שום יצר, לא מוכרח ע"י שום כפיה, מלבד שאיפת השכל אל האמת — היינו "רצון". אומר הרמח"ל ב"דרך ה'" שבשביל זה יש נשמה וגוף, שהם שני קטבים שקולים, כדי לאפשר את הבחירה.

מאין לאני והחתירה אל נקודת האמצע שבין שני הקטבים האלה. כלומר, אל נקודת הבחירה שבין שני הקטבים האלה, שמהם אנחנו בנויים, השאיפה הבלתי פוסקת שלא להפסיק את אפשרות הבחירה, זה מרכז עניין היות האדם. זה מצב, בהכרח, של שבירה —

החתירה אל נקודת האמצע הזאת, כי היא בין שני קטבים השוללים זה את זה לגמרי. הבורא ברא ומקיים את שני הקטבים המנוגדים האלה בכפיפה אחת זמן מוגבל וזה, כדי שבאדם, שהוא במרכז המפגש הזה, תימצא אפשרות חבור נצחית, שבחסדו ית' נתן לנו ורק לנו את היכולת והאמצעים לחברה — זאת היא מצווה. וכשאנו מחברים את החבור הזה לא די שאנו הופכים את חושך החומר לאור, ובכך נהיים בחסדו ית' שותפים אתו ית' במעשה הבריאה, אלא גם הופכים את ה"אני" המקומי — זמני, פה ועכשיו, שהוא רק אפשרות פעולה ל"אני" נצחי דבק בחי העולמים לנצח נצחים. להיות כל הזמן באמצע הזה, שזה המצב היחידי המאפשר חבור בחירתי של תורתנו הקדושה אל העולם הזה, כנ"ל, להיות כל הזמן ללא הפסקה בנקודת האמצע, זה בלתי אפשרי. אבל כמדת חתירתנו הבלתי פוסקת אליה כך נזכה בה לעתיד לבוא. והמצב הזה שהוא ענין הדעת — "דא קני כוליה קני" — הדעת שהוא האמצע, שהוא המחבר "... וידע אדם..." זה האושר העליון. כי זה האישור העליון להשגחת הרחמים, הבלתי נפסקת כלל, שלו ית' עלינו. כי בלי ההשגחה הזאת עבודתנו לא תתכן כלל. לכן זה האושר העליון, כי זה דבקות בו ית' זה נקודת האמצע של הבריאה, ממש. נקודת האמצע בנו, ונקודת האמצע של הבריאה.

כמה מהדרך הזאת אנחנו נעשה? אין לנו מושג. כמה מן הדרך עשינו? אין לנו מושג, כי אנחנו לא יכולים לסכם דברים. אף אחד מאיתנו לא יודע לסכם את עצמו, כי בשביל זה הוא צריך להיות לא "הוא", ולהסתכל על עצמו "מחוץ" לו, וזה בעולם הזה כמובן בלתי אפשרי. בקצור, ספומים אין! יש רק חתירה בלתי פוסקת אל התכלית. ההווה, זה מה שיש.

הקשר היהודי וזה מטריף את הגויים. הם תופסים שיש לנו כאן איזשהו סוד. הגוי מסתכל ורואה: — הרי היהודי הזה הוא פיקח, בשלמא אחד הולך שם עם צמה, כזה קרישנה, יושב על עץ למעלה, זה הוא מבין הגוי. למה? כי זה החוויה שלו. כל אחד והחוויות שהוא בוחר לעצמו. לי יש את בית המרוח שלי, וזה הקרישנה יש לו את העץ שלו למעלה. זה הוא מבין הגוי, זה לא איכפת לו. אבל היהודי הזה, הוא לא

נראה מחפש עצים או בתי מרוח. הוא נראה מאוד מפוכח. הוא גם סוחר, וגם פיקח, וגם יודע לדבר איתי, וגם יודע להסתדר בחיים, ויחד עם כל זה הוא מקיים מערכת פעולות חסרי כל "תועלת מעשית" היהודי הזה: — מניח מה שהוא קורא לו תפילין על הזרוע ועל הראש, ומחפש חמץ בליל י"ד בניסן, ומל את בנו, ולא מוציא קליפות מצלחת הבוטנים בשבת ... וכו' וכו' והכל בדקדוק איום ונורא עד קצה חוט השערה — ההיפך הגמור מחיפוש חוויות. סימן שיש לו ליהודי הזה איזה סוד נורא מאוד שהוא לא מרפה ממנו כלל. בכל מעשיו בכל עניניו יש איזו תכלית שלמענה מוכן היהודי המפוכח הזה גם למות ולשחוט את ילדיו. איזו תכלית שהגוי הזה לא מבין. הוא קולט שזה חשוב מאוד שזה חשוב נורא, והוא יודע שלו עצמו אין את זה. ובשביל שיהיה לו את זה הוא חייב להתגייר ולהיות יהודי. וזה הוא בשום אופן לא מוכן. כי הוא כל כך תאב ל"אדום האדום הזה" כאן, שבגלל זה הוא לא מסוגל להאמין בבכורה שם. אז המסקנה היחידה שיש לו זה להרוג את היהודי, ובזה לפתור "פתרון סופי" את הבעיה שלו עצמו. כי אם הוא יצליח להרוג את היהודי, אז, לשיטתו, הוא יוכיח בזה שאין ממש בסוד היהודי הזה עובדה, הוא מת!

להיפנות כדי לצנן

אז באמת הוא הורג את הגוי היהודי. אבל לא די שהוא לא מצליח להרוג את נשמתו של היהודי, אלא הגוי הזה במו ידיו, ע"י ההרג הזה, מזכה את היהודי לעולם הבא ששם יתחברו גופו ונשמתו לעד ולנצח נצחים, בחבור הולך ומשתלם עד אין סוף בשלמותו ית'. והרמח"ל אומר שכשהרוצחים יווכחו שבמו ידיהם הם הביאו ברציחתם, שכל מטרתה היתה לחסל סופית את היהודי, הם הם עצמם הביאו את נרצחיהם לקיום נצחי, זה יהיה שיא עגשם. כי אנחנו לא מודעים למסירות הנפש של עמלק. כמו שהיהודי תאב למסור את נפשו על קידוש שמו ית', כך העמלקי מוכן אפילו למסור את נפשו, להשרף ממש, בתנאי שהיהודי ישרף יחד אתו, רק שהיהודי לא יהיה. כי זה תכלית מרידתו בה' ית'. שהרי אם היהודי (ח"ו) לא יהיה, אין לך "סימן" יותר ברור מזה שאין השגחתו ית' בעולם (ח"ו), וכנ"ל. עכשיו תבינו רבותי את הצרה הנוראה של הגוי הזה, כשיתברר שבעצם "חיסולו" את היהודי הוא קיים אותו לנצח נצחים. הה? "אז ימלא שחוק פינו" — עוד לא היתה הצגה כזאת בעולם תאמינו לי כדאי להשיג

כרטיסים לשורה ראשונה. על הפסוק בפרק צ' בתהילים: — "שבענו בבקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו". אומר רש"י: — "שבענו בבקר חסדך ... ביום הגאולה והתשועה שהוא בקר לליל הצרה והאנחה וחשיכה ... ונרננה ונשמחה בכל ימינו כלומר בכל הצרות שעברו עלינו בימינו אלה". ע"כ. זה הענין שדברנו עליו: אנחנו נשמח בצרות עצמן ובאנחות עצמן ובחשיכות עצמן שעברו עלינו, כלומר בכל הצרות ההן עצמן, בהן נרננה ונשמחה. והעמלק יראה איך הרציחות עצמן שהוא רצח אותנו, בהם עצמם אנחנו מתעדנים ופשים כעגלי מרבק.

המתעדנים והנדרונים   זה מה שריש לקיש אומר ("נדרים" ח:): "... אין באותה האש גיהנם לעולם הבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתרפאין בה ורשעים נדונים בה שנאמר וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ... ולא עוד אלא שמתעדנים בה שנאמר ... ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק. והרשעים נדונים בה שנאמר כי הנה היום בא בער כתנור והיו כל זדים וכל עשה רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבקות אשר לא יעזב להם שרש וענף. ע"כ. כלומר צדיקים מתעדנים ורשעים נדונים באותה חמה עצמה. אז צריך להבין איך אותה חמה עצמה ממש, את זה מעדנת ואת זה שורפת? בעצם זה פשוט. כי העמלק הצית את האש כדי לשרוף. זאת אמת-מציאותו פה בעולם הזה. אז באותה אש עצמה שהוא במו ידיו הצית בה עצמה הוא ישרף. זה פרוש מה שאמר ריש לקיש שאין גיהנם לעולם הבא, יש אמת לעולם הבא לכן הוא נקרא עולם האמת. זאת אמת השמש שתצא מנרתיקה. והאמת היא פשוטה — אותם המעשים עצמם שעשינו פה בעולם הזה, בהם עצמם נחיה בעולם הבא שלנו לנצח נצחים. הגוי הצית פה בעולם הזה אש שורפת, הורגת, מכלה את היהודי. א"כ זאת אותה האש עצמה שבה הוא "יזכה" ב"עולם הבא" שלו, בר-מינן. כי כאמור מציאות הפעולות פה היא נצחיות המציאות שם. והיהודי הלך אל אותה אש עצמה, שהגוי הצית למענו, כדי להדבק מתוכה, מתוכה ממש, בבוראו. אם כן באותה אש עצמה, שהגוי הדליק ונשרף בה, באותה אש עצמה היהודי מתעלס בהתרבקות אהבתו אל בוראו. זה מה שכתוב "... מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה" ... את אש האהבה שבה נשרפנו למענו ית'. זאת אש האהבה עצמה — האש שבה נשרפנו. כך אומר הגר"א זי"ע:

— "... אבל לעתיד לבוא אף שתמלא הארץ דעה כמים כו' שכל כך יפוצו נהר הדעת ... מכל מקום תהיה שלהבת האהבה גדולה מאוד עד שלא יוכלו לכבות האהבה ולכן תתרבה גם כן הדעת מאוד שכל שהשלהבת האהבה גוברת יורד החסדים תמיד כמים לים מכסים וזהו מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה". ע"כ. אם כן שמענו שהוא ית', בחסדו שאין לו קץ, אבינו שבשמים נתן לנו כזאת אפשרות לאהוב אותו ית', עד שהוא עצמו כביכול "לא יוכל" לכבות את אש אהבתנו אליו לעד ולנצח נצחים. עד שכל מימי השפע ונהרות העדנים לא יספקו את אש אהבתנו אליו ית', ממילא לא תפסק הרויה לעד. על כך תמהים חכמינו מנין יהיה כח לקבל. זהו שנאמר "... עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו". אם כן יסורי עם ישראל מקבלים משמעות עצומה: שהרי היסורים ההם עצמם, מוקדי כל הדורות שמתוכם לחשו שפתים נשרפות שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, הם הם אש האהבה שאפילו נהרות עדניו ית' לא ישטפוה לעולם ועד.

רצוננו אנו — נחזור אלינו. אם אדם רוצה, ובודק את מעשיו, אף על פי **ישועתו ית'** שהיכולת העצמית שלנו לפעול היא מאוד קטנה, מאוד מוגבלת, אבל **רצוננו** לפעול בכיוון הזה, זה התחלת הכל. הרי כתוב "בדרך שבה רוצה אדם לילך בה מוליכים אותו". אם הוא רוצה, הקב"ה יוביל אותו, מאידך אומר ה"מסילת ישרים" אנחנו נמצאים במלחמה חזקה פנים ואחור. אז העמידה בנסיון, מהירות התגובה שלנו על כל מצב, המוכנות הבלתי-פוסקת, זה נראה לכאורה בלתי אפשרי. באמת, כמו שאמרנו כבר ונגיד את זה עוד הפעם, להיות יהודי, זה מצב בלתי אפשרי, זאת האמת. ולמה? כי השכר הוא "בלתי אפשרי" — "עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכה לו". אבל האמת היא, שזה פשוט מאוד, "קרוב הדבר מאוד בפין, ובלבבך לעשותו". כי אעפ"י שהיצר תקיף מאוד כדברי ה"מסילת ישרים", "... אך אם האדם מפקח על עצמו אז הקב"ה עוזרו וניצול, מן היצר הרע, אבל אם אינו מפקח הוא על עצמו וודאי שהקב"ה לא יפקח עליו". ע"כ.

וכן בדברי חז"ל: — "כל השם ארחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה". חכמינו לא אומרים כל המתקן ארחותיו, ולא הצדיק בארחותיו,

ולא המתעלה בארחותיו, אלא "שם", עצם השומה עצמה, עצם הערכת דרכיו, עוד לפני איזו שהיא מסקנה, כבר היא מזכה את האדם בישועת ה'. כי כל עצת פרעה, כל עצת היצר כנ"ל, זה רק שלא יעשה את הפעולה המחשבתית הראשונית הזאת, רק שלא יעצר ויתבונן.

למונע

אומר הרמח"ל זי"ע: — " ... ואמנם ראוי לו, שתהיה

את המונעים

כל פנייתו רק לבורא יתברך, ושלא יהיה לו שום תכלית אחר, בכל מעשה שיעשה, אם קטן ואם גדול (שימו לב, אם קטן ואם גדול), אלא להתקרב אליו יתברך, ולשבור כל המחיצות המפסיקות בינו לבין קונו, הן הנה כל עניני החומריות והתלוי בהם. עד שיימשך אחריו יתברך ממש כברזל אחר האבן השואבת. (צריך לשים לב רבותי למה שכתוב פה. מה שבידינו לעשות הוא "לשבור את המחיצות המפסיקות" בינינו לבינו ית'. מה הן המחיצות? פשוט — הכעס, העצלה, ההרגל, הסקרנות — רק להציץ שניה אחת בעתון ר"ל וכו' וכו'. כי לנו אין כח לפעול ב"יש" — בתוכן הנשמתי החיובי שלנו. זה הכל רק ממנו ית'. אנחנו יכולים לפעול רק במונע את אורו ית'. כשאנחנו מונעים את המונע — שוברים את המידה שבנו, את המחיצה המפרידה בינינו לבינו ית', מיד אורו ית' נכנס. שהרי הוא ית' מאיר כל הזמן ורק מצפה ומתחנן אלינו שנפתח פתח כל שהוא ולו "כחודה של מחט"). וכל מה שיוכל לחשוב, שהוא אמצעי לקירבה הזאת, ירדוף אחריו, ויאחז בו ולא ירפהו". ע"כ.

מלחמה זעירה מקומית הרמח"ל לא אומר מה הוא האמצעי. הוא אומר

שאתה תחשוב, ואתה תדע. כל אחד מאתנו יכול

בכל רגע נתון, לדעת מהו הדבר שמפריע לו עכשיו להתקרב אליו ית'. יפשפש וימשמש וידע, וישוב. אי אפשר להאריך כל כך בעומק החכמה שבכל משפט ומשפט שבספר הזה. אבל אם הגר"א זצוק"ל עיין בספר "מסילת ישרים" כמה פעמים בכל יום, אז זה "הסכמה" מספקת לנו. אז נחזור: מה שכתוב כאן הוא שכל אחד צריך להכיר את המונעים שבו שפועלים בו עכשיו בזמן מסוים בשלב זה שבחיו. והוא צריך למצוא את התחבולות נגדם כי רק הוא באמת יכול. אין "פטנטים" כלליים ל"מלחמה כוללת" נגד יצר הרע. יש קרבות מקומיים — זמניים מוגדרים. לכן בדיקת חמץ שהיא

ההלכה של ביעור יצר הרע כידוע (ולכן ממנה צריך ללמוד) היא דווקא לאור נר יחיד. בדק באבוקה לא יצא. ואפילו בנר קלוע, מוסיף הרמ"א, לא יצא. א"כ, ראייה מכאן שאם רוצים להיות יעילים במלחמה המתמדת הזאת, חייבים לתחום אותה בכל פעם נגד ענין מסוים, הכי מידי, קטן ככל שיהיה. ואז הקב"ה מושיעו והוא נצל. כי זאת עבודה רצינית. מי שיש לו חור עכשיו בתקרה לא משאיר אותו לדלוף עד שיעשה שפוף כללי. קודם כל סותמים את החור אח"כ נראה הלאה. כתוב ב"יבמות": — "...טום ואל תשפיץ שפוף ואל תבני ...". היינו מה שאמרנו: סתום חור מקומי ואל תעשה שיפוף. ואם צריך שפוף, אז עשה אותו ואל תחרוג ממנו לבנין שלם וכו'. "לא עליך המלאכה לגמור". לכן מי שיושב ומתאונן "על כל חטאיו הגדולים והעצומים והרבים מני ספור ...". וכו' וכו' בלי לקחת אחד מהם, הקרוב ביותר, המפריע ביותר, הנתן למלחמה בו ביותר, ומתחיל לתקן אותו ברצינות — כלומר שלב אחרי שלב, צעד אחרי צעד, אז עם כל הכבוד על "הקינות" הגדולות שלו על עצמו, אבל סליחה זה לא רציני. למה? ראשית כי גם אם תמנה מאה מליון עברות עוד לא גמרת, ושנית גם אם גמרת מה הועלת? אתה רוצה לעבוד את ה' ית', או לשבת ולהשתתף בצערך, ובכך "לצאת ידי חובה" לפחות בהרגשה. שהרי השמצתי את עצמי כל כך, שממש אפשר להרגיש "מטוהר". א"כ נחזור לעניננו. לא "סכומי דרגות" נדרש מהיהודי, אלא לדעת פרט מסוים: מה מפריע? **עכשיו!** עכשיו הקדוש ברוך הוא נותן חיים, מי יודע מה יהיה מחר, מי יודע מה יהיה בעוד רגע. **עכשיו** זאת העבודה שלי, **עכשיו** אני עושה את זה.

פכים קטנים   וצריך לדעת שהעבודה היא בכל פרט הכי קטן, למה? כי

גם השכר הוא בכל פרט כמו שאומר המ"י "...והנה אחר שידענו זה נבין מיד חומר המצוות אשר עלינו... כי הנה אלה הם האמצעים המביאים אותנו אל השלמות האמיתי ... וכל הפרש קטן שימצא באמצעים תבחן תולדתו בברור ודאי בהגיע זמן התכלית הנולד מקיבוץ כלם ... כי תולדתם נולדת בשלמות האמיתי והיקר הנצחי שאין יקר למעלה ממנו..." ע"כ. בן אדם עושה את הפרט הכי קטן, (לכאורה "קטן") — ברכה אחת בתפילת שמונה עשרה אחת. ברכה אחת אמיתית, כשהוא עומד ערום ועריה לפני הקדוש ברוך הוא. ערום ועריה ממש. אין לו כלום בעולמו, חוץ מההבנה

שאין כלום בעולם, אלא הבורא יתברך שמו, שמקיים אותי ברגע זה. למה? כדי שאני אוכל להחזיר משהו, שאני אוכל להחזיר את הכרת הטוב הזאת, את ההודאה את השמחה בעמידה הזאת לפניו: — "מודים אנחנו לך על שאנחנו מודים לך". ועל ההודאה הזאת עצמה, שהוא ית' שמו איפשר לנו בחסדו, נקבל שכר ש"עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו". האם אנחנו מסוגלים בכלל לתפוש איזה תיקון זה ברכת "שהכל" אחת? זה בבת אחת מאיר בכל העולמות. וזה נשאר לנצח! אז כל מה שהוא יוכל לחשוב שעוזר לו בעבודה הזאת, וזה נתון בידי כל אחד ואחד, "...ירדוף, אחריו ויאחז בו, ולא ירפהו, ומה שיוכל לחשוב, שהוא מניעה לזה, יברח ממנו כברוח מן האש", ע"כ לשון הרמח"ל ב"מסילת ישרים". תחשוב בעצמך, ואתה בעצמך תדע מה המניעה בך לעבודה שלך ומה האמצעים העוזרים לך. כי "בדרך שבה אדם רוצה לילך בה מוליכים אותו", וללא ספק יסייעו בידך לדעת בדיוק מה לעשות וממה להמנע.

השכר

והשכר רבותי, יש לנו בכלל מושג?! כי השכר הוא: להידבק בקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, כמו שאומר הרמח"ל זצ"ל ב"דרך ה'": — "ועל כן, בהיות חפצו, יתברך שמו, להיטיב לזולתו, ... לא יסתפק חפצו הטוב אלא בהיותו מהנה לזולתו, בטוב שהוא עצמו שהוא בו, יתברך שמו, מצד עצמו, שהוא הטוב השלם והאמיתי".

רצונו ית' — רצוננו מישוהו בעולם יכול היה אפילו רק להעלות על דעתו דבר כזה, שהקדוש ברוך הוא, שהוא הטוב והשלם האמיתי, רוצה לתת לנו את טובו שהוא בו, כביכול מצד עצמו. איך אפשר? (אני אומר בתכלית הקיצור את השלבים המתוארים ב"דרך ה'"). ובכן האפשרות היחידה לקבלת הטובה היא רק על ידי הידבקות בו ית'. איך אפשר להידבק בו? על ידי זה שידמה אליו ית', קצת התדמות בשעור שאפשר. איך אפשר להידמות לקדוש ברוך הוא? על ידי הפעולה ה"בלתי אפשרית" הזאת, של בחירה, במצב שבו רק הרצון פועל, ולא שום ענין אחר, כי רק לזה אפשר לקרוא בחירה. אך ורק שנים הם בעלי רצון — הוא ית' מצד עצמו, ואנו שבחסדו ית' בראנו בצלמו. וכמו שעלה ברצונו הפשוט, לברוא עולם, ככה עולה ברצוני, רק לעשות רצונו ב"ה, ואין לי שום ענין אחר.

למה? כי זאת היא האמת, כי כל דבר אחר הוא שטות, כל דבר אחר הוא טיפשות, ואני לא רוצה להיות טיפש. למה אני לא רוצה להיות טיפש? לא משום שאני ארויח משהו מלא להיות טפש. אלא משום שהקדוש ברוך הוא טבע בי את הנשמה שהיא אלוקית, והנשמה הזאת שהיא ממנו ית' לא יכולה שלא להודות על האמת. וע"ש ההודאה הזאת על האמת אנו נקראים יהודים ע"ש יהודה שהודה על האמת וזכה ל"... אתה יודוך אחיך ...". נכון הוא ית' גם נתן את האפשרות של הגוף והחומר למרוד בו ית' ח"ו, ולא להסכים, ולבקש את המנוחה, ולרצות את החוויה, ולרצות לקבל פה בעולם הזה, את השטות הגמורה. נכון הוא ית' נתן לי את האפשרות היחידה הזאת גם כן. למה? כי זה ההיכוי תמצי היחידי לבחירה רצונית, שבאדם היא אפשרית רק כשיש שיקול בין השכל מזה לבין היצר מזה.

בקיצור כשאני פועל בבחירתי לעשות רצוני ית' כרצוני, אז בפעולת בחירתי הרצונית, המשוחררת מכל נטיה, בזה אני מתדמה אליו ית' במדת האפשר. ואז תתכן אותה התדבקות שהיא השכר ש"... עין לא ראתה ...".

אומר – היפך אז, כשאני נמצא במצב השקול בין שתי **כל הנאות העולם הזה** האפשרויות האלה, ואני בוחר על פי רצוני, אז נפתחת האפשרות, להשיג את מה שכולם כל כך רוצים, ומעטים כל כך אפילו רק מבינים – אומר. "רצון", כמו שאמרנו לפני רגע, במשמעותו המדויקת הוא משולל מכל נטיה, ההיפך ממה ששגור בלשון ב"א "אני רוצה גלידה". שם, אתה לא רוצה. החיך שלך, הבטן שלך "רוצה". ואז אתה במצב משולל רצון. כי אם אתה ח"ו משתעבד לבטן שלך זה היפך הרצון. "רצון" הוא מה שה"אני" שלך רוצה, ולא השתעבדותו של ה"אני" לאחד או לכמה מאברי גופו ר"ל. וככל שאתה מתקרב יותר ויותר לנקודה הזאת המרכזית, המשוללת מנטיות, אתה מגלה יותר ויותר מה זה אומר. וזה משהו מאוד מיוחד, לא מה שבדרך כלל חושבים.

בפעם הראשונה בחיי גיליתי מה זה אומר. 40 שנה קראתי למילוי שאיפותי "אומר". אבל ספוק אַנְתָּךְ סוחף אותך לרגע, וממית אותך להרבה הרבה זמן. מאויים אישיים ואומר זה שני הפכים. ספוק התאווה וכן "השגת האמביציה" וכן "הגשמת החלום" וכו' זה כמו זיק שיוצא ממכת ברזל, "מאיר"

לרגע וכבה לעד. אבל האושר, שהוא התוצאה של עמל — שחרור הרצון מכבלי היצר, הוא נצחי בכל רגע ורגע שבו. כתוב בתורה "כי רגע באפו..." "הרגע הוא באף ה', רח"ל — בחמתו. אבל "...חיים ברצונו". החיים הם ברצונו ית'. וכשאתה מחבר רצונך לרצונו — ובעצם זה להחזיר את הרצון לשרשו האמיתי — אז אתה זוכה בחיים. לא רק בעולם הבא אלא פה בעולם הזה, ואשרי מי שזכה לטעם הזה. זה עמל בלתי פוסק. אושר זה טוב חדש. יש טוב חדש. הטוב הזה הוא פתאום הכרה: — אשרי מה טוב חלקי. אני מסתכל על כל העולם, ואני צוחק. אתה יודע, יגיע הרגע שתסתכל על כל העולם ואתה תצחק. אתה יודע למה? אתה תדע שאתה בן חורין. לא עבד. כי כל המהות של מיצוי העולם הזה זה בסך הכל להשתעבד לספוק המידי של התאוה. התורה אומרת "עבדא בהיפקרא ניהא ליה", להיות מופקר לתאוותיך זה ההיפך הגמור של החרות. הפקרת האדם לכוחות ששולטים בו זו עבדות. רק קבלת איסורי גדרי התורה מוציאה לחרות. כי גדריה משעבדים את הכוחות שמשעבדים אותך.

ש. מתי אני אדע את זה?

ת. אתה כבר יודע את זה קצת. כי אתה מסתכל היום, וחברים שלך נשארו באותה ביצה. אתה תלמד להחליף את אותה חוויה **אדם לעמל יולד** שאתה מחפש, שאתה כבר יודע שהיא איננה, בדבר חדש, בשמחה של: אני עומד בפני השם. לא כִּיף, לא חוויה, בכלל לא. להיפך. אתה תוכל להגיע גם לדרגה כזאת, שתבקש לעצמך עוד ועוד ועוד עמל. בחנני, נסני, אומר דוד המלך, "... צרפה כליותי ולבי". (תהלים כו). נכון נסיונות אסור לבקש, אבל את עמל עבודתו ית', ואת הפח לעמוד בו, מותר. נכון זה עמל, אבל זה עמל בחירתי — רצוני, עמל אָנוּש. אתה בן אדם ואם תבקש את זה כמטמונים אז יותר ויותר יהיה אכפת לך כל רגע ורגע שאתה לא מממש בפעל את הבנאדמיות שלך. ילד לא יכול להוליד כי כל המהות של ילד זה לקבל. מי שרוצה להוליד חייב להתבגר שפירושו לתת. וכמובן שאני לא מדבר על הולדה גופנית גרידא. יש הרבה הורים שהם ילדים בנשמה, ומספנים הילדים שלהם.

ש. אבל זה קשה, לא?

ת. אנחנו אומרים כל בוקר " ... ודובר אמת בלבבו ... " אז אם קשה לנו עדיין **"... כגמול עלי"** לקיים את בריתו ית' אתנו, ולהלך לפניו כמו אברהם אבינו. כמו שרש"י זצוק"ל מביא על הפסוק " ... את נפשי" האלקים התהלך נח "...". אומר רש"י: — "ובאברהם הוא אומר אשר התהלכתי לפניו. נח היה צריך סעד לתמכו אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו." ע"כ. אז אם קשה לנו עדיין, ואנחנו צריכים סעד ופיצוי וגמול. אז נהיה דוברי אמת בלבבנו. ונתפלל אליו ית' ונתוודה ונאמר, אני עדיין לא יכול בלי הסיפוק. אני לא יכול בלי הנחמה. אני צריך נחמה, אני צריך ליטוף, אני צריך גמול, אני עדיין לא עומד לבד. דוד המלך ע"ה למד אותנו לבקש להתחנן **"... כגמול עלי אמו ..."** מצד שני, אני מבין שהמעמד המרכזי שאתה אבי שבשמים מבקש ממני, זה חתירה בלתי פוסקת לאי — בקשת הגמול מכל סוג שהוא. זה מלחמת עולם. תן לי כוח, תעזור לי, תחזק אותי.

"... וְקָנִי ה' יְחַלִּיפוּ כַח" יש פסוק שאומרים אותו כל יום בסוף התפילה: — "קווה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקווה אל ה'" — אומר הרמח"ל: "קווה אל השם", מלשון קיווי, כמו מקנה. פתח את עצמך, קווה אליו. "חזק ויאמץ ליבך". כשאתה תקווה אל השם, הקדוש ברוך הוא יחזק ויאמץ את לבך כגודל הקיווי שלך. ואז, **"... וקווה אל השם"**. קח את הכח שהקדוש ברוך הוא נותן לך, שהוא החזק ואומץ הלב, ותשתמש בו לקיווי נוסף אליו ית', ואז תקבל עוד ועוד. ממש שני הפכים. כי הכח מגדל את האדם. והיהודי משתמש בכח הגדול בדיוק בכיוון ההפוך — ממעט את עצמו, להיות עוד יותר כלי מקבל, ממילא מקבל יותר. ומה עושים הגויים? מקבלים כוח, מיד מרימים את הראש — **"... כחי ועצם ידי ..."**, מיד נפסק השפע. כי אם אתה הבעל בית אז לך בשרירות לבך "ר"ל ... וכו'. ומה עושים היהודים — אברהם, יצחק ויעקב וכל אלה, שבנו את בית המיקדש — מה שהקדוש ברוך הוא נותן להם יותר, הם רואים את פחיתותם יותר. (...) עפר ואפר ... ונחנו מה ... תולעת ולא איש ... וכו' וכו' כבמדרש המפורסם). אז הקדוש ברוך הוא נותן להם יותר. ומשה רבינו מבין שאין אדם שאינו ראוי

יותר ממנו לתפקיד להוציא את עם ישראל ממצרים (הרמב"ן בפ' "שמות" על הפס' "בי אד' שלח נא ביד תשלח"), אז הוא הכי ראוי לתפקיד. כי הוא רואה את עצמו באמת שהוא הכי פחות בעולם כולו שמתאים לתפקיד.

בונים מציאות באמת, זה כל ענין העבודה שלנו, להפוך את השקר לאמת, על ידי זה שאנחנו לא מתנהגים על פי "מציאות" במרכאות כפולות ומכופלות, שענינו ראות, שאוזנינו קולטות, ששכלנו קולט מן הסביבה. אנחנו לא מגיבים על רשמים נקלטים, חס וחלילה. הרשמים הנקלטים הם רק מצב הנסיון. זה רק האפשרות שעליה נחיל את התפקיד המצוותי, את התפקיד שלנו בחיים. ובזה נהפוך את האפשרות למציאות אמיתית, נצחית. אני שוקל את מה שהנסיון מביא לי, כמו שהתורה מצווה עלי לשקול את זה. ואם התורה הקדושה שלנו מצווה עלי לא להרים ראשי כלל מעל פחיתותי, אז משה רבנו עליו השלום הופך את המצווה הזאת למציאות. וכשהתורה מצווה ש' ... כל אדם יהיה גדול ממך בעיניך ...' (אגרת הרמב"ן זצוק"ל) אז אצל משה רבנו עליו השלום המצווה הזאת נהיית מציאות ממש. לכן מפרש הרמב"ן את הפסוק " ... שלח נא ביד תשלח ...": — " ... שלח נא ביד כל אשר תשלח כי אין אדם בעולם שלא יהיה הגון יותר ממני לשליחות". ע"כ. אבל בענין הזה נדבר ב"ה, אם תהיה סיעתא דשמיא, בהזדמנות אחרת. וכשאני פוגש יהודי, הוא האהוב שלי הכי גדול, לא משום שאני רואה שהוא "ראוי" לכך אלא משום שהתורה מצווה ואהבת לרעך כמוך. אי אבל אני הרי "רואה", שהוא כזה וכזה, וכו', אז תדע שלמרות מה שאתה רואה אתה חייב לאהוב אותו, גם כשלפעמים אתה מצוה לדון אותו, ולפעמים אפילו בבית דין. ואם אתה פועל רק עפ"י מה שאתה רואה, ולא עפ"י מה שאתה מצוה אז אתה עובר על " ... ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם ..." אתה חייב ללמד עליו זכות. למה כתוב בחז"ל הביטוי הזה: "ללמד זכות"? כי כמו בחקירה לימודית, תחקור בשכלך, עד שכולו יהיה זכות. וזאת היא האמת.

ש. זה ניראה מאוד מלאכותי.

ת. נכון. כי המציאות החומרית מנוגדת למציאות האמיתית הזאת, ואנחנו רגילים למציאות החומרית, כִּי היא טבעית. להיות אנטישמי, זה טבעי. להיות חילוני, זה טבעי. לאהוב כסף זה טבעי, ולהיות "מציאותי" במרכאות כפולות ומכופלות זה טבעי. ולהגיד: כוחי ועוצם ידי, זה טבעי. אבל להגיד: הכל מהקדוש ברוך הוא, זה לא טבעי. זה שכלי, זה אנושי, זה נקרא להיות יהודי, זה צלם אלוקים.

אנושי – היפך הטבעי

נס החיבור המצוותי אל הטבע שם בחוץ הם אומרים: "אבל ככה אני מרגיש, אתה רוצה שאני אעשה שקר בנפשי"? אבל בורא עולם מלמד אותנו בתורתו הקדושה שמה שאתה מרגיש זה התגלמות השקר. כי גופך המרגיש, והרגש עצמו, הכל זורם אל כליונו. והסיכוי היחידי של גופנו ורגשותינו לחיות לנצח, זה בחבורם באמצעות המצווה אל התורה הנשמטית השכלית – הינו כשהגוף מקים את המצווה בפעל. לכן היהודי אומר: נכון, זה נגד מה שאני מרגיש, אבל אני בשכלי, המחויב מן התורה, מחייב את עצמי. ואני פועל על פי המצווה, כלומר, באמת בצורה מלאכותית. וכשאני עושה את זה, אז אחרי זמן מה מבחינים שכתוצאה מהחיבור הזה שעשינו בין שכלנו המצווה מן התורה לבין חומריות גופנו. (החיבור הזה שנראה בהתחלה מלאכותי), פתאום מתחברים אל המצווה הרגש והאהבה והיצר בעצמה כזאת, שנהיה לך ברור מעל לכל ספק, שדווקא המסגרת הכפויה המצוותית, היא זאת ולא אחרת, שנותנת לרגשות את שיא אפשרות התפתחותם. והכל בשלמות של אמת שהיא כל כך ברורה... וזאת מציאות אמיתית, נצחית, שאתה בנית אותה בחבור הזה שאתה עשית.

פה, עכשיו סוף דבר, אנחנו ממיתים את עצמנו, כל אחד כאן יכול ללכת לים. אתם לא הולכים לים, אתם בחורים צעירים בריאים, ברוך השם, ישתבח שמו, לא פחות בריאים מאלה שמתרוצצים שם, ואולי יותר בריאים. אתם בוחרים לשבת כאן, ואתם כן שוברים, ואתם כן ממיתים את עצמכם, ואתם כן לומדים תורה, ואתם כן נאבקים, ואתם כן

"נשברים", ואתם נופלים וקמים, שבע פעמים, ושבעים ושבע פעמים או כמו שכתוב אתם צדיקים גמורים, "דרגות" אני לא יודע, לא מענין אותי.

אז קודם כל לדעת, זאת העבודה. אין דימויים. אין שאלה כזאת: — "לאן הגעתי"? אין דימוי שלי בעיני עצמי. זהו זה. הכל הווה, הכל עכשיו. מה שהיה, כבר איננו. מה שיהיה, אני לא יודע מה יהיה אפילו בעוד שניה אחת. עכשיו בהווה אני יכול לחבר? מחבר! לא יכול? אז אני הולך לישון כדי לאסוף כח לחבר אח"כ כשאקום. ואז לישון נהיה מצווה גמורה. במושג "לחבר" אני מתכוון לחבר תורה אל כל פרט ופרט בחיי. משתדל, חותר, זה הכל. בלי לחפש כל הזמן "תוצאות" ו"סיכומים" ו"דרגות" וזו השמחה. וזה להיות כאן, ולא לחפש מה יהיה ולא מה שהיה, כלום. זה כאן, עכשיו, פה, לחבר. בעוד שניה אחת הקדוש ברוך הוא יגלה את שכינתו בעולם, בזה נגמר הענין, נגיד ברוך השם, ישתבח שמו.

שעה אחת של תשובה "ימים שאין בהם חפץ", הם ימים שבהם התשובה כבר לא תועיל. פירוש הדבר ש"יפה שעה אחת

של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא". האם אנחנו יודעים בכלל כמה שווה כל רגע פה? הרי הצער הזה, על שאנחנו נכשלים וע"י כך פוגמים בכלל ישראל, האם אנחנו יודעים, כמה הצער הזה המלוח, המר, אה, כמה זה שווה! שם בעולם הבא רק מקבלים. נכון, חיים את החיבור שחיברנו כאן, חיים את כל החיבורים שחיברנו כאן. חיים את החיבורים לנצח, את כל החיבורים שחיברנו עוד ועוד ועוד. וכיון שרק חבורי התורה מולידים חיים, וחיים מולידים חיים, אז זה נצחי ובלתי נדלה ומתחדש לנצח. אבל, המאבק למענו ית', על כל כשלונותיו (ח"ו), זה אין לנו שם. לעבוד את אבינו שבשמים זה אין לנו שם. כאן יש לנו אפשרות אפילו להשתדל לעבוד אותו ית' שלא על מנת לקבל שכר. אנחנו שומעים את זה רבותי? אנחנו בכלל תופשים מה ניתן לנו?! כאן אנחנו יכולים לעבדו כי זה רצוננו שלנו. נכון, הכל ממנו ית' שמו, גם רצוננו, אבל היה הווה אמינא שנמרוד ח"ו, שנתעצל ח"ו, שנתור אחרי לבבנו ח"ו, יש הווה אמינא כזאת? יש, נכון! אם כן להפנות את כוחות הרע שבנו נגד עצמם. לא לתת

להם להרים את ראשם המכוער ולדחוק את רגלי השכינה, אלא לכופף את הראש ובכך לפנות מקום לשכינתו ית' — זה לפחות נתן לנו כאן. אבל שם, רק נקבל. אולי לכן "יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא". "יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים". תשובה ממה? מנפילה. אין תשובה בלי נפילה לפנייה. אז התשובה הזאת מנפילה בעולם הזה, יפה מכל חיי העולם הבא, מפליא.

לא עליך ולא צריך להיבהל, לא עליך המלאכה לגמור, צריך **המלאכה לגמור** לחתור לנקודה המרכזית הזאת כמה שאפשר, לא יותר מזה. בלי היסטוריה. כמו אכר שחורש וזורע וקוצר, אף פעם לא תראה אותו רץ. גם כשבונים בנין, תסתכל ולא תראה משהו רץ. אף אחד לא רץ, ואחרי שבועים אתה בא ונדהם, איך התרומם פה שלד כזה. זה שם לְבָנָה, וזה שם לְבָנָה, בהתמדה וללא בהלה, ונהיה בנין.

להמית את המוות מה אומר ריש לקיש זי"ע "אין התורה נקנית, אלא במי שממית את עצמו עליה", צריך להבין את המוות הזה. המוות הוא של המוות. היינו להמית את המוות. שהרי הקדוש ברוך הוא נותן לנו משהו שאין לנו אפילו מושג מה זה. אנחנו נהיה "בני עליון": — "אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם..." אנחנו נהיה נצחיים, מעין נצחיותו יתברך שמו. זה לא בא בחינם. כדי לזכות בזה מה הקדוש ברוך הוא אומר לנו בעולם הזה? תהפכו את החיים שלכם מן הקצה אל הקצה — מהמוות אל החיים. מה תהיה ההרגשה הראשונית של המהפך הזה? — מוות! זה נקרא להמית את עצמנו. מי שרוצה תורה, שהיא היא עץ החיים בכבודו ובעצמו, חייב להמית בו את המוות שמונע את התורה. כי הרי המוות בחוץ נותן הרגשת "חיים". זה נקרא בלשונם: "עושים חיים". אבל באמת הם עושים מוות, הם עושים כלום, הם מסתובבים במעגלים, והם כל הזמן באותו מקום. ממציאים לעצמם פְּזָלִים וממלאים אותם. אין תכלית, כי הרי הם אינם מוכנים להכיר בבעל התכלית. אבל כדי להוליד ולהיוולד לנצח צריך ליהפך

ממקבל למשפיע. ממקבל מתנות לשונא מתנות, שעליו כתוב שהוא יחיה: — "שונא מתנות יחיה". אז את המוות הזה של מקבל, צריך להמית כדי להיות חי.

לב ביד

יהודי עושה מה שהוא מצווה, לא מה שהוא מרגיש. כי היום אתה מרגיש שאתה רוצה להסתובב עם פרח באוזן, ולהרגיש אהבה אל כל מה שזו — כולל כלבים חתולים וג'וקים, ומחר אתה נכנס למטוס, ומפציץ מליון אנשים נשים וטף בפצצות נאפלם באיזו שהיא וייטנאם, ואתה מרגיש שאתה מגן על הדמוקרטיה ...

אבל אל תחשוב שאם אמרתי מצווה ולא מרגיש, אז פרוש הדבר שהלב יצא מכל הענין. ההיפך: הלב הוא העיקר ("רחמנא ליבא בעי"), השאלה רק האם הלב הוא המנהיג או הוא המונהג? "רשעים נתונים ביד לבם צדיקים לבם נתון בידם". שמעת, זה כל ההבדל בין צדיק לרשע. ממש מבהיל כמה זה קטן ומידי וקרוב לחיי היום-יום של כל אחד ואחד בלי ענינים "גדולים" פשוט רשע נתון ביד לבו, צדיק — לבו בידו. זה כל ההבדל בין צדיק לרשע.

הלב המצווה

ואם אתה לוקח את הלב שלך בידים ואתה כופה אותו כפיה דתית, כן פשוט, כמשמעו, כופה אותו להיות מונהג ע"י השכל שהיא הנשמה. והשכל מונהג ע"י התורה, אז אתה זוכה לנס של גילוי אמת, שאין למעלה ממנה, בעצמתה בשלמותה. כי אז הקדוש ברוך הוא נותן לנו במתנה את הלב הזה שלקחנו בידים, והלב מתחיל לעקוב אחרי המצווה הזאת, המנהגת אותו. והלב נפתח, והלב מרגיש אהבה עצומה, והלב מרגיש שמחה עצומה. כי אז גם הלב יודע שהאהבה, וכן כל הרגשות המצוונים אל תכליתם האמיתית רק הם אמיתיים. ואז האדם התהפך, אוכל חתיכת לחם יבש, שותה קצת מים, כל היום לומד, והוא הכי מאושר בעולם, ולא תקנה אותו בשום הון שבעולם. ויותר מזה, ישרפו אותו, והוא לא ימיר את האמת הזאת.

להחליט להתבגר תחליט עכשיו אני לא ארחם כל כך על עצמי, וב"ה אני כן מסוגל לעמוד בכך, ואם ח"ו אפול אז ב"ה אני אקום, ואני אתחיל לעבוד ברצינות, וזה עצמו התכל'ס. פשוט, כמו פועל שחור. תחליט שאם לפעמים לא כל כך טוב לך, אז אתה יכול לעמוד ב"לא טוב" הזה, וגמרנו. לא תמיד טוב גם לאנשים שצריכים לצאת לעבוד בבנין כל בוקר. אנחנו מפונקים, חיינו בגן עדן של שוטים, עכשיו דורשים מאתנו לבנות משהו.

... הולך ואור ... תאמין לי, אין לי רשות בכלל להגיד מוסר לאף אדם בעולם, שום רשות אני כל כך חלש, וכל כך נופל, וכל כך נכשל, שאין לך מושג. זה המצב. וכל מה שאני יכול לנסות לעזור זה רק מנסיונותי הקטנים והמבישים וממסקנותיהם. אז מה נשאר לי לעשות חוץ מאשר לבטוח בקדוש ברוך הוא. אני נופל, ואני אומר לעצמי: נפלתי, נכון, אבל אני עוד חי, זאת אומרת שהקב"ה רוצה שאמשיך אז מה נשאר לעשות אחרי הבכיות, ואחרי הצער על הפגם, ואחרי החרטה ואחרי התשובה מה נשאר לעשות? להשתדל. אז אני אשתדל, עוד קצת עוד פעם ועוד פעם עד מאה ועשרים. רק מה? אין בזה הסחפות בחוויות? נכון. אז מתבגרים ולומדים לעבוד בהדרגה בשקט וזוכים ל" ... אור נגה הולך ואור עד נכון היום". שזה "ארח הצדיקים" ואומר הגר"א זצוק"ל בפירושו על הפסוק הזה: "כי צדיקים דרכם ומעשיהם בדרך צר וקטן באתכסיא. לכן כתיב "וארח". "באור נגה" כמו שכשמתחיל לזרוח היום וזה האור מעורב בחשך עדיין ואינו מאיר כל כך. ואחר כך "הולך ואור". ע"כ. לאט, עוד ועוד, בלי "סערות" ובלי "חוויות". חיפוש "הרגושים" זה נחלת הרשעים: — "והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל ..."

... אדם לעמל ויש אנשים שצריכים לקום בבוקר בחמש כדי **יולד ...** להספיק להתפלל ולהיות בעבודה ב-7, עובדים עד

שש בערב, שבע בערב, עבודה מפרכת. היית בא ואומר להם: "לא טוב לי". היית רואה את הידיים שלהם, מושיטים לך יד לשלום, כל אצבע, אתה מבין, ככה, כמו עץ. היית אומר לו: "תיראה, יש לי בעיות" ... לא טוב לי". הוא היה מסתכל עליך ככה שהיית מתבייש שאתה נושם בכלל, הוא הפועל הזה

עובר קשה, מביא 1786 שקל הביתה, ומזה אוכלים חתיכת לחם עם עגבניה וחצי ביצה, ומגדל שנים עשר שלשה עשר ילדים לתורה...

שאני אראה לך יהודי כזה? בוא איתי מחר בבוקר, אני אראה לך יהודי כזה. היום הייתי אצלו. יש כאלה? זה הרוב! ואנחנו מפונקים ...

דוגרי, להתבגר, פירוש הדבר, לקבל את העבודה בצורה שקולה. ואם ח"ו נופלים, אז אם עדיין חיים ב"ה אחרי הנפילה, אז קמים ובודקים, ועושים הלאה. זה צריך לדעת, שהקיצוניויות האלה של או "הכל" או "לא כלום" הם שקר של היצר וצריך לעבוד בצורה מסודרת.

הכשלון — לימוד ואם עבדתי בצורה מסודרת ולא הצלחתי? אז אני אנסה בדרך נוספת, הרי אני לא עובד פה במשכורת, שאם אני חס וחלילה אכשל, יפטרו אותי, להיפך אומר רבי ישמעאל: "אין אדם עומד על דברי תורה, אלא משנכשל בהם". רק הכשלון, מלמד אותנו איך לנסות הלאה.

"אין אדם עומד על דברי תורה, אלא ... פירוש המלה "אלא" היא שרק זה ושום דבר אחר. אז לפי זה אומר רבי ישמעאל שאין אדם עומד על דברי תורה, רק כאשר הוא נכשל בהם. זה משפט מזעזע שפירושו אם לא נכשלים, לא יודעים בכלל מה למדנו בתורה. כל עבודתנו זה הכשלון. כל מה שהם מחפשים בחוץ, זו הצלחה, ואנחנו כל הזמן מחפשים: איפה אני נכשלתי, אומר ה"מסילת ישרים": "... כי כל ענייני העולם, בין לטוב, בין למוטב, הם נסיונות לאדם..." אם כן הכשלון אורב על כל צעד.

ש. סליחה ר' אורי אבל ח"ו שאפשר להשתגע, אם כל דבר זה נסיון... תאכל, אל תאכל. תשתה, אל תשתה. תסתכל, אל תסתכל. עכשיו אל תדבר, עכשיו כן ... איך אפשר?

ת. תשמע חביבי, הקדוש ברוך הוא אוהב כל אחד ואחד מאתנו, כמו אבא שאוהב ילד שלו. ב"ה יהיה לך ילדים, תבין את זה.

פלגן — טומאה כל אבא אוהב את הילדים שלו. אבל הקדוש ברוך הוא

אוהב אותך פי מאה מיליארד יותר מהאבא הכי אוהב, שאוהב את הילד הכי אוהב שלו. ואם אתה לא תעשה לילד שלך רע, לפחות לא במזיד, אז קל וחומר בן בנו של קל וחומר מאה מליון פעמים שהקדוש ברוך הוא לא יעשה לך שום רע כלל. שהרי מנין בכלל יש לך צלם אדם שזה צלם אלקים של אהבת אב לבנו אם לא ממנו ית'.

ומה הוא ית' מבקש ממך? שתהיה מסודר. סדר תכליתי זה קדושה. העולם היה תוהו ובוהו ובורא עולם סידר אותו לתכליתו. אז תהיה הגיוני. אל תתבלבל ואל תלחץ כל כך. מה שאתה לא יכול, אל תעשה, מה שאתה כן יכול, תעשה. קח פרט אחד, תבדוק את עצמך, במה אתה הכי נכשל, תתחיל בלתקן אותו. קשה לך, תתפלל לקדוש ברוך הוא: עזור לי. תיראה, אם אחרי זמן מה, כשתזכר להתבונן אחורה איפה היית לעומת איפה שאתה נמצא היום, לא תאמין למראה עיניך – איך אני עשיתי דרך כזאת?! אני לא אומר רעיונות. אני יודע על מה אני מדבר. יש לי דוגמא מעצמי מה פירוש לעשות מה שאתה יכול, ושזה יהיה אפילו הדבר הקטן ביותר, אבל לעשות.

אני חזרתי בתשובה. כל אחד מאיתנו עבר את זה. אבל הרי לפני שחזרתי בתשובה אמרתי: יותר טוב לי למות מיליון פעם, מאשר להיות יהודי שומר תורה ומצוות. אני לא! יהודי שומר תורה ומצוות שישמע את המלים האלה יגיד בלבו: – "הוא מגזים". אבל פה יושבים אנשים שאני חושב יודעים בדיוק על מה אני מדבר. ההרגשה היתה שלקבל עול תורה ומצוות זה אותו דבר ממש כמו למות, פשוטו כמשמעו. שהרי לקבל עול מלכות שמים זה אומר לוותר על דברים שההרגשה הברורה היתה שפשוט אי אפשר לחיות בלעדיהם. פשוט אין שום "טעם לחיים" בלעדיהם. ואפילו דבר "פשוט" כמו כיפה. איך אני אלך עם כיפה ברחוב? אתה יודע מה זה בשבילי ללכת עם כיפה ברחוב, אתה צעיר, אתה לא יודע, אבל היה פעם דבר כזה שנקרא "אורי זוהר". אתה מבין, זה כל פותח וכל פרחת: – "אהלן ואהלן ואהלן". עכשיו אני פתאום אבוא עם כיפה, על הראש! אתה מבין? ... זה התחפף הבן אדם, השתגע. "מה?! איזה כיפה. איזה ציצית, איזה תפילות. איך אני יכול להיות דתי?

המילכוד

מה עשיתי? אמרתי: נכון, אני לא מסוגל. אבל עד שאני כל הזמן חושב כמה אני "לא מסוגל" אולי אני אבדוק

מה אני כן מסוגל! זה ברור שהרעיון הזה לא בא לי מעצמי. כי אעפ"י שזה נשמע משפט פשוט זה מפתח גדול לעבודת ה'. שהרי לפני כל קבלת סייג על עצמנו בעבודתו ית' אנו עומדים מבוהלים: — "איך אני אעמוד בזה? ואיך אוכל להסתדר? ואיך אפשר לחיות בפרישות כזאת?" וכו' וכו'. במקום זה למה לא נבדוק מה כן נתן לעשות, איזה חלק מהסייג אפשר לקבל, שהרי זה כל הפתח שבורא עולם רוצה, שנפתח לו. אבל לפני שנכנס לזה, השאלה הקודמת היא איך בכלל הגעתי לזה? ולמה בכלל לשקול מה אני כן מסוגל ומה אני לא מסוגל? למה לא פשוט לעזוב הכל ולחזור לים? זה (ב"ה) כבר לא יכולתי. כי כבר ידעתי שאני מסכן את חיי ממש בזה ובבא. שהרי זה שאלה של גיהינם ב"מ! ואף על פי שהייתי טפש כל כך גדול שחשבתי שאני הכי פקח בעולם, בכ"ז נשארה בי עוד טפת פקחות להבין שכלפיו ית' אין פקחים, ואין חכמים, ואין נבונים ואין תרוצים, ואין מקח שוחד. ופשוט הוא שהכל גלוי וידוע לפניו ית'. ואם הוא ית' אומר לנו שגיהינם זה רע מאוד ושזה מאוד לא כדאי, אז כמה שאני אהיה "פקח" יותר, ככה אני אדפוק את הראש בקיר יותר, על כל טפת "פקחות" שהובילה אותי לגיהינם ב"מ. אגב גם מצב המילכוד הזה אינו חידוש, אעפ"י שאז כמוכן לא ידעתי את החז"ל שאומרים — "אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי".

לעשות

טוב, אם כבר התחלתי עם הנושא הזה אז אולי **על מנת לשמוע** אני אפרט קצת, יכול להיות שזה יכול להביא תועלת. הבעיה שלי היתה שרק ידעתי שהתורה היא אמת. אבל מן השכל ולמטה הייתי מנותק לחלוטין מאמת התורה. והיום אני יודע שמן השמים האירו לי שכדי לשמוע אמת באמת, היינו לשמוע בכל היותר, צריך לעשות. לעשות כדי לשמוע — "נעשה ונשמע". ולכן אעפ"י שהמעשה בא אחרי המחשבה אעפ"י כ הוא תחילת הכל. עכ"פ הייתי בבעיה. מצד אחד כנ"ל ידעתי שאם לא אשמור מצוות אני מסכן הכל. אבל מצד שני אי אפשר להתחיל לשמור מצוות שפירושו לשנות הכל — הפיכת כל ההרגלים, התגברות על כל הפחדים, וכו' וכו', רק מכח ידיעה בחלק העליון של השכל, כשכל השאר מושך בכיוון הנגדי, זה בלתי אפשרי. וכאמור השתתפות הגוף והרגשות תלויה ב"נעשה". לכן לא היתה לי ברירה, הייתי חייב לברוק במה אני מסוגל להתחיל. זה מה שאמרתי למעלה: עד שאתה מתבוסס בביצת היאוש — כמה אתה לא מסוגל, אולי תבדוק מה אתה כן מסוגל. ישתבח

שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה — אבינו שבשמים — שהוביל אותי, (ומי שלא מעוור את עצמו רואה שכך הוא ית' מוביל כל אחד ואחד מאתנו), אל הפתח הצר כחודה של מחט היחידי האפשרי אל החיים.

רק חוד מחט, אבל לתמיד נכון, פחדתי להתחיל אפילו בצעד אחד, למה? כי הבנתי שלקבל עלי אפילו מצווה אחת, "קלה" ככל שתהיה, זו קבלה לנצח. כלומר, שאני חייב לקבל עלי בצורה כזאת, שגם אם רגע אחרי זה, או בכל זמן אחר, אני אתחרט ח"ו ולא ארצה יותר (ח"ו), אעפ"כ אני אקיים תמיד מה שאני מקבל עלי עכשיו, כי זה ללא שום תנאי. זה סופי. רק קבלה כזאת היא בגדר מעשה שזוכים בגללו לשמוע. זה ה"נעשה" שלפני ה"נשמע". החשבון שעשיתי בלבי אז היה "בעל-ביתי" לגמרי. הרי היה פשוט לי שאם אני "מקבל עלי" בליבי בצורה זמנית. כלומר, שנחיה ונראה — אם ימצא חן בעיני אז אמשיך לקיים את המצווה שקבלתי עלי, ואם לא — אז אפסיק. קבלה כזאת לא תִּצְפָּה אותי בכלום. הרי זה ברור, ולא צריך להיות גאון, אפילו כחילוני עדיין, כדי לדעת שבורא עולם יודע מה שבלבי. אז אם אני "מקבל" על תנאי, כלומר קבלה שאינה קבלה, אז את מי אני מרמה ח"ו מלבד את עצמי. הרי כאמור זה לא בגדר ה"נעשה" שמזכה ב"נשמע". אז נחזור על זה שוב: היה ברור. שהתורה אמת, אבל הלב היה רחוק מרחק מליון שנות אור או יותר נכון מליון שנות חושך. הבעיה המפורסמת של המרחק בין ה"ידיעת היום" לבין ה"והשבות אל לבבך". אלא שאז לא ידעתי את הפסוק. רק, כאמור למעלה, היה לי ברור שבלי מעשה אין ידיעה בתורה.

אבינו שבשמים אבל היה לי ברור עוד משהו אז. והיום אני יודע שגם הידיעה הזאת היתה ממנו ית'. היה לי ברור שאם לדוגמא, אני לא בא בטענות אל הילד שלי, שרוצה לעשות את רצוני אבל יכול לעשות רק משהו שבמשהו, אז קל וחומר בן בנו של קל וחומר, (גם את הביטוי הזה לא ידעתי אז), שהוא ית' לא בא בטענות ח"ו אל בניו — אלינו. וכמו שאני מצפה מבני שבסך הכל ישתדל — שלא ידחה אותי על הסף ב"לא מסוגל", אלא ישתדל — כן בורא עולם — אבינו שבשמים — מצפה מאתנו שנשתדל. בהבדל אחד כמובן: שאצלו ית' כשאנו בסך הכל רק משתדלים כבר מובטח לנו שנצלית, ("פתחו לי פתח פְּתָחָה של מחט ואני אפתח לכם

פתח כפתחו של אולם). אבל את ההבטחה של "פתחו לי" לא ידעתי. רק ידעתי שהוא ית', שהכל גלוי וידוע לפניו, יודע שאני אומר אמת כשאני מרגיש שאני מסוגל רק למעט שבמעט. וגם ידעתי שלא יתכן שבשבילי הכלל של "נעשה ונשמע" לא קיים ח"ו. מה אני לא יהודי?!

עצת ה'

וחשבתי וחשבתי עד שהוא ית' בחסדו נתן לי תפנית קטנה בשכל ו"פתאום" חשבתי האם באמת כל כך "ברור" לי כמה אני "לא מסוגל"? אולי, רק אולי, זה לא כל כך ברור שאני לא מסוגל, כמו שסיפרתי כבר. ואולי יש משהו שאני כן מסוגל. והתחלתי לשקול מצווה זו כנגד זו מה יותר קל. אי רבותי כמה סבלנות יש לאבינו שבשמים אתנו! ובסוף, אחרי כל החשבונות, אחרי כל ה"הווה מחשב" טורח מצווה זו כנגד טורח מצווה זו ... וכו' אחרי כל זה מה נשאר לעשות? לעשות מה שכן אפשר. קטן ככל שיהיה, אבל לעשות. ולעשות ברצינות, היינו מעתה ועד עולם, כנ"ל. אז חפשתי את הכי קל, לא התבישתי. היום אני אפילו חושב ההיפך — היתה בזה מעלה. משום שהעובדה שחפשתי את הכי קל הראתה שבאמת התכוונתי ברצינות לקיים. ומצאתי, לא תאמינו רבותי ל"עול" של מלכות שמים שהייתי מוכן לקבל על עצמי: — להדליק נר אחת בשבוע נר של שבת עם ברכה. וזהו. אבל זה מעתה ועד עולם. וכיוון שכאמור למעלה היה לי ברור שה"נעשה" היחידי שכורך אחריו "נשמע" זה "נעשה" רציני — ללא תנאים. (סליחה שאני חוזר ומדגיש את הדברים האלה שוב ושוב. אני יודע ממני ומאחרים וקודם לכל מ"מסילת ישרים" כמה הדברים האלה קלים להשכח, ושהתועלת מהם היא רק בחזרה בלתי פוסקת).

עכ"פ נחזור לפתח כחודה של מחט שמצאתי — להדליק נר של שבת זה הכל. "ברוך אתה השם אלוקינו מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו, וציוונו להדליק נר של שבת". הדלקתי נר שבת. ומיד הדברים התחילו להתגלגל זה אחר זה ואני כמובן בכלל לא שמתי לב. פשוט "באה לי" מחשבה בראש. חשבתי לעצמי מה אני לא יכול ללכת עם ציצית בלי שאף אחד ידע. (אעפ"י אחד לא יראה. שמתי בפנים. הלכתי עם ציצית בלי שאף אחד ידע. (אעפ"י שלצער הרב אין לי רוח הקודש, אני יודע שאבי שבשמים סלח לי על הבושה שלי. ההלכה מחמירה מאוד במי שמתבייש בציציותיו ר"ל). אח"כ אמרתי לעצמי: "מה, אתה לא יכול להתפלל? תתפלל בבית!" התפללתי בבית. שלא

תהיה טעות — רק את המינימום: ברכות ק"ש, ק"ש ותפילה. שמתי כיפה, עמדתי בבית, התפללתי. ואח"כ "באה" מחשבה: — מה הבעיה בשבת? תאכל תשתה תישן. (כי "הבעיה" שלי בשבת היתה: — מה אני אעשה עם עצמי כל היום ... כולכם מכירים את זה).

כך מחשבה אחר מחשבה והכל "פשוט" ו"אין בעיות" בקיצור, רבותי תוך שבועיים נהייתי יהודי שומר תורה ומצוות. אף אחד לא ידע, אף אחד לא שמע. אחים אהובים תגידו לי בבקשה אם שמעתם על "פתחו לי פתח" יותר קטן מ"להדליק נר עם ברכה" פעם אחת בשבוע, כל ערב שבת. אם הלל מחייב את העניים ובן חרסום את העשירים אז אני מחייב את הפחדנים. ואיזה פתח הוא ית' פתח לי! ואני כמוכן כלל לא שמתי לב איך בורא עולם מנהל אותי. חשבתי ש"הפשטות הפתאומית" של שמירת המצוות "באה לי" ככה מעצמה. אי רבותי" רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום". רגילים לפרש: "עצת ה'" לאפוקי מ"מחשבות" האיש. אבל לא שמים לב שהמחשבות עצמן שנראות לנו כמחשבות שלנו — "אני חשבתי" ... "אני הבנתי" ... "אני הגעתי למסקנה" וכו' וכו' כולן אמצעים בידיו ית' שעצתו תקום.

"... אדם עד

בית אלקים"

מה ההבדל בין חילוני לבין שומר תורה ומצוות רבותי? זה הרי הבדל בין מוות לחיים, גיהנום וגן עדן. ואני בסך הכל בשבועיים עברתי מזה לזה! והרי כמה ימים לפני זה אמרתי: "אני בשום אופן לא יכול", ותוך שבועיים נהייתי יהודי שומר תורה ומצוות. התפללתי, אמרתי ברכות קריאת שמע, קריאת שמע, תפילה, אכלתי כשר, שמרתי שבת, אף אחד לא ידע, אף אחד לא שמע. האם יש אבא בעולם שיכול להוביל כך את בנו? ועוד שהבן יחשוב שהוא עושה את זה בעצמו?! והיום תן לכל בעל תשובה מאה מליארה דולר שח"ו יחזור בו ליום אחד ... מה ליום? שבוקר אחד לא יניח תפילין במזיד — הוא יצחק ממך. אז איך נהינו כאלה "גבורים"? אנחנו מצדנו עשינו צעד קטנטן, והקדוש ברוך הוא הוביל אותנו מאה מיליון שנות אור.

לכן אתה רוצה לעבוד אותו ית' ברצינות? קח פרט אחד תעשה אותו.

קח עוד פרט תעשה אותו. שב רבע שעה ביום, זה "יותר מדי"? בסדר עשר

דקות, חמש ... העיקר תחשוב: איפה אני נכשל? במה? באיזה דבר מסויים? אני רוצה לתקן אותו. אעשה תחבולות. ואם אני לא יודע איך לתקן? אז אני אתפלל, אבקש, אשתדל. זה הכל. אם אתה תהיה כנה, ולא תרמה, ותגיד לקדוש ברוך הוא את האמת: אני רוצה, רק קשה לי, עוזר לי ... ותעשה מה שאתה יכול. לא תשב בחיבוק ידים ותבכה. לא יכול הרבה — תעשה מעט. לא יכול מעט — תעשה פחות מזה, אבל תעשה! פתח פתח, כחודה של מחט, אבל פתח. אז פשוט שיתקים בך מה שהוא ית' מבטיח: — "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת". והוא ית' מבטיח בתורתו הקדושה: — "לב שבור ונדכה אלקים לא תבזה". אין אבא בעולם שאוהב ככה. ואין שום כוח בעולם בלעדיו ית'. ואם אנחנו רק דבקים בקדוש ברוך הוא, הוא יתן לנו את הכל. "דבקה נפשי אחריך, בי תמכה ימינך". הא בהא תליא: אם דבקים בו הוא ית' תומך בימינו שזה חסדו ית'.

"היום לעשותם..." אומר ה"מסילת ישרים": "כיוון שביאתו לעולם, אינה אלא לתכלית הזו, דהיינו להשיג את הקירבה הזאת במלטו נפשו מכל מונעיה ומפסידיה". מטרת כל ביאתנו לעולם זה רק מה שאנחנו מתקנים על ידי המצוות, זה יישאר לנצח.

כמה מוח שנשקיע במצוות, זה יהיה המוח שלנו. לא כמה מוח שיש לנו עכשיו, זה רק האפשרות — רק ה"בכח", וזה נגמר בקבר. כמה מוח שנשקיע במצוות, זה יהיה המוח שלנו לנצח, זה יהיה ה"בפעל", והוא תלוי בפעל מצוותינו. כמה כח שנשקיע, כמה אהבה, כמה חסד, כמה מסירות נפש, כמה רצון. "זכרתי לך חסד נעורייך", זה זיכרון לנצח של התחסדותנו אתו ית'. והכל תלוי בבחירתנו. מה שלא תלוי בבחירה אין לו ערך. כל הבריאה נבראה לצוות לאדם ואדם היינו בוחר.

העיוור, הפיסח וחיבורם במציאות האדם יש שאלה: הרי האדם בנוי משני קטבים — נשמה מזה וחומר מזה, שמתחברים בו. אם כן בהכרח חייבים להסיק, שיש בו עוד ענין אחד, והוא נקודת האמצע

של המפגש הזה בין שני הקטבים. נקודת האמצע הזאת היא היא האדם הבוחר. אילו לא היתה נקודת אמצע שלישית לשני הקטבים הנ"ל – זאת הנקודה ששני הקטבים מתחברים בה, אילו לא היתה כזאת – אם כן על מה היו דנים את האדם? הרי זאת הטענה של הגוף (העיוור) מצד אחד וטענת השכל, הנשמה (הפיסח) מצד שני, במשל המפורסם של חז"ל על שני שומרי הגן שהמלך הפקידם לשמרו. הגוף טוען אין לי שכל לחטוא. השכל טוען אין לי גוף לחטוא. מה עונים חז"ל במשל הזה? הקב"ה ירכיב את שניהם, וידון אותם כאחד. אם כן כאמור יש כאן "שלישי", המורכב משני הקטבים – הנשמה מזה והגוף מזה – לאחד. ואם אותו ידונו, סימן שהוא הוא הבוחר. שהרי דנים אותנו על בחירתנו, לא על שגגות ולא על אנסים.

אין גבול לבחירת האדם לנו מספיק רק לתפוש משהו שבמשהו מנוראות נקודת הבחירה של האדם. פעם שמעתי תלמיד חכם אחד זקן אומר: אם, רחמנא ליצלן, יכול להיות רשע מרושע, טמא כזה, שסליחה שאני מזכיר את שמו, היטלר בעולם, אז מובן איך יכול להיות גם משה רבינו. הרי תבינו, אדם שמגיע מרצונו, מבחירתו, למצב שבו הוא מצווה לחנוק ילדים קטנים בני חצי שנה ושנה, למאות אלפים. הרי גם הוא היה תינוק, הרשע הזה. וגם הוא ינק משדי אימו. וגם הוא כתינוק היה יכול לעורר רחמים בלב כל אחד מאיתנו. והגיע למצב כזה בבחירתו. אז אין גבול לבחירת האדם: שני קטבים כאלה נוראים – משה שהוא תכלית כל הבריאה כולה, ומצד שני השטן, העמלק, טומאה שבטומאה, סְתִימוֹת מכל קדושה. וזה הכל בבחירת האדם. אז תיראה מה מסוגל האדם בבחירתו לעשות.

מא'ני' – לא'יין' ה"אני" הזה, הבוחר הזה יכול גם להיות השקר הכי גדול. להגיד "אני" בעולם הזה מותר רק עם ידיעה בלתי פוסקת שאין "אני" בלי רצונו ית', שמחבר בנו את האפשרות הזאת בכל שניה ושניה. היינו, האפשרות להיות "אני". ועוד יותר מזה – "הנס הגדול של הבריאה", בלשונו של אלברט איינשטיין – האפשרות להגיד "אני". היינו בלשונו "נס ההכרה העצמית". (סליחה שאני מזכיר כל כך הרבה את איינשטיין פשוט חבל לי עליו, נשמה של יהודי. אם רק היה

סמינר "ערכים" בימיו, או היה מגיע אליו אברך מ"לב לאחים" הוא היה חוזר בתשובה מיד והיה נהיה וודאי ת"ח גדול, והיה יודע שהרמח"ל אמר במשפט אחד, מאתים שנה לפניו, את אבן היסוד לכל שיטתו המדעית. אבל לא נפגס לזה). — נחזור לעניננו: — ה"אני" זה החיבור של שני הקטבים הנ"ל — נשמה מזה וחומר מזה — בנקודת המרכז של הבריאה כולה, שהיא האדם. רק הוא ית' יכול לחבר מציאות של שני ההפכים הכי מנוגדים שאפשר. אבל אם ח"ו לא נזכה ברצונו לקיימנו אז ... הכל מתאפס ללא זמן כלל.

"... אני ראשון ובכן כאמור ה"אני" הזמני שכאן, שהוא קיים רק ברצונו **ואני אחרון...**" ית', הוא רק האפשרות לבחור: — היינו לחבר בין התורה לבין חומר העולם הזה. ומעשה הבחירה — פעולת החיבור הזה ע"י ה"אני" שבעולם הזה, ה"אני" שהוא רק ההוא — אמינא, היא היא היוצרת לעולם הבא את כל המציאות האמיתית הנצחית, ובמרכזה ה"אני" האמיתי של כל אחד מאתנו שיתקים לנצח נצחים. כי המצווה, כשאנו מקיימים אותה בפעל בגופנו, המצווה הזאת מחברת את התורה, (שממנה המצווה יוצאת), אל אברי גופנו המקיימים אותה בפעל. ובכך אנו מחברים את אברינו אל התורה שהיא עץ החיים. ובכך גופנו החומרי שבכאן ניצל מהפסדו ההכרחי של החומר וזוכה לחיי נצח.

יותר בוחר — ולא רק הגוף אלא כל משמשיו (צמר הכבשה לציצית, **יותר אדם** עור הבהמה לתפילין, פרי האדמה והעץ לכח הגוף ללמוד ולהתפלל, וכו' וכו') כולם מתעלים להקבע בנצחיות ע"י השתמשותנו בהם למצוות. בדברי ה"מסילת ישרים": — "... הוא (האדם) מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו. כי הנה עילוי גדול הוא לבריות בהיותם משמשי האדם השלם, המקדש בקדושתו ית'". ע"כ.

ובהיות התורה עץ חיים, הרי שלא די שנביעתה לא נפסקת עולמית, אלא מפיון שמסימני החיים ההכרחיים היא הגדילה אם כן בהכרח חבורנו אל התורה פה, יהיה חבור שבנצחיות ילך ויתעצם חבור שילך ויתאחד ילך ויגדל לאין סוף. עד שחז"ל תמהים מנין יהיה כח לקבלו. וצריך שנתקרב במעשינו אל נקודת האמצע הזאת כאן. כלומר, שנהיה יותר בוחרים, ופחות מקריים,

פחות שטופים ויותר שולטים. כלומר, לשאוף לכך שלא תהיה שניה אחת שלא תהיה בבחירתנו. "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה". בן חורין ממה? מהכל. מהפחדים, מהתאוות, מהבצע, מההרגלים, מהפסיכולוגיה, וכו' וכו'. הוא שולט, הוא לא נשלט. על כל שניה הוא שולט. מהירות התגובה המצוותית – הבחירתית – ההכרתית היא יותר ויותר תכופה. יותר ויותר הופכת להיות מהירה הבחירה המצוותית. הרי תמיד הבעיה היא "הרגע שלפני". עם "הרגע שאחרי" אין בעיות, אז מתחרטים, אז כולם עושים תשובה. אבל הבעיה היא "הרגע שלפני". והגר"א זצ"ל אומר שאם יש לך עיני שכל, תבין שהמיצוות רבו מספור. ככל שהאדם יותר מחדד את הבחירה שלו לכל רגע, זאת אומרת הוא לא מפסיק להיות בוחר, ממילא כל רגע הוא מצוותי. הגאון זצוק"ל ידע להגיד כמה רגעים הוא "בזבז" בשנה. אנחנו קולטים את זה?!

חוק – חיים שכל היינו נשמה. שלא תהיה טעות. נשמה זה לא עניינים מיסטיים. שכל, פירושו סדר, וסדר זה קדושה. תודו ובוהו ובלגן, זאת טומאה.

"אין אדם חוטא, אלא אם כן נכנסת בו רוח שטות". שטות – לשון: "שטו העם ולקטו..." שטים, אין פיוון, צפים, נסחפים לכל מיני צדדים. ככה, ככה, צוחקים, מדברים, בקיצור מצב של חוסר הכרה חוסר בחירה, ממצב כזה האדם עלול בשניה אחת לפול לגרוע ביותר רחמנא ליצלן. כי הוא נמצא במצב של שטות.

אבל סדר, פירוש הדבר, אירגון. למה? לתכלית, אין סדר שלא מראה כיוון. סדר ללא תכלית, זה תרתי דסתרי, זה בלתי אפשרי. בברכות ק"ש אנחנו מבקשים מבורא עולם שילמדנו "חקי חיים" חיים מחייב חוקים. אנו לא מבקשים "הרגשות חיים" אלא חוקי חיים כמו שלמד את אבותינו. "חוקים" אז חיים, כמה פעמים מופיע בתורתנו הקדושה "חוקים" ו"משפטים". "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט". כתוב כאן שהוא תליא, כשהדרכים הם משפט אז הפעל הוא תמיד שלם. והמלה "משפט", לא משנה ברגע זה כמה משמעויות יש לה, אבל דבר אחד ברור סדר וודאי נכלל במושג "משפט".

ש. רבנו, סליחה, אתה מדבר יפה מאד, ... "סדר" "תכלית" אבל מה קורה כשפתאם אתה מרגיש שנשברת שאין לך כח ...

ת. שוב אותה שאלה ...

ש. מה לעשות כבודו החולשות שלי לא מתחשבות בדרשות שלך.

אדם לעמל יולד

ת. טוב, אבל מה שאני יכול לעשות זה לדבר. אתה צודק אני לא מאמין כל כך בכוח של הדיבורים, אבל יש מצווה של "... הוכח תוכיח את עמיתך ...". וצריך להתפלל א. שאני אדבר מלב אמיתי ו-ב. שהשם ית' יפתח לך אוזן לשמוע. ו-ג. שמהאוזן זה יגיע ללב שלך להבין. כמו שמבקשים ב"אהבה רבה" "... ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים ..." מעניין שבברכה שיוצאים בה ידי חובת ברכת התורה מבקשים להבין ולהשכיל בלב, דווקא בלב. בזהר הקדוש כתוב שמשא רבינו עליו השלום היה לו "עיני השכל שבלב". וכיון שעמדתי לא פעם ולא פעמיים בדיוק במצב כזה של "נשברתי" ו"אין כח", ומי מאתנו לא עמד? לכן מותר לענות לך. וזאת לא "דרשה" זה נסיון לקיים "נושא בעול עם חברו". אני אגיד לך מה הבעיה, מה אנחנו אומרים תמיד? בחור נשבר, מיד המסקנה — "אני לא מסוגל ... די גמרתי ... אני מיואש ... כבר נשברתי כל כך הרבה פעמים ..." וכו' וכו' איזה מן מלים אלה? מה אנחנו נביאים? יש לנו רוח הקודש לקבוע עובדות נצחיות ... "אני לא מסוגל" ... "די גמרתי" ... אם אתה חייב להגיד, אז תגיד "שוב נשברתי". תגיד "שוב נפלתי". אבל מה זה ענין כמה פעמים? מה אתה חייב להצליח? אתה חייב להשתדל, זה הכל! "לא עליך המלאכה לגמור ואין אתה בן חורין לבטל ממנה". נקודה. כאילו שיש בכלל מושג של "הצלחה". ואם "הצלחת" אז זה כבר הצלחת? איזה שטויות. אפילו ביחס לדור אחד לפנינו, כל "ההצלחות" שלנו זה שטויות במיץ עגבניות, אז על איזה "הצלחה" מדובר? אנחנו מקבלים שכר על העבודה, העמל, לא על התוצאות. כי ממילא התוצאות הן לא מכוחנו, רק מבורא עולם. הוא ית' מזכה אותנו בתוצאות, לנו יש רק העמל. בתפלת נחוניה בן הקנה כשיוצאים מבית המדרש "... אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר ..." על העמל אנחנו מקבלים שכר, לא על תוצאותיו.

כל אחד "לפי מה שהוא"

שמעתי פעם מפי הרב גלינסקי שליט"א,

בנסיעה במונית לבני ברק, שיש מדרש

בקשר לאחי יוסף כשהוא רוצה כביכול לאסור את בנימין. ואז הם דואגים לשלום אביהם הזקן — "והיה כראותו כי אין הנער ומת והורידו עבדיך את שיבת עבדך אבינו ביגון שאולה" ואז יוסף לא יכול להתאפק והמשפט הראשון שלו זה "אני יוסף העוד אבי חי ... (ואז) ... ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו" ספר לי הרב גלינסקי שהמדרש מרחיב כוונת דבריו של יוסף: — אז כשהורדתם אותי לבור גם דאגתם לחיי האבא?! היינו, אנו דנים את עצמנו, דברינו דנים את דברינו, מעשינו דנים את מעשינו: — דאגת האחים לחיי אביהם יעקב, בסיפור עם בנימין, דנה את יחסם לחיי אביהם כשהורידו את יוסף לבור. וכתוב שם במדרש שלעתיד לבוא ידונו כל אחד ואחד "לפי מה שהוא". ... "לפי מה שהוא" היינו לפי קני המדה שכל אחד מאתנו קבע לעצמו בחייו שלו לפי עניניו הוא. זאת אומרת ידונו כל אחד מאתנו לפי דברינו אנו, ולפי מעשינו אנו. ולאף אחד לא תוכל להיות שום טענה. וכל אחד יחתום במו ידיו על גזר דינו. שהרי אנו דנים את עצמנו. כלומר שהקב"ה מסובב את החיים של כל אדם ואדם כך שיראו לך מקרה כשזה היה כדאי לך, אז אתה עמדת בפי אלף יותר נסיונות, כי היה לך מה להרוויח מזה. או כי חשבת שיש לך משהו להרוויח מזה, או כי היית צריך למלא את התאוה שלך. ואז, יראו לך במדויק, שיכולת כשרצית. בעבודת ה', בתפילה, בלמוד, כשלא הולך מיד "נשברים" "מתיאשים" "עוזבים הכל" ר"ל. אבל ב"מקרה" המסוים ההוא, כשאתה רצית אז, כמה יזמה, כמה ערמה, כמה מרץ, כמה שכל השקעת ללא יגיעה כדי להשיג את תאוותך. וכאן כשלרגע לא היה לך כוח אז מיד "נשברתי", ו"אני לא מסוגל יותר", וכו' וכו'.

"...ויקם כלילה

הבחירה בידי כל אחד ואחד מאיתנו. הקושי

הוא..."

קיים. ואעפ"י כן לא להיבהל. לא להיבהל. לדעת

שהאוייב הזה כתוב בפרשת השבוע שלנו, אנחנו ב"וישלח" נכון? תראו דבר נפלא מאוד: יעקב אבינו שומע שעשיו בא. מה פרוש עשו בא? הוא בא עם ארבע מאות רוצחים! איזה סיכוי יש ליעקב? אני חושב על עצמי, אם ח"ו היה בא נסיון אחד חלקי מליון מזה — איזה רפיון ידים היה תופש אותי ... גמרנו, אין שום סיכוי ... אבל יעקב אבינו פועל. מול מצב שעפ"י שכל אנושי

אין בו שום סיכוי ... אבל יעקב לא פועל עפ"י "שכל אנושי", הוא פועל עפ"י מצוות התורה והתורה מצווה, לפעול ולבטוח בה' ית' שמו. ויעקב אבינו ע"ה פועל. אעפ"י שכתוב בתורה שיעקב ירא מאוד ("וירא יעקב מאוד ויצר לו ..."), ואם כתוב בתורתנו הקדושה "וירא יעקב מאוד" או סימן שזה היה פחד גדול ונורא. ואעפ"י כן הוא פועל. חוצה את המחנות ומתכוון למלחמה ומתפלל, ושולח שוחד לעשו ומתכנן את השוחד לפרטי פרטיו — בדיוק באיזה סדר ובאיזה כמויות ומה יגידו השליחים ... ובלילה שוב קם ומעביר את נשותיו ובניו את מעבר היבק ... ותחשבו רגע מה היינו אנחנו עושים — הרי אנחנו "פקחים" והרי אנחנו "נבונים" והרי אנחנו "מציאותיים", והרי כל ילד מבין ש"אין שום סיכוי" נגד ארבע מאות רוצחים, וגם יעקב יודע את זה — " ... וירא יעקב מאוד ... " — ואעפ"י כן הוא פועל. ואנחנו?

הרב וייסמנדל זצוק"ל הי"ד ואם אנחנו חושבים שזה היה "אז" וזה

היה "יעקב אבינו", אז שנדע שבימינו אנו

היה אדם ששמו היה הרב וייסמנדל זצוק"ל. והוא פעל בתוך השואה, בתוך התופת, בתוך הגיהנום, כדי להציל יהודים. אנא קראו את ספרו "מן המיצר". זה ספר שהממסד של ממשלת היהודים כאן, עשה כל שביכולתו כדי להחניק אותו. לא יאומן כי יסופר: — מול אדישות של אבן, מול זדון לב, מול שקר של כמעט כל "העולם" היהודי בחופש, הוא הבודד, היחיד, בתוך השואה, לא מפסיק. נלחם, מְרַמֵּה את הנאצים ימ"ש כאילו מגיעות תשובות מעודדות מהממסד היהודי. כדי לדחות את הקץ. (מדובר בעיסקה המפורסמת של משאיות תמורת נפשות). הוא משיג מכונת כתיבה שוייצרית, מדפיס עליה מכתבים שכביכול נשלחו אליו, משוייץ ושכביכול הנה הנה הכסף מגיע. והוא יודע בבירור שאפשר היה להציל אלפי אלפי יהודים אתם שומעים?! והוא רואה איך המלכודת הולכת ונסגרת, הולכת ונסגרת. והוא יודע שאפשר להציל אלפי חיים של יהודים שהוא רואה אותם לנגד עיניו יום יום, אנשים נשים וטף. והאמת האיומה הולכת ונגללת לעיניו יותר ויותר. הוא יודע שקריאות העזרה שלו מגיעות ליעדם. הוא יודע שמנהיגי הממסד היהודי באמריקה ובארץ יודעים היטב מה קורה. והוא יודע, ה' ירחם, שהיהודים האלה מקבלים את מכתביו שבהם הוא מתאר להם בדיוק מה יקרה אם הכסף ח"ו לא יגיע. והוא יודע יותר ויותר שזורקים את מכתביו לפח ולא

עונים, פשוט לא עונים! אתם שומעים רבותי, לא עונים. והוא ... ממשיך ולא מפסיק עד השניה האחרונה. ללא הפסק. הוא פועל. הוא מחויב לפעול. כי הוא פועל לא עפ"י שקולים "מציאותיים" ולא עפ"י "הגיון אנושי", הוא פועל עפ"י מצוות התורה כי הוא מְצוּוה. אנחנו שומעים רבותי?! אז כשאנחנו אומרים "קשה לי" נא להזכר ברב וייסמנרל זצוק"ל. לא נכתבה בידי אדם עוד פרשת תוכחה כזאת כמו "מן המצר" בכל תולדות עם ישראל, שהקב"ה יציל ויגן ויושיע את כולנו.

"... ומשה לא ידע ..." עכשיו לגבינו, לגבי שאלתך על ה"שבירה" אנחנו לא ענינו להעריך הערכות "אני לא מסוגל" או "אני כן מסוגל" "קשה לי" "קל לי" וקל וחומר בן בנו של קל וחומר הגדרות שקריות כגון "אני כשלון" או "אני הצלחה", אני "למעלה", או אני "למטה", באיזו "דרגה" אני. אני "כזה", או אני "כזה" ... זה לא מענין. אף אחד לא יודע, מה החשבון שלו בשמים, מה המאזן שלו אם במינוס או בפלוס. וכיון שאי אפשר לדעת אז אסור לחשוב על זה כמו שאמרנו: " ... ומשה לא ידע, כי קרן עור פניו ... " הוא לא ידע כי הוא לא רוצה לדעת. נדמה לי שזה מה שהתורה רוצה להורות לנו. לא מסתבר שהתורה מספרת עובדה מקרית ח"ו. שהרי מיד אחרי זה אומרת תורתנו הקדושה "ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסוה". וכן כבא משה לפני ה' ית' הוא מסיר את המסוה וכו'. א"כ נראה שה"לא ידע" של משה רבנו ע"ה הוא ענין עקרוני. קרינת פני משה הוא ענין מעלתו — ("פני משה כפני חמה"), ומשה רבנו ע"ה עוקר מלבו כל אפשרות פניה אל הענין הזה. "עבד נאמן" לא יתכן ש"יחשיב עצמו משום טעם שיהיה ... בין במחשבה ובין במעשה", כדברי ה"מסילת ישרים" בפרק "הענווה". שהרי באותה שניה עצמה שבה יחשיב את עצמו, אפילו רק במחשבה, א"כ בענין זה שבו הוא מחשיב את עצמו, בענין זה לפחות הוא אינו מבטל רצונו בפני רצון קונו, שהרי בענין זה, קטן ככל שיהיה, יש לו אשליה של זכות קיום עצמית, ח"ו, וזה כמובן בלתי אפשרי אצל מרע"ה. א"כ הוא "אינו יודע" כלום על עצמו, ק"ו על מעלתו. (האם בשכלנו הרופף אנו מסוגלים לתפוס משהו שבמשהו מעבדות נוראה כזאת לה' ית' שמו?!) א"כ כנ"ל אין צורך בשום "ידיעה" מלבד מה שנוגע לתפקידי, לעבודתי עכשיו. הצרה של תקופתנו שאנו "יודעים" יותר מדי. מה שמענין אותי זה מה התפקיד שלי הרגע, הרגע!

עכשיו, בהווה, מה שהיה כבר מת, מה שיהיה, אתה לא יודע אם בעוד שניה אחת, שנזכה כולנו לאריכות ימים, תחיה? א"כ למה תדאג דאגת יום מחר, אומרים חז"ל, מה אתה דואג? אולי לא תהיה בכלל בעולם. א"כ מה אתה דואג על עולם שאינו שלך?

פה, עכשיו, משהו הרגע, עכשיו אני חי. הקדוש ברוך הוא מחיה אותי, נותן לי עכשיו חיים, נותן לי עכשיו נשימה, מה אני עושה עכשיו? איך אני עובד את השם עכשיו? גייסתי את הרגע הזה, או הרגע הלך לאיבוד? ח"ו, זה הכל. בכל תפקיד ובכל מצב, יש לך עסק עם היצר הרע, אתה פוחד שלא תוכל לו שאתה תיכשל? תחתוך, קח חצי משימה. היצר יכה פה, נברח שם. אתה לא יכול עם חצי-חצי, תלך על רבע, אבל תלך תמיד! תצמצם את הדבר עד הנקודה שבה אתה יכול להגיד: בזה אני מקווה שאני יכול לעמוד. תכנן את הפרט הכי קטן נגד ייצר הרע. לא מסוגל ללמוד 12 שעות ולא עשר ולא 4 ולא 2 אבל שעה אחת אני מסוגל? חצי שעה? אז אני אלמד. מה יהיה אח"כ? וכי זה בשליטתי? איזה הבל, וודאי שלא! אולי השעה הזאת תעשה אותי לאיש חדש והאיש החדש יוכל ללמוד עוד שעה. ובעצם זה לא "אולי" זה וודאי! אתה נהיה בפעל, ממש איש חדש. אז תעשה את שלך ולבך יכול להיות סמוך ובטוח שבורא עולם יעשה את שלו, אל תדאג. אתה תעשה משהו, והוא ית' שמו יעשה הכל בשבילך. וכמובן וכמובן אל תצפה לראות ולהבין בשעת מעשה מה ואיך הוא ית' פועל למענך, כי לא תדע, ולא תבין. רק חודש חדשים אחרי זה תסתכל אחורה ותראה איפה היית, ואיפה אתה עכשיו. איזו דרך עשית ולא תאמין למראה עיניך. ואז תדע בבירור שבלעדיו ית' לא היית עושה אפילו סנטימטר ועכשיו עשית דרך שאפילו בחלומותיך הנתעזים לא היית מאמין. ותדע בבירור שהוא ית' דידה אותך כאם המדדה את בנה, בלשון רש"י. רק תרצה, בפועל, למעשה. שיהיה הפתח קטן ככל שיהיה, אל תפסיק לפעול. בדרך שבה אדם רוצה לילך בה מוליכים אותו, אז תרצה!

האליפות — סיפרתי לכם את הסיפור עם הטלוויזיה, איך שהלכתי כדורגל נגד חיים צעד אחרי צעד? זה היה גילוי מהשמים. המצב אז היה שלא יכולתי לוותר על כדורגל. בשבילי כדורגל ... — הייתי מפסיק עבודה

וסרטים, היה יכול להיות לי, אני יודע, הפסד של אלפי לירות או שקל, או מה שזה לא היה אז, אבל משחק כדורגל – אז מפסיקים הכל והולכים. אני כבר התחלתי לחזור בתשובה, ושמרתי מצוות, התפללתי שלוש פעמים ביום, והתחלתי ללמוד תורה. אז גרנו עוד ביפו, (שמה היה בית של שתי קומות ר"ל), הייתי בחדר למעלה, ולמדתי לאט לאט גמרא, והטלוויזיה עבדה למטה. ופיתאום אני שומע את המוסיקה של תכנית הספורט. לפני שהספקתי להגיד ג'ק רובינזון, הגמרא כבר היתה סגורה, והגוף שלי כבר טס למטה, עוד להספיק לראות את הגולים שמתחת לכותרות, לא "להפסיד" אפילו את הגולים האלה.

והגוף מתיישב במהירות מול הטלוויזיה, ופתאום אני נתקף בבושה כזאת: אני אומר לעצמי איך אתה לא מתבייש? אתה הלא באמצע לימוד גמרא ... אתה כביכול ממש מפנה את גבך לבורא עולם באמצע שהוא מדבר אליך (מן הסתם כבר ראיתי את פתיחת הרמב"ם למשניות במלים "אמר רחמנא ...") ואתה הולך לראות טלוויזיה רחמנא ליצלן. הקדוש ברוך הוא מדבר אליך דרך תורתו, (שהיא "מעין אמיתת מציאותו". אומר הרמח"ל ב"דרך ה'") ואתה סוגר את הספר באמצע הלימוד. אתה כביכול ר"ל, מפסיק את דבריו ית' אליך. ובשביל מה? בעוד חצי שעה זה ייגמר. ולא תזכור אפילו מה ראית. איך אתה לא מתבייש? נו, אז מה, צריך לקום ולחזור לגמרא נכון?! כן, אבל אין לי כוח לקום לחזור, בשום אופן לא. אני מרגיש שאני לא מסוגל לקום. אני יודע, אם אני אקום, אני "מאבד" משהו ב"חיים" שלי, אני לא מוכן "לאבד" את זה. והיצר אומר לי: "אם אתה קם עכשיו, אז אתה מוותר על כדורגל". "אז מה?" אני עונה לו, "אז מה!" הוא צועק עלי, "אז מה! אז כבר לא יהיה כדורגל, ואח"כ תוותר על עוד משהו ועוד משהו, אז כבר אין זה ואין זה, מה יהיה?!" וזה אותו דבר אצל כולנו, מה זה משנה, אצלי זה כדורגל, וסרטים וקריירה, ו"ביטוי עצמי" וכל הכשרון שלי ילך לאיבוד איך אפשר?! ואני חייב לבטא את עצמי ו"בשלב זה אין לי זמן לחזור בתשובה. אולי בתקופה יותר מאוחרת" וכו' וכו' וכל אחד עם הסיפור שלו ו"הסיבות" שלו: – "אתה מבין? אני צריך את זה ... ואני לא יכול "לחיות" בלי זה ... וכל אחד עם ה"זה" שלו, אז איך אני אוותר על משהו "יסודי" בחיים כמו כדורגל? ואני לא אומר בדיחה, זה היה יסודי בטעם "חיי", אז אם כן "אני לא

מסוגל!" "... אני לא יכול", "...לא יכול לוותר..." ואז כמובן אני אומר לעצמי בוש וחרפה. מה פירוש "אתה לא יכול לוותר". אם היו נותנים לך עכשיו עשרת אלפים דולר, הייתי קם? הא? תגיד את האמת — אני אומר לעצמי, או בחמשת אלפים דולר גם הייתי קם מהטלויזיה? או בשביל חמשת אלפים דולר היית קם וסוגר את הטלויזיה, ובשביל הקדוש ברוך הוא, בשביל תורה? בשביל נצחיות אני לא יכול?! (והרי האמת היא שגם תמורת מאה דולר הייתי קם ואולי גם תמורת חמשים) ואני גם יודע שאענש על כל רגע של חיים שזרקתי לפח. ק"ו בן בנו של ק"ו שקמתי מהתורה בשביל זה.

אני משתגע, ממש: — "אוי לי מיצרי, אוי לי מיוצרי". (רק שאז כמובן לא ידעתי את החז"ל הזה). אני רוצה לצאת, ואני לא יכול, והיצר סוחב אותי, ואני לא יודע מה לעשות. נו, אז מה עושים? אתם יודעים את התשובה? היום אני יודע שזה בא לי ממש מהשמים.

צעד אחד ואחרי זה פתאום כעסתי. אמרתי לעצמי מה פירוש "לא עוד צעד אחד" מסוגל לקום מהטלויזיה? אמרתי: בסדר, אני "לא מסוגל", אז אני רוצה לראות, מה זה נקרא "לא מסוגל". לפרק את ה"לא מסוגל" לפרטים. צעד אחד להתרחק מהטלויזיה אני יכול? אני אפסיד משהו? לא אפסיד כלום נכון? הרי הגמרא היא שם, אני פה, אני צריך ללכת לגמרא, נכון? אז לעשות החלטה גדולה ולוותר בבת אחת אני לא מסוגל, אבל צעד אחד אני מסוגל לעשות? מעבר לזה מה איכפת לי אם אוכל אעשה עוד צעד, לא אוכל — לא אעשה. אבל עכשיו צעד אחד, זה וודאי אני יכול. כי הרי אני לא מפסיד כלום מהמשחק בטלויזיה, ומה שיהיה אחרי הצעד, לא מענין אותי ברגע זה, אחרי זה נראה מה יהיה. אז קמתי, עמדתי ככה, הגה, פה הטלויזיה, ועשיתי צעד אחד אחורה, עם הפנים לטלויזיה ככה, ואמרתי לעצמי: עכשיו, בצעד הזה, הפסדתי משהו? לא הפסדתי שום דבר, נכון? אני רואה את הטלויזיה, רואה את כל המשחק...

ש. פיזית ממש? עשית צעד אחורה?

ת. פיזית, ככה, כמו שאני מראה לך, בדיוק ככה. ואחרי זה עוד צעד אחד, ואני נעצר ובודק את עצמי, עכשיו אני מפסיד משהו? לא הפסדתי שום דבר.

רואה את המשחק, הכל. בינתיים אני כבר שני צעדים יותר קרוב לגמרא, אבל את זה לא חשבתי אז, את זה אני אומר עכשיו, ואז עוד צעד אחד. כל צעד אני נעצר, ואומר לעצמי: אני רואה את המשחק בטלוויזיה, ולא הפסדתי כלום. נכון? אז נחיה ונראה. בוא נגיע למצב של רגע הויתור, ואז נראה מה יהיה עם היצר הרע, רציתי לראות את הגבול של יצר הרע.

לרצות

הייתי רוצה לסטות לרגע מהסיפור ולומר שבדרך כלל זה די נדיר שלנו, אנשים רגילים, יהיה רגע גבולי כזה של נסיון שבו תלוי הכל. לגדולי עולם יכול להיות רגע כזה של שחיטת יצחק. רגע כזה של רב עמרם חסידא שיצא ממנו עמוד של אש. אבל אנחנו ... וכי הקב"ה מעמיד בפנינו ח"ו נסיונות כאלה שהכל תלוי ברגע אחד? הנסיונות הם לפי האדם, ולא מעמידים את האדם בנסיון שאינו יכול לעמוד בו. לנו יש פתרון פשוט שבורא עולם נתן לנו: — "בדרך שבה אדם רוצה לילך בה מוליכים אותו" בדרך שבה אדם "רוצה" האם אנחנו שומעים? אתה רק רוצה, ואתה מתחיל ללכת — כושל, זוחל, לא משנה מה, העיקר שאתה משתדל, אז כבר אביך שבשמים מסדר לך את הכל. הוא כבר בוחר לך את רגע הנסיון, ואחרי זה מחליש אותו לפניך, ולפעמים אתה אפילו לא מרגיש שעברת אותו, ואחרי זמן מה אתה מסתכל אחורה, ואתה נבהל: איך עברתי דרך כזאת בכלל לא הרגשתי.

הר של חוטי שערה

יש מדרש חז"ל מובא גם ב"סוכה": לעתיד לבוא כשבורא עולם ישחט את יצר הרע צדיקים יבכו ורשעים יבכו. צדיקים יבכו כי יצר הרע יראה להם כמו הר גדול, והם יבכו ויגידו מתי עברתי הר כזה?! והרשעים יבכו כי יצר הרע יראה להם כמו חוט השערה, והם יבכו איך לא עברתי חוט השערה כזה?! אז מה הפשט: יצר הרע זה הר או חוט שערה? אני מבין פשוט: — ההר של הצדיקים עשוי מחוטי השערה של הרשעים. הרשע לא היה מוכן לעבור את חוט השערה הראשון, יעמוד ויבכה. יראו לו איך ביום רביעי אחה"צ, לפני כך וכך שנים, בא אליו החבר שלו, בעל תשובה, ואמר לו בא לחצי שעה לשעור תורה, וזה ענה לו: — "לא עכשיו" ... אני עייף, "מחר", "נראה" ... וכו' וכו' ובשביל שטות כזאת של "לא עכשיו" הוא יורש גהינום ר"ל — חוט שערה. שהרי

אם היה הולך והיה שומע, אולי היה נפתח צהר בלבו, ובעצם לא "אולי" אלא וודאי היה נפתח, ואור היה מאיר. בתחילה קרן צרה, אבל מספיק כדי לגרות אותו לרצות לשמוע עוד שיעור. והיה שומע עוד שיעור, והיה נפתח יותר וכו' וכו' ... חוט שיערה, ועוד חוט שיערה ... ולעומת זאת הצדיק בס"ה עושה חשבון של חנווני זעיר: מה אני מפסיד כבר, חצי שעה? מה יכול להיות, נשמע שיעור תורה. כמו רבי במשנה — "הוזה מחשב" שכר מצווה כנגד הפסדה ... וכו' סוחר קטן, חנווני. והוא הולך לשיעור. עבר חוט שיערה. מה הוא הפסיד? חצי שעה שממילא לא היה עושה בה כלום. אבל מה הוא הרוויח, הוא בעצמו לא יודע. כי בשמים כבר מוליכים אותו, והשיעור הזה ב"מקרה" (וודאי, הכל ב"מקרה"), היה מתוק מדבש. אז הוא כבר רוצה קצת יותר ללכת לעוד שיעור. בס"ה "קצת יותר". אבל זה כבר חוט שיערה יותר דק. וכן הלאה, והוא עובר הר של חוטי שיערה ולא מרגיש ... עד שביום הדין הגדול של שחיטת היצר הרע הוא עומד ובוכה — מתי עברתי הר כזה? נחזור ל"נסיון" שלי עם הטלויזיה.

בקיצור, אני הולך אחורה עוד צעד ועוד צעד, (חוט שיערה ועוד חוט שיערה) אני עולה במדרגות, ואני כל הזמן מסתכל. ובכל צעד אני נעצר ושואל את עצמי אם הפסדתי משהו? לא! אז עוד צעד. אני כבר צוחק מעצמי. למה? אתה מבין, כי ממרחק זה כבר קטן — המסך, זה כבר לא כל כך גדול. אתה רואה שם כמה נגסים רצים מסביב לכדור. זה מצחיק, אבל אני עוד לא מוותר. אבל תיראה מה זה, מהשמים מראים לך כבר את הטיפשות שלך. אתה מבין, מהשמים כבר אומרים לך: אתה רואה איזה טיפש אתה. ועל מה הרווחתי את הידיעה החשובה הזאת? בסך הכל התרחקתי קצת, עשיתי משהו קטן, רציתי ועשיתי משהו, חוט שיערה, כבר זיכו אותי מן השמים לתפוס את השטות הזאת. כל זמן שאתה בלוע בתוך הטלויזיה בתוך המעיים של החיה הזאת ... אתם יודעים שיש משנה ב"כלאים", שבמשנה הזאת כתוב שיש חיה שנקראת "אֶדְנִי השדה" ... במשנה בסדר "זרעים", מסכת "כילאים", מופיעה חיה שנקראת "אֶדְנִי השדה".

אֶדְנִי השדה ר' עובדיה מברטנורא מספר שיש לחיה הזאת כמה תכונות, אני גיליתי את החיה הזאת, אני יודע איזה חיה

היא זו, זה חיה שכל מיני פקחים שלא יודעים, אומרים שאין היום כמוה. אני יודע שיש היום כמוה. היא, או לפחות אחותה התאומה, קמה לתחיה לפני כמה עשרות שנים. החיה הזאת, אומר הברטנורא זצ"ל, קשורה עם חוט שיוצא מטבורה אל האדמה. החיה הזאת — אדני השדה נראית כמו בן אדם בפרצוף, ידיים ורגלים. היא הורגת וטורפת בני אדם שמתקרבים אליה. ואפשר להרוג אותה, על ידי זה שחותכים את החוט שקושר אותה לאדמה. נו, מה זה? לא יודעים? פשוט רבותי זה טלוויזיה! מה יגידו, שאז לא היה טלוויזיה, בתורה כתוב הכל — "לית מידי דלא רמיזא באורייתא" — אין לך דבר שלא מרומז בתורה. הפוך בה והפוך בה שהכל בה. ו"אי איהו לא חזייה, מזליה חזייה" גם אם התנא ב"כלאים" דבר על חיה שהיתה בזמנים אחרים, אבל מזלו פיון כך שדיבר גם על החיה הזאת בזמננו ממש. יש חיה כזאת שנקראת "אדני השדה". היא הדבר הכי נמוך שיש. היא נקראת כמו ה"אדנים" אדנים של המשכן, שזה החלק הכי נמוך שהיה במשכן. עכשיו, שדה זה הכי נמוך שיש בבריאה. והחיה הזאת נקראת "אדני השדה" זה אדנים של השדה, היינו הנמוך שבנמוך. זה חיה, תבינו, ממש מתחתיות האדמה. ואומר הברטנורא שהיא נראית כמו אדם. גם אלה הקריינים בטלוויזיה, אי אפשר להכחיש, הם נראים כמו בני אדם. והרב זצ"ל אומר שהיא בולעת את מי שמתקרב אליה. אתם הרי זוכרים את הישיבה מסביבה ואיך נבלעים בתוכה ... ואיך אתה הורג אותה? אומר הרב: אם אתה חותך את החוט שמחבר אותה לקרקע. נו, זה החוט — חשמל שמחובר לקיר. זה נקרא בתורה מחובר לקרקע. כי להלכה קיר הבנין והקרקע הם היינו הך. כך כתוב במפורש, תראו, "אדני השדה", ב"כלאים", זה החיה הזאת בדיוק.

חוט השערה האחרון אז כשאני התרחקתי מהחיה הזאת צעד אחרי

צעד, היא כבר לא בלעה אותי. אני כבר רואה

אותם, את השחקנים, קטנים, רצים שם. אבל אני עוד לא מוותר, אי אי אי אילו יצר הטוב היה עקשן אפילו רק חצי מהיצר הרע ... ועוד צעד, ואני כל צעד עוצר, ואני אומר: נו הפסדתי משהו? לא הפסדתי! הפסדתי? לא הפסדתי! הרי אני כל הזמן רואה את המשחק. עד שעליתי למעלה, עד שהגעתי לחדר, שבו היתה הגמרא, ואני עומד. ועד כדי כך היצר עקשן ... תדעו שכל מה שאני אומר לכם זה דברים מדויקים, עד כדי כך היצר עקשן,

שאני עומד כך ומסתכל. נו, עכשיו אני אומר, זה הדקה ה-90, עוד צעד אחד והמסך יעלם מְעִינִי, עכשיו זה רגע האמת. הֵנָּה, הֵנָּה ... פתאום אני אומר לא, הרי אני יכול להסתכל בטלוויזיה גם בעין אחת! וְנִעַמְדָתִי ככה בעין אחת על מזוזת הדלת. ככה, עין אחת בפנים, ועין אחת בחוץ. אתם מבינים חברים, באותו זמן אני מתרץ לעצמי שאני רוצה להגיע ממש לנקודת חוט השערה האחרון. אבל באמת זה הכל עקשנות היצר ר"ל. והגעתי לחוט השערה ...

אבל מה, מבפנים אני כבר צוחק צחוק גדול מעצמי, ומהמצב המטופש. הוא מה שאמרנו למעלה – רק מעמידים את היצר של "למה זה תקרא לשמי" במבחן אמיתי. רק קוראים בשמו, והוא נהפך לקרטון, המפלצת הנוראית של היצר נהפכת בסך הכל ל"מפלצת" של קרטון. עכשיו אמרתי: נו, עכשיו אני רוצה לראות אם אני יכול "להתגבר" על "היצר" או לא? זה הרגע, נכון? נראה מה יהיה? הזויתי את הראש, מעבר לסף הדלת, אני לא רואה את הטלוויזיה. נו מה, אני מת? לא, מסתבר שאני עוד חי. מחזיר את הראש החוצה, רואה את הטלוויזיה. מכניס – לא רואה, מוציא – רואה ... וכו', נו, אז בסדר, עכשיו מה? עכשיו, אני אומר לעצמי, אם אני רוצה אני יכול ללכת לרגע אחד לגמרא? לשניה אחת? ואני אומר לעצמי הרי בכל רגע שארצה, אם ארצה, אני אקום ואחזור למשחק. אז מה יכול להיות ... הלכתי לגמרא, לְדָקָה ... אני יכול עוד דקה? או לא יכול? עוד דקה, התחלתי ללמוד, עוד דקה ועוד דקה ... הרגשתי: יצאתי ממצרים. ממש, יציאת מצרים. השתחררתי. מה, איזו גבורה עשיתי? לא עשיתי כלום. לא עמדתי בפני זביחת היצר כלל. בס"ה הלכתי צעד אחד אחורה, ובצעד הזה הפסדתי משהו? ובאיזה צעד מכל שרשרת הצעדים הפסדתי משהו? הרי בצעד הראשון באמת לא "הפסדתי" כלום, שהרי ראיתי את הטלוויזיה בדיוק כמו לפני הצעד. ובצעד האחרון לא הפסדתי כלום, שהרי אז כבר צחקתי מכל ה"הפסד". אז מתי הפסדתי?! אני אומר לכם, זה דבר יסודי ועמוק. רק אחר כך אחרי הרבה זמן חשבתי: איך הינחו אותי מהשמים.

חוט השערה הראשון   נו חברים יקרים תגידו, באיזה צעד בכל שרשרת הצעדים שעשיתי מהטלוויזיה אל הגמרא, באיזה

צעד חל המהפך וכף המאזנים היטתה לצד הגמרא, באיזה צעד?

ש. זה פשוט, בצעד הראשון...

ת. ודאי, בצעד הראשון כשעוד לא חלמתי שאני מוותר על הטלויזיה, כבר בשמים הכריעו אותי לכף הגמרא. שהרי בס"ה פתחתי פתח ... נכון כחודה של מחט... אבל בורא עולם לא צריך יותר. הוא אומר רק "פתחו לי פתח כחודה של מחט, ואפתח לכם פתח כפתחו של אולם". והפתח כחודה של מחט שפתחתי כלל לא כאב. לא הקרבתי בו עדיין כלום. אז למה העולם לא משתמשים בזה? כי הם "פקחים" כי הם אומרים, עוד לפני הצעד הראשון, אהה אני אעשה צעד ואז יבוא עוד צעד ואז ... וכו', בקיצור, הוא "פיקח", הוא "נביא", הוא "יודע" מה יהיה. מה שהוא לא יודע שאחרי הפתח הקטנטן הראשון הוא כבר לא הוא. ובורא עולם כבר יפתח את לבו והוא — נולד למצב חדש ...

ש. מזל טוב!

ת. וכן למר.

הרחב פיך אתם יודעים מה אני ביקשתי בתפילה? לא רק בקשתי שהבורא יתן לי כח לעשות מצוותי וללמוד את תורתו הקדושה. אני אפילו ביקשתי שהקדוש ברוך הוא יתן לי את אותה הנאה, שהיתה לי בחוץ, שיתן לי בפנים. אפילו על ההנאה לא יכולתי לוותר. אבל זו לא היתה בקשה של סתם מותרות ח"ו. אלא הבנתי שאם אני אבקש רק כוח ללמוד תורה, זה לא יספיק. כי הרי לא היה לי חשק ללמוד תורה, לא היתה לי הנאה בלמוד התורה. אעפ"י שמצוות לאו להנות נתנו אבל שמחה צריך. ולי היתה "שמחה" ר"ל לשבת בשפת הים. אז בקשתי ממנו ית' שמו — אבא שלנו בשמים — שיתן לי בלימוד התורה לפחות את אותה ההנאה שהיתה לי בחוץ. אתם שומעים רבותי איזה "הרחב פיך" — שהוא ית' יתן לי את אותה הנאה שבחוץ, פה בפנים בבית מדרש. אני מבקש סליחה ומחילה על ההשוואה, אבל לא היכרתי הנאה אחרת, אז בקשתי את מה שידעתי.

ואמלאהו

ומה קבלתי? קבלתי אושר. קבלתי שמחה שלא ידעתי שיש כזאת בעולם. שכל ההנאות הקודמות נראו טפלות כאבק לעומתה. אל תשאלו איך קיבלתי, כי אני לא יודע. הקדוש ברוך הוא מכוון את הדברים במדויק, לא יודע איך, אני רק יודע שלא היתה שום "הארה" פתאומית מן השמים. פשוט יום אחד הרמתי עיני מן הגמרא, והסתכלתי בעצמי. והסתכלתי אחורה מנין באתי ואיפה אני היום. מה "עשיתי" ומה אני עושה היום. והיה ברור ומאיר לי כשמש בצהרים שאני האדם הכי מאושר בעולם. ובניגוד לכל ה"אושרים" שידעתי מעודי שבהם הרגע החזק שלהם היה תחילתם, ומשם והלאה ללא יוצא מן הכלל הלכו ודעכו, הלכו ונחלשו, ונעלמו לחלוטין, עד ה"אושר" הבא שחפשנו אותו נואשים בכל סמטאות החיים. והיום, האם אנחנו בכלל קולטים באיזה מעמד אנחנו נמצאים: — הוא ית' שמו משתוקק אלינו "... פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי ..." ואם אנחנו לא נתעסק בתרוצים: — "... פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה רחצתי את רגלי איככה אטנפם ..." וכו' וכו', אז אין דבר בעולם שעלול ח"ו להפריד אותנו ממנו ית'. כי כל רצונו ית', וכל תכלית הבריאה היא להעניק לנו מטובו, שהוא עצמי בו כדברי הרמח"ל ב"דרך ה'". שכל אנושי לא יכול לתפוש זאת.

הסולם — מבית הסהר ולכן גם עוד דבר היה ברור לי כאלף שמשות:
לחרות עולם שגם לו הייתי גבור פי אלף יותר ממה שאני פחדן,

(וזאת דרגה "גבוהה"), לא הייתי יכול לעולם להוציא עצמי מאיפה שהייתי — ("אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים"). וכולנו חבושים כל הזמן. וכאן לא יעזור כלום. יש דרך אחת לצאת לחרות: הוא ית' שמו לעד ולעולמי עולמים, משלשל לנו לתוך בור שבינו את סולם יעקב שהוא סולם התורה, שהוא מוצב ארצה וראשו בשמים. ואם אנחנו משתדלים לתפוש אותו, ומשתדלים לעלות בו, אז הוא ית' שמו מעלה אותנו בו. ואז אנו נהיים בני חורין עד הבוקר הבא, שבו צריך שוב להשתדל לתפוש, ולהשתדל לטפס. ומובטח לנו שהוא ית' יעלה אותנו שוב ושוב ככל שנשתדל.

"... ה' לא יעזבנו ..." ומי שחושב שכוחו ועוצם ידו עושה לו חיל כל שהוא, אוי לו ואבוי לו. זה "המסלת ישרים" ...

אומר במפורש: אין כוח באדם להתגבר על יצר הרע, אין כוח באדם. "... ופשוט הוא, שאפילו אם פיקח האדם על עצמו, אין בכוחו לינצל. אילולא הקדוש ברוך הוא עוזרו, כי היצר הרע תקיף מאוד וכמאמר הכתוב צופה רשע לצדיק, ומבקש להמיתו. השם לא יעזבנו בידו. אך אם האדם מפקח על עצמו, אז הקדוש ברוך הוא עוזרו וניצול מן היצר הרע." ע"כ. זה שהאדם מפקח על עצמו, זה לא מספיק, הוא לא יכול להינצל לבד, אבל אם הוא מפקח על עצמו, אם הוא עושה תחבולות, אם הוא משתדל אז הקדוש ברוך הוא אומר: אה, הבן אדם הזה רוצה, הבן שלי משתדל, וודאי וודאי שאני אעזור לו. זה פשוט שהרי כשהילד רוצה לעשות רצון אביו, היתכן שאבא שלו לא יתן לו הכל?! וודאי שכן. "אבל (ממשיך המ"י) אם הוא אינו מפקח על עצמו, ודאי שהקדוש ברוך הוא לא יפקח עליו, כי אם הוא אינו חס, מי יחוס עליו?" ע"כ. זה שאומר "אני לא יכול", וכמו שראינו רוח הקודש לדעת מה הוא "יכול" או "לא יכול" אין לו, א"כ הרי הוא בעצם לא רוצה, אז איך אפשר לעזור למי שלא רוצה? ממשיך המ"י, "אם הוא אינו חס (על עצמו) מי יחוס עליו? והוא כענין מה שאמרו זכרונם לברכה: כל מי שאין בו דעה, אסור לרחם עליו." ע"כ.

אדם — מט לאפוקי מכל מני שיטות פסיכולוגיות שבזמננו היום, הופכים את האדם ליצור חסר אחריות על עצמו. בעצם זאת הכוונה הפנימית הנסתרת של הרשעים האלה. הם רוצים לעשות את האדם לאיזה יצור מכאני. "המכונה התקלקלה", הוא "לא שולט על עצמו". המכונה משתוללת. הקומפיוטר קיבל קצר. זה שקר וכזב. האמת היא שאין בו דעה, כי הוא לא רוצה להיות בוחר. היינו, הוא לא רוצה להיות בצלם אלוקים שבו הוא נברא, כי זה מחייב. הוא אשר אמרו: "אם אין אני לי, מי לי?" (שם ב"מסילת ישרים"). אז אפילו שאין לנו הרבה כוח, אבל אם אנחנו עושים את מה שאנחנו כן יכולים, הקדוש ברוך הוא, עוזר לנו. עושה בשבילנו את כל השאר.

הרשו לי לספר ספור אמיתי, שב"ה עשוי לעזור לנו למעשה, שממחיש את מה שהזכרנו כבר כמה

**לפרק, להגדיר —
לפזר את הערפל**

וכמה פעמים בשם הרב שבדרון. אזכיר לכם. אומר הרב שבדרון שליט"א: יעקב נלחם עם השר של עֶשָׂו, וישאל יעקב ויאמר: הגידה נא שמך?" השר של עשו אומר: "...למה זה תשאל לשמי?" הרב שבדרון אומר שזה השם שלו: — "למה זה תשאל לשמי?" זה השם שלו. אל תברר, על תדע בפני מה אתה עומד, תשאיר את הכל בעירפול. אה, איזה יצר יש להשאיר את הדברים לא מבוררים עד הסוף, לא מוגדרים. אבל ברגע שאתה מגדיר דברים, ואומר: רגע, בא נפרק את ה"לא יכול" וה"לא מסוגל" לפרטיהם. נראה מה אני מוסגל פחות ומה יותר. נקח פרט אחד ונטפל בו. נהרוג טורקי וננוח. בקיצור כמו שאומר ה"מסילת ישרים" "...יתבונן ויחקר בשכלו איזה תחבולה יעשה לסור מן הרע ההוא, (ודווקא תחבולה כי בהתקפה חזיתית יש מעט סיכוי לנצח את היצר הרע), באותו רגע כבר התחילה התבוסה של החושך.

שעון מעורר

כמו שהבטחתי אספר לכם מעשה שהיה, כדוגמא. נודע לי על אבא אחד שתקופה מסוימת הוא למד בבית, ושם לב לכך שילד אחד במשפחתו היה "זוכה" ליחס מסוים וקבוע מצד האמא. בכל פעם שהילד הזה חוזר אחה"צ מלימודיו בת"ת, היתה מתפתחת סצינה קבועה שְׁעָקְרָה היה נדנוד מצד הילד ותגובות חסרות סבלנות מצד האמא. מעגל הקסמים השיגרתי, שכידוע קשה לצאת ממנו כי כל אחד ממשתתפיו מצפה שזולתו ה"אשם" (כמובן) ישתפר. לא "ענין גדול", דברים שבכל יום. אבל האבא הצופה מן הצד חש שמתפתחת כאן "הקבעות". ולא צריך להיות חכם במיוחד כדי להבין שעל נפשו של הילד "הקבעויות" כאלה הם צלקות לחיים. אולי לא משמעותיות במיוחד, ומי מאתנו לא צבר כאלה לאלפים, אבל מצד שני מה שאפשר למנוע למה לא למנוע? ובכן, האב העיר לאם והיא כמובן לא ידעה על מה הוא מדבר: — "אני מתיחסת לילד בחוסר סבלנות? מה פתאום?! זה לקח זמן, והאב תאר לאמא את הפרטים לאט לאט, עד שחדר למוח האם שיתכן ובאמת היא יצרה כאן מעגל קסמים ... של: חוסר סבלנות שגורם לנדנוד מצד הילד (שהרי הוא מחפש "אישור" לאהבת אמו) שגורם לעוד יותר עצבנות מצדה שגורם ליותר נדנוד מצד הילד, וחוזר חלילה ... האמא לקחה לתשומת לבה לא לחזור על השגיאה. למחרת חזרה על עצמה אותה הסצינה בין האמא לילד בדיוק. האבא חכה בסבלנות, ובערב העיר לאשתו שוב. היא הסתכלה עליו בתדהמה: — אני? היום? שוב?

מה פתאום?! שוב חזר האב על הפרטים לאט לאט והאמא נוכחה שוב בטעותה. שוב קבלה מוחלטת שלא לחזור על אותה השגיאה מחר. ושוב, למחרת אותה הסצינה וכו' וכו' מה התברר? התברר דבר פשוט ביותר: בזמן ההתרחשות אי אפשר "לפקח על המעשים", כדברי ה"מסילת ישרים", אלא אם כן מתכננים מראש תחבולות נגדו.

מה עשו ההורים הנ"ל, ישבו וחשבו. ואז הכין האב שעון מעורר שיצלצל בתשע בבוקר, כשעה אחרי שהילדים עזבו לת"ת, ושם את השעון במטבח. בתשע השעון צלצל. האמא לרגע לא זכרה במה מדובר ואז "... אה כן! כשאורי (שם בדוי כמובן) יחזור מהת"ת להתנהג ברכות ובאהבה", וסדרה את פעמון השעון המעורר שיצלצל בעשר. כשהשעון צלצל שעה אחרי זה, שוב לשניה ... "מה זה?" ואז, "אה כשאורי יחזור מהת"ת להתנהג ... וכו', וסדרה את השעון לאחת עשרה. באחת עשרה השעון צלצל וכו' ... בקיצור כשאורי'לה חזר מהת"ת האמא כבר היתה מוכנה לגמרי, אחרי שמונה תשע אזכרות — צלצולים, וקבלה אותו ברכות ובאהבה. ולא "עזרו" כל הנדנודים של אורי'לה, הרכות והאהבה של האמא התמידו. ואחרי כמה ימים נשבר מעגל הקסמים.

בקיצור, אתה מגדיר דברים, ופועל בצורה מדויקת, עד כמה שאפשר כמובן, וניצחת את כל השר הזה. השר הזה, כל כוחו הוא, "למה זה תשאל לשמי?" לערפל, לייאש, לרפות ידיים. אז תעשה אתה הפוך: — תגדיר, תקח משימה מוגבלת, תעשה תחבולה ועוד תחבולה וללא שום ספק תושע.

★ ★ ★

לפעול או להיפעל בפרק "בדרך קניית הזהירות", אומר הרמח"ל "כי הנה מה שמביא את האדם, (על דרך כלל) אל הזהירות, הוא לימוד התורה", והוא מה שאמר רבי פנחס בתחילת הברייתא, "תורה מביאה לידי זהירות". אמנם, על דרך פרט, המביא לזה הוא התבוננות על חומר העבודה, אשר חייב האדם, ועומק הדין עליה. ע"כ.

ש. מה זאת אומרת?

ת. "עומק הדין"? זאת אומרת שזה נורא ואיום...

ש. לא, אבל מה זאת אומרת, "עומק הדין עליה?"

ת. זאת אומרת שאנחנו כולנו מרמים את עצמנו במאה ושמונים אלף תירוצים, לגבי קיומינו בעולם הזה, הזמני, שנברא אך ורק כדי לאפשר לכל אחד מאתנו להגיע אל החיים. כל עבודת היהודי הוא לבנות מציאות על סמך הכרה שכלית. לעומת זה כל פעילות הגוי, או החילוני שלומד מן הגוי, הוא התפעלות שכלית מקליטת החושים: רואה סכנה, בורח, רואה צד של חמדה ותאוה, מתקרב. ממש כמו הברואים הטבעיים, נטולי הבחירה, רק בדרגה קצת יותר גבוהה. היינו, עושה קצת יותר חשבון, קצת יותר עורמה, יותר תכנון, אבל הכל משועבד לקיום החושי שלו והכי מצחיק זה, שהוא צוחק מאיתנו. הוא בעיני עצמו "מציאותי, עם שתי הרגלים על הקרקע" ואנחנו "הזוי הזיות".

אבן מול שכל כשאתה אומר: אנחנו לא רק מאמינים באמונה שלמה, אנו יודעים, אלה עובדות הסטוריות, שמה שמציל את עם ישראל זה לא כוחי ועוצם ידי, שיש הנהגה אלקית. עצם קיומנו מוכיח את זה הוכחה שאינה נתנת לערעור. כי קיומנו הוא תופעה על טבעית, אנטי הסטורית, בניגוד גמור לכל התהליכים המוכרים בתולדות האנושות. אז הוא אומר: "כן, כן. אבל חביבי, צה"ל זה צה"ל". וכשאתה מביא לו ראיות: — אימפריות בעלות צבא יותר גדול מצה"ל פי אלף התמוטטו, ולא נשאר מהם זכר, ועם ישראל חי וקים שלושת אלפים ושלוש מאות שנה. סחוף דווי מוכה ורדוף שרוף ומעונה, אבל חי וקיים. והמענים והשורפים והמחריבים כבר מזמן אין להם זכר: — איפה בבל? איפה מצרים? איפה אשור? איפה רומא? איפה יוון? ... אז הוא עונה לך כן, כן, הכל נכון, אבל חביבי, טנק זה טנק ... הרמב"ם אומר: עם הארץ מאמין באבן, כי אבן הוא רואה...

ארבע אמות והיצר שלנו עצמנו כל הזמן מטעה אותנו, לא להכיר באמת, הוא מפתה ללא הרף להיות מוטה על ידי כל מיני תופעות חיצוניות שקורות לנו. ולכן, מי שרוצה להיות יהודי, שומר תורה ומצוות, חייב לגזור על עצמו לנתק את עצמו כמה שאפשר מן העולם

החושי, כמה שאפשר. בשנה הראשונה לחיי (כלומר בשנה הראשונה להיותי בעל תשובה) נסעתי אחרי יום לימודים במונית מירושלים לתל אביב, ונזכרתי שלמדתי שחז"ל מספרים על רב (אני מתכוון לרב – בן אחיו של רבי חייא) שלא הרים את העיניים שלו מעל ארבע אמות. הלך כל הזמן עם העיניים שלו בתוך ארבע אמות, זה קרה תוך כדי שאני מסתכל בירידה מירושלים. בבאב אל וואד היתה שקיעה, והיה ככה על ראשי העצים, אור של שמש מופלא, ואני מסתכל, "פתאום" נזכרתי בחז"ל הזה. (כידוע, הכל "פתאום" והכל "במקרה"). אז אמרתי, רגע נבדוק מה זה אומר למעשה, אז הורדתי את העיניים וראיתי את היוטה שמתחת הרגליים שלי, בריצפה של המונית. רבותי אני אזכור את היוטה הזאת כל ימי חיי. הסתכלתי אמרתי: על זה אני צריך להסתכל? אל תסתכל בעצים, אל תסתכל בשמש, אל תסתכל בשמים, אל תרים את העיניים מעל ארבע אמות שלך, היינו, תסתכל ביוטה הזאת. ככה חז"ל אומרים. וחז"ל היו להם עיניים, והיו להם יצרים, והם היו בשר ודם, והם אומרים: לא, אל תרים את עיניך מעל ד' אמות שלך. כמובן וכמובן שלא מדובר בהלכה אלא בהתחסדות אתו ית' אבל בכ"ז צריך להבין למה לא להרים את העיניים אפילו לפלאי בריאתו ית' ... ולהנות מיפי עולמו ית' ... וכו' וכו' כטענות כל מְרִימֵי העיניים. ולא הבנתי סופית עד שלילה אחד עליתי מת"א לירושלים. (אולי לכן הבנתי, כי זה היה בעליה מת"א לירושלים, ולא בירידה מירושלים לת"א כבפעם הקודמת).

מלחמת חיים

אגב, זה לא "חידוש" שהרבה סיפורים שלי זה במוניות, כי חלק די גדול מחיי זה במוניות. בקיצור, נסעתי והיה לי פנס, ולמדתי גמרא. ופתאום היה ברדיו שיר. לא זוכר בדיוק של מי, וגם לא זוכר בדיוק איזה שיר. אני רק זוכר שמאוד אהבתי את השיר הזה. והחלון היה פתוח, והיה רוח של קיץ ארץ-ישראלי, אולי אפילו ריח של טפונים, לא בטוח, בקיצור, ארץ ישראל האובדת, סליחה העובדת, של ימי נעורינו: עם "ריח הזבל ניתוח חציר" וכל ההדורים ... והשיר הזה, וכמה היה פיתוי להרים את העיניים מהגמרא, וככה, להתעופף על השיר ועל הקיץ... ופתאום אמרתי: מה אתה עושה? היתה לי תחושה ברורה וחריפה על החמש דקות חיים שאני זורק לפח. היה לי ברור שאני לוקח חמש דקות חיים ... חיים. שאם עכשיו היה בא נאצי, רחמנא ליצלן, ושם לי אקדח בראש, אומר:

הנה, עכשיו אתה מת, לא הייתי שומע שום שיר. לא הייתי רוצה שום שיר, ולא הייתי מתחפף על שום רוח קיץ נעימה. הרי הייתי צועק מתחתיות קרקעית הנשמה שלי — "שמע ישראל". וזה לא דמיון. הנאצים היו והזוים פה במאה העשרים. ובכלל באיזה עולם מיוסר וָדוּוי אנחנו חיים ברגע זה עכשיו שאני מדבר. כמה ילדים נפוחי רעב חולמים על חתיכת לחם. וכמה אסירים בבתי סהר במרתפי עינויים ... כשהטילים נפלו לא שמעו באותו זמן לא על משחק כדורגל, ולא על גביע אירופה, ולא על ספר שירים אונגרדיים שיצא לאור, ולא על איזה סרט חשוב מאוד מוצג בסינמטק. כולם אמרו: "שמע ישראל". הרי אנחנו בעולם הזה כל הזמן כל רגע ורגע במצב של מוות. רבותי, האם איש קומנדרו באמצע שטח אויב מסתכל בשקיעה? האם הוא נעצר לכתוב שיר על הפרחים? הוא נלחם על חייו ועל חיי שולחיו. הוא חייב לבצע משימה! הרי חייבת להיות איזו שהיא פרופורציה. נכון, שיר ושקיעה זה דבר יפה מאוד, אבל אמא שֶלְתִּינוּק שלה יש בר-מינן חום גבוה, לא מסתכלת על שום שקיעה שבעולם. וישראל ערבים זה לזה, אז איך אפשר להסתכל בשקיעה כשיש "הדסה עין כרם" ו"שערי צדק"?! אנחנו פה בעבודה, בעבודה בלתי פוסקת. שהרי תורה שלנו, תפילה שלנו — זה מה שמציל ילד עכשיו, עכשיו! זה מפרנס את העולם. זה החיים שלנו, ולכלל ישראל, ולכלל האנושות, אם כן איך מותר להפסיק?!

החיים תפקיד   אז הורדתי את העיניים חזרה לגמרא. והדלקתי את הפנס, והתאמצתי ככה נגד השיר, ונגד הקיץ, ונגד הרוח, ונגד כל ההתחפפות הזאת. והתחלתי ללמוד, ונהייתי מאושר. אני לא מְתַפְּוֹן ח"ו מבסוט וגם לא "מלא סיפוק". אני מתכוון במובן המדויק של המלה בלשון קִדְשָׁנוּ ("... ותמַכֶּיהָ מאושר"). היינו באותו רגע, שם, במונית העולה לירושלים קבלתי אישור לְחַיִּי — לתפקידי בעולם. ידעתי בשביל מה אני חי — יש לי תפקיד. בשביל זה נוצרתי, בשביל זה יש לי חיים: בשביל להעיד עליו ית' — "... אתם עֲדֵי נאום ה' ...". בשביל לבנות את מלכותו בעולם — "... אל תקרי בניך אלא בוניך ...". כדי לעשות את רצונו — "... עשה רצונו כְּרָצוֹןךָ ...". כדי לבטל רצוני מפני רצונו ית' — "... בטל רצונך מפני רצונו ...". להיות סוטה במרכבתו ית' — "... לסוסתי ... דְּמִיתִיךָ רעיתי ...". בקיצור לקיים מצוותיו ית'. אז "חומר העבודה", הפירוש, אנחנו עוסקים בשאלת חיים ממש.

ואם שניה אחת לא עוסקים בזה אז באותו רגע נהיה מוות ר"ל. כמובן שצריך לאכול ולישון, אבל אם הכל מפוקח ע"י ההכרה, והכל משמש את התכלית, אז הכל מצווה, הכל חיים.

ש. כמה חומרה, צריך ב"חומר העבודה"?

ת. יש שלבים בעבודה, אין קפיצות. אבל יש צדיקים ש"חומרת העבודה" אצלם, זה דיקדוק של כל מבט, כל הרהור, כל עפעוף עין. "... מגיד לאדם מה ש'חו ..." אומרים חכמינו "אפילו שיחה קלה בין איש לאשתו". הפסוק אומר "כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה ש'חו ..." אנחנו היצורים שבשבילנו נבראה כל הבריאה כולה — גלקסיות במרחקי מלידי שנות אור נבראו בשבילנו. ומי שאמר והיה העולם רוצה בכל פרט שבמעשינו: אתה ואני זה מרכז הבריאה כולה. יש מושג מה זה עין? מה זה אוזן? מה זה דיבור? רוח ממללא. הקדוש ברוך הוא ברא, ואנחנו לוקחים את כליו כאילו הם שלנו בלי בעיות, כמו פרעה שאמר "... אני עשיתיני...". הרי זו מעילה, זו חוצפה. הרי ברור לך שלא אתה עשית את עצמך. גם לפרעה זה היה ברור. אבל הוא לא היה טפש. הוא ידע טוב מאוד שאם לא "אני עשיתיני" אז זה מחייב אותנו כלפי מי שכן עשה אותנו, ("... הוא עשנו ולא אנחנו ..."), לכן הוא אמר "אני עשיתיני" — אני לא חייב כלום — רשע מרושע.

כל שניה נצחית

שמעתי מיהודי אחד, ד"ר גונן, שהתארחתי אצלו, שבמילמטר מעוקב אחד של דם יש חמשה מליון כדוריות אדומות! ועכשיו מה זה מוח! ואתם יודעים ממה בורא עולם עשה את מוחנו — משכן הנשמה שלנו? אז תשמעו: 78% מהמוח האנושי זה מים. ובשניה שהוא ית' מחזיר אליו את הנשמה שהיא ממנו, שהוא ית' שמו נפח בנו, באותה שניה המוח חוזר להיות מים מהברז. אז במים האלה, שהוא ית' עושה אותם להיות למוח בנו, במים האלה אנחנו אומרים "לא בא לי ...". וכו'! ואת כל העפר הזה והמים האלה והסיד הזה בונה בורא עולם, ומקיים בכל שניה ושניה, בכל פרט ופרט. וכי אני יודע ליצור לעצמי ראיה? ישתבח שמו של בוראי שנתן לי אפשרות מופלאה כזאת להיות שותף בהתנסות הראיה. וכן השמיעה וכן כל פרט. עגבניה רבותי עגבניה! קחו את כל מדעני העולם, ואת כל המעבדות, ואת כל תקציבי המחקרים המדעיים בכל העולם,

כולל תכנית חקר החלל האמריקאית, ושיצרו במעבדה גרעין עגבניה אחד. אתם יודעים, גרעין כזה שאתה קונה 100 מהם בשקל אחד ומקבל עודף. אתם יודעים גרעין כזה קטנטן שיודע לעשות מאדמה מחול — עגבניה. נו, יצליחו החוקרים לייצר כזה גרעין של עגבניה?! נדמה לי שמי שתוקע את שיניו בעגבניה בלי לברך קודם בורא פרי האדמה או נוסף על היותו גולן, כמו שחז"ל מלמדים אותנו, הוא גם פשוט חסר נימוס בסיסי. כמה "תודה רבה" אנחנו אומרים לאדם שמגיש לנו כוס מים?! אז אם בכל שניה ושניה חיים כאלה מקוימים על מליירי פרטיהם, שכל אחד מן המיליארדים פרטים האלה הוא נס ופלא שאין הפה יכול לאומרו, ולא הלב להכיל קצה קצהו ... ואת כל זה ברא ומקיים בורא עולם אך ורק בשבילנו, איך אפשר לא לברך — לא להגיד תודה? אנו מרכז הבריאה ואנו מקוימים על ידו ית' בכבודו ובעצמו בכל שניה ושניה ממילא כל שניה היא בעלת חשיבות של נצחיות לכן — "... מגיד לאדם מה שחו ... אפילו שיחה קלה בין איש לאשתו. זה אחת ההבנות האפשריות של הביטוי של הרמח"ל: — "... חומר העבודה ... ועומק הדין עליה".

אכילה — הקרבה

ש. בהתחלה שחזרתי בתשובה, אז באמת לפעמים היו הדברים האלה של הגם בן רוח קיץ ואיזה שיר טוב ברדיו, ולהפעיל את השכל ולהתגבר, זה היה חלק מהחזרה בתשובה, כמו שאז אמרת, כשסיפרת על הכדורגל בטלויזיה, את ההגדרה הזאת שיש בחינה של יציאת מצרים הרגשתי גם אני שיצאתי ממצרים. השאלה היא: היום באמת אני לא מעוניין בהבליים האלה. השאלה היא איך אפשר להגיע למצב שלכתחילה לפרוש מהם, כלל לא להכנס למגע. ואם נוצר מגע אז לראות מיד את חוסר התכלית שבהם, לראות את השטות בלי להכנס למאבק כלל. אני יודע שהצדיקים רואים איזה איסור, שומעים איזה הבל, זה דוחה אותם מיד איך מביאים את עצמנו למצב כזה?

ת. אומר הגאון, דיברנו על זה באחד השיעורים, על מאמר חז"ל: — "צדיקים יצר הטוב שופטם". אז אומר הגר"א שמלכתחילה הם בוחלים בעבירה, מלכתחילה פורשים מן העברה. איך מגיעים לזה? אני לא יודע להגיד לך, רק יודע ש"בדרך שבה אדם רוצה לילך בה מוליכים אותו". מה שאתה מדבר עליו ייתכן שמוגדר כאן ב"מסילת ישרים" כ"קדושה". מצטט הרמח"ל בפרק הזה: — "האדם מקדש את עצמו מעט מלמטה, ומקדשים אותו הרבה מלמעלה". האנשים האלה כך מגבירים את התורה על החומר עד שמזככים אותו. שהחומר עצמו מתקדש ממש עד שאכילת ת"ח היא פְּהִקְרַבַּת בכורים. אומר הרמח"ל שזה ההבדל בין פרישות לבין קדושה: הפרוש היה מעדיף לא לאכול, אבל הקדוש אוכל כאכילת המזבח ... גופו אוכל וה"אני" שלו כלל לא משתתף בקבלת האוכל. כלל וכלל לא. הפוך! נפשו כך מחולצת מגופו, (כמו שאנו אומרים בתחנון — "... חלצה נפשי ..."), שכל קבלת האוכל ע"י גופו היא כלל לא קבלה, אלא היא נתינה כלפי מעלה. לא די שהוא לא מזוהה עם גופו, כלומר שהוא לא אחד עם גופו, אלא שהוא משתמש בגופו כְּפִישוּת אחרת נפרדת לגמרי ממנו, כדי לתקן את האוכלים שהוא אוכל, ולהעלותם כהקטרת אימורים. הלל כך התייחס לגופו. קרא לו "עניה זו". אפשר לדבר על זה אבל להבין ... אי ... ומצד שני חייבים להבין, לפחות משהו שבמשהו. שהרי אנו למשל חייבים "לענג את השבת", ששייך לתחום שעליו אתה מדבר, שהוא הניתוק הזה בין השְׁטָפוֹת הגוף לבין הרצון, ויכולתו של הרצון לנווט ולא להִישָׁטֵף. ועכ"פ צריך להשתדל כמה שאפשר לא להתבלבל בין עינוג השבת לבין ענוג כרסינו. ואם לא נבין כלל מה פירוש "לענג את השבת", איך נוכל לפחות להשתדל בזה.

לא להִישָׁטֵף

נראה שהגדר הוא לא כל כך רחוק ממה שה"מסילת ישרים" מדבר עליו גם במדת "הפרישות", גם במדת "הטהרה", וגם במדת "הקדושה" שעליה דברנו עכשיו. וכיוון שכולן יסודן ב"זהירות", א"כ הכל מבוסס על ההפרדה בין האדם לבין גופו — היינו שטף מרצתו ההרגלי. כך גם כאן, ב"להנות את השבת", ישתדל לא להִישָׁטֵף בהנאת גופו אלא לכוון בה לשם מצוות הנאת שבת. לא לבטל את הנאת גופו, (שהרי בזה הוא יבטל ח"ו מצות עונג שבת), אלא בפשטות להפעיל גם את שכלו בד בבד, ולחשוב בזמן הנאת גופו על תכליתה. זה הכל. זה לא

נראה חדוש, יכול להיות. נראה פשוט מדי, יכול להיות. אבל אולי זה לא כל כך קל. כי כל עצת היצר היא למנוע את המחשבה הזאת. שהרי חלק הארי בהנאת היצר היא ההשטפות. וכשזה נמנע ע"י המחשבה, ע"י ההכרה המופעלת ע"י האדם, ההכרה הבוחנת את ההנאה בשעתה, אז היצר מאוד לא שבע רצון מזה. תנסו ותראו. "כי רב התולדה הוא". אחרי זמן של התנסות בעבודה הזאת, האדם מגיע למעמד שלישי שבין ההכרה מצד אחד לבין גופו והרגליו מצד שני; חש בהנאת גופו, אבל מנותק ממנה, וכך יכול לחברה אל תכליתה, במקרה שלנו עונג שבת. עכשיו שאמרתי את המשפט הזה אני שוב תופש משהו שבמשהו ממה זה יהודי...

ליצור מציאות רבותי, להיות יהודי זה דבר עצום. להיות יהודי זה

דבר שהמוח לא תופס אותו. להיות יהודי פירוש הדבר, לקחת מיצוות שהקדוש ברוך הוא ציווה אותנו, שאת סוף טעמיהם אנחנו לא יודעים, ואנחנו הופכים אותם, כמו שאתה אומר, למציאות חומרית. כלומר קודם כל מיישבים את זה על השכל, בבחינת "... וידעת היום ...". ואחרי השכל מיישבים את זה על הלב ("... והשבת אל לבבך ..."). ואח"כ על הגוף ועל היצרים, ועל הכל-הכל, עד שהמצוות האלה הופכות להיות מציאות חומרית פה בעולם הזה. היינו, שותפים אתו ית' במעשה הבריאה פשוטו כמשמעו. לא יאומן כמה שבוראנו, אבינו שבשמים, זיכה אותנו.

עכשיו, לגבי הצדיקים שדברת, אנחנו עדיין לא מתמודדים בדרגות כאלה. אנו לא יכולים להגיד שמראה אסור דוחה אותנו, לכן אסור להסתכל. ולא רק זה, אלא גם לאמן את הרצון לא לרצות להסתכל. וזה העיקר: לא מה "קורה" לך, אלא מה אתה רוצה! לפעמים זוכים. לפעמים, אם נמצאים במצב של עירנות שיכלית גבוהה, ונתקלים במראה פריצות, אז רואים את הכיעור, את המספנות ואת הכיעור. כל כך עלוב, הכיעור הזה, כל כך אומלל ... משפיל את צלם האנוש — ההתרברבות במה שעתיד להיות רימה ותולעה, (בלשון הגמרא ב"נדרים", בספור הנזיר ורבי שמעון). הרי אפשר ממש לראות את התולעים אוכלים את מה שמוצג פה לראוה בִּפְּנֵי וְיָסִים מודבקים ... לפעמים רואים את זה, באקראי, אבל זה לעיתים נדירות, לכן אסור לסכן את עצמנו, לא מסתכלים.

ש. כל הזמן זה לא נגמר. באמת, בן אדם חייב שכל החיים שלו יהיו בזהירות, כי יש ליצר הרבה ערמומיות: הוא לא יכול אין "נוסחת פלא" לפתות אותך ללכת לים, אז הוא מפתה אותך הפוך — בבת אחת "למסור את הנפש" על עבודת ה' לא לאכול לא לשון ללמוד יומם ולילה ... ואם לא זה אז שוב הפוך — אל תשתגע, צריך לאכול צריך לשון, תהיה נורמלי ... וכו' וכו' כל הפטנטים שלו. ואני רוצה לדעת איך יוצאים מזה פעם אחת ולתמיד.

ת. אתה מחפש פטנטים, נגד הפטנטים של היצר? אין פטנטים נגדו. זה נפילות וקימות. אתה מחפש נוסחת פלא, אין נוסחת פלא, שבע יפול צדיק וקם. זה מאבק. ואתה נהיה יותר ויותר מיומן — יותר ויותר צדיק, והנסיונות גדלים כמדת צדקותך.

לגבי השאלה המסוימת שלך על היצר המפתה את האדם "להתעלות" בביכול, היינו לא לשון ולא לאכול וללמוד עד ארבע בבוקר וכו' וכו' כבר דברנו על זה והבאנו את הגאון ב"משלי" (פר' כ', פס' י') על הפסוק "אבן ואבן איפה ואיפה תועבת ה' גם שניהם".

ש. לא. אני לא מתכוון לפטנט, פטנט הכי חשוב ללכת לרב ולשאול ...

ת. נכון, אבל גם זה לא ימנע את הנסיון הבא בתור. אי אפשר למנוע את הנסיונות כי בשביל זה באנו לעולם, אנחנו ניפול ונקום וניפול ונקום...

ש. אז לא נפטרים מזה.

ת. נכון, עד שנפטרים בכלל. אין הימלטות ממנו, עד הרגע האחרון של קיומנו. החמרי פה, שהרי זאת כל זכותנו, — המלחמה בו. **"... עפר ואפר ..."** וככל שאנחנו מתקדמים בעבודת ה' כך גם אנו הולכים **"... בזוי עם ..."** ומוסיפים בהרגזה תמידית של יצר הטוב על יצר הרע. בריכוז כוחות של "פשוט ומשמוש" בִּיצְרָנו, (כמאמרם ז"ל), כדי לא לתת לאויב החבוי בנו להרים את ראשו. כך שבהכרח אנו מגיעים לעומקים נמוכים ונמוכים יותר ויותר — כדי לחשוף שם את האויב מפחד שלא נפגום, ולו בפרט "הקטן" ביותר, (ראה "יראת חטא" ב"מסילת ישרים"). ושם בעומקים

האלה פשוט הוא ששם היצר נחשף בפחיתותו השפלה. ולכן מיהו האדם בעל המעלה הכי גדולה בעיני השם? מי שהוא בעיני עצמו הפחות בעולם, שהרי הוא יורד עוד ועוד לעמקי תהומות יצריו ע"מ לא להיות "מופתע" מהתקפת פתע בלתי צפויה מצד היצר, שאורב ללא הרף. הוא יורד ע"מ לטהר, ע"מ לנקות. ההטהרות הזאת – "פינוי הבית" הזה לקדושתו ית', היא היא יראת ה' שהיא אוצרו ית'. אוצרו, היינו כפשוטו – בית קיבול לקדושתו ית'. וכיוון שהאנשים יראי החטא לא מרימים את עיניהם מתפקיד המשמוש והפשפוש כדי לא לתת ליצר להרים ראש, ממילא הם מודעים יותר ויותר לעמקי תהומות יצריהם. עד שמשנה רבינו, בקבלת התפקיד הכי גדול בתולדות האנושות כולה, ובתכלית הבריאה כולה – הוצאת עם ישראל ממצרים אומר לבוראו "בי אד' שלח נא ביד תשלח" ומפרש הרמב"ן את דברי מרע"ה "... כי אין אדם בעולם שלא יהיה הגון יותר ממני לשליחות". יש לנו בכלל אזנים לשמוע מה שכתוב שם אין לך "אדם בעולם, ... גורף ביבים בפורטוגל, ... שלא היה הגון יותר ממני לשליחות". זה דבר עמוק מאוד להבין ... אברהם אבינו, מי זה אברהם אבינו? האם יש לנו בכלל אפילו שמץ של תפישה בו? ובעיני עצמו הוא "עפר ואפר". דוד המלך אומר על עצמו, "ואנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי עם", (תהלים כב). האנשים האלה הם אמיתיים. בעבודה הם רואים עוד ועוד את פחיתותם. זה עמל בלתי פוסק. ללא הרף, לא לתת לשום צד שבך איזו שהיא הרמת ראש. ואלה גדולי ישראל.

ש. אבל הרב, מרוב נפילות, אדם יכול בסופו של דבר לא לקום, ח"ו.

ת. אם אתה יודע שאתה בתפקיד, ולא ב"דרגא" אתה לא תשבר. בורא עולם מאיר את עיני, ואני מברך "פוקח עורים". זוקף כפיפותי, מכיר את תפקידו ואני מברך "זוקף כפופים". בקיצור, אני חי, סימן שהקב"ה עוד מעונין בעבודה שלי, א"כ מי נתן לי רשות להתפנק ב"שבירות"? אז אני עובד ב"ה. והעבודה היא לא להרים עיני מפחיתותי, כדי לא לתת ליצר להרים ראש. אין "מציאות אוֹבֵּקְטִיבִּית". יש רק לעמול בתפקיד, וזה יוצר מציאות. לכן נדמה לי ש"מכיר את מקומו", שכתוב ב"אבות", כאחד מארבעים ושמונה דברים שבהם נקנית התורה, הכוונה מכיר את מקומו בעולמו של בוראו – היינו מכיר את תפקידו. כמו

אבר באברי הגוף, ש"מכיר את מקומו" בתוך כלל הרמ"ח אברים והשס"ה גידים.

ש. אבל אתה נמצא באיזשהי סיטואציה, באיזשהו מצב, שאתה בטוח שאתה כבר לא פושע, גמרנו, ואולי גם קצת צדיק, ופתאום אתה נופל ומגלה בעצמך כל מיני תהומות...

ת. את זה אני מכיר. הבן-אדם חי כבר באיזשהי שלוה, מתפלל, מניח תפילין, שומר שבת, אוכל כשר, מברך, תפילות מוצלחות יש ... ופתאום הפרצוף הכי מכוער, הכי נורא, של היצר מתגלה לך, ואתה אומר לעצמך, "איך נבשלתי ככה? סימן שהכל לא שווה כלום. ואני לא צדיק ולא עשיתי שום דרך, ולא התקדמתי. בקיצור, כביכול אותו רשע שהייתי", ח"ו. אז תדע שהצדיק הוא צדיק לא כי הוא לא נכשל אלא כי הוא משתדל כמה שאפשר לא לתת לכשלוך להפתיע אותו. הוא מכיר בו, לכן הוא לא נכנס לשלווה אף רגע. הוא מרגיז יצר הטוב על יצר הרע ללא הרף. הוא אומר לעצמו השכם והערב: אתה בשלווה?! אתה נכנס שניה אחת לשלוה? הרי מיד מתחבא פה האוייב הכי גדול. אתה חייב לחשוד בעצמך ללא הרף. "אל תאמין בעצמך עד יום מותך". זאת מצוה תמידית.

ש. אז זה לא עבירה הנפילה הזאת שבאה פתאום?

ת. "העבירה" מתחילה בכך, שהיית במצב בלתי עירני — שנכנסת לאשליה של "הדרגה" שהגעת אליה. האמת היא כנ"ל שאין דרגות, יש עבודה. הטעות שלנו היא, שאנחנו מכניסים את עצמנו למצב שבו אנחנו "מופתעים" מהיצר הרע שלנו. אין רשות להיות מופתעים, אנחנו צריכים לצפות לכל דבר. אם נצפה לכל דבר, לא נהיה מופתעים. נכון שלפעמים זה יותר מהיר מאיתנו, אבל אז אתה אנוס באמת.

ש. יש לי שאלה, לפעמים הייתי מתבונן ולפעמים הגעתי לרגע של חסד, שנדהמתי מהעוצמה של החיים, איך פרח מתגבר התפרקות הדעת על התהו ומסתדר להיות פרח הייתי ככה מתפעל מהבריאה, מהכל ..., עכשיו אותם אנשים משכילים

פרופסורים, רופאים, פיזיקאים שרואים את הכל לנגד העיניים שלהם יום יום, ולומדים את הכל, וממשיכים בחיים כאילו אין בעל הבית? אז אני התחלתי לחשוב שאולי אני המשוגע... אם הם הנורמליים אז מתסבר שאני המשוגע לא?

ת. אין לי כבר סבלנות להתייחס אל המדענים. אבל תרשה לי לנצל את שאלתך כדי לאמר משהו אולי קצת יותר עקרוני. יש קנה מדה שאני קורא לו "יחס אל השלמות" – ("שלמי הדעת" של "מסילת ישרים"). נדמה לי שהאנושות כולה הולכת ומתרחקת במהירות מתפישת שלמות שהיא מהותית בצלם אלקים שבנו. קצת נהיים יותר ויותר דומים לשרצים (שָׂרָץ – שָׂרָץ): רצים הנה ושניה אחרי זה הפוך, וכלל לא נותנים את הדעת על השינוי והסתירה. כל העולם רץ, לא מתבוננים בזה, אז השאלה, איך הם לא, שהם רואים את כל היופי הזה, איך הם לא עושים תשובה. הביטוי הכי מתאים זה "חסרי יחס אל השלמות". אדם הוא מי שיש לו נגיעה אל השלמות. קשה להגדיר מי שאיבד יחס אל תפיסת השלמות... בונים בתי חולים, מרפאים אנשים, אחר כך מוציאים את האנשים האלה "בריאים" והם נכנסים למטוסים טסים ורוצחים מיליון אנשים בוייטנאם ... ומייצרים אוכל ושורפים אותו כדי שהמחיר לא ירד... ומזהמים את האויר והאוקיינוסים ואת מעטפת האוזון שמגינה על כדור הארץ מקרינות קטלניות ע"י עשן ארובות תעשייה שמייצרת עודפים במלירדי דולרים ואת העודפים כמובן שורפים כדי שהמחיר בשוק לא ירד וחוזר חלילה ... ויוצרים גיטאות של כושים ופורטוריקנים שרק מחכים לצאת ולשרוף, לא רק את העודפים, אלא לשרוף הכל. ובכסף של יום הפקה אחד בטלויזיה של ארה"ב אפשר היה להאכיל 10 מליון ילדים כושים באפריקה שמתנפחים ומתים ברעב, והטלויזיה מצלמת אותם איך הם מתים, והצופים בוכים ומעבירים לערוץ הבא ... עולם שהולך ומאבד כל יחס אל השלמות הוא עולם מטורף.

ש. זה מדהים. איך אפשר לא להתבונן?!

ת. איך אפשר לא להתבונן, נכון! איך אפשר לא לראות שכל פרט בבריאה מתייחס אל כולה במרקם של שלמות כל כך מופלא, כל כך מעבר ליכולת האנושית להגדירו ... אתה "לא מבין" איך אפשר לא לראות את זה כי כנראה

אתה מ"שלמי הדעת". (לדעתי זה פשוט שיש קשר הכרחי בין אי-היכולת להתעלם משלמות הבריאה, לבין מדת "שלמי הדעת" שבמסילת ישרים).

אבל כשאתה מציג לאחר מאותם המוחות המובילים בחברה המערבית הנאורה: המדינאי, המדען, איש התקשורת, המורה, וכו', את תעלומת השלמות המופלאה את החידה הנשגבה הזאת (זוכרים את איינשטיין?) אז אותו מוח מימסידי (וזה לא טעות דפוס) אומר: "אני מאוד מעריך את השירה שלך, אתה משורר, אתה ממש משורר, (ואתה מבין שבנמוס הוא אומר לך ש"אתה משוגע ממש משוגע)". והוא ממשיך ו"מסביר" לך: — "אבל אני אדם מעשי, פרקטי, אני מתעסק בדברים מעשיים". הוא סגר את עצמו בתחום המקצועי המיוחד לו, ומסרב בכל תוקף לחרוג מתחומו ולהתנסות בקשרים שבין תחומי ההתענינות המקצועית האנושית. שזה מה שאני קורא יחס אל השלמות. אבל בזה אין פרנסה ולא פְּרוֹפֶּסוֹרָה אז לזה הוא קורא בזלזול של גאות הטפש "שירה", ופוטר את עצמו מהתייחסות. אבל לא בכדי התורה נקראית "שירה": — "כתבו לכם את השירה הזאת ... וכו'. כי להיות אנוש — היינו להיות ברוא בעל הכרה — היינו להיות בעל התייחסות בדיוק אל השירה הזאת שבין "האותיות" וה"מילים" שמהם מורכב העולם. היכולת להפשיט עצמים למושגים, היא היא היכולת להרכיב משפטים, היא מה שעושה את האדם לאדם. היא מוציאה אותו מתחום משמיע קולות שהיא הרמה התקשורתית של החיות. היכולת האנושית הזאת מוגדרת בתרגום אונקלוס "רוח ממללא" — "רוח ממללת". היא הרוח שנפח בנו הבורא ית' שמו ממנו. "כל מאן דנפח מדיליה נפח". ואותם "חכמים" מתעלמים ממנה לא סתם. ההתעלמות הזאת מן השלמות "משחררת" מְּחוּיָבוּת. כש"איני יודע" את חלויות פעולותי מן התחום שלי על תחומים אחרים אני "פטור" מאחריות. אם מהתגלית המדעית שלי ייצרו פצצת מימן זאת בעיה של הפוליטיקאים, לא שלי. אבל בתורה בדיוק ההיפך: אם התכלית — הסוף — התוצאה לא לטובה אז אסור לפעול, גם אם זה מחייב לא לדעת. "הסקרנות האנושית" חסרת הכיוון היא מפלצת בעלת ראשים רבים, שחלק מהם אוכלים את השאר. אבל החכמה האמיתית היא לא לדעת את מה שעלול להביא את הרע. לא לדעת — לא להתחבר אל מה שלא ברור לגמרי שיביא את הטוב. ויש מצבי ביניים וה' יחונן אותנו בדעתו, לדעת להבחין " ... בין טוב לרע בין אור לחושך ... וכו' כאמור אי — הידיעה הזאת מדעת,

היא שיא החכמה. היא היא היראה מפני הפגימה בתכלית ח"ו שעליה נאמר "הן יראת ה' היא חכמה", והיא לבדה חכמה, כמו שהרמח"ל מביא בספרו. ואומרים חז"ל "ערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה".

בקיצור רבותי, כוחות ההפרדה הולכים ומתגברים ("... ונרגן מפריד אלוף") כמו התפרקות אברי האשה בשעת הלידה – כך אומרים חז"ל. כדי להנצל מגורל אלה שנשארו במצרים ר"ל, כדי לעבור את ים סוף ולהוליד ולהגאל, צריך לחתור פנימה אל נקודת המרכז – אל הר סיני, ולהפנות גב למצרים. כל מי שח"ו פונה החוצה אל העולם החיצוני בכל ענין שהוא, מסתכן בסכנת האיברים המתפרקים. וכל מי שפונה פנימה וחותר עוד ועוד אל מרכז ד' אמות של התורה יולד ויגאל. אמן, במהרה בימינו.

קומפיוטר – בביה"ס, סליחה, אולי עוד מלת הבהרה על מושג אדם – בתורה ה"שלמות" שדברנו עליו בפגישה הקודמת. השלמות זאת תפיסה שהקדוש ברוך הוא ית' שמו הטביע בנו. והתפיסה הזאת אינה נתונה לבחירה, היא קודמת לבחירה. וצריך לעשות מאמץ מיוחד, כדי להיטמטם ולא לראות את זה. צריך לעשות מאמץ מיוחד כדי להעלים עיניים מצלם אלקים הזה שהוא הוא צלם אנוש. כאמור הוא ית' שמו השקיע את זה בנו בעשותו אותנו לאדם! ואנחנו עושים מהאדם "ביולוג" ו"מהנדס" וכו' ... בידים ממש מקטינים את עצמנו מצמצמים את עצמנו. מצמצמים את מושג "האדם", שבכח הוא אין סופי, ומזהים את עצמנו עם פונקציה כזאת או אחרת במערכת כזאת או אחרת – "מקצוע", "מעמד חברתי", "הישג" וכו' וכו'. זו רשעות כי בעצם מסתתרת כאן ערמומיות של אי רצון לקחת אחריות שחייבת לנבוע מתוך תפישת הקשר בין הדברים. תפישת אחדות הבריאה. היא היא היחס אל השלמות שהוא מהותי באדם, ורק באדם.

ואיך לממש את האחריות הזאת – איך לקיים אותה בפעל את זה אפשר ללמוד רק בתורה. נדמה לי שזה מה שכתוב שכלל התורה הוא "ואהבת לרעך כמוך", שזו האחריות הנובעת מתפישת היות חברי ואני שווים לחלוטין מבחינת השלמות, שהיא האמת שתתגלה. ולכן אין לי שום יתרון עליו משום בחינה שהיא בעולם. ו"אידך זיל גמור". וזה "אידך" זיל גמור" זה

בדווקא: — כלומר לך ללמוד בתורה איך לקיים בפעל, בפרטים, את הכלל של "ואהבת לרעך כמוך". וזה רק בתורה לומדים מה זה להיות בן אדם: היינו, מה זה אהבה, מה זה כבוד, מה זה יראה, מה זה אבא, מה זה אמא. מה היחס לכסף, לחבר, לילד, לבעל חי ... וכו'. בכל בתי הספר עושים את ילדינו לקומפיוטרים, עושים אותם "מהנדס", "מתמטיקאי", "רופא". והאדם המסכן שצומח מהילד האומלל הזה לא יודע, שהוא קודם כל אדם, ושזה תפקידו העיקרי בחייו — להיות אדם. ("... אתם קרויים אדם...") והוא מזדהה לגמרי עם החלקיות "המקצועית" הזאת. זה כמו "ריפוי בעיסוק" — "ריפוי" מהמצוקה הקיומית האמיתית שלך ע"י עיסוק באיזה שהוא תחום שלתוכו אתה מכניס את כל חיך, כמובן, חוץ מזמן הבילויים. ובזה הוא מתעסק. כשאתה בא ואתה אומר לו, אתה הרי בן אדם יהודי, שזה ורק זה פסגת תכלית הבריאה כולה, אז הוא מסתכל במבט ליברלי, מערבי, על הפרימיטיביות הימית שלך, עד שאתה מרגיש שאתה רוצה רק לפול על הארץ ולבכות ולבכות על האומללות הנוראה הזאת של נשמות יהודיות.

ש. יש לפעמים שאני מבין משהו, והדבר ניראה לי ממש ברור, ובשכל הכל מובן, אבל לא מצליח להוריד את זה ללב. זאת אומרת, אני מרגיש שבעצם זה לא אני, פולי זה רק המוח. בסדר, הבנתי, ואני יכול לחזור על זה, ולהסביר את זה, אבל הלב נשאר כאילו מאחורנית בזה, אני לא יודע איך להסביר.

ת. התורה אומרת את זה במשפט הבא: "... וידעת היום והשבות אל לבבך ..."

ש. ידוע, אבל איך אני עושה את זה?

ת. קודם כל רואים שהתורה הגדירה את המצב שאתה מדבר עליו, שלא תחשוב שהמצב שלך הוא מצב יוצא דופן, זה כל העבודה שלנו. העבודה שלנו היא, ... הגר"א זצוק"ל אומר דבר עמוק מאוד, הוא אומר ככה: יש תרי"ג איכויות בנפש של כל אדם, שקשורים באיברים שלו, וזה יש גם לגוי. ויש עוד

תרי"ג איכויות בנפש שאינם קבועים בנפש אלא מושפעות מהרוח (הרוח היא חלק עליון יותר מהנפש. הנפש קשורה בגוף. אבל הרוח מעליה, ועצמאית יותר. יש עוד חלקים בפנימיות האדם אבל לא נפרט עכשיו). וההשפעה הזאת של הרוח בנפש "היא תכלית האדם ושלמותו", אומר הגר"א, "והן באים מעשיית המצוות". ויש מצווה אחת שבה נכללות כל המצוות ובה תלויה כל ההשפעה הזאת של הרוח על הנפש. והמצווה הזאת קבועה בגוף האדם — (שהרי כל המצוות הן מעשי הגוף). וכיוון שבה תלויות כל השאר, אז אעפ"י שהיא קבועה בגוף, אומר הגר"א, "היא אינה מתגלה מעצמה במעשה השם ית' כמו כל האברים אלא בעשיית האדם במצות ה' ית'". וזה ברור מהי המיצוה הזאת?

ש. מילה.

ת. המילה זו מיצוה שחיבים בידיים לעשות אותה: להסיר את הערלה, כדי לאפשר את החיבור של הרוח המקבלת מן התורה, אל הנפש שמקבלת מן הרוח. לגבי מה שתארת את הפער בין ההבנה מזה, לשימת הלב מזה וכו', הערלה הזאת, (שהסרתה מן הגוף מאפשרת לנו שוב ושוב להסיר אותה מן הלב — "... והסירו ערלות לבבכם ..." — מה שאצל הגוי לא יתכן כלל), ובכן הערלה הזאת היא שמפריעה לך ליישם על הלב את מה שאתה מבין בשכל. אשריך. המצב שלך הוא מצב נפלא, כיוון שבאמת הגעת למצב שבו זה נקרא עבודת היהודי.

מן בצנצנת

והעבודה היא שכשהגעת להבנה מסוימת בתורתו ית' — במצוותיו, קודם כל אתה חייב לשמר את הדבר הזה שעכשיו אתה רק מבין אותו, ועדיין זה לא מיושב על הלב. אז קודם כל, תשתדל לשמר את ההבנה שהגעת אליה, לזכור אותה, לעשות לך סימנים עליה, אחרת עלולים לאבד את ההבנה הזאת. היינו, כשהבנה מסוימת מתבררת לך — כשאתה לומד סוגיה — כשאתה מתפלל, ואז לפעמים אתה מגיע לרגע של חסד, (תלוי במדת היגיעה — "יגעת" או בהכרח "מצאת" — זו הבטחה מפורשת), והסוגיה מאירה. או הענין שהתפללת עליו פתאום עומד לפניך כמו נד של אור, אז אתה צריך לשמר את ההארה הזאת. איך? הרי זה פשוט שאת מציאות ההארה בלתי אפשרי לשמר, זה רגע של חסד

שהוא מתנה גמורה ואי אפשר לשחזר אותו לרצוננו. אבל את המסקנות מרגע ההארה, מרגע ההבנה, את זה חייבים לשמר, כמו את המן בצנצנת. אני אספר לכם למה אני מתכוון, אז תדעו איך הבנתי את ההבנה הזאת.

בית הכנסת כשעוד היינו גרים ביפו, היה שם "בית כנסת", תאמינו לי, ממש במרכאות כפולות ומכופלות. באיזה מחסן, בקומת קרקע, של בנין עתיק, בסמטה שרגל אדם לא דורכת שם. והרחוב שגרנו בו היה דל אוכלוסין, ומהם כמה יהודים מטורקיה, יהודי אחד מטוניס, בקיצור "אחד מעיר ושניים ממשפחה..." וכו'. אנשים קשי יום, מאמינים בני מאמינים, אבל הכפיה החילונית והחברה המערבית החילונית שברו את חוט השדרה שלהם, כמו הרבה מאחינו הספרדים, ופשוט לא היה כח לקיים מצוות — לשמור שבת וכו' ר"ל. כדי שיהיה מנין בבית הכנסת הנ"ל לפחות בשבת, היה צריך לצעוק מִשְׁכָּן לְשָׁכָן, להעיר, לעורר, לבקש וכו', ולפעמים בסייעתא דשמיא היה מנין מצומצם.

ערב שבת אחד בין השמשות נכנסתי לבית הכנסת השבור והנרכה הזה, וחיכיתי לקבלת שבת וערבית. וישבתי שם לבד. מעל ארון הקודש היה שלט עם שם הויה, ישבתי שם ככה בבגדי שבת לבד מול שם הויה והסתכלתי בו. וכיוון שכבר הספקתי ללמוד קצת, שחזרתי בראשי מה שלמדתי על הנהגת שם הויה את העולמות. ונזכרתי קצת מן הקצת מה שלמדתי על היחס בין "יוד" של השם לבין "הא" ראשונה שבשם, ובין שתיהם לבין אות "ואו", ובין שלשתן לבין "הא" אחרונה. וכך הלכה והאירה יותר ויותר הנהגת שם הויה, על קשריה וחליוותיה עוד ועוד. ואמת הנהגת ה' את העולם נהיתה יותר ויותר ברורה מאומתת בשכל ועל הלב וכו'. וידעתי בבירור שאיני חוה חויה ח"ו אלא יודע משהו בידיעה ברורה — היינו שמיושבת על הלב. כמו כל ידיעה של אמת, שאנו מצוים בישובה על לִפְנו בפסוק: "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". ומה ידעתי? ידעתי את הידיעה הזאת עצמה: — "...כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". בעיקר את ה'... אין עוד...". אלא שהפעם הישוב על הלב בא "מעצמו", בלי שהייתי צריך אני בעצמי לישוב על לבי.

אגב, הזהר הקדוש שואל שאלה שמעולם לא שמתי לב אליה אעפ"י

שאמרתי כבר מאות פעמים את הפסוק "... וידעת היום והשבות אל לבבך ...". וכו' בכל "עלינו לשבח" שאחרי כל תפילה בכל יום. הוזהר שואל הרי לכאורה הפסוק הזה לא בנוי נכון. שהרי איך אפשר שהפסוק מצווה על האדם לדעת משהו, ולפני שהוא אומר מה לדעת הוא מצווה לישבו על הלב? לכאורה הפסוק היה צריך לאמר: וידעת היום כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, והשבות אל לבבך. עונה הוזהר הקדוש שאת הידיעה המסוימת הזאת שה' הוא האלקים גם בשמים ממעל וגם בארץ מתחת אפשר לדעת ממש רק כשזה גם מבורר בשכל וגם מיושב על הלב בעת ובעונה אחת. ולכן הפסוק מצמיד את הידיעה ליישוב על הלב עוד לפני שהוא אומר לנו מה עלינו לדעת כי בלי החיבור הזה לכתחילה של השכל אל הלב והלב אל השכל, לא נוכל לדעת את הידיעה המסוימת הזאת – שה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת.

לעומת זאת אנו בנדיבותנו הרבה "מוכנים" להכיר במלכותו ית' בשמים ממעל. אבל בארץ, אעפ"י שאנו מצהירים השכם והערב שה' הוא האלקים גם פה בארץ, אבל למעשה בפעל בפרטי היום-יום שלנו, אנו נסחפים בכל מאורע, משתעבדים לכל מקרה, כי היישוב על הלב חסר. זאת עבודה – היישוב הזה, ואנו מתרפים בה ... אבל נחזור לבית הכנסת ביפו, בערב שבת ההוא.

לשמר את המסקנות ואז כשישבתי ככה שם אמרתי לעצמי שצריך לשמר את הידיעה הזאת על כל פְּרִירוֹתֶיהָ. כי הרי יש רגעים קשים. יש רגעים שצריך חזק. אם כן רציתי שהידיעה הזאת תהיה משומרת אצלי לכל עת מצוא. אבל גם היה לי ברור שלא אוכל לשמר את שלמות הרגע על כל ענפיו, הסתעפויותיו, הארותיו בפגות רחוקות, בקיצור – כאמור – לא אוכל לשמרו בשלמותו. אז מה עושים? אם כן היה ברור שמה שאני יכול לשמר, וחייב לשמר, זה את המסקנות. זכור, אמרתי לעצמי, שהפְּרִירוֹת הזאת היא לא תְּנִיחִית. כלומר, היא לא תלויה במצבים רגשיים גופניים מתחלפים. ברור לך עכשיו, אמרתי לעצמי, שהשלמות המאירה, הבנויה, וכמו כן החיה, שאתה שותף בה עכשיו, היא האמת שאין עוד מלבדה. אז זכור את המשפט הזה: – "תורת ה' ומצוותיה היא האמת שאין

עוד מלברדה", היינו, לזכור את המסקנה המנוסחת במשפט, או יותר נכון, לזכור את המשפט המבטא מסקנה שאין עליה עוררין. כי את השלמות לא אוכל לשמר בְּטִלְטוּלֵי הזמנים והמאורעות, והמצבים המתחלפים, העליזות והירידות. אבל את המשפט הזה אזכור ואדע שהוא מסקנה שהתבררה לי מעל לכל ספק, מסקנה שאין עליה עוררין. נכון שחודש אחרי זה, ואפילו אולי יום אחד אחרי זה, כשאנסה ליישם בחיים את אותן המסקנות שאני מנסה לשמר עכשיו, אז המסקנות העכשויות תשמענה ריקות, מלאכותיות, באזני, כי אני לא אהיה באותו רגע של הארה, שהייתי כשהבנתי את זה. אבל היא הנותנת: בדיוק בגלל זה שהדברים הולכים ומטשטשים במשך הזמן, הייתי צריך לחזור שוב ושוב ולחזק ללא הרף כמה שאפשר את הידיעה שהגעתי אז למסקנה אמיתית ללא שום ספק, וכדי לזכור את זה בניתי את המשפט הנ"ל שעליו חזרתי שוב ושוב. וכמובן, שוב ושוב ללא הרף לחזור וליישב את המסקנות השכליות על הלב. וצריך לזכור עוד דבר: — שתמיד ליישוב על הלב, לפחות בתחילתו, מתלווה בהכרח הרגשת מלאכותיות.

מלאכותיות בזה התחלתי את השיעורים. אמרתי שהנהיר, הגדרתו עפ"י "מסילת ישרים" היא, "...שלא יעשה שום מעשה מבלי שישקול אותו במאזני ...". ידיעת הטוב האמיתי והרע האמיתי. ליישם ידיעה ברורה תורנית על הלב, כשהלב יכול להיות לגמרי רחוק ברגע מסוים, וברגע אחר, מוטרד, דואג, עצוב, או באחת מאין סוף האפשרויות של הלב — זה המצב האמיתי של התחלת העבודה של היהודי. ובאמת היישוב הזה של המצוות על הלב הוא מעשה אלוקי, הוא לא בכוחנו. אבל כשאנחנו רוצים בזה, ומשתדלים בזה, אז הקדוש ברוך הוא מיישב את מצוותיו על לבנו. והלב מתהפך, ומתחיל להשתעבד אל השכל התורני, והוא הופך להיות לב. ואחרי הלב הגוף כולו, עבד לתורה. הצלת את הלב שלך והצלת את הגוף שלך מהאבדון, חיברת אותם אל המיצווה, וע"י המיצווה התחברת אל התורה, (שהיא מְצוּוה אותנו את המיצוות), והגוף יחזור לחיות כי חברת אותו על ידי המיצווה אל עץ החיים — התורה.

השעבוד הזה של הגוף והרגליו אל המיצווה, תמיד בהתחלה, נותן הרגשת מלאכותיות. אתה מרגיש מאוד רחוק. הלב בכלל לא מתיישב

מבחינת הרגש. אז תרע שזה סימן ההיכר שלך. תרע תמיד שזו העבודה האמיתית. אבל יעבור קצת זמן, לא הרבה, ופתאום אתה תרגיש שהלב, לומד לאהוב, כפי שהתורה מצווה לאהוב, ולא כפי שהעיניים מרמות אותך לאהוב.

אהבה בונים אני מדבר על המצווה שכוללת את כל המצוות כולן — "ואהבת לרעך כמוך" — שלכן היא גם הכי קשה לישוב על הלב. וכשאני אומר ליישב את המצווה הזאת על הלב, אני מתכוון כמו שהרמח"ל כותב ב"מסילת ישרים": — "על כן באה התורה וכללה כלל שהכל נכלל בו "ואהבת לרעך כמוך". "כמוך" — בלי שום הפרש. "כמוך" — בלי חלוקים, בלי תחבולות ומזימות. "כמוך" — ממש! ע"כ. והאהבה הזאת בהכרח מנוגדת לחלוטין, ההיפך ממש, ממה שהעולם קורא "אהבה", כי ה"אהבה" ההיא זה אהבת עצמך שזקוק לזולת. אבל לאהוב את הזולת אהבה שהתורה מצווה זה לבנות אהבה בכח המצווה המצוה את הלב. ומכיוון שזאת אהבה שהיא מצווה מלמעלה, לכן וזה תמיד בהכרח מלונה בהרגשת כפיית הרגש. תמיד בהכרח מלונה בצער כריתת הרגש החיצוני המקיף. וזה בדיוק, זה ולא דבר אחר — הוא הוא עבודת היהודי. זה הצער של כפיית הלב והרגשות החיצוניים, וכפיית ההרגלים, זה הצער שהשכר לפיו: — "לפום צערא אגרא". זה ה"לא תתורו אחרי לבבכם" שאנו מצהירים פעמיים בכל יום.

נס במו ידיך וכשמאמינים בה' ובתורתו, ולא מאמינים ללבנו. וכשכופים על לבנו את מצוותיו ית', אז מתרחש נס. והלב מתחיל לאהוב אהבה הנבנית ע"י התורה. והלב מגלה שזאת האהבה אין לה שיעור. ודווקא ברגש, בכמיהה בערגה, בכיסופים, וזה נתפש אצלנו כנס. אעפ"י שהשכל מחייב זאת כדבר פשוט — שמה שהתורה מצווה את השכל והשכל את הלב, הוא הוא השרה שבו הלב ורגשותיו מתפשטים עד אין סוף ולא בשום דרך אחרת. ובכל זאת זה נתפש כנס, כי זה כל כך מנוגד להרגלי המחשבה החיצוניים ... ובמחשבה שניה זה באמת נס. כי מי עוד מלבדו ית' יכול לחבר את שני הניגודים הקטביים ביותר שאפשר — נשמה תורנית מזה ורגשות חמריים מזה — ולעשות אותם ל"בשר אחד" ממש. כלומר שהחיבור הזה מאשר את עצמו כך שלא יתכן שום חיבור אחר כלל.

היינו, שמה שהלב קרא לו "אהבה" לפני כן, היה אהבת עצמו, צורך למלוי חסר בו — ממש היפך האהבה. כי באמת האהבה הזאת שהתורה מלמדת תלויה בהבנה עמוקה של הנהגת ה' את העולם. וכשאתה מבין, ואתה חייב להבין את עומק התורה בשביל לאהוב, כי "... לא עם הארץ חסיד", אז אתה ממש מתביש באהבת עצמך. ואז בהבנה אמיתית של התורה בעומקה, רעך הוא "כמוך" ממש. כמו שהרמח"ל אומר. וכשאתה מקיים את ה"אהבת" הזה, אתה מקיים את כל התורה כולה. אבל הנס הוא כנ"ל שהאהבה הזאת ה"כפוייה" על הרגש ע"י התורה, אמנם משעבדת את הרגש אליה, אבל לא די שאינה מסרסת אותו, אלא ההיפך: הרגש מגלה את מסלולי גדילתו האמיתית עד אין שיעור. במעשה ידינו זה של חבור תורה אל חיינו החמריים התורה מתאמתת ללא שום ספק. כמו שאומר הרמח"ל "... שיתברר ויתאמת ..." והאימות הזה הרבה יותר אדיר מהאימות שבא ממילא, כמו שסיפרתי עליו בבית הכנסת ביפו, כי האימות הזה הוא מעשה ידיך להתפאר. זאת זכותך, שבאפשרות השגתה זיכה אותך בורא עולם, ולשם זה בראך. ואשרי מי שטועם משהו מזה, וזה ניתן להשגה, וזה בידינו, וזה נקרא להיות יהודי. אבל זה רק מבחינתנו אנו.

אבל להיות יהודי מבחינתו של הבורא עולם, זה עוד הרבה יותר מבהיל כל רעיון. כי בכל הבריאה כולה אין, ולא יכול להיות, שום גילוי מוחלט ליחודו ית'. פשוט משום שהעולם הזה במתכונתו הנוכחית לא יכול לסבול גילוי כזה. רק בימות המשיח תמלא הארץ דעת את ה' כמים לים מכסים. אבל עד אז אין גילוי אלקות כזה שהרשעים לא יכולים למצוא בו פירכה, קושיה, חשבונות כאלו או אחרים וכו'. תמיד יש איזו "רוח קדים" שאפשר לתלות בה את קריעת ים סוף. לכן אפילו אחרי מתן תורה עוד יתכן עגל בר מינן. אבל בחסדו ית' יש עדות אחת על יחודו ית' שעליה לא יתכן שום עירעור: — זה האמונה של היהודי! אמונת ישראל. זאת נקודת המשען היחידית ליחודו ית' בתוך עולם שאין בו אפילו פרט שאי אפשר להרשעים למצוא בו סתירת יחודו ית' רחמנא ליצלן. לכן "אתם עדי נאום ה'". אתם עדי בדווקא, ולא שום עדות אחרת. איזה מעמד אדיר, שאין השכל האנושי יכול לקלוט, נתן לנו אבינו שבשמים ית' שמו לעד ולעולמי עולמים: — להיות יהודי. מושפל, מוכה, מבוזה, נרדף, נלעג. כל מכה על

גבינו על היותנו יהודים. כל שריפה על אמונתנו בו ית'. כל יריקה ובוז ולעג על שאנו מחזיקים באמונתנו בו ית' נגד כל העולם כולו. נגד "המדע הנאור", נגד חידושי הטכניקה "המדהימים" נגד "ההתקדמות האנושית", נגד "ההליכה עם הזמן" נגד "הפתיחות לכל" וכו' וכו'... העמידה הזאת שלנו נגד כל אלו היא היא העדות המוחלטת היחידה, הקיימת בכל הבריאה כולה, על יחודו ית'. ומי הם העדים? אנחנו! אתה ואני. "אתם עדי נאום ה'". וזה נקרא להיות יהודי.

חלק שני

ממלכת כהנים

החיים תפקיד

פרק ראשון

התחדשות התורה — התחדשות המציאות

הלומד בתורתנו הקדושה, ודווקא בשני התנאים המצטרפים ללמוד, המובאות ב"דרך ה'" לרמח"ל בפרק "בתלמוד תורה", (היינו: א. באימה ברתת ובזיע, בזמן הלימוד וב. על מנת לעשות — כלומר על מנת לתקן את מעשיו בכל עת), מחבר ללא הרף תורת ה' עם המציאות החומרית. וכך מתואר בכמה ממדרשי חז"ל: כמו שהבורא ית' הוא השותף השלישי לאב ולאם המולידים, כך, ברצונו ית', התלמיד המחבר תורת ה' עם המציאות החומרית, נהיה השותף השלישי לשניהם, ומוליד ללא הרף תורה חדשה ("...השמים החדשים...") ומציאות חומרית חדשה ("...הארץ החדשה...") שהן תורתו של התלמיד ומציאותו הנצחית, (כדלהלן). ואלה עומדים לעד לפניו ית' כדברי הנביא ישעיה: "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאום ה' כן יעמד זרעכם ושמכם" (כמו שמסביר "נפש החיים" בשער ב' פרק י') ולכן עם ישראל קורא לחכמיו לא בשמותיהם שמלידה אלא ע"ש תורתם — ה"בית יוסף" וה"שאגת אריה" וה"פרי מגדים" וכו' וכו'.

שת"ח יכול למחול על כבודו, לומדים מן הפסוק "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה", זוהי תורתו של הלומד, המיוחדת לו. ולכן מחילתו מחילה. חבור התלמיד עם תורת ה' מולידה את תורתו שלו, ממש כמו הולדת הנשמות. ולכן "אל תקרא (לתורה) מורשה אלא מאורשה". וכן "כל הלומד תורה לפני עם הארץ כאילו בועל ארושתו לפניו". (וראה את הבאור "אור התורה" מאת הרב רבי יצחק אייזיק חבר לספר "מעלות התורה"

מאת הרב רבי אברהם אחיו של הגר"א. אות ב' ד"ה: — "... והתורה היא אשת חיל..."

ואעפ"י שזאת תורתו של הלומד כאמור, וחידושו, עכ"ז פשוט הוא שאין חידושים שאינם גלומים בתורת ה'. כמו שהנשמות קיימות תחת כסא הכבוד ואנו רק זוכים להורידן לארץ ולחברן אל החומר לשם תיקונו, כך גם כל חידושי התורה קיימים בה ועניננו רק להורידם ולחברם אל מציאותנו החומרית ע"מ לתקנה. התורה היא נצחית, נכוח התולדה שלה הוא אין סופי עם כל תלמיד ותלמיד שמוליד ומחדש בה. וגם אם לא היו כלות הנשמות מן הגוף לעולם, לא היה כלה לעולם כוח יצירת החיים של התורה. גם הדברים שנכתבים כאן הם כמובן תולדה של גיבוש והבנה של דברים שנאמרו כבר בצורות שונות ע"י מורינו ורבותינו שבדורנו ושבדורות הקודמים.

אם כן מה הרבותא שבחיבור הזה, מלבד "החידוש" שבשימוש במטבעות לשון שלנו שהוזכר למעלה? (ב"התנצלות על החיבור") ובכן, רמת הקושיות המתגלות בתורה שייכות לדור שבתוכו הן צצו. ובעוונותינו הדברים הולכים ונסתמים מדור לדור בקצב הרבה יותר מבהיל ממה שמשערים בכלל. ייתכן שכל זכותנו בחידושי התורה, עם ירידת הדורות, היא שמה שקשה לנו, כלל לא היה עולה על דעת הדורות הקודמים כקושיה. ממילא, נוצר ההכרח לתרץ את הקושיות הנוגעות דווקא למציאות שלנו, שהוא ית', ממציא ומחדש בכל זמן, כדי לנסותנו, לדעת את אשר בלבבנו. אולי, אם להתלות באשלי רברבי, זה קצת מסביר את מה שתמיד נראה לי קשה: — איך ייתכן שחלשה דעתו של משה רבנו, נביא הנביאים, שכל התורה כולה נקראית על שמו, ("זכרו תורת משה עבדי"), למשמע חידושו של רבי עקיבא, שחי למעלה מאלף שנים אחריו. והלא היחס של "ראשונים כמלאכים ואנו כבני אדם" נוהג בין כל הדורות?! אלא, שכאמור למעלה, מסתבר שזה המקום, שהוא ית', מחדש לכל דור, ע"מ להתגדר בו ולזכות בו. ולא רק זה, אלא שבחסדו הנורא, הוא ית', קבע את הנהגת השלמות: — היינו שתיקון עם ישראל כולו, וממילא תקון הבריאה כולה, מעוכב עד שאחרון הפרטים הנחותים ביותר יתוקן ("ויעשו כלם אגודה אחת...") שזה התנאי למלכותו ית' על כל מעשיו. זה מה שמאפיין את השלמות: — כל פרט תלוי בכלל אבל גם

כל הכלל כולו תלוי ומעוכב ע"י כל פרט. איזה תפקיד נורא לכל אחד מאתנו! איזו זכות ש"עין לא ראתה אלוקים זולתך" לכל אחד מאתנו!

היתרון שבחסרון הבעל תשובה

לפעמים יש יתרון לבעל תשובה שנכנס לתורה בבגרותו, על פני מי שגדל בתורה מילדותו. במדרש מסופר על רבי עקיבא שבגיל ארבעים התישב ללמוד ושאל "אלף זו למה נכתבה, בית זה למה נכתבה, דבר זה למה נאמר"... שאלות, שבגלל פשטותן, ייתכן שתתחמקנה מעיני מי שגדל עם אותיות התורה מגיל שלוש.

בדומה לזה בעלי תשובה בימינו, מיד עם התקלותם במושג "מצווה", חשים בחריפות ניגוד שאולי לא מורגש תמיד ע"י מי שגדל במצוות משחר ילדותו: — היינו, הניגוד בין המצוות ל"מציאות"; המלאכותיות של כפית המצוות על ה"מציאות"; הסתירה בין מצוות לבין הרגשותינו, או אפילו ידיעותינו. (המרכאות שבמילה "מציאות", באו לציין את חוסר הברירות שבמושג הזה. אחת ממטרות החיבור הזה היא לבררו).

לצוות על הרוח

איך אפשר לקיים "ואהבת לרעך כמוך", כמוך ממש, כשאני רואה את חסרונותיו של הזולת לעומת מעלותיו? וזה במבט, שכל שבדקתי הוא בלתי משוחד.... "לא תקום ולא תיטור" את מי שבמזיד הרשיע כנגדי? בידעין פגע בי? הלבין פני ברבים! ועליו אני מצווה "לא תשנא את אחיך בלבבך"?...! "ושמחת בחגך" — אבל איני מרגיש שמחה... "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" איך אפשר לצוות על הלב?... "אוהבה כגופו ומכבדה יותר מגופו... וכו'. וכך בעצם כל המצוות כולן. אף אחד לא יעלה על דעתו שעבודת המצוות היא עשיית הגוף בלבד. ברור ש"ידעת היום" מסתיים ב"השבות אל לבבך". א"כ השאלה היא, האם ידיעה שכלית, המיושבת בכח על הלב, לא יוצרת בהכרח פער מלאכותי?: כיצד אשעבד את מה שאני מרגיש, או את מה שאני יודע מנסיון חיי, לציווי התורה? האם לא אעשה שקר בנפשי? ואם כן, איך אנחנו מקבלים עלינו פעמיים ביום שלא לתור

אחרי לבבנו? הרי הרגשת הלב – "ידיעת" הלב, מלוות בתחושת "אמת חיים" עזה?!

אני זוכר כמה דוגמאות: שבת. אחת מהשבתות הראשונות שהמושג "שבת" קבל משמעות. והלב גואה, עובר על גדותיו בהודיה לו ית', על שזיכנו לגלות את מכמני המתנה הטובה הזאת שנתן לנו. והשיר שופע מתוך הלב כמעין המתגבר, כולו בהרגשת קדושה וטהרה והודיה, והידים מתרוממות מאליהן מלוות את השירה בקצב אדיר, ופתאום מן הצד, נכנסת בשקט ובקור, כמו סכין חדה, ההלכה החותכת בבשר החי: – אסור למחוא כפים בשבת אם לא בשמחה של מצוה, או בשינוי, ... וכן אסור לרקוד בשבת אם לא בשמחה של מצוה. מה פרוש אסור?! הרי כל כוונתנו היתה אך ורק להביע את רגשותינו ... לא! גזירה שמא יתקן כלי נגינה. מה? על מה אתה מדבר?! מה הקשר? איך אני אגיע לתקן כלי נגינה מספיקת כפים תמימה? זאת ההלכה! כמה פעמים שמענו את זוג המילים האלה החותך בתוך "הרגשת החיים" העזה, וממית אותה. "זאת ההלכה"!

דוגמא אחרת: – הראש גועש מרוב תוכניות. אפשר להפוך את העולם. להשתמש בכל האמצעים האדירים המשוכללים ביותר. הכל עומד כמו נד בברירות לנגד העינים: התוכן, האמצעים, הפיתוח ההדרגתי, התוצאות האדירות המהממות הצפויות בוודאות. וזה ברור כשמש בצהרים. נסיון עשרות שנים מקצועיות אחרינו המבססות כל מילה ומילה, כל שלב בתוכנית. הסיכויים כל כך מזהירים... ואז באה ההכרעה של גדול התורה. ששמע הכל בסבלנות, ופסק – "לא" עם אלף רבתי. והלב זועק, האם הוא הבין?! הרי הוא כלל לא שייך למערכת המושגים הזאת. אבל התורה מצווה לשמוע לדברי חכמים, והתורה אומרת שסתירת זקנים זה בנין, ובנין של צעירים זה סתירה. ואתה חותך בבשר החי, ואתה מסרס את כל שפע הרעיונות, כי כך אומרת התורה אעפ"י שאתה לא מבין – שאתה חושב אחרת. ורק שנים אח"כ מתחילה לנצנץ נוראות חכמת התורה הזאת. אבל בשעת מעשה... הרגשת חנק ממש.

ואתה נזכר בזכריה בן הקצב הכהן שנוקט לשון שבועה לגבי אשתו: – "המעון הזה שלא ידה מתוך ידי". אבל ההלכה אומרת שאשת כהן

בעיר שנכבשה ע"י גייסות אסורה על בעלה. ומאותו יום והלאה אשתו של זכריה בן הקצב יוצאת מביתה כשבניה אחריה, ונכנסת כשבניה מקדימים אותה, וכל זה כדי למנוע יחוד עם בעלה. והלב זועק אבל הרי לשום אדם בעולם אין שום ספק קל שבקלים שזכריה בן הקצב אומר אמת קדושה, ולא זוהי ידו מתוך יד אשתו, אבל... נכון, ההלכה אומרת! וזהו! וזכריה בן הקצב ואשתו חיים את האיסור הזה עד סוף ימיהם.

ואתה לומד שעל שרוך נעל, בשעת הגזירה, אתה מצוה ליהרג ולא לעבור. ואתה לא מבין, אבל ההלכה פוסקת. ואתה לומד שח"ו כל ממונך יישרף בשבת, במקום שאין סכנת חיים, ואתה לא תנקוף אצבע כי זה שבת. ואתה מתאמן ומתאמן במחשבה וכולך מלא פחד – האם אני מסוגל לעמוד בנסיון כזה? האם הלב לא יטה את היד להפיל את קנקן המים לתוך הלהבה המתחילה להתפשט, ובתנועה אחת קטנה להציל את כל רכושך?

וכך בכל ענין וענין: גואה בך אהבת האדם באשר הוא אדם הפורצת את כל הגבולות, וההלכה מציצה מעל גלי הרגש הגואה ופוסקת בשקט: אחיך – הוא דווקא "בעושה מעשה עמך" מי שעמך במצוות. (חוץ מ"תנוקות שנשבו" כמובן, שהם בגדר "אחיך" בכל תנאי). או – כל המרחם על האכזרים וכו' וכן עוד ועוד: כוחות הנפש פורצים את העורקים – החוצה אל הפעילות, אל המצוות, עם כל ההצדקות שבעולם: – "עת לעשות לה'..." "בתקופתנו שאני" וכו' ומול כל הגל האדיר הזה של המרץ הקדוש, עומדת ההיררכיה "היבשה" של התורה שקובעת שהתיקון הגדול מכולם, העומד כנגד כל המצוות כולן, הוא לימוד התורה. ואתה מרגיש שזה לא יכול להיות. איך יתכן שיהודי אחד שיושב ולומד תורה שווה אלף דיוויזיות של מחפשי מצוות? ואף על פי כן כך הוא, כי כך התורה אומרת. שנים עוברות עד שאתה מתחיל להבין את המבנה התורני של העולם, את תפקידנו בו, את מקום לימוד התורה בתפקיד הזה, ורק אז אתה מבין שמתחת לכל התשוקה המצוותית עמדה תשוקה סתם. הרגשה גופנית, ירושת החילוניות, שלפעול בחומר זה כביכול "עשיה", ולפעול ברוח לכאורה "זה לא כלום".

לסיכום: – אנו מרגישים שמה שאנו מרגישים, או יודעים, דרך השכל או דרך הלב, ולרוב בערבוב שניהם, זאת האמת. אבל מה לעשות שהמצווה

לעולם כלל אינה מתחשבת לא בנסיון הפרטי ולא בתחושה האישית, אלא כופה את עצמה כצו אלקי.

הפתרון ההתחלתי

לגבינו פתרון הסתירה הזאת (שבין המצוות להרגשותינו) התחיל במבט אחורה, אל העבר שלנו, עם שיאי המדומים שהלכו והתנפצו אחד אחד לעינינו. בעולם החילוני עצם ניפוץ האידיאות היפות, הנשגבות, ההומניות, נקרא "תהליך התבגרות". להיות מבוגר היינו "לא להיות תמים", היינו להיות ציני, יותר "מפוכח", יותר חומרני ופחות "ריגשי". עוד הרבה לפני זמן נעורי כבר התהלכה המימרא: "מי שאינו קומוניסט בנעוריו אין לו לב. ומי שעדיין קומוניסט בבגרותו אין לו שכל". בכל דור ודור קמים מחנכי הדור הקודם על הצעיר התורן שבהווה, ומלעיטים אותו באידיאולוגיות "מתקדמות", שעתידות ליהפך בדור הבא ל"ריאקציוניות" ו"אנטי הומניסטיות", ודורשים ממנו (והוא נענה!) להקריב את רוחו מוחו נשמתו וחיו למען הפסל שבאופנה. בכדי שההומניסט הצעיר יגדל ויישאר באותן דעות נוכח עיניו הרואות, שכלו המבין, נסיון חייו היומיומיים, הוא צריך להיות או עקשן שאין לו תקנה, או שקרן על גבול הסכיזופרניה. אבל, לעומת זאת, אם הוא אפילו רק מה שנקרא "אדם מעשי" הרי הוא "מתבגר" תוך התמוטטות השקרים אחד לאחד. ואם הוא לא מן הבודדים הרגישים יותר מדי, המתאבדים, אז הוא הופך ממ"פ בעל עינים יוקדות במלחמת השחרור — לשר בממשלת תככים וקנוניות זו או אחרת. ממארגן ההכשרה — לפרופ' לכלכלה עם שנות שבתון גנובות. מהמשורר של החברה — לבעל אומנותו של הנחש בעיתון זה או אחר, שכולו מאורת צפעונים. וזה נקרא "החכים", "התפכח", "מכיר במציאות" וכו'. הדברים עתיקים, יגעים, וכבר משעממים.

חוץ מהאידיאולוגיות. למדנו גם קצת פילוסופיה. מספיק כדי לזכור שאפילו היוונים הקדמונים ידעו שאין מושג של מציאות אובייקטיבית חומרית. אחד מחכמיהם אמר שאי אפשר להכנס פעמיים לאותו נהר. (שהרי בפעם השניה הנהר אינו אותו נהר, ואתה לא אותו "אתה"). ומישהוא גם הוסיף "קנייץ": — שאפילו פעם אחת אי אפשר להכנס לאותו נהר. (שהרי כבר תוך כדי הכניסה הראשונה "הכל זורם" — אתה, והנהר, והפילוסופיה

עצמה...), בקיצור, מה שכל יהודי מקדמת דנא מצהיר עליו בפשטות פעמיים בכל יום – ולא תתורו אחר עיניכם, משמש לאורך תולדות המחשבה המערבית נושא מכובד לדוקטורטים לפילוסופיה. אבל הסבא שלי, בלי להיות ד"ר ידע את העובדה הפשוטה, שגם סבותיו שלו ידעו, שאין עובדות חומריות "אובייקטיביות". ואפילו אם יש, אין לנו שום אפשרות להתנסות בהם. הוא ידע שהתורה מגדירה את העולם הזה כעלמא דשקרא, לאפוקי מעלמא דקשוט, ובזה נסתיימה החקירה הפילוסופית שלו.

אי האמון שלנו בכל מה שחודר ומגיע אלינו מן העולם החיצוני דרך חושינו, ודרך המסננות ההכרתיות שהוטבעו בנו מילדותנו, עזר לנו לקבל את הצוו האלקי של המצוות בשמחה, על אף הרגשת "הסתירה" כביכול הנ"ל. ידענו שהרגשת המלאכותיות בהחלת המצוות על חיינו נובעת מהפער שבין הרגלים שקריים, לבין האמת האלקית שהולכת ונגללת לעינינו.

"הניגוד" לכאורה בהכרה עצמה

אבל אז מאבק התשובה קיבל מימד נוסף. למדנו את "מסילת ישרים", ונתקלנו במושג – "הענווה". כאן לכאורה נתגלעה סתירה לא בין המציאות החומרית לבין הכרתנו, ההולכת וגדלה עפ"י התורה, אלא בין ההכרה לבין עצמה.

"הענווה" נמנית בין שאר המידות, בבריתא של ר' פנחס בן יאיר. ("תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות וכו' ... חסידות מביאה לידי ענווה ... וכו') השגת המידה הזאת ככל שאר המידות היא פעולה הכרתית לגמרי, שכוללת: א. עיון עמוק בהגדרתה התורנית – כדי שלא לטעות אחרי מנהגי שטות, כמו ש"המסילת ישרים" חוזר ומזהיר. ב. לפלס את הדרכים אליה. ג. הכרת מונעיה. ד. הגדרת האמצעים למלחמה במפסידיה. ה. לחקור ולהתבונן בתחבולות באמצעי המלחמה האלה... וכו'. כאמור, כולן פעולות הכרתיות בהחלט. ולכן האדם החותר למדרגה הזאת – מדרגת הענווה – בהכרח חכמתו והכרת עצמו עולים בהרבה על מי שנמצא בדרגת עבודה קודמת בברייתא של רבי פנחס בן יאיר. א"כ הענווה מודעת לעניו עצמו. ולכן יכול משה לכתוב במו ידיו על

עצמו — "עניו מכל האדם אשר על פני האדמה". ולכן יכול ר' יוסף בסוף מסכת "סוטה" לאמר לתנא "אל תישני בטלה ענוה דאיכא אנא", וכן ר' אבהו "מרישא הוה אמינא ענותנא אנא..." וכו'.

א"כ העניו בנשימה אחת מכריז ואומר על עצמו: הריני שפל בעיני עצמי, ולא מחזיק טובה לעצמי בשום ענין, (כהגדרת ה"מסילת ישרים" את העניו), והרי משמעות הדבר הזה עצמו הוא, שאני בעל המעלה הגבוהה ביותר. זו סתירה מיניה וביה. העניו — ולו רק מצד ענוותו שודאי מודעת לו עצמו, כנזכר למעלה, — יכיר לפחות במעלתו זו. היעלה על הדעת שהענווה מצמצמת את הכרתו של האדם במציאות, עד שמרוב ענוותו לא יכול להכיר בערכו האמיתי? הרי לא יתכן שהמעלה הגדולה מכל המעלות — הענווה — עושה את האדם למוגבל בהכרת ערכו העצמי, ביחס למי שאינו עניו.

כמו שמצאנו במדרש מובא ב"מנורת המאור". "מעשה בשלשה בני אדם שנכנסו לפני המלך. היה אחד מהם נשיא, השני — חכם, והשלישי — עניו. הנשיא ישב בראש, והחכם ישב במקום נמוך אצל הנשיא, והעניו ישב בשפל — אצל החכם. הביט בהם המלך ואמר לנשיא: למה קדמת וישבת בראש? אמר לו: מפני שאני נשיא. אמר לחכם: ואתה למה קדמת וישבת במקום גבוה מזה? אמר לו: מפני שאני חכם. אמר לעניו: ואתה למה ישבת במקום שפל מכולם? אמר לו: מפני שאני עניו. צוה המלך להושיב את העניו בראש, והחכם במקומו — באמצע, והנשיא — בשפל — במקום העניו. ראו איך נתקימה באילו מימרה: מה שעשתה חכמה עטרה לראשה, עשתה ענוה עקב לסוליתה. וגם כל המגיס דעתו הקב"ה משפילו, אבל המרגיל בשפלות וענוה הקב"ה מעלה אותו לגדולה". ע"כ, מיד נשאלת השאלה הנזכרת למעלה: — הרי ללא ספק העניו עצמו יודע שהענוה היא המדרגה הגבוהה מכולם. אם כן למה הישיבה בשפל? וכי העניו שבמדרש לא יודע את הנמשל של המדרש הזה? בשלמא, הנשיא מגיס את דעתו ולכן אינו יודע שמקומו שלו בשפל, אבל העניו המכיר בענוותו, שהרי כך הוא מגדיר את עצמו, ("מפני שאני עניו") חייב לדעת שזאת המעלה שהמלך משבח ומגדל יותר מכל. ודוקא בגלל שבתו בשפל, הוא מעולה מן הנשיא. א"כ למה הוא יושב בשפל? וחזור חלילה. וכי העניו מתנהג בנמוסיות מלאכותית, לאפוקי מידיעתו האמתית? כלומר האם נאמר ח"ו שהעניו מדכא את ידיעתו על

מעלתו האמיתית, למען התנהגות כפזיה של ענווה? זה בשום אופן לא יכול להיות, שהרי הדבר קרוב למה ש"המסילת ישרים" מגנה כרע גדול מאוד. "כי אם לא יהי' עניו בדעתו, וירצה להיות עניו במעשה, לא יהיה אלא מן הענוים המדומים והרעים שזכרנו למעלה, שהם מכלל הצבועים אשר אין בעולם רע מהם", ע"כ. כאמור, שאלת ההכרה העצמית מתעוררת בחריפות בענין הענוה.

כאן הניגוד לכאורה אינו בין השכל המצווה לבין הרגש, או הנסיון המוטבע בנו, אלא בין ההכרה לבין עצמה, כשחקרנו בשאלה הזאת, הובילה אותנו התורה קודם כל להכרת עבודת הענוה. נייחד לה את ארבעת הסעיפים הבאים, וכמו כן צריך שנדון בסעיפים האלה על היחס שבין הענוה היראה והחכמה.

עבודת הענוה – וניקוי הכלי

אומר הרמח"ל זצוק"ל ב"מסילת ישרים": – הענוה במחשבה היא שיתבונן האדם ויתאמת אצלו אשר אין התהילה והכבוד ראויים לו... וזה מפני מה שחסר ממנו בהכרח... פשוט הוא כי אי אפשר לאדם... שלא יהיו בו חסרונות רבים או מצד טבעו או מצד משפחתו וקרוביו, או מצד מקרים שקרו לו, או מצד מעשיו... הן כל אלה מומים באדם שאינם מניחים לו מקום התנשאות כלל אפילו יהיה בעל מעלות רבות כי כבר עניני החסרונות האלה יספיקו להחשיכם... ועוד אפילו לא יהיה בו חסרון אחר אלא היותו בשר ודם ילוד אשה, די לו זה והותר לפחיתות וגריעות עד שלא יאות לו ההנשא כלל" ע"כ.

למקרא הדברים האלה השאלה שמיד מזדקרת היא: – הרי כנגד כל חסרון שיש באדם אפשר למצוא בו גם מעלות רבות: "מצד טבעו" – בהחלט ייתכן, וגם מצוי, שיהיו בו טבעים טובים. "מצד משפחתו וקרוביו" – ייתכן שיש ביניהם צדיקים גדולים ואנשי מעשה? "מצד מעשיו" – וודאי שיש בהם גם מעשים טובים רבים. "מצד היותו בשר ודם ילוד אשה" – לכאורה זו דווקא סיבה להחזקת טובה גדולה לעצמו. שהרי אעפ"י שהוא רק בשר ודם בכ"ז פה ושם וודאי הצליח להתעלות לדרגה מסוימת של צלם אלוקים שבו וכו' וכו' אם כן מדוע "להחשיך" ע"י החסרונות, ולא להאיר ע"י המעלות?

אלא שפשוט הוא שמה שהרמח"ל מדבר עליו הוא הפנית המבט ללא הרף מרצונו של האדם אל הפגמים שבו. אנו מחויבים לכוון את זווית הראיה שלנו בדיוקא אל צד החסרונות הפחיתויות והגריעויות שבו. כלומר אעפ"י שבהחלט ייתכן וסביר שיש בו מעלות רבות, ענין העניו הוא להתעלם מהם: "להחשיכם" כנ"ל. (השאלה האם הפנית המבט הרצונית, החר-צדדית הזאת דווקא אל פחיתותנו היא רק עצה תועלתית, או שמקורה במבנה הבריאה ממש? תרון ב"ה בהמשך החיבור).

ה"מסילת ישרים" ממשיך ומתאר את התיחסותו של העניו אל מעלותיו: — "כי הרי כל מעלה שהוא משיג אינו אלא חסד אל עליו שרוצה לחון אותו, עם היותו מצד חומריותו שפל ונבזה עד מאוד. הא למה זה דומה? לעני אביון שמקבל מתנה בחסד שא"א לו שלא יבוש. כי כל מה שירבה החסד שיקבל כן ירבה הבושת שיבוש", גם הגר"א בפירושו על אחד ממדרשי חז"ל אומר — ... כל רעותא ברחימותא ואתדבקותא שיבוא לאדם בא (מלמעלה)... שאף שתלוי הכל באדם, מכל מקום צריך לקבל מלמעלה. ההכנה תלוי באדם, אבל הרעותא וכן כל דבר הכל בא מלמעלה כידוע. (ההדגשה שלי וכן כל ההדגשות בציטוטים להלן). וכמו שנאמר: כפי שפעו שמקבל כן עבודתו, וכן העליונים... וכן באדם, אחר שקבל השפע דרעותא אז מתדבק אח"כ (למעלה)". ע"כ. מה שמפורש בדברי הגר"א הוא: שכל "יש", או במילים אחרות, כל דבר חיובי, היינו, כל הרצונות שנעשו באהבה, והדבקות, ורצוני הרצונות והתפילות, וכן, כל דבר, הכל מתנת שמים. כדברי ה"מסילת ישרים" בקטע הקודם. ההיפך מרגילות המחשבה שלנו, שכביכול, אנו עצמנו מקור רצוננו ותפילותינו.

קודם כל השאלה שמזדקרת מהציטוטים האלה היא: — מהי ה"הכנה התלויה באדם" בדברי הגר"א? אם כל מעלה שהאדם משיג "אינו אלא חסד אל עליו" כדברי ה"מסילת ישרים", א"כ מה נשאר לעבודת האדם? אחד מהרבה מקומות שבהם נמצא התרוץ, זה ב"דרך השם" בפרק על תלמוד תורה: — "ואולם מי שמטהר ומקדש עצמו הוא ימשיך בתלמודו השפעה בשיעור ההכנה שהכין את עצמו. וכשיעור שירבה בהכנה כן ירבה יקר התלמוד וכוחו, והוא מה שמצינו בחכמים הקדמונים שתורתם היתה מעטירתם כח גדול, ונותנת להם מעלה ויקר, מה שלא נמצא בדורות

האחרונים. — "מפני יתרון הכנתם על הכנות האחרונים". ע"כ. ההכנה שתלויה באדם, לכל השפע האלוקי שאדם מקבל מלמעלה, הוא ניקוי וטהור המעשים — הוא ניקוי הרע, סילוק המעכב שהוא חומריותנו. טהור עוונותינו המפרידים בינינו לבינו יתברך. ושוב, מ"דרך השם": "... ואמנם האדון ברוך הוא מאיר תמיד למי שיתקרב אליו. אין מניעת טוב מצדו כלל... והמניעה מצד המקבל, לא מצד השם יתברך". ע"כ וכן ... "עוונותיכם מפרידים" ... וכן בהרבה מקומות.

צריך אולי להדגיש דבר שהוא לכאורה מובן מאליו, ואעפ"כ אולי לא מיותר לחדד אותו: — טיהור המעשים, ההתקדשות, ההכנה לקבלת השפע האלוקי, מחייבת התבוננות משגיחה בלתי פוסקת בשורש הרע שבנו. כמו שנאמר "לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע" וכן "הצדיקים דעבדין קיטרוגא עמיה כל יומא ויומא" לא מדובר כמובן בהתבוססות פסיכולוגית במדמנת חטאי העבר, ("ואל תהי רשע בפני עצמך"), שהיא מעצות היצר הרע ומונעת כל עבודה. שהרי כל מטרת החיטוט בפצעי העברות, (בלי להתעשת ולעשות נגדם איזו שהיא פעולה מוגדרת מחושבת מעשית), היא להאנח עליהן ובזה לצאת ידי חובה. אלא להיפך, הכוונה לעבודת ההתבוננות, הזהירות והיראה מפני החטא, שביסודה מונחת ידיעה מפוכחת של החומריות שבנו, שהיא מקור הרע, שאינו מתיגע ומבקש להמיתנו יום מחדש. אי אפשר לנהל מלחמה מוצלחת נגד האויב שבנו, בלי השגחה בלתי פוסקת עליו. "כי איש מלחמה הוא ומלומד בערמימות", ("מסילת ישרים"). ובכן כאמור, רכוז ההשגחה אל שורש הרע שבנו הוא עיקר עבודתנו, (וזה לאפוקי מהפנית המבט אל מקור ההשפעה. לאפוקי מהרצון לקבל. כמו שיבואר בפרק הבא ב"ה). ענין זה הוא ממש אותה הפנית מבט רצונית אל צד הפחיתות שבאדם, שהיא היא עבודת הענווה כמצוטט למעלה. יוצא שבנוסף למעלת הענווה כשלעצמה. היא גם התנאי לקבלת השפע האלקי. כמאמרי חז"ל רבים המשווים את התורה למשקים שאינם מתקיימים אלא בכלים פחותים, היינו במי שדעתם שפלה עליהם וכו'.

עבודת הענווה — שנאת המתנות

שני כוונים אפשריים קוטביים יש לאדם. להיות פועל או להיות נפעל.

כל מי שמפנה את עצמו ביודעין לקבל, אפילו לרגע, אפילו כלפי שמיא, חוטא לעבודה שהתורה מצוה עליה. הוא מבקש ולו רק לרגע את המנוחה, את השובע, את המליאות. כבשבעים זקני ישראל שעלו עם משה ואהרן, נדב ואביהוא, שנכתב, בהם: "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו, (מכאן שנתחייבו מיתה רש"י תנחומא ועוד) ויחזו את האלוקים ויאכלו וישתו". זקני ישראל "אכלו" ו"שתו" את החזון האלקי שנגלה אליהם, וגבר עליהם, וַהֲפָכָם, ולו לרגע, מפועלים למקבלים. בגלל "האכילה והשתיה" הזאת נתחייבו מיתה. דוקא מיתה, כי שונא מתנות יחיה, א"כ הרוצה לקבל מתנות הוא היפך הפועל – היפך החיים. אבל על משה רבנו (שהוא ההיפך הגמור מן המקבל – מתנות, "...לא חמור אחד מהם נשאתי..."), אין שליטת מלאך המות כלל. (ראה את כל הפרשה האחרונה במדרש רבה). כי משה הוא הפועל הבלתי פוסק, העבד הנאמן שלא נותן תנומה לעפעפיו, אלא כל הזמן ללא הרף מבטו מופנה למטה, אל חומריותו, אל גופו, שלא לתת אפילו אפשרות קלה להרמת הראש לאויב. ולכן "בכל ביתי נאמן הוא", לא "בכל תורתי", לא "בכל הנהגתי", לא "בנבואתי", לא "בשליחותי", אלא "בכל ביתי", שהוא החיצוניות – ענין הגוף, שממנה אפשרית הרעה. בארץ רק האדם יכול להיות מרכבה לשכינתו יתברך, ורק האדם עלול ח"ו לדחוק את רגלי השכינה. א"כ כשראשו של האדם מושפל כלפי מטה אל מקור הרעה שבו, אז הוא נהי' כלי לקבלה. אבל ההולך בראש זקוף, כדי לקבל, אפילו מן השמים, ק"ו מי שזוקף את ראשו כדי לקבל גאווה מהחיצוניות שלו עצמו, הוא הדוחק את רגלי השכינה. וזה פשוט. משום שבשניה של הסרת ההשגחה מן הרע שבו, באותו רגע הרע מרים את ראשו, ואין מקום לשכינה לשרות. אין הבית ראוי למלך להכנס אליו. ראה את פירוש הגר"א על הפסוק במשלי: "זבחי שלמים עלי, היום שלמתי נדרי". אפילו במצוה שעיקרה אכילה ושתיה, אורבת הסכנה בגלל היות האדם מקבל. יוצא, שמי שמטפל בכלי, מכין אותו, לא נותן לפגם לשלוט, מטהר את עצמו, הוא ממילא עושה את עצמו מוכן לקבלת השפע מלמעלה. "הגו סיגים מכסף ויצא לצורך כלי" (משלי). עצם הוצאת הסיגים עושה את הכלי. בלי סילוק הסיגים אין לו שם כלי, כי אינו יכול לקבל.

ענווה – יראה – חכמה

מכאן הקירבה ההדוקה שבין הענווה לבין היראה. כמו שאומר הרמב"ן ז"ל באגרתו: – "...ובעבור הענווה תעלה על לבך מדת היראה... .. וכאשר תתנהג במדת הענווה להתבושש מכל אדם ולהתפחד ממנו ומן החטא". ע"כ. שהרי הענווה ענינה, אי-הסרת עיני האדם מפחיתותו ורעתו, שהוא קרוב מאוד לענין היראה, שמחייבת את האדם להשקפה והשגחה בלתי פוסקת על חומריותו, שהיא מקור הרעה, כדי שלא יפגום ח"ו בשמו ית'. וכמו כן הקשר ההכרחי שבין היראה האמיתית לבין החכמה: "רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראתו אין חכמתו מתקיימת" ויראת החטא, אומר ה"מסילת ישרים", "ענינה הוא שיהיה האדם ירא ודואג תמיד על מעשיו פן יתערב בם איזה שמץ חטא, או פן יהיה שם איזה דבר קטן או גדול שאינו לפי גודל כבודו ית' ורוממות שמו... יראת החטא היא בכל עת ובכל שעה, שהנה בכל רגע הוא ירא פן יכשל ויעשה דבר או חצי דבר שיהיה נגד שמו ית'". ע"כ. ממש ענין החרדה על ניקוי המעשים – החומר – הכלי. וממילא, חכמתו מתקיימת. כי אין לו ית' שום רצון אחר כלפינו אלא להעניק ולהשפיע ולתת לנו עוד ועוד חכמה, והמעכב הוא אך ורק בכלי. לכן מי שמכין את הכלי, ממילא מקבל. "הן יראת ה' היא חכמה ואמרו חז"ל הן – אחת. (ומוסיף ה"מסילת ישרים)" הרי שהיראה היא חכמה והיא לבדה חכמה". ויראה היינו ההשגחה הבלתי פוסקת על חמירותי מחרדה שלא אפגום, שלא אקלקל. היינו טהור המעשים. ניקוי הכלי. וכן, עצם שמו של ספרו של הרמח"ל נלקח מהפסוק במשלי "מסילת ישרים סור מרע שומר נפשו נוצר דרכו". ה"סור מרע" הוא הוא מסילת הישרים. ובאמת בסיס כל הספר הוא מדרגת הזהירות שכל ענינה הוא ההשגחה הבלתי פוסקת על הרע שלא יתערב במעשינו.

אם כן ראינו קירבה הכרחית בין הענווה לבין היראה. הענווה ענינה התבוננות בלתי פוסקת בשפלותנו האנושית, ע"מ לא לאפשר לגאווה להרים ראשה המכוער, וח"ו לדחוק רגלי השכינה. "וכן היראה ענינה החרדה וההשגחה – הבלתי פוסקת על רעתנו שלא תפגום ח"ו בכבודו ית'. ושתי אלה הן הכלים לחכמה: – (כנ"ל "הן יראת ה' היא חכמה) וכן, (תענית

ז'. "למה נמשלה התורה לשלושה משקין הללו, חלב מים יין, לומר לך מה משקין הללו אין מתקימים אלא בפחות שבכלים אף דברי תורה אינם מתקימים אלא במי שדעתו שפלה עליו". ע"ב.

לפני שנמשיך כאן המקום להעיר שהרגשת ה"סור מרע", שבמדרגותיו השונות הוא הבסיס לזהירות, ליראת החטא, וגם לענווה, הוא ענינו של החיבור הזה בדווקא. מובן מאליו שאין הכוונה להמעט בצד ה"עשה טוב" שבעבודתו ית'. אלא, שכאמור למעלה בדברי הגר"א, כל התכנים החיוביים שיש בנו הם מתנות שמים, רק ההכנה בידינו כמו שנאמר "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". ולכן החיבור הזה מתרכז בעיקר במדרגה הראשונה הזאת שהיא התנאי והשער לכל השאר. כמו שנאמר בדברי חכמינו (בתרגום מארמית): "בראשית ברא אלקים זו היא מצוה הראשונה לכל המצוות, ונקראת מצוה זו יראת ה' שנקראת ראשית. שכתוב ראשית חכמה יראת ה'. יראת ה' ראשית דעת. לפי שדבר זה נקרא ראשית. וזה הוא השער ליכנס תוך האמונה. ועל מצוה זו מתקיים כל העולם" ע"ב.

"יראת ה' היא אוצר", כלומר כלי הקיבול לשפועו ית', כאמור כל כח פעולותינו ותכנם הכל ממנו ית'. וכדברי דוד "כי ממך הכל ומידך נתנו לך". ואעפ"כ ההכנה ופינוי האוצר — כלי הקיבול, ע"מ שנוכל לקבל ממנו ית', זה בידינו. חפוש הרע שבנו, חשיפתו, פרוץ וסילוקו, הוא ענינו שלנו. אולי כך אפשר ללמוד כפשוטו את הפסוק בקהלת: — "... הוא ענין רע נתן אלקים לבני אדם לענות בו".

המסקנה היא למעשה גדולה מאד. אפשר למנוע הרבה אכזבות ו"שבירות" מעבודת ד' שמכוונת לצפיה ל"התעלות", אם מבינים שבעצם הכוון צריך להיות הפוך — בסוד מניעת המונעים. הכלל הוא שכמידת התרחקו מן החומריות, כך יזכה לקבל מבוראו, ולא ההיפך. כדברי ה"מסילת ישרים": "... כיון שביאתו לעולם איננו אלא לתכלית הזה דהיינו להשיג הקורבה הזאת (אליו יתברך שמו) במלטו נפשו מכל מונעיה ומפסדיה". הא למדת שמידת הקורבה אליו יתברך שמו, תלויה במידת התרחק האדם ממונעיה.

ובאמת זאת היא מדת ישראל, ככל שהוא ית' מקרבם יותר, כך גדלה

הבושת והחרדה מפחיתותם, וממילא מתקרבים יותר אליו ית', וחוזר שוב ושוב אמן ואמן. "אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים את עצמיכם בפני. נתתי גדולה לאברהם אמר לפני "ואנכי עפר ואפר". למשה ואהרן אמרו "ונחנו מה" לדוד אמר "ואנכי תולעת ולא איש". אבל עובדי כוכבים ומזלות אינם כן. נתתי גדולה לנמרוד אמר "הבה נבנה לנו עיר". לפרעה אמר "מי ד'". לסנחריב אמר "מי בכל אלוקי הארצות". לנבוכדנצאר אמר "אעלה על במותי ארץ". לחירם מלך צור אמר "מושב אלוקים ישבתי בלב ימים". ע"כ. ככל שישראל מקבלים יותר גדולה, הם ממעטים עצמם יותר. כנ"ל ב"מסילת ישרים" שמצטט את המדרש הזה, ומיד לאחריו אומר: "כי כל מה שירבה החסד שיקבל כן ירבה הבושת שיבוש". ע"כ. אפשר להמשיך משל, למה הדבר דומה, לחייל שכל הזמן רוצה לבגוד במלכו, ונלחם ביצרו ואינו בוגד. נותן לו המלך ציון לשבח. הרי הפרס מבייש אותו יותר. על מה הוא מקבל שכר, על שלא בגד?

ובכן, המקבל הוא מי שמקבל ממילא. הוא מי שפועל כלפי פהיתותו, חומריותו ורעתו. ומי שפונה למעלה כדי לקבל, לא מקבל. כמפורש במדרש: "ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי: משה לא זן עיניו מן השכינה דכתיב ויסתר משה פניו וגו', ונהנה מן השכינה דכתיב ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. נדב ואביהו זנו עיניהם מן השכינה ויחזו את האלוקים, ולא נהנו מן השכינה וימת נדב ואביהו." ע"כ. וכן: — "לפום צערא אגרא" לא ייתכן ניקוי הרע שבחמירותנו, ללא צער. לעולם זו זביחת היצר. המלה מוסר עצמה ענינה יסורים. ("... ודרך חיים תוכחות מוסר"). א"כ כמדת נקוי הרע ופינוי הכלי, שזה הצער, כך מדת השכר, שהוא השפע האלקי העומד על פתחינו ומחכה בכליון עינים להכנס לכל מקום שנפנה לו. וכל מקום שמסולק מן הרע מיד מתמלא בשכר שהוא טובו ית'. היינו "לפום צערא אגרא", לא רק לעתיד לבוא אלא כאן ומיד.

אם ניישם את עבודת ההכנה הזאת בענין הענווה, ייצא לנו שהעניו אינו מי שיכול לאמר על עצמו: התנסיתי בדרכי קניית הענווה ואינני בעל גאווה — היינו עניו, שהרי אין לך גאווה גדולה מזו אלא ההיפך הגמור מזה: "ענוותנא אנא" היינו, אני מתבונן ללא הרף וחושף עוד ועוד את שורשי גאותי וכל המידות הרעות שבי. ממילא לא תתכן כלל הרמת הראש של

הגאווה. העניו המגדיר את עצמו ככזה, כמו שראינו אצל מרע"ה ורב יוסף וכו', אינו מדבר על "דרגה" ח"ו, אלא על תפקיד, על פעולה בלתי פוסקת של הסתכלות ברעתו לבל יפגום ח"ו. התפקיד הבלתי פוסק הזה אינו מאפשר כלל "הערכה" עצמית כזו או אחרת, (כמו שיבואר להלן) עד כדי כך שבזמן שמשה מושח את אהרון בשמן המשחה לכהונה שאין למעלה ממנה, ברגע הגדול הזה, מחשבתו והתבוננתו של אהרון מכוונת להשגחה בלתי פוסקת אל חומריותו: — שמא לא ראוי היה להמשח, וממילא מעל בשמן המשחה! עד שמן השמים צריך לפיסם כמובא במדרש: — "מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן, בטל החרמון הקיש שמן המשחה לטל חרמון, מה טל חרמון אין בו מעילה וכו'..."

מודעות עצמית

כדי להבהיר את הענין הזה של השגחת האדם על חומריותו, נסתכל בו מעוד זווית. בדרך כלל רגילים לחשוב שבעל הגאווה רואה את עצמו בעיני עצמו כבעל מעלות. זאת טעות. הרבה פעמים, ביחוד בענינים מוסריים, אין בעל הגאווה חושב את עצמו למעולה מזולתו, כמעט איש אינו מגדיר את עצמו בפני עצמו בתארים "עָרְפָּיִים". אם כן מדוע הוא עושה את עצמו לראש ולא לזנב? לרוב הסיבות הן "אוביקטיביות": — "כי הרי משהו צריך לעשות את העבודה, ואם לא הוא, אז מי?" ... "הטילו עליו את התפקיד" ... "הוא היה רוצה לברוח מן המעמד החשוב כמפני האש, אבל במקום שאין אנשים וכו'..." "לא על כבודו הוא חס, אלא על כבוד התורה" ... "לא למען עצמו הוא נלחם במחלוקת, אלא למען האמת" ... וכו'. לאמיתו של דבר בעל הגאווה אינו מכיר כלל בגאוותו. הטעות שלנו בתפישת בעל הגאווה כמי שכביכול תמיד מכיר בפני עצמו במעלותיו, מונעת מאתנו להכיר בגאווה שלנו — שהרי לרוב אנו כלל לא מחזיקים את עצמנו כמעולים מאחרים. מכאן אנחנו מסיקים שאנחנו לא גאוותנים. אבל האמת היא שבעל הגאווה אינו רק מי שמחזיק את עצמו למעולה מאחרים שכאמור זה המיעוט, אלא הגאוותן יהיה בהכרח כל מי שאינו פועל ללא הרף, על מנת לגלות, על מנת לחשוף, את גאוותו, את יצרו הרע.

שורש הבעיה היא חוסר המודעות העצמית. מודעות עצמית אינה תכונה

או כשרון, אלא היא תוצאה של עבודת התבוננות עצמית, וחשיפת הרע שבנו. זהו עיקר ענין מדרגת הזהירות בברייתא של רבי פנחס בן יאיר, כפירוש הרמח"ל. המדרגה הזאת היא הפתח לכל שאר המדרגות. "שלא יעשה שום מעשה מבלי שישקול אותו במאזני ידיעת הטוב האמתי והרע האמתי", פירושו - מודעות עצמית. היפך הפעולה הספונטנית - הטבעית - הזורמת. כדי להיות זהיר, צריך לנסר את הפעולות מן המחשבה. לא לאפשר למחשבה להגרר אחרי המעשים, ובדיעבד למצוא להם "הצדקות" ו"הסברים". אלא כאמור לנסר בין השכל לבין הגוף הפועל. להקנות למחשבה מעמד עצמאי משוחרר. לאפשר לה לבקר את המעשים. לתת לה להיות קברניט לכתחילה, ולא עורך דין בדיעבד. פירוש הדבר, להיות מודע למעשי וממילא אוכל להרחיקם מ-הרע האמתי, ולחברם אל "ידיעת הטוב האמתי", היינו ידיעת התורה. זה פשוט שהעניו לא היה מגיע למדרגת עבודתו בלי לעבור בשער הזהירות שהוא הפתח לכל השאר. מודעותו העצמית של העניו, חושפת לפני עיני שכלו עוד ועוד את מגרעותיו העמוקות יותר ויותר. ולכן דווקא העניו מחזיק את עצמו בעל מידת גאווה כזו, שאם לא ישגיח עליה השכם והערב, אם ח"ו יסיר עיניו ממנה, הרי תפרוץ ותרחוק חס וחלילה, את רגלי השכינה. ולעומת זאת מי שאינו עניו, מבטו מופנה החוצה. ולכן תמיד משהו מקניניו החיצוניים - כגון כשרון מיוחד, יכולת, הישג, בצרוף הינצרות מצבים חיצוניים, - כגון הכרח, נסיבות, לחימה על עיקרון, מצווה שאינה יכולה להיעשות ע"י אחר, וכו' מטעים אותו אל הגאווה, לרוב בלי שהוא מודע לה כלל. ואילו העניו מבטו מופנה תמיד פנימה, אל שורשי יצריו ורעותו, אל חומריותו האורבת לו בכל רגע, ומבקשת להמיתו.

אם כן, להתבונן ולראות את יצריו בכל עת, להיות מודע לכך שבכל רגע הוא עלול להכשל בגאווה, ובעצם לכל דבר פשע, הוא ענין הענוה, והוא ההיפך הגמור מהבלתי מודעות של בעל הגאווה לחומריותו ולגאותו. העניו פחות בעיני עצמו בגלל שאינו מסיר עיניו מפחיתותו, משורש רעתו המתקומם בכל רגע כעבד המתפרץ כל הזמן נגד אדונו. לכן שייך ב"מסילת ישרים" בפרק על הענוה, לתאר בעל גאווה המתגאה בענוותנותו. ההבדל בינו לבין העניו הוא, שזה מבטו חיצוני, אומד עצמו ב"דרגת הענוה" ומחזיק טובה לעצמו על כך. והעניו מבטו אך ורק אל רעותו. לכן לא שייך בו לא גאווה, ולא החזקת טובה לעצמו, שהרי הוא יותר ויותר לומד להכיר ולראות

את חומריותו, וכל מעלה שיש בו הרי הוא חסד אלוה שניתן לכלי מלא בושח וכלימה, כמאמר ה"מסילת ישרים". ובכן לגבי שאלת ההכרה של העניו במעלתו, לפחות דבר אחד מתברר, הוא לא יכול להחזיק את עצמו כ"בעל מעלה" במובן ה"חיצוני", אפשר לומר, ה"חברתי" של המילה.

השאלה הנ"ל לא נפתרה

אבל המחשבה החוקרת עדיין לא הגיעה לתירוץ מספיק על הקושיא הנ"ל: — (הסתירה לכאורה בין מהות הענווה לבין הכרת העניו במעלתו הגדולה). אמת, להכיר במעלתי, להחזיק טובה לעצמי אפילו כל דהוא, פירושו להסיר ולו רק לרגע את עיני מרעתי, ומשמעות הדבר לאפשר לרע להרים ראש באותו רגע עצמו של הסח הדעת שלי אל מעלותי. אם כן מובנת התועלתיות שבהפנית המבט הבלתי פוסק אל חומריותי — אל שרש רעתי. אבל, גם אם כל מעלה שיש בי היא חסד אלוה, הרי עובדה היא שהמעלה נמצאת בי. זאת ועוד, איך אוכל להתעלם מכך שלפחות בעבודה ההכנה שעשיתי, זכיתי למעלה שזכיתי. טהרתי את מעשי כך שנהייתי כלי ראוי לקבלה. נכון, הניגוד בין החסד האלקי המורעף עלי לבין הכלי של חומריותי מבייש. אבל האם אין "שקר" בהפניה חר צדדית של מבטי אך ורק אל הכלי למען התועלתיות? הרי לא רק הנשמה נתנה לי שלא בבחירתי, אלא גם חומריותי "נתנה" לי שלא בבחירתי. אם כן, אם "אני" מורכב משני הפכים שמקור שניהם הוא מחוץ לי, האם זה לא חר צדדיות בלתי מאוזנת להפנות מבטי דווקא אל הצד של חומריותי? האם אין מלאכותיות מזויפת ח"ו בהעלמת עינים מן היש? ולגבי הענווה עצמה, איך אפשר שלא אחזיק טובה לעצמי, לפחות על כך שאיני מחזיק טובה לעצמי? והרי זה מצב הסותר את עצמו?

החרפת השאלה — העניו וזולתו

זאת ועוד. הרגשת המלאכותיות מקבלת חריפות יתר ביחס אל הזולת. הענווה מחייבת ראיית כל זולת כטוב ממני, כמובא באגרת הרמב"ן: "... וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך... חשוב בלבך כי אתה חיב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד". ע"כ. לכאורה, איך ייתכן סילוף

המציאות שמול עיני הרואות, למען המצווה?! ושיא השיאים: — בפרשת שמות, הפסוק: "ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח" הוא הטענה האחרונה שטוען משה רבינו נגד הקב"ה, בסירובו לקבל את השליחות הנעלה ביותר בתולדת האנושות: — שהיא הוצאת בני ישראל ממצרים והעלאתם לדרגת עם סגולה ממלכת כהנים וגוי קדוש, ע"י ברית התורה עם נותנה. הרמב"ן בהסברו על הפסוק הזה, אחרי כמה פירושים בשם אחרים, אומר: "והנכון בעיני שלח נא ביד כל אשר תשלח, כי אין אדם בעולם שלא יהיה הגון יותר ממני לשליחות. והסיבה למשה בכל הסרבנות הזאת — ענוותו הגדולה מכל אדם אשר ע"פ האדמה, שלא היה מוצא את לבו להתגדל ולדבר אל המלך ושיתפאר לאמר: ד' שלחני, ולא על ישראל להוציאם ממצרים ולהיות עליהם מלך". ע"כ.

ראשית, כמעט כל אחד מאתנו מכיר כמה וכמה אנשים בסביבתנו, שלפי הערכתנו האמתית והכנה, הם ראויים פחות מאתנו לכל הענינים ובכל התחומים. היתכן שמשה לא הכיר אנשים פחותים ממנו? מה עם דתן ואבירם לפחות? (שברשעותם נתקל משה עוד לפני בריחתו ממצרים).

משה קובע שהוא הפחות מכל באי עולם. האם הכיר את כולם, אמד אותם והשוה אותם אליו? ויותר מזה, למי משה אומר זאת? לבורא — היוצר יחד לבם, המבין אל כל מעשיהם. הרי אם הקב"ה מטיל עליו את השליחות, מסתבר שהוא הראוי ביותר מכל באי עולם. א"כ איך משה טוען לפני בוראו את ההיפך מזה?

תרוץ שנדחה

במהלך נסיוננו למצוא תשובה לשאלה הזאת הועלה התרוץ הבא: — מכיון שמשה בענוותו העריך את עצמו כמי שמעל בתכונות הפנימיות הרמות שהקב"ה חננו בהם, לא יכול היה להחזיק עצמו ראוי לתפקיד הרם הזה. התרוץ הזה לא היה תשובה מספקת. כי גם אם משה היה מודע לפער העצום שבין היכולת שהבורא חננו בה, לבין ניצולו המועט אותה כביכול, מנין לו שאצל זולתו הפער לא יותר גדול? המשפטים "...אין אדם בעולם שלא יהיה הגון יותר ממני לשליחות" שבדברי הרמב"ן, כמו גם באיגרת שלו, מכוונים

לטעם אחר, שהיה מן הסתם בחר לגמרי לדורות הקודמים, ובעוונותינו נסתר מעינינו. לע"ד התרוץ צריך להיות טמון בראיית החיים כתפקיד שיידון להלן, אבל לפני זה, צריך לנסות להתבונן קצת במהות מציאות האדם בתורה.

פרק שני

האדם בתורה

נקודת האמצע – הרוח

כידוע האדם הוא הנברא היחידי המורכב משני הפכים. כדברי הרמח"ל צוק"ל ב"דרך ה'": – "והנה נבחן ונבדל מין האדם לבדו, להיות מרכב משני מיני בריאה נבדלים לגמרי, דהיינו הנשמה העליונה והגוף השפל מה שלא נמצא בשום נברא אחר. ע"כ. החלק האלוקי שבאדם: הנשמה – השכל, הוא מן השמים. החלק החומרי שבו - עפר מן האדמה. אבל האדם עצמו, הוא מיזוג שניהם כבמשל המפורסם של חכמינו על העיוור והחיגר, שומרי הגן שהמלך הרפיבם זה ע"ג זה. המחבר שבין הנשמה מזה לבין הנפש מזה הוא הרוח שהוא האמצעי בין הנשמה לנפש, והוא עיקר האדם. וכדברי הגר"א: "וכן באדם הנשמה נעלמת מאד ועיקר חיותו של האדם הוא הרוח, והוא האדם המקבל שכר ועונש כידוע, והוא המרגיש והוא כל כוחותיו וחושיו. והנשמה הוא השכל המלמד לאדם דעת, והיא מזלו של האדם ומלאכו כידוע והיא בשמים, רק ניצוצות מתנצצים ממנו על האדם להנהיגו ולהשכילו. ולכן נשמה באדם נגד שמים בעולם, והתחלת האדם מרוח, והוא עיקר. ובצאת הרוח מאדם הוא מת, ונגדו בעולם – האויר, שממנו חי האדם, וא"א להתקיים בלתי אפילו רגע אחד, ונקרא ג"כ רוח ..... ונפש שיתופא דגופא נגדו הארץ בעולם שממנו הגוף". ע"כ. אם כן אפשר לאמר שהמעמד האמצעי של האדם – הרוח הוא השיקול שבין שני קטבים. או, מזווית ההבנה הפנימית של אותו מצב עצמו, הוא השוקל שבין שני הקטבים: – הנשמה שהיא אלוקות מזה, (כדברי הגר"א: – "... ואפילו באדם הנשמה שלו למעלה חלק אלוך ממעל.") והנפש שהיא חומרית מזה. "האמצע" הזה שבין שני הקטבים, נקרא בכמה מקומות "הנקודה הפנימית". יש שתי השקפות נכונות

להבין את "הנקודה הפנימית" הזאת. הראשונה כתוצאה של שני קטבים שקולים. אבל מיד מוכרחת מזה ההשקפה השניה. שהרי כדי להגיע לשני קטבים שקולים צריך שהשוקל יקדם להם. ואז אותה "נקודה פנימית" היא לא התוצאה אלא הסיבה להיותם שקולים. כאמור שתי ההשקפות על הנקודה השקולה – השוקלת הזאת נכונות. אלא שכ"תוצאה" יש לנו אפשרות לדבר בה. כ"סיבה" אין אנו יודעים עליה כלום, מלבד שהיא מוכרחת. (זאת היעלמות בלתי נמנעת של "הנקודה הפנימית". וכל מה שאנו יכולים "לדעת" עליה היא הכרח היותה סיבת השקילה בין שני הקטבים הנ"ל. שהרי לעולם אנו מסיקים כל סיבה אך ורק מתוצאותיה ולא כשלעצמה והיא היא הגדרת המלה – "סיבה" – סיבה לתוצאותיה. א"כ אך ורק עפ"י התוצאות אנו יכולים להעריך את סיבתן).

חתירה בלתי פוסקת אל נקודת האמצע הזאת היא חתירה אל המעמד האנושי האמיתי. סטיה אל אחד משני הקטבים היא התרחקות מתכלית האדם האמתית. מי שסוטה אל הנשמה – התורה, תוך הזנחת צד המעשה והחומר, הרי הוא בגדר מי שחכמתו מרובה ממעשיו שאין חכמתו מתקיימת. והוא "כאילן שענפיו מרובים ושרשיו מועטים ורוח באה ועוקרתו..." וכו'. וכן במאמרים רבים של חכמינו לאורך הדורות, עד לפירושו של ר' מנחם מנדל משקלוב ז"ל, תלמידו של הגר"א ז"ל, על מאמר חז"ל "מאן דעאל (לפנימיות התורה) ולא נפיק (אל המעשה) טב ליה דלא איברי" (טוב לו שלא נברא). אומר הרב מנחם מנדל "כי אותן הנכנסים בגיזוי התורה ואינם יוצאים להכניסם לידי פשוטי המצוות... להם עיקר הכוונה ולא המעשה... להם טוב יותר שלא היו נבראים ויהיה נשמה בלא גוף... וזה טב ליה דלא איברי." ע"כ וכל שכן מי שנוטה אל צד המעשה תוך הזנחת התורה, שהרי הוא בגדר "מאן דלא יליף קטלא חייב". ("אבות").

נקודת האמצע – רצון – בחירה

החתירה אל נקודת האיזון הזאת, היא החתירה אל אפשרות הבחירה. כבדברי הגר"א זצ"ל המצוטטים בתחילת החלק הזה "...הוא הרוח והוא האדם המקבל שכר ועונש..." (ושכר ועונש נתנים רק על מעשה בחירה). כיון ששני הקטבים מנוגדים, הרי אך ורק החתירה לנקודת האיזון שביניהם מונעת

היסחפות לאחר מהם. לא תתכן בחירה, כשהבוחר עצמו נסחף בעליות והירידות של כפות המאזנים, אשר ביניהם הוא חייב ללא הרף להכריע. וצריך להבין שלהיות אדם היינו להיות בעל רצון, היינו להיות בוחר. וזה, כי המושג "רצון", גם בלי להכנס לעומק הבנתו, שייך מצד אחד אך רק בהנהגת הבורא ית' שמו, ומן הצד השני אך ורק אצל האדם. לא אצל המלאכים ממעל העושים את שליחותם ותו לא. ולא אצל כל הבריאה שמתחת לאדם. רק הבורא ית' שמו, והאדם בחסדו ית', הם בעלי רצון. אצלו ית' בעצמותו, ואצל האדם, ההיכר תמצי היחיד המאפשר שיהיה בו רצון, שהוא משוחרר מכל נטיה המכרחת אותו וממילא מבטלת אותו, זה רק אם הוא מרכז שקול בין שני כוחות מנוגדים המושכים כל אחד לצד הפוך, ויוצרים נקודת אמצע נוראה בהיעלמה. זאת נקודת האין (אותיות "אני") זאת נקודת הרצון העצמאי. זאת נקודת הבחירה האמיתית. כי היא ב"אמצע" והיא משוחררת מכל נטיה טבעית. הנקודה הזאת נתנה ע"מ שנחתור ונתקרב אליה ללא הרף. החתירה הזאת היא בעת ובעונה אחת התקרבות אל המהות הבלעדית האמיתית של האדם כאמור, וממילא זו גם הכרה הולכת ומתעצמת באמיתות מציאותו ית' וביחוד שליטתו. וזה משום שהתנאי להכרה בנקודה הפנימית היא ההכרה בשני קטביה הסותרים זה את זה מכל וכל. אלה שני הקטבים הקיצוניים ביותר האפשריים בבריאה — נשמה מזה וחומר מזה. ולכן מי שיכול לאחדם באדם (ובכך לעשותו למרכז הבריאה, ולכזה הכולל באיבריו את כל איבריה) הוא בהכרח מעבר לכל חוקי הבריאה ושולט בה מן הקצה אל הקצה ללא שום שיור. ומכיוון שאחדות הניגודים הזאת היא הביטוי הנמרץ ביותר של יחוד שליטתו ית', התקרבות אליה היא התקרבות אליו ית' שמו.

בכך רצה הקב"ה לדמות אותנו אליו, בחסדו שאין לו שיעור. כדברי "דרך ה'": — "ועל כן גזר וסדר (הוא ית') שיבראנו עניני שלמות (הנשמה) ועניני חסרון (הגוף) ותברא בריה (האדם) שיהיה בה אפשרות לשני הענינים בשווה (נקודת האיזון) ויתנו לבריה אמצעים (תורה ומצוות) שעל ידם תקנה לעצמה את השלמות ותעדייר ממנה החסרונות (בחירה) ואז יקרא שנתדמתה במה שהיה אפשר לה לבוראה ותהיה ראויה לידבק בו ולהנות בטובו". ע"כ.

ענין זה של הדבקות בו ית', היא התכלית והסיבה שבגללה הוא ית'

שמו ברא בנו את האפשרות להתדמות אליו. משום ש"דמיון" זה הוא ההיכר תמצוי היחידי להתדבקות החורגת מעבר לכל גבול אפשרי, שהיא השכר שאין למעלה ממנו. והוא ית', בטובו שאין למעלה ממנו, לא רצה להעניק לנו פחות מאשר "הטוב ההוא עצמו שהוא בו ית' שמו מצד עצמו, שהוא הטוב השלם והאמתי" (שם).

הרמח"ל אמר את אותם הדברים עצמם בתחילת "מסילת ישרים" בפרק הזהירות: - "הנה הרוצה לפקח על עצמו שתיים הנה ההשקפות הצריכות לו האחת שיתבונן מה הוא הטוב האמתי שיבחר בו האדם והרע האמיתי שינוס ממנו (זאת ההתבוננות הבלתי פוסקת בתורה ובמצוותיה) והשניה על המעשים אשר הוא עושה לראות אם הם מכלל הטוב או מכלל הרע" ע"כ. שתי ההשקפות אלה הן הן האחיזה הבלתי פוסקת בשני הקטבים גם יחד. כי באדם אך ורק נקודת האמצע בין שני כוחות מנוגדים, מאפשרת עמידה במרכז מוחלט ביציבותו. עמידה שאינה נסחפת ומרחפת ל"מרומים" בהשתעות רוחנית עקרה מצד אחד, וזה בגלל איזונה מן הצד השני ע"י המעשה החומרי - שהוא קיום המצוות בפועל. ומאידך אינה נשטפת בנהר החומרי הזורם, החסר כל תפישה של קביעות, וזה בגלל איזונה מן הצד השני ע"י החיובים הרוחניים של התורה.

אך ורק הנקודה הפנימית הזאת מאפשרת את המלאכה המוטלת עלינו ע"י בעל מלאכתנו. המלאכה היא חבור תורה ומעשה, החלת התורה על המעשה. העבודה הזאת לא תתכן כלל אלא מתוך חתירה בלתי פוסקת אל נקודת האמצע שבין התורה והמעשה. כי נטיה מנקודת האמצע בהכרח תסלף את החבור האמתי. לא רק שכרנו תלוי במלאכה הזאת, אלא תקון כל הבריאה כולה, ח"ו ההיפך מזה.

מהות האדם מכוונת לתקון המציאות

אין צורך להאריך ולהביא ראיות לאי - האפשרות העקרונית לדעת את המציאות החומרית. כנאמר בתחילת החיבור הזה, כבר היוונים הקדמונים הכירו באבן הנגף הזאת, שכל המחשבה המערבית נתקלת בה מאז ועד היום. להבדיל, לנו זה פשוט: - אנו מצווים.... ולא תתורו.... אחרי עיניכם.....".

אם כן, לא ייתכן שהתורה תצווה לא להאמין לעינינו, אם הראייה בעינים היתה אמיתית. כל תפישתנו החושית את המציאות מזנה את לבנו למסקנות מוטעות בהכרח. אבל אם כן, מה תכלית בריאת המציאות החומרית אם אי אפשר לעמוד על טיבה?.

כל המציאות החומרית, כולל חומריות גופנו, הזורמת אלינו דרך חושינו, מטרתה אחת ויחידה – להיות סדן להפעלת המצוות עליה. הבעיה היא שהחושים, שהם אמצעי ההתקשרות היחידים שלנו עם המציאות החומרית, הם סרטורים גרועים, כי הם עצמם חומריים. כדברי הרמח"ל ב"דרך ה'":
 – "...והמקום אשר הוא בתוכו, גם הוא חמרי וחשך, וכל הנמצאים שבו חמריים, והעסק של אדם בו ובעולמו אי אפשר שיהיה אלא עסק חמרי וגופני כיון שכולם חמריים וגופניים... ונמצא שבין מצד גופו של האדם בין מצד עולמו ובין מצד עסקיו הוא טבוע בחומר ומשוקע בחשכו..." ע"כ. אין כלל אפשרות לקבוע איזו שהיא ידיעה, בחולות הנודדים של ההתנסויות החומריות. אין שום אפשרות לדעת שמה שאני מכנה ברגע מסוים "אדום", מתאר אותה התנסות חומרית שזולתי מכנה "אדום", וכן מה שאני עצמי כיניתי "אדום" שעה לפני כן. לדוגמה: עליה בשלש מעלות חם בגופנו, מ- 36.6° – ל- 39.6° הפרש, שבטמפרטורה של מים למשל, אי אפשר כמעט לחוש בו כלל, משנה את כל תפישותינו החושיות שנוי קיצוני.

הטענה שיכולת ההפשטה המושגית, המאפשרת לנו לזהות ולהבדיל בין חלקי המציאות החומרית, "צומחת" מן החומריות עצמה, היא השטות הגדולה ביותר בתולדות המחשבה האנושית. בפשטות, הכוונה היא שהעגבניה תוך כדי מהלך "התפתחותה" האבולוציוני, המקרי כמובן, פתחה לעצמה לא פחות מאשר הכרה. ולא רק זה, אלא אותה עגבניה מוכשרת גם הצמיחה לעצמה את מה שאיינשטיין היה מספיק הגון לקרוא לו "נס":
 – נס ההכרה העצמית.

ממש לא יאומן איך אפשר היה להמציא ועל אחת כמה וכמה לבלוע "תיאוריה" שמנסה לתאר איך שבמהלך האבולוציה איזה שהוא אבר קליטה (עין או אוזן וכו'), באיזה שהוא שלב (שוב מקרי, כמובן) ב"התפתחותו", גורה ע"י הדמיון שבעובדות בשטח הדומות זו לזו, והעובדות הדומות זו לזו האלה לא סתם גירו את אבר הקליטה הזה, אלא, שימו לב! הדמיון

שבעובדות הדומות זו לזו הוא הוא שיצר בעין (או במוח שהעין הזאת גם כן פתחה לעצמה מאליה) את המושג המופשט "דמיון" או "זהות" וזה כתוצאה מהבחנת הדמיון שבין העובדות הדומות הנ"ל ...

לא ברור אם צריך לבכות או לצחוק או פשוט לצעוק. לא יאומן איך התהפכו כך היוצרות. איך יתכן בכלל שיצורים תבוניים יעלו על הדעת שדמיון ש"הובחן" בשטח לפני שהיה קיים מה שיבחין בו, לא רק "הובחן" ע"י מי שאינו, אלא המובחן גם יצר את יוצרו, היינו את מי שעתיד להבחין בו!

הרי ברור לכל בר דעת שאין כלל ועיקר מושג כזה של "דמיון" או "זהות" או "שני" בין ישויות כשלעצמן. כל היחסים שלכאורה מובחנים בין הדברים בשטח, ללא יוצא מן הכלל כולם מותנים ונוצרים ע"י המושג המופשט שבשכל. ולא רק זה, אלא גם הבחנת גבולות הפרטים עצמם, היא יצירת יכולת ההפשטה המושגית השכלית. כלב לא רואה "שולחן". אעפ"י שכמובן שכל מה שלפניו מגיע לעיניו. אבל לראות שולחן יכול רק מי שיכול להבחין בישות שנקראית "שולחן", היינו בעל יכולת הפשטה מושגית, היינו בעל שכל תבוני — אדם. (ידועים נסיונות שנעשו בעיוורים שנתפקחו — שלא ראו אחרי התפקחותם עצמים שהוצגו לפנייהם, שלא התנסו בהם לפני כן, עד שעצמו את עיניהם, מששו אותם עצמים, פקחו את עיניהם ואז ראו אותם. משמעות תוצאת הנסיון היא ברורה: חייבת היתה להצטייר צורת המושא בשכל של העיוור שנתפקח, לפני שיוכל לראותו. היינו לזהות את המושא שלפניו עם צורה קודמת שקיימת בשכלו. ללא זה הוא לא ראה אעפ"י שהדבר היה לפני עיניו.

ולכן להגיד שחיה "התפתחה" לאדם זה כמו להגיד שאבן ועור אבן נהיו מעצמם בנין. חיה (לא כמושא אצלנו, אלא לעצמה) אינה ישות אחדותית היא תמיד חלק ממה שקורה לה עכשיו, ובעוד שניה היא תהיה חלק ממה שיקרה לה אז. ללא קשר בין שני המאורעות. כמו אבנים נפרדות. זה נקרא "חוסר אישיות" — חוסר מרכז קודם למאורעות הנפרדים. רק מרכז התייחסות שקודם להם יכול ליחס אותם זה לזה. (ללא יעקב אבינו האבנים שהתכנסו אל מתחת לראשו לא היו מתכנסות לאבן אחת).

ממש לא יאומן איך יתכן מהפך מטורף כזה. הרי בכל תולדות ההגות האנושית רק לעתים נדירות ובמקרים מיוחדים של מלכים כמו פרעה כדלהלן הגיעו להיפוך יוצרות כזה שבו פרטים "יוצרים" את כללם! יש סברא להגיד שבורא עולם בכבודו ובעצמו, בזמנים של הסתר פניו, שבו "... החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ..." הופך את קערתנו על פיה, כדי לנסותנו מי יזחל מתחת לשוליה החוצה אל אור האמת.

אחרת קשה להעלות על הדעת שבכח אנוש מעצמו להגיע לעיוורון רצוני כזה, שיכול "ליצור" ולקבל הפוך יוצרות כזה.

וממילא מן האמור לעיל ברור שאין הבדל עקרוני בין "הכרה" לבין "הכרה עצמית" שהיה מי שהיה מספיק ישר להגדירה כ"נס" כנ"ל: — שהרי זה וזה מחייבים קודם להם בעל הכרה, שיכול להפעילה. כלומר כשאדם אומר את המלה המדהימה "אני", זה פשוט שחייב להיות מי שצופה במושא הזה שנקרא אני. כלומר בהכרח יש כאן מי שצופה בעצמו ואומר "אני". זאת אומרת שיש "אני" מעל "האני" המדובר. וכשאנו מדברים על האני הזה שמבחין באני, כמובן שיש אני נוסף מעליו שמדבר באני שמדבר באני ... וכו' עד המקור העליון של ה"אני" עצמו. ולכן בתורתנו הקדושה "אני" הוא אחד משמות השראת שכינתו ית' בתחתונים ("אני והו הושיעה נא").

ה"תאוריה" ההפוכה הזאת על מושא ש"יוצר" את נושא ר"ל שהיא לכאורה פרי הדורות האחרונים, היא בסך הכל חזרה אל האליליות הגלויה שבעצם תמיד מקננת בשורש כפירת הגויים בייחודו ית'. זאת תחתית השפלות ההגיונית האנושית. אם באמת "ההכרה" היתה "צומחת" מתוך החושים (משפט שסותר את עצמו) הרי היינו נשארים עם שרשרת התנסויות ללא שום קשר בין חוליותיה, כמו החיות והבהמות משוללות הזיכרון. וכל שכן שכל אחד היה נשאר כלוא בתוך בועת התנסות פרטית שאינה נתנת להבקעה אל זולתו או מן הזולת אליו, בעולם כזה אין שום אפשרות ל"אני". לא צריך להגיע עד המאה העשרים ול"דרוויניזם". את החכמה הזאת ידע כבר פרעה כנ"ל שאמר: "...אֲנִי עָשִׂיתִנִּי...". כלומר, בלשון המאה העשרים — ה"אני" נעשה מעצמו או יותר מדויק מתוך עצמו — אבסורד גמור. סדנא דארעא חד הוא — היום כאז.

אבל אנו ב"ה אומרים יום יום (מימי החול) ב"מזמור לתודה": — "...הוא עשנו ולא אנחנו ... קרי "ולו אנחנו". היינו כשאנו יודעים שהוא ית' עשנו, ולא אנחנו, אז "לו אנחנו" — אנו שלו ית' שמו, "... ואתם תהיו לי ... לעד ולעולמי עולמים. אנחנו ב"ה יודעים שברצונו העניק לנו הבורא ית' שמו נקודת משען הכרתית, שמאפשרת לנו לזהות זה עם זה, ולהבדיל זה מזה, את חלקי התנסותנו החומרית. אותו מרכז הכרתי קבוע שניתן לנו הוא ה"אני".

הקב"ה מקשר ומאחד את חלקי כל אחד מאתנו לשלמות אחת — כלומר עושה אותי ל"אני". כמו שכתוב בפסוק: — "בשלום יִחָדּוּ אֲשַׁכְּבָה וְאִישָׁן..." כלומר, בחסדו ית', השלום בין חלקי מחברם ל"יחָדּוּ", ובכך הוא ית' מאפשר לנו גם להתקשר עם זולתנו. וזה, משום שחוקי התחברות כל אחד מאתנו ל"אני" זהים בכולנו. וכל ענין חוקי החיבור האלה — שבינו לבין עצמנו ושבינו לבין זולתנו — הם אך ורק כדי ליצור מצע שעליו נחיל את המצוות. ואחדות המצע הזה היא הכרחית משום שכל שכר המצוות תלוי בהתקשרות חלקי הבריאה זה אל זה, לאחדות שמיועדת לחרוג מעבר לעצמה לדרגת שלמות — מעין שלמותו ית'. כל שכרנו בעולם הבא הוא בנפילת מחיצות החושים המפרידות בין האדם לבין עצמו, בינו לבין זולתו, ובינו לבין כל המציאות שמחוץ לו, ובהתאחדות שהיא תנאי הכרחי להתדבקות בו ית', ששכינתו היא שלמות כל השלמויות ואחדותה אחדות כל האחדויות — ה' אלקינו ה' אחד. וכן "וַיַּעֲשׂוּ כֹלֹם אֲגוּדָה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בְּלִבָּב שְׁלָם". ולכאורה היה מספיק "ויעשו כולם רצון בלבב שלם"? אלא כמו שמסביר הרמח"ל בכוונות תפילת ראש השנה, וכאמור כאן — אחדות הבריאה היא תנאי קודם להתדבקות בו ית'. ולכן "... ואהבת לרעך כמוך ..." (והרמח"ל ב"מסילת ישרים" אומר "... ואהבת לרעך כמוך, כמוך בלי שום הפרש כמוך בלי חילוקים בלי תחבולות ומזימות, כמוך ממש"). הוא כלל כל התורה כולה.

ומצד שני בורא העולם מנהג את עולמו גם בהנהגה הפוכה להנ"ל. "מי שאמר לעולמו די" אומר גם "די" לכל פרט ופרט בעולמו, ומקיימו בגבולות צורתו המיוחדת. הרי לא פחות פלא מאחדות בריאתו ית' הוא זה שכל פרט בה אינו חורג כהוא זה מגבולות צורתו: — מי אמר לשושנה שהיא הגיעה

בגידולה למלאות גְדֻרָהּ ולהעצר שם?! אלא הנהגת גבורותיו ית' מקיימת כל פרט בגבולו.

מספר פִּירְטֵי הבריאה, וכן פעולת כל פרט דווקא כגבולו שלו, מגדירים את תכליתו של אותו פרט בתוך הכלל הנעלם. כמאמרם ז"ל "אין לך דבר שאין לו מקום". כלומר אין דבר שאין לו חלק בשכינתו ית' בתחתונים, שהרי "...הוא מקומו של עולם...". קיום תכליתו של כל פרט ופרט הכרחי להתמזגות התכליות הפרטיות לתכלית הכללית, שהיא הטוב שאין למעלה ממנו. כל פרטי הבריאה - כנגד כל פרטי המצוות. לא פחות ולא יותר. רק האדם מקיים מצוות, לכן הוא מרכז הבריאה. רמ"ח ושס"ה שלו כנגד תרי"ג מצוות, שהם כנגד אברי כל הבריאה כולה.

זאת המעלה שבמוגבלות החומר: — דווקא המוגבלות הזאת מאפשרת פעולה מוגדרת, החלטית ומדויקת. הדיוק בַּפֶּרֶט — בבריאה ובמצווה, הכרחי לשלמות, שאין בה פגם, כשיתקבצו הפרטים כולם.

כלומר כל מצווה ומצווה היא הרבה יותר מאשר פרט נוסף במערכת. צירוף המצוות מיועד לחרוג מַעְבָּר לְסִיפּוּמָם בלבד, למהות של שלמות. כל פרט ימָדד ביחס לשלמות, שממהותה להעביר את הפרטים על גבולם. שְׂכָרָנוּ בבא הוא — השלמות שהולכת ומשתלמת לנצח, וְהַעֲבָרָה בלתי פוסקת של כל פרט את גבולו, להתאחדות שהולכת וּמִתְחַדֶּת הולכת ומתעצמת עוד ועוד.

כל ענין גילוי יחודו ית' בנוי על "הניגוד" כביכול שבין המעשים הפרטיים התלויים בבחירתו של כל אחד ואחד מצד אחד לבין התכלית שנקבעה כבר מששת ימי בראשית, שהיא קיבוץ כל המצוות כולן מצד שני. מצד אחד כל המציאות כולה משתנה בכל מעשה ומעשה של כל אחד ואחד מאתנו, בין לטוב בין למוטב. כי זאת תכונת השלמות. למשל באורגניזם, שהוא דוגמה של שלמות, שום השפעה אינה מקומית. כל מה שקורה באיזה מקום בגוף קורה בכוליות האורגניזם כולו — וכן במציאות. מכאן חומר המעשים ועומק הדין עליהם — "... מגיד לאדם מה שחו ..." אפילו שיחה קלה וכו', כי כל מעשה "קטן" ככל שיהיה פועל בפול ולתמיד — לנצח נצחים. זאת אומרת שכל המציאות משתנה אחרי כל מצווה ומצווה של כל אחד ואחד מאתנו לקראת אתגר הבחירה של המצווה הבאה. (ושוב של כל אחד ואחד מאתנו).

כדי שבכל רגע ורגע יושלם מעשה המצווה הפרטי הנוכחי, יהיה איזה שיהיה, לקראת השלמות הנצחית. זה מצד אחד. ומצד שני השלמות הנצחית הזאת, הנבנית ממעשינו המצוותיים הבחיריים, קבועה מששת ימי בראשית.

נאמר זאת שוב: אעפ"י שבכל מעשה מצווה בחירתי אנו משנים את כל הבריאה כולה (שהרי לעתיד לבוא גם כן כל מצווה ומצווה של כל אחד ואחד מאתנו תאיר בכל הבריאה כולה) אעפ"י כן תכלית כל מעשי המצוות כולן בשלמותן נקבע מששת ימי בראשית ולא יזוז כהוא זה וסוף המעשה כולו במחשבה תחילה.

נראה שזה מה שדורש רבי אלעזר ב"ר וישב. "... ותא חזי קדשא בריך הוא אחלף עובדין דלעילא ותתא בגין לאהדרא מלין לאתרייהו ולאשתכחא רעותיה בכל עובדי דעלמא ... ע"כ. אם ננסה לתרגם מלה במלה: – הקב"ה מחליף מעשים שלמעלה ולמטה כדי להחזיר דברים למקומם וְשִׁמְצָא רצונו בכל מעשי העולם. ע"כ. כלומר, הוא ית' מְכַוֵּן כל מעשה ממעשי העולם לרצונו ותכליתו, ואין שום מעשה שנמלט מלהיות אמצעי בין ראשית ואחרית אלו. ארבעה מושגים הזכרו בדברי ר' אלעזר: – "רצון" שהוא תחילת התחלות הבריאה כולה. "מקום" שהוא תכלית הכל. "למעלה" שהוא כלל המעשים. "למטה" שהוא פרטי המעשים. א"כ "נתרגם" שנית: הקב"ה מחליף את כלל המערכת ("עובדין דלעילא") והפרטים ("ותתא") כדי להחזיר את המעשים לתכליתם ("לאהדרא מלין לאתרייהו") כדי שרצונו ית' – שהוא כידוע תחילת המחשבה – יִמְצָא בכל מעשה ממעשי העולם ("לאשתכחא רעותיה בכל עובדי דעלמא") – שהוא כידוע סוף המחשבה. הבחירה שלנו, איזו שתהיה, עשויה לשנות לטוב או למוטב רק לעצמנו, אבל היא לא משנה כהוא זה את תכלית הבריאה מששת ימי בראשית.

הקב"ה, בחדו ש'אין לו שיעור מכוון את כל מהלך המציאות החומרית הזורמת ללא הרף, כך, שבכל נקודת מפגש של מקום – זמן – אדם, או בלשון התורה: עולם – שנה – נפש, כל המציאות כולה נשקלת מחדש שוב ושוב, ללא הרף, למען ההכרעה הבחירתית הבאה של האדם. אין "מציאות אובייקטיבית". כל אחד מאיתנו נתקל במציאות מבחוץ שהבורא ית' יוצר ומכוון ללא הרף כלפי כל אחד מאתנו לחוד, כנסיון מיוחד לכל אדם

בפני עצמו. כלומר שאותה מערכת משתנה ללא הרף של עולם – שנה – נפש, (שתכיפותה ועצמתה תלויים בנו, כדלהלן בסעיף הבא: "תכיפות ההכרעות ...") נצבת בפני כל אדם ואדם בנפרד. רק מי שאמר והיה עולם, יכול לתאם את המערכות כולן, על השתנותן הבלתי פוסקת, בעצמה ובפרטיות, למערכת תכליתית אחת, אשר בה כל הבחירות האנושיות, בכל הזמנים, בכל המקומות, על אין ספור פרטיהם, משתלבים לטובה כללית שאין למעלה ממנה - עין לא ראתה.

הוא הדבר שכתוב במסכת "קידושין": – ת"ר לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי. עשה מצווה אחת, אשריו שהכריע עצמו לכף זכות. עבר עבירה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה. שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה. בשביל חטא יחידי שחטא, איבד ממנו טובות הרבה. ר' אלעזר ב"ר שמעון אומר, לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו. עשה מצווה אחת, אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות. עבר עבירה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה. שנאמר וחוטא אחד וכו' בשביל חטא יחידי שחטא זה, אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה. ע"כ.

לכאורה הגמרא הזאת אינה מובנת. שהרי אם הכריע במעשה אחד את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, מכאן והלאה ישב ולא יעשה כלום וההכרעה תשאר לצד זכות? איך יתכן שלעולם יראה האדם עצמו במצב שקול של זכויות וחובות. כלומר בכל רגע ורגע, כולל הרגע שאחר עשיית המצווה? ולא רק את עצמו, אלא גם את העולם במצב שקול? אפשר כמובן ללמוד בפשטות, שתמיד לפני כל מצב של בחירה יראה האדם את עצמו ואת העולם כולו במצב שקול בגלל הספק: – שמא "במקרה" דווקא ברגע בחירתו העולם נמצא במצב שקול. אבל לא מסתבר שכל הגמרא הזו מכוונת למצב בעל סבירות מציאות כל כך נדירה. כנראה שהתירוץ האמיתי הוא עקרוני בהנהגת ה' ית' את עולמו: – כאמור, הקב"ה מחזיר את עולמו של כל אחד ואחד מאתנו שוב ושוב למצב שקול, לפי המעשה שנעשה כבר אל המעשה העומד לפנינו. והכל רק כדי להעמיד את הבחירה של כל אחד ואחד מאתנו, בכל רגע ורגע במצב הכי הרה משמעות לנו ולעולם כולו. בגלל זה כל נוראות שברנו, שהוא לא פחות מאשר התדבקותנו בו ית', מעבר לגבולות הזמן והחלל הנתפשים על ידינו בזה. מכאן כל נוראות העבירות: – על

הוצאת מחט במזיד מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת, בזמן של תוך כדי דבור, אחרי התראה ע"י שני עדים, האדם נסקל! הסיבה היא שהוא פגם בבת אחת בכל הבריאה כולה. ואלמלא ארך אפיו ית' ברחיט העונש, במתן הזמן לתשובה, ובעוצמת הדין, לא יכול היה העולם להתקיים אפילו רגע אחד. וכל פחיתות בנתינת החשיבות הנוראה לתוצאות מעשינו, תתבטא בפחיתות מעלת שכרנו. מה שהוא ית', בטובו שאין לו שיעור, לא רצה למנוע מאתנו.

ערנות הכרתית

השקילה ללא הרף הזאת של כל המציאות החומרית המזדמנת לפנינו, מתקדמת לפי השתלמות האדם יותר ויותר: — מדרגת בחירה אחת לדרגת בחירה שלמה יותר — כוללת יותר - עדינה יותר. לכן "וסביביו נשערה מאוד, מלמד שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה". משום שרמת הבחירה של חסידיו מדויקת עד חוט השערה, ולכן דווקא "סביביו". ולכן: "הגדול מחברו יצרו גדול מחברו". ולכן: אצל רב, היכי דמי חילול השם? לקיחת בשר בהקפה, ואצל ר' יוחנן, הליכת ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. תכיפות ההכרעות הבחירתיות תלויה אך ורק בערנות ההכרתית שלנו. הראוי לתואר אדם בשלימות, הוא מי שאין אצלו מעשה, ולו גם הקטן ביותר, שאינו בחירתו. כדברי הגר"א: "והנה באמת המצוות רבו ועצמו עד אין מספר עד שמי שיש לו עין השכלי ולב מבין יוכל להתנהג בכל פרטי הנהגותיו ועניניו מקטן ועד גדול עפ"י התורה והמצוות ואז יכול לקיים המצוות בכל עת ובכל רגע עד אין מספר" ע"כ. כמאמר ה"מסילת ישרים" שלא יעשה שום מעשה מבלי שישקול אותו במאזני ידיעת הטוב האמתי והרע האמתי. ממילא כל מעשה נהיה מצווה.

אצל אברהם אבינו ע"ה, הרמת המבט גרידא היא מעשה בעל שקול בחירתי כה עמוק, עד שהתורה מקדישה לו שלוש מילים "וישא עיניו וירא..." וממילא תוצאותיו הוות משמעות לכל ההיסטוריה האנושית.

בונים בנצחיות

כי באמת הבחירה שלנו, בונה את העולם נדבך אחרי נדבך, או אולי יותר נכון לומר תא חי, שמצטרף אל תא חי, מעשה מצווה אחר מעשה

מצווה. הקב"ה, בחסדו שאין לו שיעור, עשה אותנו שותפים איתו ית' בגמר מעשה הבריאה, ע"י מעשינו. בְּחַפְּרָנו תורה אל המעשה, כשאנו מעצבים את המעשה עפ"י התורה, אנו בונים עולם. זאת המלאכה שהוא ית' השאיר בידינו, שהיא ממש מעין המלאכה שהוא ית' שמו ברא בה את העולם. הוא ית' בששת ימי בראשית, שנאמר: "ויכל מלאכתו אשר עשה". ואנו, בשית אלפי שנים. הוא ית' "... אסתכל באורייתא וברא עלמא", וכן אנחנו, בחסדו ית' מסתכלים בתורה, ומשלימים את בריאת המציאות הנצחית במעשינו המְכוּוֹנִים ע"י תורתו ית'.

אני – מרכז הבריאה

אולי זה מה שאמר הלל (סוכה) "אם אני כאן הכל כאן" כי לגבי בחירתי, שזו כל מהותי האנושית, אני הוא מרכז הבריאה. ואולי זה מה שנאמר ב"סנהדרין" "לפיכך נברא אדם (הראשון) יחיד... להגיד קדושתו של הקב"ה, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד, וכולן דומין זה לזה. ומלך מלכי המלכים הקב"ה, טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהן דומה לחברו. לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם".

לכאורה לא ברור מדוע החיוב המוטל על כל אחד ואחד לראות את העולם כנברא בשבילו, תלוי בכך שפרצופו של כל אחד ואחד שונה? אלא "כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות" (אבות). ודעת, הוא החבור המיוחד שבכל אחד ואחד מאתנו בין נשמתו לבין גופו. (כדלהלן בענין – "דא קני כוליה קני"). זאת נקודת האמצע הנזכרת למעלה – ה"אני" הנעלם שבהיותו המרכז, הוא הוא השוקל את הכל. רק האני שלי קיים לגבי כעובדה. כל העולם מסביבי, כולל גופי החומרי הוא אך ורק שרשרת האתגרים שהוא ית' מזמן רק בשבילי למען בחירתי הבאה. ולכן "בשבילי נברא העולם". וזאת הבחירה, שהיא החיבור העכשווי של התורה אל הנסיון העומד לפני, היא היוצרת את המציאות האמתית הנצחית, שתחיה לעד במערכת המצוות הכללית. וכן לגבי כל יהודי ויהודי בנפרד, כאמור למעלה. ובאמת, התפישת החושית של כל אחד ואחד מאתנו לחוד את העולם, היא מיוחדת לו ואינה נתנת להעברה לזולת, לא ע"י דבור ולא בכל אמצעי אחר, כחומה שאינה נתנת לחריה. נפילת החומה של התפישת החושית

המבודדת כל אחד ואחד לעצמו, תלויה אך ורק בכך שהחומריות החושית הנקלטת אצלנו, תִּבְנֶה על ידינו עפ"י מצוות התורה. וכיוון שהבורא ברא את הבריאה כולה בתבנית התורה, לכן זאת הערובה היחידה לאחרות הבריאה כולה, שבנייתה נשלמת בידינו עפ"י התורה. כאמור, כל המציאות החומרית המועברת אלינו דרך חושינו היא רק ההיכּי תמצי לפְעוּלָתָנוּ המצוותית כלפיה.

המלאכותיות שבמלאכה

התורה מלמדת אותנו שלא להתייחס אל "המציאות" הזורמת אלינו כבעלת קיום עצמי, אלא לקלוט אותה אך ורק כאתגר שהקב"ה מזמן לנו למצוות עשה הבאה. כלומר להתייחס אליה כחומר שעשוי לקבל את קיומו האמיתי המתמיד אך ורק כאשר המצוות שלנו מתחברות אליו ובונות אותו עפ"י התורה. וכן ההימנעות מלקלוט, או לפעול, אך ורק עפ"י הלאוין שבתורה. ובהימנעותנו זו אנו מבטלים את נְשׂוּאֵי הלאוים האלה מן המציאות אנו מְנַתְּקִים אותן ממקור החיות שבעוונותינו אֶפְשָׁרְנוּ להם לינוק ממנו. אם כן "המציאות" החומרית היא אך ורק אִפְשָׁרוּת. בחֲפָרְנוּ אותה אל התורה, אנו הופכים אותה ל"בפעל". כלומר אנו הופכים את אִפְשָׁרוּת המציאות, למציאות ממשית קיימת נצחית. וכשאנו עוסקים במלאכה הזאת של החלת המצוות על החומר מתלווה הרגשת המלאכותיות. (זאת הרגשת המלאכותיות הנ"ל שנתקלנו בה כבעלי תשובה בְּכִיּוֹסְתָנוּ תחת עול המצוות). אבל המילה "מלאכותיות" היא משמעותית כאן. כי, אין הכי נמי, זאת כל מלאכתנו. להיות מלאכותי פירושו להיות עוסק במלאכה. שפירושה במובן "ונאמן הוא בעל מלאכתך". מלאכתנו זו מעין מלאכתו ית' - לבנות מציאות מן החומר, ע"י מעשינו המצויים מְלַמְּדֵנוּ בתורה. החילוני הזר לעבודת ה', מבין שְׁלִכְפוֹת על עצמו, למשל אהבת זולתו, בניגוד למה שהוא מרגיש זה שקר גמור. אנחנו בחדריו ית' מבינים בדיוק את ההיפך: שמה שאנו מרגישים ללא ציווי השכל התורני הוא, בלי יוצא מן הכלל, תמיד עצת היצר. אנו לא תרים אחר לבבנו כלל, אלא מחילים על המציאות את הכרח תורתנו בניגוד להרגשתנו. ודווקא בניגוד להרגשה. עד כדי כך שלא רק שאנו כופים על הרגשותינו את החיוב המצוותי, אלא אפילו אם קורה, ובחיוב המצוותי

מתערבת תחושה של השלמת הרגשה או אינסטינקט, מיד מן הראוי להפריד את ההרגשה החומרית מן החיוב השכלי. לא רק משום שהחלק הרגשי נופל בגדר אינו מצווה ועושה, (כי הרי בחלק הזה לפחות הוא פועל עפ"י נטית לבו), אלא גם, ובעיקר, בגלל הסכנה של ערפול המצווה ע"י "ההסכמה" הרגשית. מצב העלול למשגה - לנטיה מן המצווה.

ולע"ד הדבר הזה כתוב ב"מסילת ישרים": — "... אך המשמוש הוא החקירה אפילו במעשים הטובים עצמם, לחקור ולראות היש בענינם איזה פניה אשר לא טובה או איזה חלק רע שיצטרך להסירו ולבערו, והרי זה כמשמש בבגר לבחון הטוב וחזק הוא או חלש ובלוי. כן ימשמש במעשיו לבחון תכונתם בתכלית ההבחנה עד שישאר זך ונקי" ע"כ. נראה לי שכל נטיה אישית הקודמת ונמלטת מתחת ידי השיקול התורני היא בגדר "... פניה אשר לא טובה ..." שבדברי הרמח"ל הנ"ל שהרי הנטיה הזאת אורבת תמיד ועלולה לערפל ולהטות מגדרי המצווה האמיתית. וכדברי הרמח"ל זצוק"ל במקום אחר ב"מסילת ישרים". "... אמנם מה שצריך לאדם יותר עיון ומלאכה רבה, היא תערוכת האיסור. דהיינו, דלפעמים האדם הולך ועושה מצוה לשמה ממש, שכך גזר אבינו שבשמים, אמנם לא יחדל מלשתף עמה איזה פניה אחרת — או שישבחוהו בני האדם, או שיקבל שכר במעשהו. ולפעמים אפילו לא יהיה מתכון ממש לשישבחוהו, בשמח לבו על השבח ירבה לדקדק יותר, כעין מעשה של בתו של רבי חנינא בן תרדיון שהיתה פוסעת פסיעות יפות וכיון ששמעה שאומרים: כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו! מיד דקדקה יותר (ע"ז י"ח). הרי התוספת הזו נולד מכח השבח ששבחוה. ואמנם אף על פי שאיסור כזה בטל במיעוטו על כל פנים המעשה שתערבת כזה בתוכו — טהור לגמרי איננו". ע"כ. וכשנזכרים עם איזה סוף נורא של בתו של רבי חנינא בן תרדיון מקשרת התורה את המעשה שלה, זה ההתחלתי הקטן לכאורה, הלא — כל כך — מודע לכאורה, מבינים לאן יכולה להוביל נטית הלב ר"ל.

ראוי לומר כבר כאן שאין פירוש הדבר ח"ו שמערכת הרגשות נדחים מעבודת המצוות שלנו, (וכדלהלן בסעיף הבא "להפריד על מנת לחבר"), אלא שהיצרים רק מקבלים את מקומם כשפחה תחת גבירתה. כסוס תחת רוכבו. לא לתת להרגשות להיות עבדים מתפרצים נגד אדוניהם. אותו ית'

אנו עובדים בשני יצרינו, כשהשולט עליהם הוא שכלנו "שנברא בתכונה אחת עם התורה המשכלת אותו". (רמח"ל – "דרך עץ החיים").

במסכת "בבא מציעא" כתוב הדין המפורסם "אוהב לפרוק ושונא לטעון מצווה בשונא כדי לכופ את יצרו". הב"ח על הטור, בהלכות פריקה וטעינה אומר: כתבו התוס' בפ' אלו מציאות – וא"ת כיוון "דבערבי פסחים" מוקי להאי קרא ד"כי תראה חמור שונאך", בישראל שמותר לשנאותו כגון שראה בו דבר ערוה, מה שייך בו לכופ את יצרו?!... אבל בתוס' פרק ע"פ (דף קי"ג ריש עמ' ב') בבריתא כדי בשונא דקרא איירי. אלא כיוון שהוא שונאו, גם חבירו שונא אותו, דכתיב "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" ובאים מתוך כך לידי שנאה גמורה, ושייך כפית יצר. עכ"ל, וכ"כ הרמב"ם סוף הלכות רוצח, וכ"כ הסמ"ג בעשה פ"ס פ' פ"א, והכי נקטינן, דאפילו בשונא שמצווה לשנאותו שנראה בו דבר עבירה. והתרה בו ולא חזר. אעפ"כ הזהירה התורה לרחם עליהם ולעזרם בעת הצורך". ע"כ. יש הבדל עקרוני בין השנאה המחויבת מן השכל ומפעילה את הרגש לרצונה, לבין השנאה הנובעת מן היצר, אעפ"י שהשנאה הייצרית גם כן מתאימה לחיוב המצוותי. אבל זה ההבדל הגדול: השנאה דלעיל שהאדם מחויב בה, כולה נובעת מן החיוב, ומופעלת ע"י החיוב המצוותי. האדם יפעיל אותה לעולם ללא התחשבות במצבו הרגשי המיקרי. אבל השנאה השנייה הייצרית, במקרה מתאימה לחיוב המצוותי. את זו השנייה חובה גמורה לכופ. כי במקרה הבא, כשהחיוב המצוותי לא יתאים לה, היא תעקם את המצווה כדי שתתאים ליצר. בשנאה הראשונה – הוא מקיים מצווה. בשנאה השנייה – הוא חייב לכופה, ולטעון את חמורו של השונא, אפילו ע"ח פריקה – שיש בה צער בעלי חיים, ולכן קודמת תמיד לטעינה. הוא מה שאומר דוד המלך "תכלית שנאה שנאתים", ועל אותם אנשים עצמם "ובחלותם לבושי שק עינתי בצום נפשי".

להפריד על מנת לחבר

מכותרת הקטע הקודם כמו גם מתכנו, עלולים לטעות שכביכול התורה מורה על פער נצחי הכרחי בין המצווה לבין הרגש. אבל באמת, הנסירה הזאת המפרידה בין השכל המצווה לבין הרגש היא רק התנאי ההכרחי

הראשוני אבל אין כלל וכלל סוף ענין עבודתו ית'. לאחר הנסירה עלינו לחבר שוב בכח רצוננו (לאפוקי מהחיבור הטבעי שלפני הנסירה) את המצווה אל תומרות הרגשות. עד שהציווי - לא די שלא יבטל את הרגשות או יעקרם ח"ו - אלא ירד ויכבוש את כל עומק תהומות הרגשות ויזדווג אליהם. כך שהפרי, שהיא המצווה בפעל, תהיה תוצאת שניהם: - השכל המצוה ע"י התורה ומצוה את הרגש, ומאידך הרגש שנמסר בכל עצמתו לרצון המצווה, כל עוד שהזיווג הזה לא יהיה לבשר אחד ממש, לא נשלמה העבודה.

אולי יש כאן גם הסבר איך ייתכן שעוונות נהפכים לזכויות: שהרי רק היצר, שבעבר ובאונס נכשלנו בו, יכול ללמד אותנו בדיעבד לאיזו עצמה רגשית אפשר להגיע. א"כ ק"ו ב"ב של ק"ו שנגייס את העצמה הזאת לאהבתו ית' - לאהבת תורתו ומצוותיו. כשאנו זוכים להגיע לעצמה יצרית כזאת, עד שגם בשרנו כמה אליו ית', כדברי דוד המלך, ולא רק נשמתנו, או אז הזכות הזאת נזקפת ליצר. שהרי את העצמה הרגשית בשיאה אפשר ללמוד אך ורק מעצמת יצרי עוונותינו, שבניגוד לרצוננו נכשלנו בהם. ובאמת היצרים צריכים להיות קני מדה לאדם: - האם הגעתי בעבודתו ית' לאותה עצמה, לאותה דבקות, לאותה עמקות, לאותה ערמה, לאותה סבלנות, לאותה התמדה, לאותה עקשנות, שיצרי גלו לי שאני מסוגל להם. (ודאי וודאי שח"ו להעלות על הדעת "להתנסות" ביודעין בר מינן. כי האומר אחטא ואשוב, מאיזו סיבה שלא תהיה, אין מספיקין בידו לעשות תשובה. מה שמדובר כאן הוא על הידיעה בדיעבד, שכל אחד ואחד מאתנו כבר יודע על יצריו. ואין אחד שאינו יודע, אם רק רוצה לדעת, ולא רוצה לעזור את עצמו).

ייתכן וזה מה שכתוב במדרש: - "ר"ל אמר בג' לשונות של חבה חבב הקב"ה את ישראל: בדביקה. בחשיקה. ובחפיצה. בדביקה ואתם הדבקים. בחשיקה לא מרובכם מכל העמים חשק ה'. ובחפיצה ואשרו אתכם כל הגויים כי תהיו אתם ארץ חפץ. ואנו למדים אותה מפרשה של רשע זה. בדביקה ותדבק נפשו. בחשיקה שכם בני חשקה נפשו בבתכם. בחפיצה כי חפץ בבת יעקב. ר' אבא בן אלישע מוסיף אף תרתין באהבה ודיבור. באהבה אהבתי אתכם. בדיבור דברו על לב ירושלים. ואנו למדים מפרשתו של רשע הזה. באהבה ויאהב את הנערה בדיבור וידבר על לב הנערה" ע"כ. השאלה הגדולה היא: - האם אין מקור יותר מכובד ללמוד משם לשונות אהבת

הקב"ה וישראל? אלא כנ"ל: - דווקא עצמת היצר מגלה לנו את כוחות הרגש הטמונים בנו. עניננו הוא למסור את כל כוחות יצרנינו לרשות המצווה. לא לבטלן ח"ו. להיפך, ללמוד מהן לאהוב אהבה שאינה תלויה בדבר, בעצמתה של אהבה התלויה בדבר, ולעשותן לאהבה אחת. ובכך לתת לראשונה את הלב עם כל עצמתו, ולשניה את תכליתה שהוא קיומה המצוותי הנצחי, שהוא הקיום היחידי שיש. כנ"ל. מי שמבין את חיבור שני הקטבים האלה מבין את עיקר עבודת היהודי. יהושע בן נון קורא לעכן "בני". עכן, שהביא אסון נורא על עם ישראל בשביל מעט כסף וזהב ואדרת שנער. לכאורה דבר והיפוכו. מי שמבין את זה מבין את "גילו ברעדה". שני כוחות נפש סותרים המופעלים בעת ובעונה אחת. ומבין מה פירוש "לענג את השבת", שהיא המהות הרוחנית הגבוהה ביותר, ע"י אכילה ושתייה בגוף החומרי הארצי הכלה. הנסירה המוחלטת של החומרי מן הרוחני מאפשרת אח"כ את חיבור שניהם עפ"י מלאכת הרצון המצווה מן התורה, בלי לאבד את החיות והעזות של שניהם. ולכן עינוג השבת הוא דווקא גשמי, ובלי זה אין עונג שבת, ויחד עם זה כל העונג כולו מוקרב לו ית' ע"מ לענג את שבת קודשו. הרבה אנשים רגילים לומר "עדיין איני בדרגה של לענג את השבת". כלומר כאילו העונג הגופני כשלעצמו מנוגד לעינוג השבת. אבל זאת טעות נפוצה שנובעת מאיזו מחשבה מעורפלת שלענג את השבת פירושו איזו שהיא חוויה "נעלה" המנותקת מהחומרי. ובאמת החיסרון הוא באי - החיבור בין העונג הגופני לבין תכליתו. בעוונותינו, הטעות הזאת היא תוצאה של השפעות זרות המנתקות את "הקודש" מן החומר. היהדות מצווה על חבורם. נכון שתנאי קודם הוא הנסירה של זה מזה. (כנ"ל, ההפרדה הזו מונעת החשכת ההכרה הבוחנת, העלולה להיסחף בחומרי). אבל התכלית בנסירה הוא חיבורם המחודש של החומרי והרוחני ע"י מעשינו הרצוניים. ובלי הנסירה הקודמת של החיבור הטבעי, כלל לא יתכן אחריו החבור הרצוני התכליתי. החיבור הזה של העונג הגופני עם תכליתו - שהיא עינוג השבת, נעשה בפשטות ע"י כוונתינו לכך. אין כאן ביטול העונג הגופני "למען השבת". ההיפך מזה הוא הנכון: כלומר, בזמן ותוך כדי העונג הגופני לא לנתק את המחשבה מהתכלית של העונג הזה - מכוונתו המצוותית. לא להשטף בתוך ההנאה החומרית אלא לשמור על המעמד ההכרתי הערני, המחשב, המכוון את העונג החומרי אל תכליתו.

מהנאה לאושר

למתחילים שאינם מורגלים בכך זהו מצב חדש ומוזר קצת. היצמדות המחשבה אל התכלית של מצוות העונג, מונעת את ההיספחות החומרית בהנאה. תוקעת בתוך העונג טריז של ההכרה, שכביכול "מפריעה" להנאה, שהרי במושגים החילוניים כל מהותה של ההנאה היא ההיסחפות. אבל לאמיתו של דבר מי שמתאמן בחיבור הרצוני הזה מגיע לרמה חדשה של חיים, שבהם ההנאה לא רק שאינה מאבדת את עצמתה, אלא נהפכת לאושר. מאושר – הוא מי שיש לו אישור. אישור יכול לבוא רק אחרי שיש איזהו צד של ספק, של שאלה. בכל פעם שאנו עומדים לפני מצוות ה' ית', בהכרח אנו חייבים, באיזה שהוא מובן, לוותר על הרגל, על נוחיות, על הנאה, על מידה, בקיצור על איזה שהוא ענין יצרי שאנו תקועים בו. הרגע הזה של הנכונות לבטל את רצוננו מפני רצונו ית' מלווה תמיד בחשש, בספק. אנחנו מוותרים על משהו "ממשי" כביכול, עב"פ על משהו שאנו חשים אותו בפועל בגופנו, למען מצווה והבטחה אלוקית. הויתור הזה, הנסירה הזאת מן החומריות הוא תנאי הכרחי לעשיית המצווה, שבשכלנו אנחנו מבינים שהיא הטוב האמתי. אבל הפחד מפני עזיבת החממה של ההרגל שאנו מתבוססים בו, מעוררת תמיד את הספק, את החשש מפני היציאה אל המצווה, שבשלב זה שלפני עשייתה היא קרה, בלתי מתחשבת, תותכת כאיזמל בבשר החי. אבל כשאנו זוכים לשים ליבנו בידנו, ולעשות את הצעד של עזיבת החומריות אל המצווה. כשאנו מנתקים את רצוננו השכלי מכבלי הגוף החושש, הפוחד, ואח"כ מחברים את הרצון המצווה ע"י התורה אל החומר. ומולידים בחומר את פרי המצווה שבתורה, ע"י עשייתה בפועל בגופנו, בתוך הסביבה החומרית. או אז אנו מקבלים את האישור להבטחה האלוקית שזה הטוב ואין אחר. את האישור הזה אנו מקבלים מהיוולדותנו למציאות חדשה שהיא הפרי של החיבור שעשינו בין המצווה האלקית שבתורה לבין חמירותנו. כמו שכתוב בתהלים: – "אספרה אל חק, ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך". כשאנו מתחברים "אל חק ה'" שהוא המצווה האלקית שבתורה ("אספרה" לשון חיבור, כמו "...ואשה מספרת עם בעלה" (ברכות ג.) אנו נולדים מחדש במצוה הנעשית בפועל ע"י גופנו "...אני היום ילדתיך". וכן בכל מצוה. ואעפ"י שחיי הנצח של החיבור הזה הם רק

בעולם הבא, משהו שבמשהו אנו מקבלים בעולם הזה, או אז אנו מאושרים. כלומר יש לנו האישור – האושר הזה שאשרי מי שזוכה לו!

דא קני – כוליה קני

החיבור המחודש הזה בין שְׁכָלְנוּ המצוֹנָה מן התורה ובין החומר, נעשה בידינו – ברצוננו. הוא איננו טבעי - ספונטני. הוא פרי החלטה הכופה את עצמה על שני הצדדים להתחבר. אנו לא נשלטים אנו שולטים.

המעמד המאפשר את השליטה הזאת מתואר במשל המבוך והאכסדרה ב"מסילת ישרים". לעמוד על האכסדרה פירוש להיות במעמד הבחירתי של "הווה מחשב", שהרמח"ל אומר עליו "שזה לבדו הוא הדרך האמתית"... ולא זולת זה". כלומר בלי רכישת המעמד המרכזי הזה. המשוחרר מכל הסחפות, ע"י כך שמחזיקים בשני קצוותיו כאחד, לא תתכן כלל עבודתנו שלמענה נוצרנו.

ב"נדרים" כתוב על מדת הדעת "דא קני – כוליה קני. דא לא קני – מה קני". מדת הדעת היא היא האכסדרה שב"מסילת ישרים". היא המחברת שמים וארץ, תורה ומעשה, נשמה וגוף, (וידע אדם את חוה), והיא היא המברילה (הבדלה בחונן הדעת) ביניהם. השגתה תתכן אך ורק ע"י החזקת שני קצוותיה גם יחד ללא הרף. כל האומר אין לי אלא תורה גם תורה אין לו. לעומת זאת אנו חייבים ללמוד תורה לשמה שפירושו לשם מה שהיא נוצרה, לשם תכליתה – שהיא חבורה אל המעשה. וההחזקה הזאת בשני קרנות המזבח האלה, היא היא המאפשרת לאדם הבוחר את חבורם לטוב, וגם את מניעת הרע – ע"י הפרדתם.

זו היא כל אמונת ישראל: – יש ארון אחד יחיד ומיוחד, השולט על שני הניגודים גם יחד. (קיצוניות הניגוד המוחלט בין שני הקטבים מגלה את שליטת יחודו ית' ללא שום שיור). והוא בהנהגתו, שם עצמו השלישי, המכריע, מפריד ("... מלך ממית ...") ומחבר ("... ומחיה ...") בין שניהם. ואותו תפקיד ממש הציע לנו, בחסדו שאין לו שיעור. מי שאין לו תורה, לא יכול להבין זאת. ואפילו מי שיש לו תורה, אבל לא מחברה אל פְּלִי המעשה, שאותו הוא מטהר ללא הרף באימה ברתת בזיע, (שהוא התנאי

לקבלת התורה), לא יכול להתנסות במלאכת החבור הזה, המולידה חיים פשוטו כמשמעו.

נקודת האמצע – מעמדו של היהודי

נחזור ונסכם את האמור עד כאן בחלק "על מהות האדם בתורה". החיים בנקודה האמצעית שבין שני קטבי הבריאה הסותרים זה את זה: הרוח והחומר, היא מעמדו האמיתי של היהודי. (היא היא "נקודת האמצע" שהוזכרה בתחילת החלק הזה). כל השיטות המחשביות האנושיות שנתקלו בסתירה הזאת, בהכרח ביטלו את אחד מקוטביה לטובת השני. כיוון שהם לא רצו לקבל עליהם את עול תורתו ית', שהיא ורק היא יכולה לחבר את שני קטבי הבריאה זה אל זה וזו גם כל סיבת נתינתה. לכן הם הכריחו את עצמם למצוא פתרון עפ"י שכלם האנושי. לכן לאורך כל ההיסטוריה האנושית, אין שיטה תיאורטית או מעשית, (שכולן מבוססות על השכל האנושי בלבד כולל אלה ה"דתיות"), שלא הגיעה לסתירת עצמה. כולם משלב מסוים אוכלים את בשר עצמם.

האדם בגאותו אינו מוכן להכיר בכך שמי שנמצא בתוך המערכת, אינו יכול באותו זמן גם לשקול אותה מבחוץ. "אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורים". אין אדם יכול להתיר את עצמו מגבולות ההכרה האנושית היחסית. מי שנמצא בהכרח עקרוני, תמיד באחת משתי כפות המאזנים, בגלל מוגבלות ההכרה האנושית, התופשת כל דבר רק ביחס לזולתו, לא יכול בשום אופן בעת ובעונה אחת גם להיות בנקודת לשון המאזנים השוקלת את שתי הכפות כאחת. אך ורק התורה האלוקית מאפשרת לאנוש את המצב העל-אנושי הזה. התורה, היא העמוד האמצעי המחבר את שני הניגודים. וממילא היא כוללת אותם, אחרת לא היתה מחברתם. ובהיותה כזאת היא על אנושית. היא בהכרח אלוקית. שרשה מעל הבריאה. סולם, שאמנם מוצב ארצה, אך ראשו בשמים. רק התורה מאפשרת לנו לעשות את מלאכת החיבור הזה ולהשתתף אתו ית' במלאכת הבריאה. לכן אמונת ישראל כולה בנויה אך ורק על התורה. רק מי שלומד את התורה על מנת לעשות, יודע ללא ספק, בכל יום, בכל רגע ורגע, בכל חיבור שהוא עושה בין שני ניגודי הבריאה, שכל המין האנושי לא היה יכול להגיע לעולם אל תפישת

התכלית הזאת. מי שחי את החיבור הזה שבין הניגודים הסותרים זה את זה: — הניגוד שבין שמים וארץ, נשמה וחומר, פנימיות וחיצוניות, תורה ומצווה, החיבור הזה שִפְּרִיו הוא ההלכה — רק הוא חי בנקודת האמצע השוקלת את שני קטביה. רק הוא חי בפועל בכל רגע ורגע את אִמַּת הבנין של הבריאה. את אמונתו — ידיעתו של זה אי אפשר לערער. לא בהרג, לא בעינויים לא בבצע כסף, או בכל שוחד אחר. וקיומו של עם ישראל יוכיח. ולכן אמר דוד המלך ע"ה, "טעמו וראו כי טוב..." דווקא "טעמו". מי שרוצה לראות, חייב לחיות את התורה בגופו היינו טעימה, היינו הכנסתה לפה הגשמי, לאפוקי מללומדה בלבד. רק מעשה החיבור התכליתי של שכל וחומר עפ"י התורה, מגלה לאדם הפועל את אמיתותה הנצחית.

חווית "השלמות" — שקר

משמעות הענין הנ"ל היא חשובה. כיתות המסלפים שקמו בשולי היהדות לדורותיה, נשענו על בריחה לכוונים שונים ומשונים מן המרכז העקרוני הזה של העבודה המוטלת עלינו.

בקשת השלמות טבועה בנו בהכרח. שהרי אליה אנו מזומנים ומיועדים ע"י מי שבראנו. ולכן הניגוד בין הרצוי למצוי, בין הרוחני שמקורו למעלה, ובין החומרי שהוא הפכו (ושאך ורק ע"י התחברותו אל הרוחני, השלמות מתגלה) הוא עינוי מתמיד לאדם. לכן לעולם פיתוי היצר הוא בהבטחת הרגשת השלמות. אין שום הבדל עקרוני בכניעת הרוח ליצרי הגוף בכדורגל, לבין אבוד הדעת והשטפות בחוויות דתיות "גאולתיות" או לחילופין סגפניות, או לחילופין לאומיות כולן, חוויות יצריות של הרגש וכולן מאופינות בשטיפת החיוב המצוותי השכלי בנהר "אהבת ישראל" או שאר "אהבות" וכו' (לעומת זאת אברהם אבינו ע"ה מִהָרַר להשכים בבקר וחבש את חמורו הלאומי, ההומני, ההשקפתי, הרגשי, האבהי, והלך לשחוט את כל עם ישראל כולו, כי כך צווה, נקודה).

הלב, שוב ושוב אינו מוכן להכנע לתורה — השוללת כל מעשה שמקורו מחוץ לחיוביה המדויקים והמוגדרים. אלף אלפי תירוצים חדשים לבקרים, ובלים מזוקן כימי עולם, מציע המלך הכסיל והזקן. מטרתם אחת: — הענקת

הרגשת השלמות החוויתית ע"י הסחפות מן המרכז, (שהוא כמו עין הסערה, ויש בו דממה חוויתית), החוצה אל שולי מעגל החוויות.

אבל התורה מלמדת את ההיפך הגמור מזה. תנאי קודם לכל: — לחתוך, לנסר את החוויה מן המעשה, ולהצמיד את המעשה אל החיוב השכלי, ורק אחרי זה לשחרר בשליטה את סוס היצר — הרגש — הלב ממושכותיו האחוזים בידים בחזקה, אל השלמת המצוה עם כל הלב, עם כל הרגש. זאת עבודת ה' בדרכו שלו ית', ולא לפי לבנו האנוש והעקוב מכל. לכן התורה מצווה בציווי גמור, כפוי על הלב: — "ואהבת את ה' אלוך בלבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" — את כל פח האהבה שלך גייס לפקודת הרצון המצווה. ומן הצד השני "ולא תתורו אחרי לבבכם" כלל. גם לא לאהבת ה', אם היא באה מכח החוויה הרגשית, כי היום לבך יאמר לך כך. ומחר ח"ו אחרת. אנחנו מצוים מן התורה לצוות על לבנו את ציוויה, ולא לתת ללב לצוות עלינו כלל. חז"ל, בלשון הקודש שלהם, אמרו זאת כך: "צדיקים לבם נתון בידם, רשעים נתונים ביד לבם".

נס החיבור

הנס הגדול שהקב"ה מחדש לנו בכל יום ובכל שעה שאנו עוסקים במלאכתו, הוא הגילוי איך החבור "המלאכותי" הנ"ל הוא הוא השלמות האמתית, המתדמה לשלמותו ית', שאין שלמה ממנה. רק מי שהפריד את דבקות היצר ממעשיו, ואחרי זה חבר גם את המעשה וגם את היצר אל תורתנו הקדושה רואה ומבין איך האהבה היצרית עצמה — הרגש — האנסטינקטים, כל האנרגיה החומרית שבנו, דווקא במבנה "הכפוי" של התורה, לא רק שאינה נדכאית, אלא מקבלת את אפשרות הגדילה האדירה הנצחית. ייתכן שההבנה הזאת גם היא נכללת במאמרם ז"ל "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו".

שהרי כאמור הרגשות מתעצמים ומעמיקים ככל שאנו פופים עליהם יותר ויותר את ציווי תורתנו הקדושה. לא רק שהם אינם מתדכאים כאצל המתקדשים הטמאים של הגויים, שמדכאים את יצריהם כדי להפעיל כוחות מסוימים (ראה "דרך ה' פרק "בענין הפעולה בשמות ובכישוף"), להבדיל אלף

אלפי הברלות בין טומאה לקדושה. אלא להיפך, בתורה הרגשות מתנתבים במסלולי גדילתם והאדרתם האמיתיים מששת ימי בראשית, לפני שנזרק בנו הארס של הנחש הקדמון. שהרי לפני החטא, כמו גם לעתיד לבוא " ... אמצאך בחוץ אשקך גם לא יבוזו לי". כי "לא התבששו" בגוף ובכוחותיו, שכולו מיועד לנתינה ולהענקה לזולת ולעולם. כלומר העולם והזולת לא שמשו כמשפיעי הגוף ח"ו, אלא ההיפך הגוף היה שמש גדול לאדם להשפיע ולתקן את העולם והזולת. רק הנחש ערבב בגוף את הלקיחה שהיא המוות – " ... לעלוקה שתי בנות הב הב ...".

ממילא מי שמקבל עליו עוד ועוד את עול תורתנו הקדושה שהיא השפעת הטוב שאין למעלה ממנו ומשתעבד לציוויה הוא פשוטו כמשמעו ממית את המוות. א"כ כל כוחות הרגש והגוף המשוחררים מקללת מוות – הלקיחה, מתאדרים במסלולי התורה ומשמשים אותה והם ממש גדלים בגדילתה – הגדול מחברו ... וכו'. ולכן משה רבנו עליו השלום " ... לא נס לחו ולא כהתה עיניו", וזה כשהיה בן מאה ועשרים. צא ולמד מדוד המלך שלפו היה חלל בקרבו מכח קבלת עול התורה עד שאבישג השונמית טעתה בו שתש כחו. והוא, דוד המלך ע"ה, שכל חיי גופו היו מכח התורה היה מלא עצמה כמסופר ב"סנהדרין" כ"ב. כשרב עמרם חסידא שבר את יצרו יצא ממנו לא פחות מאשר עמוד אש. בכיית לילות של אם שפולה גרמה לרבן גמליאל לבכות עד שנשרו ריסי עיניו – איזו עצמה של הזדהות רגשית. ידוע שהגר"א זצוק"ל סגר חלונות ביתו גם ביום, ולמד לאור הנר – איזו רגישות לכל קול ולכל מראה. שמעתי מפי מי ששמע מעד ראייה שהחזון איש זי"ע ביקש שיסלקו מלפניו שושנה כי זה "עד כלות הנפש" – איזו חמלה על זעקתה הדוממת של השושנה שתעשה בה תכלית מצוותית ולא יצא קיומה לריק. "הגדול מחברו" כמו החזו"א, שמכח עול התורה זיכך את גופו ואת רגשי יצריו מכל תאות לקיחה, או אצלו רגשותיו מתעצמים ומעמיקים עד יכולת הזדהות אפילו עם געגועיו של צמח אל הנקודה המרכזית של קיומו, שהיא תכליתו המצוותית. כך אני מבין את "עד כלות הנפש" של החזון איש זצ"ל. ה"גדול מחברו" הוא מי שכח נשמתו שולט על גופו יותר מחברו. וככל שהנשמה, שמקורה אלקים חיים, משעבדת את הגוף אליה, הגוף הופך להיות יותר ויותר כלי של חיים עם כל כוחות החיים האינסופיים. אבל

אם ח"ו ההיפך. אם הגוף ח"ו משעבד את הנשמה אליו, אז ככל שהגוף שמקורו החומר המוגבל — הסופי שולט ברמינן על הנשמה כך מוגבלים כל כוחות האדם, גם היצריים, בגבולות החומריות. אמנם יש לכוחות החומר "התנוצצויות" רגעיות. אבל, אומרים חכמינו, זה כמו זיקים היוצאים מהכאת פטיש — לשניה מאירים ומיד כבים.

וזה שלרגע התגבר היצר על כח נשמתו של רב עמרם חסידא כמו שמסופר בגמרא. וכן הרגע שבו אביי מעיד על עצמו שכביכול לא יכול היה לעמוד בנסיון שעמד בו זולתו (ושם נאמר לו: — "כל הגדול מחברו ... וכו'), אלה לא קושיות כלל. שהרי סוף כל סוף אנו נמצאים בתוך העולם הזה שעדיין ארס הנחש מחלחל בו. ולהיפך, היוצא מן הכלל מעיד על הכלל: — שהרי צריך לזכור שהגמרא מספרת על רגע בחיי אביי, ועל רגע אצל רב עמרם ולא על כל ימיהם, שעם אותם כוחות נפש יצריים אדירים שמשו כרועי ומורי עם ישראל בתורה ובחסידות שאת מדתם אין אנו יכולים אפילו לשער לעצמנו בקירוב.

כותב הרמח"ל ב"דרך ה'": "...הנשמה... פועלת הפעולה הראויה לה שהיא זיכוך הגוף... שלכך נוצרה וכל נברא משתלם כשפועל מה שחקק לו הבורא ית' שמו שיפעל - וחסר משלמות כל זמן שלא יפעלהו". ע"כ. אם כן תכלית בריאת הנשמה היא זיכוך הגוף, וכל תכלית הגוף להיות קלי לנשמה, אם כן דווקא חיבורם המצוותי — הרצוני המיוחד זה לזה, מאדיר כל אחד מהם עד אין סוף. כי כך ציווה מי שברא את שניהם ויודע את תכלית חיבורם.

להמית את המוות — לחיות

בדרך בעלי התשובה הפך העקרון הזה לאמצעי שימושי יום יומי. כשרצינו לדעת אם ההחלטה הבאה שלנו בדרך ה' נכונה, או אולי מוטית ע"י היצר, תמיד קנה המידה לשלב הראשון — שהוא שלב הנסירה מן ההרגל ומדעותינו הקודמות — היה הרגשת המיתה. ללא יוצא מן הכלל, כשמעשה המצווה היה מלווה בהרגשה הזאת, התוצאות היו לעולם מדהימות לטובה. ממש ערלה שהוסרה מן הלב — מן המבט — מעין השכל. ואותה ערלה עצמה זועקת לפני הסרתה שאי אפשר, שזה מוות... אין הכי נמי. המוות שלה

הוא החיים שלנו. כמאמרם ז"ל: "... מה יעביד איניש ויחיה? אמרו ליה ימית את עצמו. מה יעביד איניש וימות? יחיה את עצמו". מי שלא מוכן לעמוד בהרגשת מות החוויה לטובת ההכרח השכלי, רחמנא לצלן ימות.

ולעומת זאת הרשעים, שמתים בחייהם, מסתכלים עלינו כאילו אנו איננו חיים והם "עושים חיים". (זה לעומת זה עשה האלוקים). ולכן אין התורה נקנית אלא ע"י מי שממית עצמו עליה. התורה היא החיים, ולכן פשוט אי אפשר שתדור בכפיפה אחת עם מי שרוצה "לחיות" את גופו, שזה לחיות את המוות. מי שממית את המוות הזה — חי בתורה. לכן אין שליטת המוות על משה רבנו כלל כנ"ל "לא נס ליחו ולא כהתה עינו". (ייתכן ששתי התכונות האלה קשורות זו בזו בהכרח. כידוע עיני הדיין שלוקח שוחד כהות. מי שאינו מוטה כלל ע"י שום שוחד של נטית היצר עיניו לא כהות, ואז גם ליחו לא נס, שהוא החיים, שמותנים באי-קבלת מתנות שוחד — "שונא מתנות יחיה" כנ"ל).

המתת החוויה, תנאי לחיים מן התורה

גם כל סוגי העבודה זרה שבעולם למחצה לשליש ולרביע כולם בנויים על אותו שוחד: — ספוק הרעב לשלמות, ע"י הענקת החוויה הסוחפת את השכל המבקר — המענה, ומבטלת את ספקותיו וקושיותיו — היפך התורה ממש. כל השקר שב"אמיתות" העבודה זרה מבוססת על החוויה הזאת, שמבטלת את הפער המציק שבין השכל לבין היצר החומרי.

לכן הקפידו ומקפידים כל גדולי ישראל לדורותיהם, עד דורנו זה ועד בכלל, נגד השימוש באיזה שהוא גורם חיצוני חויתי כאמצעי שכנוע ח"ו. כי אי אפשר ע"י עבודה זרה לשכנע לעבודת ה', להבדיל ביניהם אלף אלפי הבדלות. כי לכפור בעבודה זרה מכל וכל, כולל בתוכו גם כפירה בכל "אמת" חויתית מאיזה סוג שהוא. בכל אלה סימן ההיכר הוא היסחפות רגשית חויתית.

סדנא דארעא חד הוא: — הרצון לקבל, להתמלא, לשבוע. כדי לסגור את הפער בין יוצרי ליוצרי, ע"י הסחפות חויתית. ותמיד כמובן המסווה, הלבוש, הוא האידיאל ה"תורני" הנעלה ביותר. אבל האמת היא שעצם

היותה הסחפות חוויתית, היא כולה עצת היצר. ושום עלה תאנה של שום אידיאל לא יכול לכסות עליו. אפשר לאמר שסימן השקר – הוא החוויה (אולי צריך היה לאיית "חויא"), וסימן האמת – הוא הבחירה ההכרעתית, השכלית, שמותנית בהכרח בהקדמת הנסירה וההפרדה המוחלטת מן הרגש.

איך להנצל מן המכשלה

בחיינו אנו נפגשים בהרבה בני אדם, שבתמימות והרגשת שלמות חוויתית, סוטים מדרך התורה, כשהם בטוחים לחלוטין שהאמת והצדק התורני מדריכים את צעדיהם. אם כן, אולי גם אנו ביניהם, בלי להיות מודעים לכך? מהו קנה המידה שאנו יכולים לנקוט כדי להמנע מהמכשלה הזאת? הרי "כל דרכי איש זך בעיניו", אם כן אנחנו לכאורה במעגל סגור, איך תדע, שמה שאתה בטוח שהוא אמת דרך ה', לא מעוות ע"י לבך? (היא השאלה שהוצגה בהקדמה לכל החיבור הזה). לאור מה שאמרנו, אולי העצה דלהלן עשויה לעזור: –

כאמור לעולם ההשתתפות הרגשית מעוותת את האמת. כל "מצב נפשי" מאיזה סוג שהוא המלווה את דרכי בהכרח מערבב טעות בדרכי.

ולכן, כשלב ראשון הקודם לכל השאר, צריך "להמית" את ההרגשה ע"י השיקול השכלי הטהור, זאת הערובה היחידה להמנע מטעות. אני מדגיש: **כשלב ראשון**. אח"כ יבוא חבור מחודש בין השכל לבין הרגש כנ"ל. אבל החבור החדש הזה כבר לא יהיה "ספונטני", לא "טבעי", אלא מצוותי – רצוני. אגב, ל"מות ההרגשה" הראשוני הזה אין ולא כלום עם השמחה שבעבודת ה' ית' – עם האושר שבידיעה המוכחת מן התורה, שקלעת אל האמת אם זה בהלכה, בעבודה על המידות, במצוות הלב, וכו'. מקור השמחה הזאת אינו חוויתי כלל. השמחה היא מצב פעילות שכלית טהורה הנובעת קודם כל מהכרת נשגבות המעמד שהעניק לנו בוראנו כלפיו ית' שמו. וכן מהכרת השלימות שאנו זוכים בה לפרקים בעבודתנו. היא ההיפך הגמור מן ההנאה הרגשית שבחווית השלימות. (אגב, החוויה הרגשית הזאת יכולה לסחוף את האדם בכיוונים שונים ומשונים, וגם מנוגדים זה לזה, כגון: שקיעה בעצבות, רתיחה בכעס, או "התעלויות נבואיות", וכו'. עם כל הגוונים וגוונים

הגוונים שביניהם. המשותף לכולן: – הונחת הביקורת השכלית המענה לטובת ההסחפות הריגשית. ועקרונית זה לא משנה לאיזה כיוון. ולכן מענין לראות שדוד המלך משתמש בשרש ר'ג'ש' לתאר את הרשעה: "למה רגשו גויים" דווקא "רגשו". וכן בישעיהו "... הרשעים כים נגרש (שהוא חילוף "נרגש" ובאותה משמעות), כי השקט לא יוכל ויגרשו מימיו רפש וטיט". וכן שוב בתהלים תסתירני מסוד רשעים מרגשת פועלי און". נכון שדוד, כותב גם על עצמו את המלה "רגש" אבל שם קודמת לה המלה "נהלך ברגש". ההלכה קודמת לרגש, וממילא הוא משועבד לה, כנ"ל, כשפחה תחת גבירתה).

יוצא, שבפשטות המפתח לעבודתו ית' הוא קודם כל בְּנִכּוּנֹתָנוּ הראשונית. לנתק את עצמנו מכל מצב שאנו "אחוזים" בו, מכל מסקנה "מובנת מאליה". לנער שוב ושוב את כל השמיכות "הבטוחות" שאנו מתכסים בהם, ולפעול עפ"י התורה בניגוד לאיזה שהוא מצב נפשי שלא יהיה. כלומר חייבים לקבוע כלל בעבודת ה': שמכל מצב נתון "ברור" לכאורה ככל שיהיה, לעצור, ולצאת ממנו, ולבחון אותו מבחוץ מחדש. להעלות את כל טיעוני הנגד האפשריים נגד עצמי. לא די שהדבר הזה אינו מעל ליכולת אנוש, אלא לעניות דעתי זו החובה המעשית הראשונית המוטלת על האדם היהודי. ללא הבסיס הזה אי אפשר להנצל מן המכשלה, אי אפשר שלא לפגום ח"ו.

נכון שאין לנו כח עצמי להתגבר על מצבינו הנפשיים. שהרי אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורים. אבל "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכים אותו". וכאמור ב"מסילת ישרים" "אך אם האדם מפקח על עצמו אז הקב"ה עוזרו ומצילו מן היצר הרע. אבל אם אין הוא מפקח על עצמו ודאי שהקב"ה לא יפקח עליו". הבורא ית' ערב לנו, ללא יוצא מן הכלל, שאם נפעל כדי לקחת את לבנו בידינו ולא להיות מסורים ביד ליבנו, כמאמר חז"ל שכבר הזכרנו: "רשעים נתונים ביד ליבם צדיקים ליבם נתון בידם", ודאי הקב"ה ישליט אותנו על ליבנו כמו שהשליט את אברהם אבינו על כל רמ"ח איבריו ("נדרים").

זאת המעלה האמיתית של הסתכלות בלתי פוסקת ברעתנו. כי היא אינה מאפשרת הסחפות של הרוצים לקבל, הרעבים לשלמות החוויתית.

אלה שנפשם קצרה, ולו רק לרגע, בעבודה ורוצים את הגמול: אצילי בני ישראל, (שחזו את האלקים "ויאכלו וישתו"). נדב ואביהוא ("שזנו עיניהם מן השכינה"). זה הפשט באדם הראשון "שאכלה פגה" כלומר דחיקת הקץ. כלומר להחליף את עולם המעשה בעולם הגמול. או לפחות לנסות לקבל קצת גמול בתוך עולם המעשה. אבל התורה אומרת ששכר מצוות בהאי עלמא ליכא. וזה בדווקא. כי השכר פה בהכרח שולל את השכר האמתי. כי רגע קבלת השכר בזה, דוחה בהכרח את רגע העבודה כי הוא בא במקומו. אבל שכרנו בבא הוא אך ורק ע"י עבודתנו בזה. ולכן מי שנהיה מקבל, ולו לרגע, מפסיק להיות פועל באותו רגע עצמו. מי שנהיה כלי לא יכול בעת ובעונה אחת לנקות אותו, כלומר להנתק ממנו על מנת לפעול עליו ולשלוט בו. כל המצוות כולן מוכיחות את העקרון הזה. את שבירת הטבעי, ובנית האנושי. והמצווה הכוללת את כולן היא מצוות מילה: הערלה הטבעית חייבת להכרת באיזמל הקר – המכשיר האנושי, כתנאי הכרחי ראשוני, המאפשר מכאן ואילך כל חיבור מצוותי - פרי הרצון השכלי המצווה מן התורה. הסרת הערלה לכאורה פוגמת בגוף, אבל, באמת היא המאפשרת את השלמות. "התהלך לפני והיה תמים" - שלם. הגוף ה"שלם", "הלא פגום" הוא הפגם הכי גדול. והברית, שהיא הקשר, תלויה דווקא בכריתה. כריתת המבדיל ממילא מחברת. הסרת הרע, מאפשר כניסת האור.

האמצעי ההכרחי לעבודה הנ"ל קניית מדרגת הזהירות

המכשיר המושלם לעבודה הזאת ניתן לנו במדרגת הזהירות של "מסילת ישרים", שהיא השער לכל שאר המדרגות שמעליה. עיון בהגדרת מדרגת הזהירות, מראה שעבודת היהודי כולה, מתבססת עליה. להיות זהיר היינו להיות לא ספונטני, לא טבעי, ההיפך הגמור מהערצת העולם החיצוני. שם, המוצלח, הנערץ, הוא האלגנטי – הזורם – הקל – הטבעי – הלא מאומץ – השולט וכו'. ואצלנו: "לב שבור ונדכא אלקים לא תבזה". להיות זהיר היינו לשבור את הלב. ש"לא לעשות שום מעשה בלי לשקול אותו במאזני ידיעת הטוב האמיתי והרע האמיתי" – היינו לעצור לפני כל פעולה, דבור, מחשבה, עפעוף עין, הרהור, הרמת יד... בכל פעולה לשבור אותה מן הרגש הטבעי. לנסר אותה ולהפרידה מן ההרגשה "האמיתית" כל כך, ולעשותה, ולבנות אותה, רק עפ"י החלטה שכלית, תורנית, ההפך מהספונטני.

והדרך לרכוש את היכולת הזאת, ולעשותה לחלק מחיינו, היא ע"י פשפוש ומשמוש במעשינו בקביעות גדולה "כי רב התולדה היא" (שם). פשפוש בין המעשים הטובים לבין הרעים, ומשמוש במעשים הטובים עצמם, להסיר מהם את נטיות הלב המתלוות אליהם.

כשנזכור את מדת החשיבות שיחסו חכמינו ז"ל לעבודה הזאת של משמוש ופשפוש, כמו שנראה להלן, אולי נעזיז לאמר שהפער בין מי שכבר קנה את מדריגת הזהירות, – את אותה נקודת שבר אמצעית שבין התורה לבין החומר – לבין מי שעדיין לא השיג אותה הוא הרבה יותר עקרוני מן הפער שבין מי שקנה את מדריגת הזהירות, לבין אפילו המדריגה הגבוהה ביותר של "מסילת ישרים".

השובר את לבו יוצא לחרות

ודווקא נקודת השבר הזה הוא מעמד החירות. אל תקרא חרות על הלוחות אלא חרות. דוקא בחיבור התורה אל הלוחות – אל חומר העוה"ז, שייך החרות של האדם. כי הנשמה היא בת חורין בעצמותה האלוקית, ולא שייך יציאה לחרות בה, שהרי לא חל עליה שעבוד, כי היא בת חורין מעקרה. א"כ רק באדם, שהוא צרוף החומר והנשמה, שייכת אפשרות החרות, כי שייך גם ההיפך ח"ו. "עבדא בהפקרא ניהא ליה", אמרו חכמינו. העבד רוצה להיות "חפשי" להתפקר ליצריו. וזאת בדיוק עבדותו – ליצריו. לכן אין טעות גדולה מלקרוא לחילוני "חפשי". הוא חפשי לעשות בדיוק "רצון" יצרו. לעומתו ירא ה' מרצונו, משעבד את רצונו לרצון קונו. ומי שפועל עפ"י רצונו, ולא עפ"י שום נטיה מכרחת, הוא הבן-חורין. ולא שייך רצון חפשי אלא ע"י שיקול שני הקטבים: הנשמה והגוף – אל נקודת המרכז שהוא רוח האדם, שהיא היא נקודת השבר – מקום המפגש בין תורתו ית' לבין העולם הזה. זהו מעמד האחריות העליונה. זה הוא המעמד האנושי.

"מהות האדם בתורה" – סיכום

ההבנה שנתחדשה אצל הכותב לגבי מהות האדם בתורה: היותו חיבור של שני הפכים – נשמה וחומר. הפכיות זאת, ניגוד זה שבאדם, אעפ"י שלכאורה זה ענין ידוע, בכ"ז ההכרה במהות הניגודית שבאדם מעורפלת

מאוד. אי ההכרה הזאת מולידה תוצאה שלילית ביותר. האדם מתרגל לראות את עצמו כישות אחדותית: – "אני". משמעות הטעות הזאת בתפישת האדם היא חמורה. היא מונעת את האדם מלגייס את שכלו, שהוא הקוטב הנשמתי שבו, לפיקוח בלתי פוסק על חומריותו, שהוא הקוטב ההפוך שבו. ההכרה בקוטביות הניגודית שבנו אינה הכרה "טבעית". אנו חייבים להתאמן במחשבה הזאת, כדי לחיות באופן קבוע את שני הקטבים שבנו, ולמנות את שכלנו למפקח קבוע על רעתנו שאינה פוסקת מאתנו לעולם. הפיתוי שלא להכיר בניגודיות שבנו הוא פשוט בקשת המנוחה והרגשת השלמות אפילו המזויפת, על חשבון האמת שפירושה עמל בלתי פוסק.

שתי דרכי התנהגות ועבודה מוצגות לפני האדם: האחת, זו המעלימה עין מהניגודיות שבאדם, קראנו לה "טבעית". והשניה "מלאכותית" (מלשון מלאכה). הראשונה – הטבעית לא די שאינה פורה, אלא היא מקור כל הרעה שבעולם. מקור כל העבודות זרות. והיא תוצאת כניעת הרצון האנושי לבקשת החוויה, המעניקה הרגשת "שלמות" וממילא מנוחת הנפש כביכול. האפשרות השניה – המלאכותית – מחייבת קודם כל את העמל המתמיד שבהפרדת החיבור הטבעי של שני הקטבים המנוגדים שמהם מורכב האדם: – הנשמה מזה והחומר מזה. היינו, כריתת שני הקטבים מנטיתם להתחבר התחברות טבעית. (עמל היגיעה הזה דווקא הוא התנאי ההכרחי והבלעדי לכל הכוחות החיות המושפעת מלמעלה אל המקום ההפרדה הזה בדווקא). ואז אחרי ההפרדה חיבור מחודש, רצוני, מלאכותי, של שני הקטבים זה לזה, עפ"י צווי התורה, המחייבת את השכל האנושי, שנברא "בתכונה אחת" עם התורה. ("וזה תראה כי שנים הם בתכונה אחת נבראו שכל האדם והתורה המשכלת אותו". הרמח"ל ב"דרך עץ חיים").

החבור הרצוני, המלאכותי הזה, של שני ההפכים, (הנשמה מזה והחומר מזה), מותנה בחתירה בלתי פוסקת של האדם אל נקודת האמצע שבין שני הקטבים האלה. עצם המושג "שני קטבים" הקיימים באדם מחייב מסקנה שחייבת להיות נקודת מפגש או הפרדה, עכ"פ נקודת אמצע ביניהם. ואמנם כך היא מוגדרת בדברי חכמינו כ"נקודה פנימית" או "נקודת אמצע". הנקודה הזאת – נקודת הבחירה של האדם, שהיא המאפשרת את החבור, והיא גם לשון המאזניים שלו, אינה נתנת להשגה גמורה בעולם הזה. אבל בעולם

הבא, כל שכרנו כל העונג והאור, הוא בהתקרבותנו האין-סופית אליה, ובנצחיות התאחדות שני הקטבים שבנו, שהם תורתו ית' מזה ומצוותינו מזה, עם אותה נקודת אמצע שהיא נקודת הבחירה שהיא ה"אני". כאמור עוצמת החתירה אליה במאמץ להשיג אותה, היא כל עבודתנו בזה וכל שכרנו בבא. יותר מזה: אין מציאות אחרת כלל מלבד זו הנוצרת ע"י החתירה הזאת. (כנ"ל, בירור המושג "מציאות" הוא אחת מהמטרות של החבור הזה). ה"מציאות" החומרית שמסביבנו היא רק ההכי תמצי לפעולת החתירה הבלתי פוסקת אל נקודת האמצע שבין שני קוטבי הבריאה ההפוכים זה מזה. ועבודתנו זאת היא היוצרת את המציאות האמתית, הנצחית.

לא רק החומריות שמסביבנו, מקבלת קיום נצחי כשאנו מחברים אליה את התורה במעשה מצוותינו אלא ה"אני" הבוחר עצמו, מתהווה לקיום נצחי במעשה הבחירה שלו. מעין "גטו וידו באים כאחד". מעשה הבחירה והבוחר מתהווים כאחד.

כמו שהבן הנולד, הוא פרי החיים של חבור אביו ואמו, כן מעשה המצווה, הוא פרי החיים, של חבור תורתו של האדם אל חומריותו שלו, וזו הסובבת אותו. וכמו שהאב והאם חיים יחד באחדות חבורם, אך ורק בצאצאיהם, כך חבור הנשמה והגוף ל"אני", חי וקיים אך ורק במעשה המצווה.

שהרי גופנו מן החומר הפֶּלֶה ויחזור לעפר, ונשמתנו שרשה בתורה ושוכנת תחת כסא הכבוד, ותחזור לשם. והוא ית' שמו, חבר את נשמתנו אל גופנו ל"אני" זמני, אך ורק כדי שאנו במעשי המצוות נזכה לחבר את שני קטביו זה לזה לנצח. זה עצמו פירוש המלה "מצוה": — חבור ה"ו" שהוא התורה אל ה"מצה" שהוא הגוף, — לחם עני, כמו שהלל כנה את גופו שלו "עניה זו...". רק האדם יכול לחבר את החיבור הזה (ולכן דוקא ה"ו" מיצגת את התורה, כנגד ו' סדרי משנה, שהיא התורה שבע"פ המוציאה את כל התורה שבכתב אל פֶּעַל מעשי מצוותינו ובכך היא מחברת את התורה שבכתב אל המציאות החומרית) לא המלאכים מלמעלה ולא הבהמות מלמטה, מסוגלים למעשה הרצוני של החיבור הזה. ולכן מעשה הבחירה הזה הוא הוא שעושה את האדם לאדם.

ולכן מספר המצוות זהה למספר אברי וגידי האדם — תרי"ג. יד שמאל תחיה לנצח במעשה המצוה של הנחת תפילה של יד. ויד ימין תחיה במתן הצדקה ובליטוף הלחי הדומעת. והרגלים יחיו לנצח בריצתן לבית המדרש ולבית הכנסת. הגרון והלשון והפה בקריאת שמע ובדברי תורה. והלב באהבת ה' ית' ואהבת הרע וכו' וכו'. וצריך לדייק: רק בעולם הזה, החולף, היד עושה את המצוה. אבל העולם הבא, הנצחי, הוא עולם הפוך. שם המצוה מקיימת את היד. וזה באמת העולם הישר. חבור היד החומרית אל החיים, שזה התורה, ע"י המצוה שנעשתה בפרוזדור, מחיה את היד לנצח בטרקלין. התורה שהיא החיים, שהיא הנשמה, תחיה את חמירותנו לנצח, רק אם פה, ברגעים החולפים, חִבְּרָנוּ את תרי"ג מצוותיה אל תרי"ג אברינו. ובבריתנו מן הלאוים: — הלשון שלא תדבר רע, והרגלים שלא ירוצו להרע, הלב שלא יטור ויקום, וכו' וכו' אנו מונעים את שליטת הרע עליהם וממילא מונעים את הצורך לשרוף אותו החוצה מאברינו בִּאֲשֶׁה של גיהינם, כדי לְהִטָּהֵר מן המוות, כדי לחיות לנצח.

ומשום ששורש כל המצוות הוא אחד, לכן אברינו שִׁחֲיו במצוותיהם יתחברו ע"י השורש האחדותי של המצוות לאברי כל הבריאה כולה, שגם שרשי מציאותה הם תרי"ג, בהתקרבות אין סופית לאחדותו ית', שזהו העונג והעידון והאושר שאין למעלה מהם. שהרי כל צער ועינוי הם במצב של חסרון. (המלה עינוי, או עני עצמה, משמעותה בקשת הענות למצב החסרון. כפירוש הגר"א ז"ל, עני, הוא מי שמבקש שיענו לו). וכל עונג הוא במילוי החסרון אם כן השתלמות שהולכת ונשלמת עוד ועוד ממצב שלם לשלם יותר (שרק ממנו נבין את מה שְׁחָסַר בקודמו) הוא עונג אין סופי, עין לא ראתה.

ההשתלמות הזאת ההולכת ונשלמת עוד ועוד, היא התקרבות ה"אני" הבוחר, שנוצר במעשה הבחירה, אל שורשו שהוא ה"אני" האלקי. לכן המושג "גיטו וידו באים כאחד" שהובא לעיל להדגים את היווצרות ה"אני" ע"י מעשה מצוותיו, אולי אינו רק דוגמה בעלמא. כי כמו שהעבד קונה את עצמאותו (גיטו) מרבו ובזה בעת ובעונה אחת הוא קונה גם "יד", כך גם אנו בחסדו שאין לו שיעור של רבוננו ית' קונים ממנו ע"י עשותנו את מצוותיו — מצוותינו אם עצם מציאותנו העצמאית. ובכך אנו נְהוּיִים להיות לנצח

בעלי הכרח מציאות כנגד הכרח מציאותו ית'. לא יאומן כי יסופר חסדו ית' אתנו — ברואיו. כך מתחבר הסוף — שהוא סיכום היציאה אל הפעל של מעשי המצוות של ה"אני" הבוחר, אל ההתחלה — שהיא ה"אני" השורשי שכלל את הכל בכח. וזה ע"י האמצע הזמני החולף — עולם מעשה הבחירה. וע"י כך האמצע הזמני הזה עצמו נהיה נצחי. (ראה את מאמרו של הרמח"ל זצוק"ל "ארימית ידי בצלו" בענין זה של תחילה סוף ואמצע).

זה מה שנרמז בתחילת החלק "האדם בתורה" בסעיף הראשון "נקודת האמצע — הרוח" כשהוזכרה "הנקודה הפנימית" כסיבה השוקלת את שני קטבי ה"אני" (הנשמה והגוף) והיא שרשו העליון הנעלם. וכן אותה "נקודה" הוזכרה כתוצאה השקולה (שיקול המאפשר בחירה) והגלויה שהיא ה"אני" הבוחר הנוצר במעשה בחירתו.

המסקנה המסתתרת כאן היא אולי יותר חשובה ממה שנראה במבט ראשון. היהדות מנוגדת לכל השיטות המחשבתיות הקימות. ה"הכל זורם" הנ"ל של היוונים הוא הבסיס לכל הכפירה. לעומת זאת החתירה הרצונית של האדם אל המקור האחד היחיד והמיוחד של הבריאה, המיוצג ע"י הנקודה הפנימית נקודת הבחירה הנ"ל, משעבדת את הזרימה הטבעית לתכלית, שהיא היא נקודת האיזון של הכל. מכאן שסיבת הכל ותכלית הכל הן אחת. "הזרימה" של היוונים, היא קביעה שכלית חסרת כל פרי. לעומת זאת החתירה של היהודי היא פרי רצונו. הוא עוקר את עצמו ללא הרף ממצב המנוחה הטבעי המפתה אותו ב"שלמויות" חוויתיות, אל התנועה הרצונית החותרת אל נקודת המרכז של הבריאה. השלימות העליונה של היהודי המצויה מן התורה מותנת בבריחה מבקשת המנוחה. (אדם לעמל יולד). לכן ננסה להראות שכל היקבעות בעולם הזה היא שקרית. יש "קביעות" אחת ויחידה — רק זו המצווית, והיא מחייבת פעולה בלתי פוסקת, שהיא עצמה היפך הקביעות. ליהודי אין ענין לא ב"מסקנות" שכליות עקרות, ולא בקביעות "אוביקטיביות" כביכול. כל אלה שיקריות. המציאות הקבועה הנצחית היא אך ורק זאת שעדין אינה קיימת. זאת המציאות הנבנית על ידינו בכל רגע ורגע, בכל מצווה ומצווה שאנו מקיימים בפועל עפ"י תורתנו הקדושה.

פרק שלישי

החיים תפקיד

חזרה אל השאלות הנ"ל

ב"ה עכשיו אפשר לנסות ולענות על השאלות הנ"ל בענין סתירת ההכרה את עצמה לכאורה, כפי שהגיעה לידי בטוי בענין הענוה.

השאלה הראשונה היתה בענין המלאכותיות שבהטית ההכרה של האדם, אל שפלותו כדי לא להכשל בהחזקת טובה לעצמו. וא"כ, השאלה היתה: האם אין כאן ח"ו פעולה שקרית בהתעלמות החד-צדדית של העניו ממעלתו? אפילו אם נאמר שהמעלה אינה יותר מאשר עצם אי החזקת הטובה לעצמו בשום ענין (כי הרי לפחות, מזה אי אפשר להתעלם). לכאורה סתירה מינייה וביה.

תפקיד לאפוקי ממצב

למעלה, בסעיף "מהות האדם מכוונת לתיקון המציאות", נאמר שהמציאות החיצונית שאין בה שום ממשות קבועה, כל כולה היא שרשרת אתגרים מזומנים ע"י הבורא ית', לפני כל אחד ואחד מאתנו, אך ורק כנסיונות הצריכים להתקן שוב ושוב בחבורם אל התורה, ע"י כל יהודי ויהודי בנפרד. כלומר, כנ"ל, פעולותינו לא נובעות ממצב ה"מציאות" החומרית. אלא, ממש ההיפך מזה: - ה"מציאות" החומרית היא רק המצע שעליו אנו מחילים את פעולותינו המצוות מן התורה. לאור זה נגדיר את מעמדו של היהודי כתפקיד לאפוקי ממצב.

המושג תפקיד, שהוא נושא החלק השלישי, מחבר את שני הנושאים הראשונים של החיבור: א. "מצוות מול חומר" וב. "מהות האדם בתורה". הנושא הראשון עסק בהפניה חד-צדדית של מבטנו אל הרע שבנו. החד-צדדיות הזאת - המלאכותיות שבה, כלל אינה יכולה לנבוע מהערכה של "מציאות אוביקטיבית" כל שהיא. כל כולה היא אך ורק ציווי של תפקיד, המנגד את "המציאות" החומרית.

וכאמור, החלק השני של החיבור עוסק בתפישת "המציאות" החומרית כמוזרמת ממנו ית' אל כל אחד ואחד מאתנו בנפרד, ע"מ שנקיים את תפקיד החלת המצוות על "המציאות" החיצונית לנו.

א"כ תפקיד ההפניה החד-צדדית של מבטנו אל הרע שבנו ע"מ לתקנו, (שהוא הנושא של החלק הראשון), הוא תפישת הרע כ"המציאות" החומרית המוזרמת אל כל אחד ואחד לחוד ע"מ שיתקנה. (שהוא הנושא של החלק השני). היא החיצוניות של כל אחד ואחד מאתנו שחייבת להתקן ע"י פנימיותו.

העניו, המגדיר את עצמו כעניו, מגדיר תפקיד המכוון לתכלית: - התפקיד הוא לא להסיר עיניו מרעתו, וזה כדי לזהות את היצר ואז להפריד את היצר מן המעשה. כדי לא לתת ליצר לשלוט, כדי לא לדחוק את רגלי השכינה, כדי לאפשר השראת שכינתו, - וזהו גדר הענווה - וממילא מתפנה מקום לתורתו ית'. והתפקיד נמשך כשהוא עוסק בתורה על מנת לחבר אותה אל המעשה שנותק מכבלי היצר, ובזה מתקן - בונה עולם. הבנין המתהווה הזה הוא האמת. משום שאעפ"י שהבנין הזה עדיין אין לו קיום בעוה"ז, (ובעצם, דווקא משום כך), הוא העתיד להתקיים לנצח נצחים. זאת המציאות האמיתית. העוה"ז הוא רק ההיכי תמצי לבנית המציאות: העבר כבר נכנס לנצח, לטוב או למוטב. העתיד עדיין אינו, וכל כולו תלוי בהווה, כי הנסיון הבא תלוי בבחירה העכשווית. ("בדרך שבה אדם רוצה לילך בה מוליכים אותו"). ורק ההווה המתהווה בכל רגע בחבור תורה ומעשה הוא הוא המציאות הניקבעת לנצח. ולכן אין שום מלאכותיות בהפני' חד-צדדית של מבטנו של העניו אל רעתו, והעלמת עין מ"מעלתו". כי הראשון הוא מבט תפקידי אל מציאות המוזרמת אליו ללא הרף ע"י מנהיג הבירה ע"מ שהאדם יחיל עליה את המצוות. בקיצור מציאות של מלוי תפקיד. והשני זה להעלים עין משקר גמור התופס את מעמדו בעוה"ז כמצב קיים, בעל קביעות.

מי שמתחס אל קיומו כאל תפקיד, לא יכול להתיחס אליו כאל מצב. התיחסות אל מצב פירושה: אני "עניו" משמע אני בעל מעלת "מדרגת" הענוה. זאת הגדרת מצב. זאת הגדרה מקפיאה, "מיצבת" כביכול, בנהר שכולו זורם ללא הרף, אל תכליתו דרך מעשינו - (דרך חברנו את הנהר

הזה אל התורה). א"כ ה"יצוב" הזה, ההקפאה הזאת, הגדרת קיומנו או חלקים מקיומנו, תכונות, מעלות, וכן חסרונות **כמצב**: – "אני טוב", "אני רע", "אני עניו", "אני טיפש", וכו'... וכו'... כל אלה הגדרות שקריות לחלוטין. לעומת זאת: "נכון פגמתי", "איפת ואיך לתקן מה שפגמתי?", "באיזו מדרגת עבודה – תפקיד אני נמצא עכשיו? בעבודת הפרישות? בעבודת הענווה?" אלו הן הגדרות תכליתיות. זאת הגדרת פעולה – תפקיד, ולא מצב.

אם כן אולי צריך לאמר שמשנה רבינו והתנאים שמגדירים עצמם כענויים כנ"ל, דוד המלך שאומר על עצמו, חסיד (כי חסיד אני) מדברים על דרגת **עבודה מודעת**. הכרתית, וכלל וכלל לא על דרגה ערכית ח"ו, שבה האדם מעריך את עצמו לטוב או לרע, בדרגה זו או אחרת ביחס לזולתו, או ביחס לאיזה שהוא קנה מדה חברתי, או אפילו ביחס להשגיו הקודמים. רבי יוחנן שבוכה לפני מותו ולא יודע באיזו דרך מוליכים אותו, חושש שמא לא מלא את תפקידו. (ואין כלל סתירה בזה שתלמידיו מכנים אותו עמוד הימיני, פטיש החזק. כשהם רואים ומגדירים כך את מורם ורבם, הם ממלאים את תפקידם שלהם).

לע"ד זה הפתרון לשאלה שכמעט אין מי שלא נתקל בה בשלב מסוים בלמודו: – צדיקים – יסודי העולם, שאנו יודעים שאין לנו שום יכולת אפילו להעריך קצה קצהו של גדולתם כלל וכלל, מגדירים את עצמם כ"עפר ואפר", כ"תולעת ולא איש", כ"בזוי עם", כ"כלי מלא בושה וכלימה" וכו' וכו'. אם כן מה היא האמת "כשלעצמה", השקפתנו עליהם או השקפתם על עצמם? שהרי הם מבטלים את השקפתנו עליהם כדברים בטלים ומבוטלים. וח"ו להעלות על הדעת שגדולי עולם אלה בעצם יודעים את אמת גדולתם, ועושים תרגיל של התעלמות ממנה. ומן הצד השני היעלה על הדעת שהם באמת אינם יודעים את גדולתם, מה שכל ילד יודע? הרי זה לכאורה חסרון בחכמתם שאינו מתקבל על הדעת. והתימה מתחדד עוד יותר: – גדול בישראל מעריך את משנהו כמלאך ה' צבאות, וכשמשנהו מעריך אותו עצמו בתאר דומה, הרי הראשון כלל לא מתחשב בדעתו של חברו. ממה נפשך אם חברך הוא מלאך ה' צבאות איך יתכן שלא תקבל את דעתו ביחס אליך?

א"כ חייבים לאמר שבעולם הזה אין אמת "כשלעצמה". אין מציאות,

פשוטו כמשמעו, מלבד זו שאנו יוצרים במצוותינו. וקיומה אך ורק בעולם הבא ולא בזה. וגדולי ישראל מפנים מקום לשכינה לשרות, בקיימם מצוות ענווה כלפי עצמם. ובונים את השכינה בהגדילם וברוממם את זולתם. אמת מִצְוֹת התיחסותנו אל עצמנו, ואמת מִצְוֹת התיחסותנו אל זולתנו, הן הפוכות זו מזו. ורק הוא ית' שמו, בבא, יאחד אותם למציאות אחת.

אל תאמין בעצמך — מצווה תמידית

"אל תאמין בעצמך עד יום מותך", זו לא עצה לחשוש מפני הפתעות לא נעימות שעלולות לצוץ מתוכך. אלא זה חיוב תמידי: — שוב ושוב, עשה את פעולת חוסר האמון בעצמך, כי ברגע הבא אתה עלול ח"ו להגיע למעשה של החבאת בשר ילדך שנפטר, משאר ילדיך שעדיין חיים, וגוועים ברעב. אלו משה רבנו ע"ה לא היה מכיר את הכוחות הנוראים האלה מתוך עצמו, לא יכול היה לכתוב את החזות הנוראה הזאת בחומש "דברים". אותם כוחות מבהילים נמצאים בכל אחד ואחד מאתנו. אלא שמרע"ה, שלא כמונו, לא נרתע מלראות אותם, להכיר בהם לחשוש להם — (אל תאמין בעצמך עד יום מותך). מי שמרגיז את יצר הטוב שבו על יצר הרע, כדי להוציא אותו ממחבואו אל אור ההכרה. מי שחודר יותר, מכיר יותר את נבכי תהומות יצריו, הוא פחות מועד להכשל מאדם אחר. "עניו מכל האדם", היינו, מכיר ברעתו האפשרית יותר מכל האדם. היינו פחות מועד להכשל מכל האדם. ולכן לא קם עוד כמשה. בכל ביתי נאמן הוא. וזה, לאפוקי מרפיון הידים, והבריחה מן העמל הזה המוטל עלינו, אל תוך ההתבוססות במדמנת חוסר המודעות לכוחות הרע הטמונים ופועלים בנו ללא הרף. על משקל מאמר חכמינו: — רשעים כל ימיהם בחרטה, אפשר לומר: — צדיקים כל ימיהם בעבודה. (עבודת הפשפוש והמשמוש כדלהלן) שהרי הרשעים מסתכלים כל הזמן אחורה על כשלונותיהם בהשגת "דרגות" שהם מדמים לעצמם. והחרטה היא על שלא "השיגו את הדרגה" שחלמו עליה. לעומתם הצדיקים, גם בתוך צערם הנורא על פגימותיהם, כלל אינם מופתעים מכך שנכשלו. הכשלון משמש לגילוי מה שמצריך תיקון. כדברי ר' ישמעאל: — "אין אדם עומד על דברי תורה אלא משנכשל בהם". והצער הוא על הפגימה בתכלית, על הפגימה ברצונו ית' ר"ל, צער הרבה הרבה יותר נורא מ"הצער" על כשלוני

שלי. זה צער של כאב הידיעה שכל פגימה מחסלת חיים באיזה מקום, שכל קלקול דוחה את גאולת עם ישראל והבריאה כולה זה צער ששייך בתוך מערכת ועבודת התיקון.

פתרון השאלה הראשונה הנ"ל: – אין סתירה בין עבודת הענווה, לבין אי הכרה רצונית ב"מדרגת" הענווה

אין שום סתירה בין היות האדם מכיר בענוותו, כלומר בתפקידו, שהוא: לא להסיר עין מרעתו, לבין אי הכרתו, יותר נכון, אי רצונו להכיר, בשקר של מעלתו כ"עניו". כי אין מעלות בזה. אין שום דרגות. לא טובות ולא רעות. יש רק התהוות – תפקיד – חתירה – פעולה – תנועה – בלתי פוסקת אל התכלית, אל החיבור הטוב ביותר האפשרי, כלומר הפחות מוטע ע"י החוויה – חבור תורה ומעשה. זה גם ההבדל בהסתכלות בְּרָעָתִי כמרפה ידים, לבין הסתכלות בְּרָעָתִי כאתגר לעבודה. מי שמסתכל ברעתו ע"מ להגיע ל"מסקנות" על דרגתו, על השְׁגִיאוֹתוֹ, אז או שהוא נהנה להתבוסס בבזיון הפסיכולוגי שלו, או שהוא רוצה לקבל נחמה – הוא רוצה לקבל ציון: אני "כמעט טוב", אני "טוב", אני "טוב מאוד", אני "מעולה" וכו'... אבל מי שמסתכל ברעתו כתפקיד, מבין שזה שהוא עדיין חי, זה רק ע"מ לתקן עוד ועוד. ישתבח שמו לעד ולעולמי עולמים שנתן לנו נשמה שהיא נרו ית' שמו, שבה אנו חופשים חדרי בטן. החשיפה הזאת היא התפקיד שלמענו ניתנה לנו הנשמה, שהיא נר ד'. ולכן אמרו חכמינו, "נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ועכשיו שנברא, יפשפש במעשיו" צריך לשים לב כמה זה מבהיל: כל הצדקת קיומנו, לאפוקי מלא להברא כלל, הוא הפשפוש והמשמוש. כלומר, העבודה הזאת היא כל תכלית ומהות בריאתנו וקיומנו בזה. כמו שאומר הגר"א זצוק"ל זי"ע: "כי מה שהאדם חי הוא כדי לשבור המדה שלא שבר עד הנה ולכך צריך תמיד להתחזק ואם לא יתחזק למה לו חיים". ע"כ. ו"שבירת המדה" היא היא נקוי הכלי, על מנת שיאיר בתוך מעינו אור התורה שאנו לומדים עוד ועוד "... ותורתך בתוך מעי ...". ושוב, הפשפוש והמשמוש אינו חיטוט פסיכולוגי ח"ו. אלא הוא תפקיד החיפוש, החשיפה, ובדיקת הכשלונות. ולכן "שבע יפול צדיק וקם". כידוע, שבע היינו שבעים ושבע, שבע מאות שבעים ושבע, וכן הלאה. מספר שחוזר על עצמו עד אין

ספור, א"כ איזה מין צדיק הוא שנופל, ושוב נופל, ושוב ושוב? אלא שכידוע שצדיק הוא לא מי שאינו נופל, "כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא". אלא מי שקם שוב ושוב אחרי הנפילה. לא שייך הרפית ידים או יאוש במי שמבין שהנפילה היא ההיכי תימצי היחידי לעבודת ד' ית' שמו. כדברי ר' ישמעאל שכבר הוזכרו: - "אין אדם עומד על דבר תורה אלא משנכשל בהם".

ואם נאמר: אם כן יש כאן סתירה מניה וביה: — מצד אחד הכשלון הוא ההיכי תמצי היחידי להתקדמות בעבודת ה' ית', כדברי רבי ישמעאל, ומצד שני כל כשלון הוא פגם נורא בעצם המציאות עצמה כנ"ל? התשובה היא: — אין הכי נמי, זהו מעמדו הבחירתי של היהודי. אנו היחידים מכלם שבחרנו בְּאִמָּת עם כל נוראותה, והאמת היא שאין יכולת לאדם בזה להגיע לשום מעשה מתוקן עד הסוף. זאת האמת שאין מעשה מצוותי בעולם הזה שמבחינת התכלית האמיתית איננו כשלון במדה כזו או אחרת כאמור: — "כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" וזה גם בהכרח בתוך כל מעשה טוב עצמו וזה גם פשט הפסוק, (כי הפסוק יכול היה לומר: כי אין צדיק בארץ אשר לא יחטא, ומשמעותו היתה שכל צדיק חוטא אי פעם. אבל ה"יעשה טוב ולא יחטא" נרמזה לי מוכיח מה שאמרנו), ואעפ"כ בזה בחרנו. כי זה רצון בוראנו להעניק לנו על הבחירה הזאת עצמה שכר שאין למעלה ממנו. היינו "לפום צערא אגרא" — השכר על הצער שלנו הבלתי פוסק בגלל הפער ההכרחי בין רצוננו לעשות רצונו ית' מזה, לבין חדלון וכשלון מעשינו בפעל מזה. כי על מעשינו המוגבלים והחלקיים בהכרח אפשר היה לקבל רק שכר מוגבל וחלקי ח"ו. אבל הפער בין מעשינו לבין רצוננו לעשות רצונו ית' הוא בלתי נדלה וכן גם השכר על הטרור והצער בחתירתנו הבלתי נפסקת למילוי.

הסיבה שאין שום אפשרות להגיע לאיזה שהוא מעשה מתוקן באמת מכח עצמנו בזה העולם היא פשוטה, איך ייתכן אחרת. היעלה על הדעת שאנו פה בחלקיותנו בסופיותנו ובמוגבלותנו נצליח לעשות מעשים שתוצאתם בנצחיות ובשלמות כל השלמויות? אלא שהקב"ה מצרף מחשבה למעשה בכל מעשה ומעשה שלנו. לא רק במעשים שחשבנו לעשות ולא עשינו כלל, אלא גם באותם חלקים שלא עשינו בתוך המעשים שעשינו. וכשאנו מכוונים לשם שמים, מעשינו שבהכרח פגומים, מצטרפים בחפצו ית' למחשבותינו

שלשם שמים, וכך הופכים לנצחיים. לכן הכל תלוי ברצון הלב, כי אליו מצטרפים מעשינו, ובו תלוי סגירת הפער בין חלקיות מעשינו לבין נצחיות השכר. ולכן לרצות לעשות רצונו ית' זו חובת הלב (לאפוקי מהפְעָלוֹת הלב). זה הבסיס ל"חובות הלבבות" ומובא בדברי כל רבותינו. היהודי יודע שאין שום "הצלחה" בעולם הזה – "... לא עליך המלאכה לגמור ..." כי אין אפשרות לגמור אותה "... ואין אתה בן חורין לבטל ממנה ..." כי בלי מעשה אין הצטרפות למחשבה.

יתכן וזה עוד הבנה במאמר חז"ל שהקב"ה הוא השותף השלישי באדם וכמו שצירוף המחשבה אל המעשה הוא בכל מעשה, כך שותפותו ית' באדם היא בכל רגע ורגע. שלשה שותפים באדם: נשמתו האלקית מזה, חומריותו מזה, והשותף השלישי – הוא ית', שהוא המחבר את שני השותפים האחרים בכל מעשה מצווה להיות ל"אני" מאוחד נצחי. היינו, הוא ית' שהוא השותף השלישי מצרף מחשבה (את הנשמה) שהיא שותף אחד, אל המעשה (החומר) שהוא השותף השני, ועושה אותם ל"אני" נצחי במצוותיו.

פתרון השאלה השניה הנ"ל: – היחס אל הזולת – בונה את שכינתו ית'

עד כאן בהסתכלות האדם על עצמו במסגרת תפקידו, שאפשר הי' להגדיר אותו כסור מרע. ע"י חפוש או חשוף רעתי, אני סר ממנה. אבל היתה עוד שאלה של התיחסות האדם אל זולתו. בדברי הרמב"ן בפ' שמות: - "והנכון בעיני שלח נא ביד כל אשר תשלח כי אין אדם בעולם שלא יהיה הגון יותר ממני לשליחות..." וכן באגרתו "וכל אדם יהי גדול ממך בעיניך..." זהו הצד השני של ה"סור מרע". זהו "העשה טוב" שבעבודת הענוה.

כי כשם שאדם נותן מקום לשכינה לשרות כשהוא משפיל את עצמו, כך, ואולי עוד יותר מזה, הוא בונה את השכינה בארץ כשהוא מלמד זכות על זולתו. ופרוש הדבר לא מן השפה ולחוץ. כי כמו שאין רע מן האדם שאינו עניו בדעתו, וירצה להיות עניו במעשה, (כנ"ל "מסילת ישרים"). כך אין רע מן האדם שכביכול יִזְכֶּה את הזולת למעשה, אבל לא בדעתו. (פשוט הוא שצריך לדייק במלים של חז"ל. ואם הם משתמשים בביטוי לימוד זכות על

האדם, אם כן צריך לא רק ללמד, אלא גם ללמוד את זכותו של זולתנו עם כל גררי הלימוד, עד שהמסקנה על זכותו של הזולת תהיה מבוססת ואיתנה כמו מסקנה של חקירה לימודית). ולכן כשאדם לומד זכות על זולתו, כלומר באמת מוצא בתוך מחשבתו, בתוך דעתו ולבו, את כל הסיבות המצדיקות את זולתו, (מה שיכול, בשלבי היישום הראשונים, להראות כ"מלאכותי" בדיוק באותה מידה, ואפילו יותר מה"מלאכותיות" של השפלת עצמו), הוא בונה את שכינתו ית' בעולם. זה מה שחכמינו ז"ל אמרו: "אל תקרא בניך אלא בוניך". תלמידי חכמים המרבים שלום בעולם, כלומר המחברים בין אדם לחברו, נקראים בוני השכינה — "בוניך". וכן "עולם חסד יבנה". ע"י החסד, ע"י למוד הזכות, נבנית השכינה שכינויה כידוע "עולם".

הבנין המלאכותי הזה של הזולת הוא האמת. אם אמרנו שאין שום יכולת להערכה עצמית "בדרגה" זו או אחרת כנ"ל, אם כן ק"ו בן בנו של ק"ו שאין אפשרות להערכת הזולת ב"דרגה" זו או אחרת, או כמזוהה עם תכונה איזושהיא: כ"טוב", כ"רע", כ"טפש". מה היה רבי עקיבא עד השניה שטיפת המים השוחקת סלע - טיפת התורה, חדרה את קליפת עם — ארציותו שרצתה לנשוך כל תלמיד חכם בנשיכת חמור המשברת גרם? (נשיכת כלב לא הספיקה לו). מה היה קורה אילו רחל היתה מתיחסת אליו כמו שאביה התייחס אליו: - ב"הערכת דרגתו"? וכן רבי יוחנן לגבי ריש לקיש הגזולן. וכן יוסי בן יעזר לגבי בן אחותו יקום איש צרורות, שרוכב על סוס בשבת ולועג לדודו המובל להריגה. ויוסי דודו, שלכאורה ברגע כזה היה צריך לאבד כל תקווה לגבי בן אחותו, לעומת זאת פועל כלפיו בתכלית תפקידית מחושבת כחוט השערה: כתגובה על הדקירה הנוראה של יקום איש צרורות כלפי דודו: "חמי סוסי דארכבי מרי וחמי סוסך דארכבך מרך" — (הקורה שרבי יוסי עומד להתלות עליה) - מִזְמֵן הדוד את המלכודת לבן אחותו ועונה לו: — אם כך למכעיסיו ק"ו לעושי רצונו. היינו: אם סוסך הוא שכרך, ואתה מכעיס את רבונך, קל וחומר על איזה "במתי על" הוא ית' ירכיב את עושי רצונו. ואמנם יקום נופל בפח ומצליף: — "עשה אדם רצונו יותר ממך?" (ואתה הרי מורכב על קורה ומובל לצליבה עליה) ואז יוסי יורה את החץ החבוי כבר בתוך המשפט הראשון שלו: — "ואם כך לעושי רצונו ק"ו למכעיסיו". ואמנם "נכנס בו הדבר כארס של עכנאי". ויוסי בן יעזר מצליח

הפעם במה שמסתבר שניסה כבר הרבה פעמים לפני כן. ויקום איש צרורות גוזר ומקיים בעצמו ארבע מיתות בית דין ומקדים את דודו לגן עדן. אילו ח"ו יוסי בן יועזר, במקום להמשיך בתפקידו עד רגע חייו האחרון, היה "מעריך" את בן אחותו ב"דרגתו", היה העולם הבא מפסיד נשמה של יהודי גדול, שכיפר על כל חייו בארבע מיתות בית דין שגזר על עצמו. כמו בן דורדיא, שב"שעה אחת" של תשובה שהמיתה אותו בעצמתה, כיפר על הכל, וזכה להיות מזומן לעולם הבא,

לכאורה איך אפשר? הרי לפעמים "רואים בעליל" שהזולת אינו ראוי שנדון אותו לכף זכות! התשובה היא שפשוט הוא שלא רואים ולא יודעים כלום, מלבד מצוות ה' ית'. כלומר ללמד זכות זה תפקיד, ולא תגובה על הערכת מצב. כי אין שום יכולת כזאת. המצב קיים רק באתגר למצווה ותו לא. היינו, המציאות החושית הנקלטת לא "מבוטלת" ח"ו — (כמו דעות מסוימות שהסתננו לתוכנו). ללא המציאות החושית לא תתכן החלת המצוות עליה. וזהו בדיוק תפקידה — להוות אתגר לתקונה ע"י מצוותינו, שזה **ההיפך הגמור מהפעלותנו ממנה**. וע"כ: "הזה דן את כל האדם לכף זכות". כי זה כלל לא תלוי בהתרשמותך ממנו, אלא זהו חיוב של תפקידך כלפיו. מי שמגדיר את זולתו — קובעו — נוקבו — מזהה את הנקודה הפנימית שבזולת עם איזה שהוא מצב קפוא, עם איזו שהיא תכונה, עם איזה שהוא ענין חיצוני, הריהו מפריד, ע"י עצם ההגדרה, את עצמו מזולתו. שהרי זה המוגדר וזה המגדיר, זה הבוחן וזה ה"אובייקט" ר"ל. בכך מתבטל תפקיד חבורם זה אל זה, ובכך מתבטל בנין השכינה בעולם ח"ו.

אותו איני — איין, אותה נקודת חבור בין נשמה וגוף, אותו "מותר האדם מן הבהמה" — אין, היא נקודת השכינה בעולם. כמו שנאמר בכמה וכמה מדרשי חז"ל אין מדרך כף רגל אחר לשכינתו, אין לה מקום מנוחה אחר בעולם. אין קן אחר לציפור אשר "... מצאה בית ודרור קן לה..." היא האם הרובצת על הבנים, והבנים זה אנה... זהו הנקודה הנוראה הזאת בהיעלמה, - הנקודה הפנימית שבאדם, עם איזו הגדרה חיצונית "קבועה", זה לקבוע את הנפש. וזה ר"ל דומה לנקוב את שמו ית' ח"ו. כי לנקוב את שם השם היינו להגדירו, למסגרו, להקפיאו באיזו שהיא הגדרה התיחסותית ר"ל. ולכן "איזהו מכובד" - המכבד את הבריות שנא': כי מכבדי אכבד ובווי

יקלו". והלא אין רישא סיפא ואין סיפא רישא. המשנה מתחילה בכבוד הבריות, ומסימת בכבודו ית' ("מכבדי...בוזי")? התירוץ הוא שעפ"י תורתנו הקדושה אנו מצווים לזהות את האדם, את כל האדם, עם הנקודה הפנימית שבו — צלם אלוקים — מקום החבור של נשמה וגוף, (שמים וארץ, אור וחושך). הנקודה הזאת הנוראה בהיעלמה, אינה ניתנת להגדרה, ולכן אסור להגדירה. חובתנו, תפקידנו. מצוותנו, לזהות את זולתנו עם הנקודה הזאת, ולא עם שום הגדרה חיצונית לה, ח"ו. ולכן המכבד את הבריות מכבד אותו ית' כפשוטו ממש. כי רק השותף השלישי ית', יכול לחבר את שני הקטבים באדם המנוגדים הסותרים זה את זה (נשמה וגוף). ונקודת מקום חיבורם הנעלמת, שבהכרח אינה נתפשת, מיצגת אותו ית' שמו — המחברם זה אל זה. חיבורם חייב היה עפ"י הטבע לשלול זה את זה, ואעפ"כ חבורם בורא מהות שלישית, שאינה מזוהה כלל עם מרכיביה. החבור הזה בורא את האדם הבוחר. זאת הבריאה היחידה שהוא בחסדו ית' נתן לה את ההווא אמינא להתדמות אליו ית' שמו. בנשאנו את הנקודה הפנימית, או בעצם בנשאה אותנו, אנו מתדמים אליו ית' שמו להיותנו בעלי בחירה ורצון. ולכן המכבד את צלם האלוקים שבכל אדם מכבד אותו ית'.

צריך לאמר שלדברי הרמב"ן זצוק"ל זה מה שמשע עושה: - בהתייחסותו אל עצמו הוא סר מרע, בהסתכלות בלתי פוסקת על רעתו, היינו "עניו מכל האדם". ובהתייחסותו אל זולתו הוא אומר "שלח נא ביד תשלח", כלומר (הרמב"ן) — "אין אדם בעולם שלא יהיה הגון יותר ממני לשליחות". במצוות ראית זכותו של כל זולת, ולימוד הזכות הזה על כל אדם בעולם, הוא בונה את השכינה בכל אתר ואתר. ואם נשאל כנ"ל: — הרי משה לא הכיר את כל באי עולם? היא הנותנת, הוא אשר אמרנו למעלה: — לימוד הזכות על האדם אינו נובע מהכרתנו ומהערכנו אותו, אלא מהתפקיד המוטל עלינו כלפי זולתנו. אנו לא קולטים את "המציאות" השקרית מבחוץ ומגיבים עליה. אלא, החיצוניות הזורמת אלינו רק משמשת לנו כאתגר לברוא את המציאות האמיתית ע"י מעשינו הרצוניים — תפקידיים — תורניים. במלה אחת, ע"י המצוות. כלומר משה בעמדו לפני הסנה, הוא בדרגת עבודה המתאימה לקבלת התפקיד הגדול ביותר בתולדות האנושות. בדרגה שבה לא יתכן שיהיה אדם בעולם שבמעשיו או במידותיו או באיזה שהוא ענין החיצוני

למהותו הפנימית הנסתרת עלול למנוע את משה מללמד זכות עליו. כי משה כולו מזוהה עם התורה, עם התפקיד – שהוא לבנות את השכינה בעולם הזה. ומן הצד השני, אין שום שכר בעולם, ואפילו גילוי שכינה, שיגרום למשה להרים את עיניו משפלותו הוא, כלומר מעבודת הבית, ולהתפכך ולו לשניה אחת ח"ו מפועל למקבל. (כמדרש הנ"ל: שלא זן עיניו מן השכינה).

הוצאת עם ישראל ממצרים – תפקיד סגולי

וכאן אולי ההסבר לסרובו של משה רבנו ע"ה לקבל את תפקיד המרכזי בתולדות האנושות – הוצאת עם ישראל ממצרים, כי תפקידו התורני מחייב אותו לסרב. הוצאת עם ישראל ממצרים הוא תפקיד סגולי, לאפוקי מיכולת מקצועית חיצונית. אדם יכול להעריך את כישוריו המקצועיים ביחס לזולתו: – אני בעל יכולת הנהגת ציבור גדולה מחברי, אני בעל כושר שכנוע מוצלח יותר, אני בעל יכולת פלפול טובה ממני, אני בעל מהירות מחשבה גדולה ממני, אני בעל כשרון גדול ממני ביצירת כלים, בעיצובם היפה, וכו' וכו'. כל אלה תכונות חיצוניות. אבל לתפקיד המיוחד בתולדות כל האנושות כולה – להיות המתווך בין הבורא לבין בראיו דרך תורתו – אין שום תארים "מקצועיים" – חיצוניים, כאן רק סגולתו של האדם קובעת.

הקב"ה מגדיר את משה כ"עניו", כ"עבד נאמן" אלה אינן "תכונות" אלא מושגים שנוגעים לנקודה הפנימית הסגולית ביותר באדם. הנהגת נביא את עם ישראל בכח נביאותו, אינה דומה כלל להנהגה של מלך או של שופט, (אע"פ שכמובן גם הם יכולים להיות נביאים). ק"ו הנהגת נביא הנביאים. משה עצמו התייחס לתפקידו הסגולי באופן סגולי. [אפשר אולי להביא ראיה מפ' יתרו. ("וישב משה לשפוט את העם"). בפרשה הזאת מתעוררות מיד שתי שאלות: ראשית מה הרבותא בעצת יתרו? הרי כל מי שעניו בראשו יכול לראות מה שיתרו ראה, שאין אפשרות מציאותית שמשה ישפוט את כל עם ישראל. וְשֵׁנִית: אם כן מה סבר משה לכתחילה? יתכן שאפשר לתרץ שיש כאן שתי נקודות מבט. משה המשיך להתייחס באופן סגולי אל תפקידו, בהמשך ישיר לסגוליות של הוצאת עם ישראל ממצרים ומתן תורה. כמו שחז"ל אומרים: "... אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והוריד להם את המן והגיוז להם את השליו ועשה להם ניסים וגבורות ולא היה יכול

לדונן? כלומר, מי שעשה את כל הניסים יעשה עוד נס, ולבדו ישפוט את כל עם ישראל כולו. ויתרו, שבא מבחוץ פנימה סבר שעכשיו משנקבעה עובדה חדשה בעולם – התהוות ישראל לעם, ההתייחסות חיבת ליהפך לארצית. היינו, מקומית – זמנית, לאפוקי מסגולית. כלומר התייחסות שמכניסה בחישוביה נתונים ארציים כגון המקום, הזמן, מצב העם וכו'. מכאן גם הלשון המיוחד שבה מזהיר יתרו את חתנו "... נָבֵל תָּבֵל ..." שקורה כשמנתקים את מה שצריך להיות מחובר לארץ. משה קבל את דעתו של חותנו כי באמת היא מתאימה להשקפה האמיתית של התורה. מיום שנתנה התורה כבר לא בשמים היא: "ותשלך אמת ארצה". וכן (בהמשך ל"בראשית רבה") "... אמת מארץ תצמח". וכידוע אמת היא שם התורה. והתורה מצווה שבשקולינו נתייחס אל המציאות החומרית, שעליה אנחנו מחילים את המצוות].

אבל עכ"פ כאמור הוצאת עם ישראל ממצרים, לפני שניתנה לנו התורה עם גדריה, זה וודאי תפקיד סגולי לחלוטין, שאינו נוגע לשום יכולת חיצונית או תכונה טבעית. רק הערך הפנימי הנסתר של האדם, אותו ערך הנעלם לחלוטין מעינינו הוא הקובע לגבי התפקיד הזה. אל הערך הפנימי הזה חייבים להתייחס אך ורק באופן מצוותי תכליתי - בתפקיד. וכך אמנם מתייחס מרע"ה אל עצמו ואל זולתו, בעמדו לפני האתגר הייחודי בתולדות האנושות, – הוצאת ישראל ממצרים – התייחסות מצוותית טהורה, לאפוקי מכל הטיית הבחירה ע"י "המציאות" החומרית הנקלטת. והענווה, המצוה מן התורה, שענינה, כנ"ל, אי – הרמת העינים מרעתנו כדי לא לתת לה שום אפשרות לפגום, מחייבת את משה, שלא זו מתפקידו התורני כלל, לסרב. כיוון שלגביו עפ"י תפקידו התורני, (שהיא היא בלבד אמת המציאות), הוא הפחות ראוי מכל באי עולם לתפקיד הוצאת עם ישראל ממצרים. והסרוב הזה עצמו עושה אותו לראוי היחידי לתפקיד. איזו עצמה על אנושית קבלה שליחותו של משה מעצם הסרוב הזה. שהרי מעתה כל השליחות כולה, ללא שום שיור, מצוה ממנו ית'. אין בה שום "נגיעה" של משה. איזה עמדה אדירה ותוקף לסגור על עם ישראל, לתבוע למענם, להלחם בעבורם זכה משה במאבקו זה. שהרי אם כל השליחות ממנו ית', א"כ אפשר "לתבוע" הכל ממנו ית'. ואמנם כך, לאורך כל שליחותו, מייצג משה רבנו ע"ה, הרועה הנאמן, את הבנים לפני אביהם שבשמים.

נפקא מינה לגבינו

ונפקא מינה לגבנו היא להבין שזה אינו תפקיד פשוט או קל לשנות את השקפתנו על עצמנו ועל זולתנו מהשקפה טבעית לתורנית. שוב ושוב אנו נופלים להשקפות מקובעות, ערכיות, לגבי "דרגתנו" ו"דרגות" זולתנו בתורה או במצוות. שוב ושוב אנו מתיחסים וחיים לפי דימויים שיש לנו מעצמנו, ומזולתנו, ומן העולם. זה דורש זמן מיוחד המיועד לכך, ורכוז מחשבתי כדי לחדור ולפרק את הקליפות ההקליות בהתייחסותנו לעצמנו ולעולם. צריך להשקיע זמן ומאמץ כדי לגלות ולבטל את הדימויים המטים אותנו מן התפקיד המצוותי התכליתי הבלעדי. ובהתייחסות התורנית, התפקידית, המצוותית התכליתית הזאת, בין אל עצמו בין אל זולתו, לאפוקי מהתייחסות אל כישורים חיצוניים של הזולת או של עצמו, אומר משה "אין אדם בעולם שאינו ראוי יותר ממני". (הרמב"ן). התורה (גם לפני שניתנה) מצווה עליו להתייחס כך אל עצמו ואל זולתו. ובעצם זה כל כך פשוט וברור מאליו. וכי יעלה על הדעת שמשנה רבנו ע"ה מסרב לרבונו לקבל את תפקיד הוצאת עם ישראל ממצרים, וראיית כל אדם בעולם כראוי יותר ממנו לתפקיד הזה, בגלל תכונת הענווה שבו ח"ו? וכי בעבודת ה' שלנו לתכונותינו יש מעמד קובע? היעלה על הדעת שיהודי שבאופן טבעי הוא "פחדן" לא יעשה בגלל פחדנותו את המוטל עליו בעבודת ה'? היעלה על הדעת ש"הרחמן" לא ימול ו"הבישן" לא ילמד ו"הכעסן" יקפיד וכו' כי אלה הן תכונותיהם? והרי "האומר עד קן ציפור יגיעו רחמין משתקין אותו שעשה מדותיו רחמים" ואם מצותיו ית' של אב הרחמים גם כן נקבעות אך ורק עפ"י הלכות תורתו הקדושה ק"ו אנחנו. הרי כל משמעות קבלת עול תורה ומצוות היא לאפוקי מתכונותינו הטבעיות. (ושוב כמובן שאין הכוונה להוציא את הרגשות מעבודת ה' אלא לתת להם את מקומם התורני, וכו' וכנ"ל).

אם כן פשוט הוא שכשהרמב"ן אומר שהסיבה לסרבנותו של משה רבנו ע"ה לקבל את התפקיד שמטיל עליו רבונו היא ענוותנותו, ודאי וודאי שאין הכוונה "תכונת" הענווה שלו ח"ו. אלא היות משה מצוה בתפקיד הענווה מן התורה, ומכוח מצוות הענווה הוא חייב לסרב בהכרח כנ"ל.

כמובן וכמובן שההתייחסות האמיתית התפקידית הזאת של האדם אל עצמו ואל זולתו לא סותרת כלל את האפשרות לדון כל אדם בבית דין. (אם

ח"ו צריך לדון בבית דין). זה יחס מצוותי אל מעשי האדם, כדברי הב"ח על הטור הנ"ל. גם בבית דין אין שום היתר לבזות את האדם, את הנקודה הפנימית שבו, (ונקלה אחיך לעיניך). דנים את האדם על מעשיו, לא על מה שהוא. ברגע סקילתו אולי הרהר תשובה בדרגה של צדיק גמור. כמעשה בן אחותו של ר' יוסי שהקדים את ר' יוסי עצמו לעוה"ב כנ"ל. "ומשנאיך אשנא" פירוש: כשהם משנאיך אשנא אותם, באותו רגע שיפלו, כדברי הרמב"ם המובאים באותו ב"ח, מצוה עלינו לרחם עליהם, בכל לבבנו.

ההתייחסות הרצונית, הלא-מכוונת ע"י הרגש, יכולה להיות אך ורק אם האדם מתנהג בתפקיד. כלומר כשאדם מתיחס אל זולתו במהותו הפנימית, האמיתית, אל הנקודה הפנימית שבו. כי כך אנו מצוים מהתורה להתייחס אל זולתנו. בניגוד להתייחסות אל הזולת הנובעת מהתרשמותנו ממנו, או מהערכתנו (וכן חוסר – הערכתנו) את כשרונותיו או יכולתו (חוסר יכולתו) וכו'. זה ההבדל בין ההתייחסות השיקרית הערכית - "המיצבת" את הזולת בהגדרות ותארים ערכיים לבין ההתייחסות המצותית, שהיא היא "המלאכותיות" שבעבודתנו המוזכרת לעיל. היינו, אי התחשבות מוחלטת ב"אינפורמציה" הנקלטת מן החוץ כסיבה לבחירתנו, אלא בחירה הנובעת מן הרצון המצוה ע"י התורה. החיצוניות הנקלטת היא אך ורק המצע שעליו אנו מחילים את מעשי המצוות. זאת אומרת: אנו מוכרחים להתחשב במציאות החומרית, אבל רק כדי להחליט מה היא הדרך המתאימה ביותר להחיל עליה את מצוות התורה.

הראיה הגדולה לענין זה של החלת הרצון על המציאות החומרית היא ענוותנותו ית'. "אמר ר' יוחנן בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו". ובענוותנותו הנוראה שבה הוא ית' צמצם את כבודו כדי לתת לנו מקום קיום, ("... וְעָנֹתָ תִּפְגֵּי"), הוא כביכול תולה את מלכותו עלינו בנו, שזה עוד נורא הרבה יותר, מעבר לכל השגה. כמו שנאמר "... תנו עז לאלקים ..." וכן "... קלני מזרועי ..." וכן "... ואותי אתם קובעים הגוי כולו". וכן בהרבה מאוד מקומות, ואלמלא התורה מעידה על כך אין הפה יכול לאמרו.

לכאורה שאלה עצומה: מה שייך ענווה אצל מי ששמים לא זכו בעיניו, אצל מי שכולנו בעיניו כחגבים? כמשל - האם יעלה על הדעת שאדם יהיה

עניו, שפל רוח, ונדכה בפני נמלה? חידק? ואעפ"כ רצונו ית' הוא להשפיל את עצמו ית' בפניו ולא רק למלוך עלינו אלא לתלות מלכותו עלינו בנו!!! אם כן קל וחומר בן בנו של קל וחומר אנו, שלדברי הרמח"ל ז"ל, חיות גן העדן היו ברמה שכלית גבוהה משלנו היום. אנו, שאין לנו שום אפשרות כלל לדעת אפילו רק את המציאות החומרית שמחוץ לנו, הנקלטת ע"י חושינו, כל שכן את המהות הפנימית של זולתנו. ודאי וודאי שאנו מצווים להתעלם לחלוטין מהתרשמותנו מן הזולת, ומהתפעלותנו מעצמנו, ולכפות על עצמנו את הענווה הרצונית פרי מלאכתנו. מה הוא ית' - אף אתה. שהרי כל סיבת ענוותנותו ית', היא להורות לנו את החיוב להיות שפלי רוח מְרֻצָּנָה, שהוא התנאי להשראת שכינתו בקירבנו, שהוא השכר שאין למעלה ממנו.

אותו כלל מצוותי קיים ביחס הת"ח אל עצמו ואל תורתו. אדם יכול וחיב לקנא על כבוד התורה, גם כשכבוד התורה מיוצג על ידו עצמו. ינשוק כשועל ויעקוץ כעקרב על פגיעה בו, משום שזו פגיעה בכבוד התורה. ואין בין זה לבין הערכת עצמו, והחזקת טובה לעצמו על כך שלמד תורה הרבה, ולא כלום. שהרי לכך נוצר. אבל לעומת זאת, "כל התולה בזכות עצמו, תולים לו בזכות אחרים". וזה נאמר על לא פחות מאשר חזקיה המלך. לכאורה קשה מאוד. הרי ודאי שזכויותיו האדירות של המלך חזקיה הן מעל ליכולת הערכתנו. א"כ מה העוול שתלה בזכויותיו? אלא כנוצר למעלה, לתלות בזכויות פרוש לעשות סיכום מצב, "ליצב" מצב. לעשות מאזן, ולקבוע מסקנות: - תוקף איזה זכויות עומד לי. וזה מנוגד למציאות שכל כולה זרימה בלתי פוסקת נְכֻחָנו, המכוונת ע"י הבורא ית', על כל פרט ופרט שבה, אל מול כל אחד ואחד מאיתנו, כאתגר למצווה הבאה, לתפקיד, לפעולה. ולסכם זכויות פירושו לִיקָפֵךְ מפועל למקבל ולו לשניה אחת, ובזאת להשליט את המוות על הרגע הזה.

אבל צריך לזכור שאסור לנו לערבב את התיחסות התורה אל אישיה, עם מצוות יחסינו אל זולתינו. כשהתורה מעריכה או מסכמת את חיי צדיקיה (כמו חזקיהו) היא נותנת לנו קני מידה לחיינו אנו. אך ורק מנקודת המבט האלקית של התורה הכרחי לסכם את חיי האנשים שבה, כדי להורות לנו איך לחיות את חיינו אנו. אבל התורה עצמה אוסרת עלינו לסכם וליצב הערכות על זולתינו, או על עצמנו הנובעות מהתרשמותנו מהם או מעצמנו,

אלא להתייחס אל הכל אף ורק באופן תפקידי - מצוותי. זה ההבדל בין נקודת המבט האלקית לזו האנושית.

ולכן, כנזכר למעלה, כשתלמידי ר' יוחנן בנו אותו פטיש החזק עמוד הימני, הם עשו את תפקידם. הם כבדו את התורה שבו, יותר מזה, הם בנו את זכותו, ובזה הם בנו את השכינה. אבל היחס לזולתו חייב להיות היפך היחס לעצמנו. ביחס אל עצמנו – התפקיד, המצוה מחייבת אותנו לסור מרע, ולכן, אנו חייבים לראות את רעתנו, ולכן בכיו של ר' יוחנן.

הכפילות התפקידית הזאת עושה את היהודי בעת ובעונה אחת רך כקנה כלפי זולתו, וקשה כברזל כלפי עצמו. (וכנ"ל, היותו קשה כברזל כלפי עצמו עושה אותו כלי גמור לקבלה כלפי מעלה, והיותו רך כקנה לזולתו עושה אותו משפיע גמור כלפי מטה) ההפכיות הזאת היא עקרונית.

הפכיות הבריאה

ה"מסילת ישרים מגדיר כל מדרגת עבודה גבוהה יותר כחכמה רבה יותר, וכל עבירה כחסרון בחכמה. כשמשוה רבנו ע"ה מסרב לתפקיד הוצאת עם ישראל, הוא מעלה את הנקודה המרכזית של חכמת התורה שהיא היראה. "הן חכמה היא יראה". יראה היינו – יראת חֲטָאֵי חַיִּינוּ, וממילא השגחה בלתי פוסקת עליהם.

כאמור למעלה, הוצאת עם ישראל ממצרים לקבלת התורה – תכלית כל הבריאה – הוא תפקיד סגולי, לאפוקי מיכולות וכישורים. ההבדל בין סגוליות האדם לבין כישורים הוא: שבכישורים שיש לו, האדם יכול להודות בפני עצמו. שהרי קבלם במתנה מן השמים, ע"מ למלא חסרונם באחרים, כמו שאחרים מסייעים לו בחסרונותיו. (כב"מסילת ישרים" בפרק על הענווה).

אבל להכיר במעלת ערפי הסגולי זה היפך התורה. לא משום שהנקודה הפנימית הסגולית לא קימת בי ח"ו. אלא משום שתפקידי כלפיה בי, הוא הפוך מתפקידי כלפיה בזולתי. אין הכי נמי שבזולתי אני חייב לא רק להכיר במעלת ערכו הסגולי, אלא לרומם אותו מעל הכל. (אגרת הרמב"ן – "... וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך ..."). שהרי זה מקום השראת שכינתו ית'

כדלעיל. אבל כלפי הנקודה הפנימית המרכזית שבי אני חייב במצוות היראה התמידית – על מנת שלא לפגום בה, על מנת שלא לחלל את הקודש ח"ו, וכל שניה של קביעת מתן ערך כל שהוא לעצמי היא שניה שבהכרח מנוגדת לתפקיד פעולת היראת חטא.

אילו משה רבנו ע"ה היה מסכים עם קונו שהוא אמנם מסוגל לתפקיד הסגולי של הוצאת עם ישראל ממצרים, והורדת תורתו ית' לעולם הזה, אז הוא היה סותר את עצם תפקידו התורני שהוא היראה התמידית. תפקיד השולל כל אפשרות של היקבעות בהערכה עצמית – כיוון שהוא מחייב השגחה ומודעות בלתי פוסקים של הרע הטמון בנו. ופשוט הוא שאצל מרע"ה אין הפסקת התפקיד כלל. הוא עבד לקונו ללא שום הפסק. אחרת התורה הנצחית לא היתה קוראת לו "עבד ה'". עבד שמפסיק, ולו לרגע, להיות עבד, לא היה מקבל את התאר הנצחי הזה מהתורה הנצחית. היינו, עבד שנאמן ב"כל בית" רבוננו, כלומר שאין שום צד חיצוניות יכול לפגום שם (זו משמעות המושג "בית" שהוא חיצוניות) – לא שייך שיתבונן ולו כהרף עין, בסגוליותו שלו. שהרי אין לך פריקת עולו ית' יותר גדולה ממתן איזה שהוא ערך של קביעות ל"אני". לכן, בעצם, זה מה שמרע"ה אומר לבוראו: אתה ית' בתורתך הקדושה צוית עלי לסרב. וכנ"ל - ההזדהות המוחלטת עם התפקיד, עם התורה, זה ענינו של משה. ולכן בהיותו ממלא את תפקידו בשיא הנאמנות הוא חייב, עפ"י תפקידו המצוותי המוגדר בתורה, לסרב. והסרוב הזה עצמו עושה אותו לראוי יותר מכל האדם בעולם לתפקיד כנ"ל. ("מה שעשתה החכמה עטרה לראשה שנא' ראשית חכמה יראת ד' עשתה הענוה עקב לסוליתה שנא' עקב ענוה יראת ד'").

(לכאורה יש כאן מקום לשאול: אם סרובו של משה הוא תורני, א"כ מדוע "ויחר אף ה' במשה"? ובאמת יש מחלוקת תנאים שבה דעת ר' יהושע בן קרחה היא: – "... כל חרון אף שבתורה נאמר בו רושם חוץ מזה שלא נאמר בו רושם ..." כיוון שזאת תהיה הרחבה גדולה מדי, להכנס לענין זה, נסתפק בהערה הזו).

מרע"ה ממצה את החידה של הבריאה. הרמח"ל מגדיר את החידה הזאת "בסוד ההיפך הנורא": – המשפיל את עצמו גלגל, המתגלגל – מושפל.

כדברי התנא שחזר מן העולם הבא לעוה"ז "עולם הפוך ראיתי". עונה לו אביו "עולם ישר ראיתי". היפך העולם הזה, הוא הישרות האמיתית. מהות עבודת היהודי מייצגת את ההפכיות הזאת עצמה. בפעולתו כלפי הקוטב החומרי שבו היהודי חייב להתמלא בעז ואומץ ולא לפחד להאיר, בנר ה' – נשמת האדם שבו, את מחשכי חומריותו עוד ועוד, שִׁיכָכָה אחר שִׁיכָכָה. התוצאה דווקא הפְּכִית לעז ולאומץ שבפעולה הזאת – היינו, המעטת עצמו וראיית פחיתותו. ומן הצד השני כתוצאה מההמעטה העצמית הזאת, מביטול החמץ שבו, הוא הופך לכלי זך יותר ונקי יותר לקבלת התורה. א"כ התוצאה היא שוב הפְּכִית: דווקא בגלל הפחיתות וההמעטה העצמית הוא מתמלא בעוד ועוד תורה הזורמת בעוצמה הגדולה ביותר דווקא למקום הנמוך ביותר.

רק הוא ית' שמו מאחד באחדות פשוטה את שני ההפכים, שעפ"י תפישתנו האנושית המוגבלת הם הקוטביים ביותר שבכלל אפשריים. היינו: שמים - וארץ, נשמה - וגוף, רוח - וחומר. וממילא הוא ית' מאחד גם את כל מה שביניהם על כל צרופיהם. לנו, האחדות הזאת תנתן כשכר רק לעתיד לבוא. אבל בעוה"ז, כדי להחזיק בשני הניגודים, ובכך (כהגדרת הרמח"ל "בדרך ה'") "להתדמות במה שאפשר לנו לבוראנו", אנו חייבים ראשית כל, וכתנאי הכרחי, להתייחס אל צד אחד שבנו בצורה מוחלטת. אותו הצד שניתן לשליטתנו: – היינו השפלת עצמנו ששוללת את הרבנות, ולהחזיק בקוטב הזה ללא הפסק. ואז ממילא אנו נהיים כלים לקבלת השפע העליון הנמסר לנו בלומדנו את תורתו הקדושה, ואז ורק אז מחזיקים גם בקוטב השני. זאת ההפְּכִית הנ"ל. רק ע"י התרכזות בצד של שבירת הרע, אנו יכולים להעשות כלי לקבלת הצד השני הטוב. ולכן התנאי ללמוד התורה, כמו שמובא ב"דרך ה'" לרמח"ל, הוא בדווקא האימה והרתת והזיע, וְתִקּוֹן המעשה בכל עת, הם הם יראת חטא וניקוי הכלי.

ובעצם זה נכלל במצוה - "מה הוא אף אתה". מה הוא ית' שמו צמצם כבודו כדי לתת מקום לנו, כך האדם הנסוג מיראה, הירא – חטא, נותן מקום לשכינתו. א"כ הפחות בעיני עצמו הוא הראוי ביותר. א"כ אין משה, שלא זו מן התורה לשניה אחת, יכול שלא לסרב. והסרוב המוחלט הזה עצמו עושה אותו ראוי לתפקיד יותר מכל האדם אשר על פני האדמה.

התכלית – ממלכת כהנים

אם הדברים האלה אינם בלתי נכונים, אז אולי יש בזה הסבר למושג "ממלכת כהנים", כמו שנאמר בפסוק "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". לכהן, היינו למלא תפקיד. כמו שמוכח מהרבה פסוקים: – "... לקדש אותם לכהן לי ...". "... ביום הקריב אותם לכהן לה' ...". "... לכהן תחת אביו ...". וכו' וכו', וכמו שרש"י מביא על הפסוק הזה עצמו "... ממלכת כהנים: שרים, כמה דאת אמר וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ" ע"כ. שר, היינו נושא התפקיד הגבוה ביותר חוץ מהמלך עצמו. ופשוט הוא שב"ממלכת כהנים" אין הכוונה "לכהן" – היינו למלא תפקיד בבית המקדש. שהרי הכהונה בבית המקדש נתנה לאהרן ולבניו עד עולם, והמושג "ממלכת כהנים" מתייחס לכלל ישראל. וח"ו להעלות על הדעת שב"ממלכת כהנים" הכוונה לתפקידים חברתיים. אלא, כמו שאומר הרמח"ל בפרק הענווה ב"מסילת ישרים": – "... אלא אם יש בו חכמה רבה הנה הוא מחויב ללמדה למי שצריך אליה. וכמאמר רבן יוחנן בן זכאי (אבות ב', ט') אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת. אם עשיר הוא ישמח בחלקו ועליו הוא לעזור למי שאין לו. אם גבור הוא לעזור לכושלים ולהציל לעשוקים. הא למה זה דומה, למשרתי הבית שכל אחד ממונה על דבר מה וראוי לו לעמוד במשמרתו לפי פקדתו להשלים מלאכת הבית וצרכיה ... ע"כ.

ובתפיסת האדם את חייו כתפקיד, ככהונה לפניו ית', בזה תלוי היוותנו לא פחות מאשר ממלכתו ית'. כלומר, בתפיסת חייו כתפקיד המכוון ע"י התורה לתקון המציאות החומרית, בזה אנו נהיים לממלכתו ית'. התפישה הזו היא ההיפך הגמור מראיית חייו כשרשרת הפעילויות ממצבי "מציאות" משתנים. שהרי תפקיד פירושו לפעול בכל מצב לפעמים בניגוד למצב, ולהיפעל היינו ח"ו להכנע למצב. שהרי ה"מצבים" האלה – הנסיונות האלה, מוזרמים אל כל אחד ואחד מאתנו דרך המערכת המבודדת של אברי וחושי ההיפעלויות האישיים שלו, שאינם נתנים לקישור עם הזולת, אך ורק כדי שנחיל עליהם את מצוות התורה. ובכך, בהחלת התורה על החומר, בחיבור הזה שרק אנו מסוגלים לעשותו – בין שמים וארץ בין נשמה לגוף, נהפוך אותם ואותנו, בחסדו ית', למציאות שלמה, חיה, נצחית.

יתכן שזה משמעות מאמר חז"ל: — "מכיר את מקומו" שהוא אחד מארבעים ושמונה הדברים שבהם נקנית התורה. "מכיר את מקומו" היינו מכיר את תפקידו שלו בעולמו ית'. (יתכן שלכן מיד אחריו מופיע במשנה באבות — "זה שמח בחלקו" — כלומר שמח בחלקו שלו, בתפקידו שלו, בעבודת הבורא).

בהתייחסות הזאת אל חיינו כתפקיד — ככהונה, תלוי מי יזכה להיות שלו ית' בממלכתו. "... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".

סיכום

הנקודה המרכזית במאמר הזה היא העלאה להכרתנו ענין שהוא פשוט וברור לדורות הקודמים, ובדורנו בעוונותינו קצת נסתר מעינינו. וזה הענין שבו פתחנו את החיבור הזה: — ענין אמת התורה — שאין הרגש מעיד על אמיתותה, ולא העינים, ולא האנסטינקטים, ולא איזה שהן תפישות חיצוניות מן העולם, ולא ה"אינפורמציה" ההכרתית שמקבלים מכל מיני מקורות חיצוניים. האמת — מקורה הוא אחד ויחיד ומיוחד. אמת, שאך ורק שכלנו והתורה המשכלת אותו, שנבראו בתכונה אחת (כנ"ל הרמח"ל), מעידים עליה. (כאן המקום להזכיר שוב: היישוב על הלב כנ"ל, הוא כמובן הכרחי בשלמות דעת האמת. אבל, כאמור, אנו עוסקים בהתחלות. וההתחלה הזאת של עצירת ההישטפות והתבוננות שיכלית אפילו כל שהיא, היא תחילת התיקון, כאמור ב"מסילת ישרים" ב"זהירות", ולכן ההדגשה עליו).

התגברות הכוחות החיצוניים בעולם, מזהה אמת עם הרגשות הלב. מזהה אמת עם הצלחה חיצונית, מזהה אמת עם פעולות חיצוניות. לדברים האלה יש השפעה פשוטה עלינו בגלל המגע שלנו אתם, ויש להם גם השפעה סגולית ר"ל. הם מגדילים את הכוחות של צור, של החיצוניות. וצריך לזכור שצור וירושלים הם על שתי כפות המאזנים. כשזו עולה זו יורדת, וכן להיפך. כשהחיצוניות מתגברת אז אנחנו לא מסוגלים להבין את האמת כהחלת הרצון — התפקיד המצוי התורני — על החיים, אלא אנחנו ר"ל מזהים אמת עם תחושות הלב, או עם ידיעות חיצוניות נקלטות.

לעומת זאת חותמו של הקב"ה היא האמת המצוותית, האמת התורנית.

היא האמת שרואה את העוה"ז הזורם, אך ורק כהיכּי תמצי לבנית העולם הנצחי, שאין בו שינוי. במילים אחרות: היהודי שולט במציאות העולם הזה, בונה ממנה את היש האמיתי ("להנחיל לאוהביו יש"), ואינו נשלט ע"י המציאות. וגם זה בגדר "מה הוא – אף אתה": כשם שהוא ית' "מקומו של עולם ואין העולם מקומו", כך היהודי שולט במציאות החיצונית ואין המציאות שולטת בו. האפשרות היחידה לשלוט במציאות החיצונית ולא להשלט על ידה, הוא לא להיות חלק ממנה, לא להשטף בה. האפשרות היחידה לא להשטף, (ומצד שני לא להתנתק מן החומריות, שהרי כל ענין מצוותינו הוא להתחבר אליה, על מנת להוליד ממנה ורק ממנה את המציאות הנצחית). היא לאזן את שני חלקי המציאות – העליון והתחתון. האפשרות היחידה לאזן את שני החלקים האלה, היא לשמור על נקודת האמצע שביניהם. הדרך היחידה לשמור על נקודת האמצע היא להפנות את העינים למטה אל הקוטב התחתון – אל הכלי, ואז ורק אז ממילא נפתח הלב למעלה אל הקוטב העליון – אל מקור השפע.

לא להפסיק לנקות את הרע. להלחם מלחמה תמידית, עקבית, מתוכננת, הדרגתית. בקור רוח, בידיעה שהמלחמה לא נגמרת, נגד הרע שבי. לא לרצות בשכר. לא להפנות את העינים כדי לקבל. ממילא להיות לכלי יותר ויותר מסוגל לקבלת התורה הנלמדת ללא הרף. יוסיף דעת – יוסיף מכאוב. כי שכבות הרע היותר עמוקות הם יותר חזקות. כנגדן, התורה הנלמדת, יותר מאירה בשלימותה. הוא אשר אמר ר' ישמעאל: – "אין אדם עומד על ד"ת אלא משנכשל בהם". נכשלתי, הבנתי מקור שרע שבי, ניקיתי את סיבות הכשלון הקודם, כדי לפתוח פתח לנסיון יותר עמוק. כדי להאיר באור התורה שחודרת אחרי הקליפה שהוסרה, לשכבה יותר עמוקה. אסור בכל איסור לזמן את עצמי לנסיונות, ח"ו (שזה תמיד, ללא יוצא מן הכלל, עצת יצר הכפירה), שהרי בזה אני שולל את הנסיון האמיתי – המקדם, המזומן ממנו ית' שמו.

גדולי ישראל, גדולי עולם, בצניעותם, בענוותם, בהסתר שהעולם כלל לא חדר אליו, נשאו את כל העולם כלו על כתפיהם השמוטות, בגלל האיזון בין שני הקטבים שנתאזן בהם בנקודה הפנימית שלהם. מי שחותר ומתקרב אל האיזון הזה, יכול להניע את כל העולם כולו. ממש כמו שאפשר להניע

באצבע קטנה 100 טון כשיש על שתי כפות מאזנים של ציר מרכזי 50 מצד זה ו-50 מצד זה, בתנאי שהם מאוזנים בדיוק. לכן "לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי" ("קידושין הנ"ל). "לעולם יראה אדם עצמו..." כי זה המצב האמיתי. שהרי חציו נשמה אלקית זכאית וחציו חומר ארצי חייב. ויותר מזה: היהודי חייב בכל רגע לראות את זכויות וחובות כל העולם כולו כשקולים (שם) כי באמת הקב"ה שוקל את הבריאה כולה, בכל רגע ורגע, כנגד כל יהודי ויהודי לחוד, אחרי כל מעשה שלו, ולקראת כל מעשה, כדי שכל פעולה של כל יהודי בין טוב בין למוטב תכריע בכל שניה ושניה את הבריאה כולה. על זה יהיה השכר לצדיקים שמקיימים את העולם כולו ללא הרף. וגם זה ב"מ יהיה כובד ההיפך למהפכים ר"ל. כאמור את השיקול הזה שוקל הקב"ה לנגד כל יהודי ויהודי, בכל רגע ורגע, כפי מידת המודעות ההכרתית התורנית של היהודי, שוב ושוב, כדי להניע את כל העולם כלו אל תכליתו, במצוה הבאה, בזו שלאחריה, ובזו שלאחריה, בנין שלא נפסק.

הבנין הזה מחבר שמים וארץ, מחבר תורה — עם מציאות חמרית, היינו מחבר תורה — עם מציאות הנסיון החמרי הזורם אלי ללא הרף מן החוץ. לכן אותיות השורש של "לבחור" ו"לחבר" הן זהות. ב-ח-ר, ח-ב-ר. לבחור היינו לחבר. אבל הבחירה הזאת, החבור הזה, מותנים בנסירה קודמת — ("ב"חרב" שגם היא אותן אותיות) - בהפרדת הרצון מן היצר, כדי למנוע שעבוד הרצון ליצר. רק הנסירה הזאת מאפשרת אחריה חבור רצוני — שכלי, שלא מוטה ע"י הרגש, אלא מחבר אותו תחתיו.

ובכן לבחור כאמור, היינו לחבר, לכן כל זמן שדוד עוסק בתורה היינו בחבור שמים וארץ, — היינו חיים, (כי זה פרוש חיים: — חבור נשמה וגוף, רוח וחומר, שמים וארץ). ובכן כל זמן שדוד עוסק בתורה, בחבור החיים הזה, אין למלאך המות שליטה עליו. עד שהפסיק לשניה אחת. אבל אצל משה אין כלל מצב של הפסקה בחבור הזה. הוא מנצח את הנרגן המפריד את האלוף, שמנסה להפריד אותנו ממקור החבור. לכן אין המות שולט על משה כלל. (ראה את הפר' האחרונה ב"דברים רבה" על פטירת משה) ולכן אי-שליטת המוות על משה רבנו מחיב, כביכול, אותו ית' ליטול את נשמתו בנשיקה.

ולכן, משום שמשה כולו תורה. משום שמשה המית את עצמו עד הסוף,

והפך כלו כלי של קבלת החיים — שהם התורה עצמה, שֶׁעַץ חיים היא, לכן מכח התורה שהיא והוא אחד הוא חייב לומר "שלח נא ביד תשלח" ... "כי אין לך אדם בעולם שלא יהיה הגון יותר ממני לשליחות". מצד אחד שלילת עצמו של מרע"ה שזה פינוי מקום להשראת שכינתו ית' בארץ היינו המלכתו ית' הבלתי פוסקת. ולכן משה מזומן לדיבורו ית' ללא הרף: — "וידבר ד' אל משה", שוב ושוב. אין שום מניעה להשראת שכינתו ית' על מ"ר ע"ה בכל עת. כדברי הגאון (על המילים ב"תשא" ...) ואתה אמרת ידעתוך בשם ... "הוא השגחה פרטית עלי בכל עת בלבד וזו היא מדרגה גדולה" (אדרת אליהו). ומצד שני למוד הזכות הגמור על כל זולת שזה בְּנִית השכינה בארץ — "אל תקרא בניך אלא בוניך"

מסקנה

כמו שאמרנו למעלה, לחיות באמצע, לחיות בנקודת האמצע המאזנת את שני הקטבים לחלוטין, זה לחיות את הניגוד בין שני הקטבים האלו. פְּרוּשׁ לחיות את השבר שהוא תוצאת הניגוד. שבר — היינו היפך חווית השלמות. היהודי מוותר על ה"שלימות" החוויתית, (שבהכרח תמיד נקנית במחיר ויתור על אחד משני קטבי הבריאה המנוגדים, לטובת הקוטב השני), וחי באמצע בין שני הקטבים. ולכן, "נוח לו לאדם שלא נברא משנברא". כי התאחדות שני הקטבים המנוגדים של הבריאה ביהודי, בהכרח שוללת את המנוחה. ועכשיו, משנברא אל הפרוזדור הזה, שרק הוא מוליך לשכר שאין למעלה ממנו, יפשפש וימשמש כדי לחשוף את רעתו, שזה התנאי הראשוני ההכרחי לחתור אל נקודת האיזון. זוהי נקודת הקיום האמצעית, המרכזית, הקשה, הדורשת עמל שאינו נפסק אפילו לשניה. היהודי עוסק ללא הרף באיזון הזה שבין שני הקטבים, בהפרדת "טבעיות" חבורם, ובחיבורם המחודש ע"י הרצון המצווה מן התורה. לחיות את השבר, זה ההיכי תמצוי היחידי לתקן אותו. זאת התכלית של בואנו לעולם הזה. ותיקון השבר בכל עת, זאת האמת הנבנית. לאפוקי ה"מציאות" החמרית שזורמת אלינו הֵיךְ חושינו, שהיא רק ההיכי תמצוי לחבר אותה אל התורה. החיבור הזה יוצר אמת שנבנית, את השלימות האמיתית.

קשה מאד להסביר לְמַשְׁהוּ מבחוץ את האמת הזאת. שיעקב כלל לא

שקר, כלל לא רימה, כלל לא עשק את הבכורה. לכן לעת"ל "תתן אמת ליעקב", מכיון שיעקב בונה את המציאות האמיתית ע"י שהוא עוקב פה את עשיו, ולכן הוא יתן לו — ליעקב, אמת. ואז יִרְאֶה שהעקיבה פה היא היושר הגמור. שיעקב הוא הוא ישראל. זאת השמחה הכי גדולה בעולם, בתוך צער החורבן. זה שכרנו: — העמל הזה. החיים המודעים בנקודת השבר הזאת.

נפקא מינה, למעשה: — העולם החיצוני תוקף אותנו, לא בשנאה, כי נגד בורותה או זדוניותה אנו מחוסנים. להיפך, החוץ תוקף ב"אינפורמציה" כביכול. בידיעות מכל מיני מקורות חיצוניים ר"ל. בחושים שמתגרים ע"י החוץ להסתכל עוד, לראות עוד, לנסוע עוד, לשמוע עוד. ככל שאנחנו נפתחים החוצה אנחנו מערפלים את האמת. אנחנו נותנים משקל של אמת ר"ל לחוץ — לרגש, ללב, לשיקול השכלי האנושי. צריך לסגור את החלונות והדלתות. להפסיק את ההתקפה מבחוץ, ואז להתעסק באויב מבפנים. כשהוא מנותק ממקורות ההספקה שלו אין לו כל כך הרבה עצמה. כל אחד ואחד מאתנו חייב בזה, תוך לימוד התורה ללא הרף. כי תורה מביאה לידי זהירות. זו כל התורה כולה. אין שום רשות לרדוף אחר הנסיונות, אחר החוץ. ומאוד יתכן שצריך להזהר מזה גם ברדיפת המצוות, כי עלול להיות שהן משמשות כיסוי לרדיפת החוץ. משה קבל את התפקיד הגדול ביותר בתולדות האנושות אולי דוקא משום שהוא הלך אחר המדבר. עכ"פ כך נראה מן הפסוק "וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא אל הר האלקים חורבה". ולכאורה הא בהא תליא, — משום שהלך אחר המדבר, הגיע אל הר האלקים.

העונש והשכר

מהי התוצאה מהעמל הזה שהאדם יולד אליו? כתוב: "שית אלפי שנים הוי עלמא וחד חרוב". ששה אלפי שנה יהיה העולם, ואלף אחד יחרב. וכתוב שזה יהיה חרבן טוב. מאי משמע חרבן שהוא טוב? אלא, ששת אלפים שנה פעל הקב"ה בהסתר פנים כדי לאפשר את הבחירה. הבחירה בין שתי אפשרויות: - או לבנות עפ"י האמת הפנימית הבלתי גלויה, הבלתי נשכרת בעוה"ז, עפ"י אמת התורה, או ח"ו להיפעל עפ"י ה"אמת" החיצונית, החולפת, החמרית, המידית, הרגעית, המספקת את הגוף ואת תאוותיו,

רגשותיו, דעותיו. בקיצור, לפנות פנימה ולבנות, או לפנות החוצה ולקלוט? זאת השאלה.

אפשרות הבחירה הזאת, הסתר הפנים הזה, שמאפשר את הבחירה, הוא עד הרגע, שכדברי ר' שמעון בן לקיש, בו הקב"ה יוציא חמה מנרתיקה. כך כתוב בנדרים: "אמר ר' שמעון בן לקיש אין גהנום לעוה"ב אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתרפאים בה ורשעים נידונים בה, שנא' וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה. ולא עוד אלא שמתעדנים בה, שנא' ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק. והרשעים נידונים בה שנא' "כי הנה היום בא בוער כתנור ויהיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ד' צבקות אשר לא יעזוב להם שרש וענף". ע"כ. הפסוקים בדרש של רשב"ל מופיעים במלאכי בסוף כל הנבואה כולה. צוואת אחרון הנביאים לעם ישראל. באותו פרק שכתוב בו "זכרו תורת משה עבדי". באותו פרק שכתוב בו "הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ד' הגדול והנורא". פרוש הדברים הוא פשוט, כשהקב"ה יוציא חמה מנרתיקה היינו את האור הפנימי מנרתיקו החיצוני, מההסתר, אז החיצוניות תוסר והפנימיות תאיר. צדיקים נרפאים ורשעים נשרפים באותה שמש עצמה. אלה שבנו את הפנימיות גדלים באור הפנימיות, אלה שפרנסו את החיצוניות, ברגע שהיא מוסקת, אין יותר הגנת ההסתר והם נשרפים באור הפנימיות. כי מה שבונה את זה, בהכרח הורס את זה, שהוא ניגודו. (ירושלים וצור). אין ח"ו מערכות נפרדות כסברת הרשעים — (שתי רשויות עפ"ל) — זו מערכת אחת — אותה חמה עצמה. רק השאלה מה פועל בה, הפנימיות או החיצוניות. וזו שוללת את זו. אלה שנסרו את החיצוניות מהפנימיות, והיו מוכנים פה בעולם הזה להתיסר בכריתת העורלות האוטמות את החיבור האמיתי בין שתיהן, ואח"כ חברו אותן זו לזו עפ"י מצוות התורה, בנו את השלימות היחידה האפשרית. שלמות שבה קוטב אחד לא רק לא שולל את הכנגדו, אלא זה משעבד לזה את חומר הבנין, וזה בונה אותו. ולכן כשהפנימיות תאיר, החיצוניות המצוותית — התורנית תהיה בנויה אליה. כי הרי היא נבנתה על ידינו ממנה, על פיה — על פי התורה. ולכן לא רק שלא ישקפו באור החדש אלא יתענגו בו. החיצוניות החדשה הזאת היא החלוקא דרבנן. זהו הלבוש הנצחי שינתן לנו. הוא עשוי ממצוותינו התורניות בחומר. אבל אלה שלא

חברו את החיצוניות לפנימיות עפ"י אמת התורה, כשיוסר ההסתר וישלוט הפנימי, בהכרח החיצוני יכלה. שהרי הם מנוגדים זה לזה בהכרח. משמעות הדבר היא שמעשי הרשע עצמו הם הם השורפים אותו. לא פנימיות השמש שורפת אותו אלא מעשיו הנגד-תורניים. זהו "החלוקא" שלו. מה שאיפשר לרשעים קיום – לכאורה, בשית אלפי שנים, הוא הסתר הפנימיות. אבל כשהיא תתגלה, מעשיהם יחשפו בניגודם אל השמש. כל שמעשיהם מעובים יותר – נרשעים יותר, כך השריפה תהיה גדולה יותר. וכשם שאיש אינו יכול לקרוע את גופו מעליו כך לא יוכלו הם לקרוע את מעשיהם מעליהם.

זה הגיהנום שאין גרוע ממנו. לכן מלבדו, אומר ריש לקיש, אין גיהנום לעוה"ב. והנוראות היא כי אין אל מי לבוא בטענות. אותה החיצוניות עצמה שהרשע גידל במו ידיו, היא היא סיבת פילוי. אותם הכוחות עצמם פועלים, רק בשינוי כיוון. מה שהיה נסתר הופך גלוי. מה שנתדכא ע"י החיצוניות גדל. והמדכא מושפל בכל אותו כח הדיכוי עצמו שהוא הפעיל. אין עונש חמור מזה. כי הרשעים יראו שבמו ידיהם הם עצמם מענישים את עצמם. ובדיוק ההיפך הגמור מזה הצדיקים. הם במו ידיהם בונים את העוה"ב כאן בעוה"ז, ואין מקום אחר לבנות אותו. זאת הנוראות בכל מעשה ומעשה, קטן ככל שיהיה. בכל מחשבה, בכל נדנדוד עפעף. כל מה שנעשה כאן נקבע במקום היקר הנצחי שאין למעלה ממנו, לעד ולעולמי עולמים.

"תצא אש ממחשבים, ותאכל את שאינם מחשבים". המחשבים הם כורתי בריתו ית' עלי זבח יצרם – ("אספו לי חסידי בריתי בריתי עלי זבח"). אלה שלא נתנו לאש היצר לפעול עפ"י רצונה, אלא הכל חישבו. היינו, מדרגת הזהירות ויראת החטא ממש – ("שלא יעשה שום מעשה מבלי שישקול אותו במאזני ידיעת הטוב האמיתי והרע האמיתי"). היינו מחשב היינו שוקל. מי שאינו מחשב, חי את אש היצר שלו. מתגאה בה, מתחזק בה, הורג בה, כובש ורומס. אותם הכוחות עצמם יפעלו, אותה האש עצמה, רק השינוי בכיוון. תחתונים למעלה ועליונים למטה. עולם הפוך? עולם ישר! יתברר דבר פשוט, שהעוה"ז הוא הוא ההפוך, והבא, הוא הישר לנצח.

זוהי משמעות העבודה, היגיעה, העמל, שאנחנו מצוים עליהם. זאת משמעות הסבל. אין פרט שהולך לאיבוד. העוה"ז הוא יקר מכל. אין דבר יקר

יותר מן החיים. כי לחיות בעוה"ז החולף אל המוות, זאת האפשרות היחידה לבנות עפ"י התורה את הנצחי, את האמיתי, את הבלתי משתנה. התורה היא החיים ללא שליטת המוות כלל, ולכן בכל הפנית הגב החוצה והמבט פנימה, אנחנו מרויחים לא פחות מאשר את החיים עצמם.

תושל"ע